

DESVOLTAREA CULTURII ÎN R.P.R.

CONTRIBUȚIE DE SEAMĂ LA OPERA DE APĂRARE A PĂCII

(Raport prezentat Congresului Intelectualilor în R.P.R. pentru Face și Cultură,
29 — 31 Martie 1949)

Dragi prieteni,

Permiteți-mi ca din împuternicirea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, să salut inițiativa intelectualilor din Republica Populară Română, de a convoca acest Congres pentru apărarea a două bunuri de preț ale omenirii: pacea și cultura; să salut pe delegații din țară și pe oaspeții de peste hotare.

Ne aflăm aici —veniți din toate colțurile țării — câteva sute de congresiști, reprezentanți ai tuturor domeniilor muncii intelectuale. Fiecare are profesiunea lui, specialitatea lui. Dar pe deasupra acestor specialități, avem cu toții un ideal comun: *pacea și progresul*. Și o răspundere comună: *aceea de a lupta pentru pace și progres*.

Un intelectual progresist trebuie să fie totodată și om politic, adică să participe la viața socială, să se intereseze în mod viu de destinele țării sale, să tindă să ia parte activă la conducerea țării sale.

În societatea capitalistă, intelectualii progresiști, care cunosc legile dezvoltării societății și se interesează în mod viu de destinele țării lor, sunt prigoniți și terorizați. Pentru un asemenea intelectual, a participa la viața socială într'un regim capitalist, înseamnă a lupta alături de proletariat pentru răsturnarea acestui regim și pentru construirea unui regim socialist.

Tot ce e mai valoros în rândurile intelectualității și-a ales cu, toate riscurile, *acest drum*, și anume drumul de luptă alături de clasa muncitoare.

În țările democrației populare, în aceste țări unde puterea de stat este în mâna clasei muncitoare, intelectualul progresist urmează drumul arătat de

intelectualii sovietici. El e chemat să participe din plin la viața socială, să-și desvolte capacitățile; să contribuie cu toată puterea sa de gândire și prin munca sa creatoare, la construirea socialismului.

Fie că participarea la viața socială se manifestă în lupta pentru răsturnarea statului burghez, fie că înseamnă ca la noi și în celelalte țări ale democrației populare, lupta pentru construirea statului socialist, locul intelectualului progresist este în rândurile clasei muncitoare, în rândurile acestei clase care e legată în mod organic de pace, de cultură, de progres, *împotriva* acelei clase care frânează progresul, distruge cultura, care e legată organic de crize, șomaj, războiu: burghezia imperialistă.

În societatea capitalistă, intelectualitatea, exceptând partea sa progresistă, este întreținută de clasele avute, pe care le deservește fiind nevoită să se ploconească în fața puterii celor avuți. Numai socialismul deschide intelectualității orizonturi largi. Intelectualitatea devine astfel un detașament de frunte al societății. Aceasta s'a realizat pentru prima oară în istoria umanității, în țara socialismului victorios, U.R.S.S.

În Republica Populară Română vedem cu toții, cum, pentru prima dată în istoria țării, intelectualitatea devine o adevărată forță în viața socială; ea va putea pași în primele rânduri de luptă pentru un viitor luminos.

II

Oamenii muncii din țările capitaliste înțeleg azi mai bine ca oricând cuvintele spuse de Lenin în 1923:

« Oriunde ai privi, pretutindeni întâlnești probleme pe care omul este perfect în stare să le rezolve *de îndată*. Piedica este capitalismul. El a acumulat bogății imense și a transformat pe oameni *în sclavii* acestor bogății. El a rezolvat probleme tehnice dintre cele mai complicate și a barat calea traducerii în viață a îmbunătățirilor tehnice... din cauza zgârceniei stupide a unui pumn de milionari. Civilizația, libertatea și bogăția în condițiile capitalismului, trezesc în minte imaginea bogătașului îndopat până 'n gât, care putrezește de viu și nu lasă să trăiască ce e tânăr. Însă ce e tânăr crește și va învinge, orice ar fi »! (*Opere*, vol. XVI, pag. 622—23, edit. rusă).

În fața crizei economice care se manifestă din ce în ce mai stăruitor, în fața creșterii vertiginoase a forțelor democratice, imperialiștii nordamericani, englezi și lacheii lor, cuprinși de spaimă și spumegând de furie, încearcă, dacă nu să oprească cursul dezvoltării istorice, dar cel puțin să-l întârzie. Ei caută să supraviețuiască prin teroare, prin războiu. În vederea agresiunii, ei fac calcule, pregătesc arme, stabilesc baze strategice, încheie alianțe. Pactul Atlanticului de Nord, dat publicității acum câteva zile, este unul din ele-

mentele sistemului de măsuri prin care monopolistii din Wall-Street urmăresc să-și asigure dominația mondială. El este, așa cum arată declarația din 29 Ianuarie a Ministerului de Afaceri Externe al Uniunii Sovietice,

« expresia . . . aspirațiilor agresive ale unui grup restrâns de puteri, și în primul rând expresia aspirațiilor cercurilor conducătoare din Statele Unite și din Marea Britanie ».

Toată vorbăria oficială despre caracterul « defensiv » al acestui pact nu izbuțește să ascundă suspectele conciliabile care au loc între șefii armatelor din statele semnatare, nici nejustificatele pregătiri militare ale unor țări pe care e evident că nimeni nu le amenință. Tot astfel, vorbăria voit imprecisă despre îndatoririle membrilor pactului nu reușește să facă neobservate articolele care arată poziția de suzeran a Statelor Unite față de partenerii lor. Și tot astfel, frazele umflate despre « libertate » și « democrație » nu înșeală pe nimeni în ceea ce privește intenția semnatarilor de a folosi Pactul și ca un instrument de represiune internă. Decretând mișcarea muncitorească drept « agresiune internă » pactul deschide astfel porțile intervenției militare streine în treburile interne ale diferitelor țări, în momentul când mișcarea populară devine o amenințare pentru guvernele trădătoare burgheze din aceste țări.

Instrument de războiu și de teroare, Pactul Atlanticului de Nord a stârnit pretutindeni indignarea opiniei publice. Popoarele țărilor incluse în acest Pact îl întâmpină cu demonstrații și meetinguri de protest. Iar lozincile, purtate pe străzile engleze, franceze, belgiene, olandeze, norvegiene, spun în limbi diferite același lucru și anume voința a milioane și milioane de oameni de a nu fi instrument și victime ale agresiunii imperialiste. În Franța, campania pentru strângerea de semnături pentru pace cunoaște un succes enorm. În Italia, pe care guvernul reacționar al lui de Gasperi a anunțat că o va include de asemeni în Pactul Atlantic, grevele se țin lanț, cu toată brutalitatea intervențiilor polițienești. În Statele Unite chiar, cercurile războinice se lovesc din ce în ce mai puternic de voința de pace, de voința de a lupta pentru pace, a maselor.

Pentru a slăbi lupta popoarelor împotriva războiului de agresiune, cercurile imperialiste folosesc un puternic aparat de propagandă, de incitație și desinformare. În timp ce savanți și tehnicieni vânduți trusturilor caută în laboratoare arma care poate să ucidă cât mai mulți oameni dintr'odată, scriitori, ziariști, desenatori, vânduți aceluiași trusturi pun în circulație, sub formă de articole, cărți, afișe, odiosul material publicitar pentru marfa stăpânilor lor: războiul. Până și redactorul jurnalului englez « Life and letters to-day » recunoaște:

« Se poate crede că noi am ajuns într'o situație foarte asemănătoare aceluia fascism pe care aveam intenția să-l ucidem, dar pe care l-am moștenit ».

A fost destul ca un profesor american anume Spicer să scrie un articol elogios despre opera savantului sovietic Lîsenco, pentru a fi revocat dela catedră. În schimb, teoreticienii armei atomice desgroapă teoria reacționară a lui Malthus, pentru a convinge milioanele de șomeri că mizeria din Statele Unite nu se datorește imenselor profituri ale Wall-Street-ului, ci creșterii disproporționate a populației pe pământ. De unde, evident, necesitatea războiului care ar... descongiona lumea.

Cultura burgheză este pusă în slujba negării științei, ea reînvie concepțiile înapoiate, propagă obscurantismul medieval, ideologia disprețului față de om, amoralitatea și cruzimea de fiară. Ea tinde să convingă pe oameni de nimicnicia lor, de neputința lor de a lupta împotriva « soartei ». În același timp, scribii plătiți ai imperialismului, exaltă ideea războiului împotriva Uniunii Sovietice și a democrațiilor populare, ideea discriminării rasiale și naționale, a negării fațișe a suveranității popoarelor, a afirmării dominației mondiale a imperialismului american.

În Statele Unite, devenite centrul obscurantismului mondial, adăpost al tuturor « filosofiilor » pe care naziștii și-au întemeiat politica și morala lor criminală, o oarecare Suzan Lar ger a lansat teoria după care « forțele iraționale ale naturii noastre animale trebuie să iasă din amorțire ». O întreagă literatură a alcoolismului, a demenței, a perversiunilor sexuale, a « catastrofelor care amenință lumea », etc., se tipărește în cantități enorme și este exportată pretutindeni unde imperialiștii americani și-au extins dominația. Isteria rasistă se împletește cu iraționalismul mistic și cultul gangsterismului, ca într'un adevărat val al crimei și nebuniei. Henry Miller sau, cum i se spune, « Dumnezeuul decadentei contemporane » trece drept creatorul unei noi religii mistico-sexuale, cu evanghelie și ritual amănunțit.

Paralel cu această ofensivă de întunecare a minților, de panică în fața necunoscutului, a supranaturalului, se duce ofensiva psihozei atomului, a urii față de Uniunea Sovietică și țările democrației populare. Tema de bază a literaturii americane reacționare este: « Să ne grăbim cu războiul, altfel pierdem supremația atomică ». Pe de altă parte, războiul este prezentat cu cinism, drept o chintesență a valorilor morale. Iată ce putem citi în faimosul « Reader's Digest » în această privință:

« Nu uitați că numai în războiu ați putut avea sentimentul frăției creștine pe care nu l-ați cunoscut niciodată, numai în războiu ați putut găsi desinteresarea totală. Nu uitați că numai în războiu ați văzut oameni care iubeau viața, dându-și-o pentru aproapele lor. Acest sentiment nu l-am cunoscut înainte de războiu. Nu l-am întâlnit nici după terminarea lui. Acest fel de viață îmi lipsește ! ».

Mai puțin patetic, Burnham expune pe șleau în cartea sa « Lupta pentru globul terestru », planul imperialiștilor nordamericani de dominație a lumii.

Conștiinți de primejdia pe care o reprezintă pentru planurile lor agresive mișcarea patriotică din diferite țări și tradiția ei glorioasă de luptă împotriva fascismului, scribii plătiți ai imperialismului caută să smulgă din mintea popoarelor amintirea eroilor rezistenței. În Franța, de pildă, o serie întregă de așa ziși scriitori, în cap cu Sartre, împoacă cu venin și noroi una din cele mai splendide pagini din istoria poporului francez, cu scopul vădit de a slăbi încrederea maselor în patrioții care le conduc și azi în lupta contra imperialismului și a războiului.

Pretutindeni, în țările marshallizate, aceasta e « cultura care caută să înăbușe cultura națională, a marilor valori ale culturii universale ». Jorge Amado declara la Wrocław că în Brazilia, numai într'un singur an, 1947, au fost închise douăsprezece case de editură, adică jumătate din editurile braziliene. În Italia, tot în 1947, numărul traducerilor din « literatura » polițist-pornografică americană s'a dublat, întrecând cu 15 % toate publicațiile italiene. Nenumărați scriitori progresiști din Italia, Franța și Anglia, nu găsesc editori, în timp ce librăriile sunt pline cu producție americană. În școlile franceze, până și premiile elevilor constau tot în cărți și reviste americane.

III

Suferind înfrângeri după înfrângeri și pierzându-și baza socială, reacțiunea nu-și vede salvarea decât într'un războiu. Reacțiunea caută să convingă masele că războiul este fie necesar, fie inevitabil. De aceea întreaga propagandă a imperialiștilor se bazează pe ideea războiului. Această propagandă nu-și găsește însă nici slujitori, nici atașați în rândurile oamenilor atașați culturii. Toți cei atașați culturii luptă pentru pace. În războiu își pune speranța tot ce e reacționar și obscurantist. Popoarele nu vor războiu împotriva Uniunii Sovietice și democrațiilor populare. Și fiecare zi care trece nu face altceva decât să arate cât de puternică e tabăra păcii, a democrației și a progresului, fiecare zi care trece nu face decât să aducă noi eșecuri lagărului imperialist și războinic. Declarațiile recent făcute de conducătorii Partidelor Comuniste în numele a sute și sute de milioane de oameni, referitoare la atitudinea popoarelor în cazul unei agresiuni împotriva Uniunii Sovietice, sunt o lovitură de măciucă pentru planurile mârșave ale imperialiștilor. Ei știu bine ce înseamnă cuvântul comuniștilor: Ei știu că acest cuvânt exprimă hotărîrea de luptă a popoarelor, hotărîre de luptă care le-a pricinuit înfrângeri răsunătoare, dintre care în ultimul timp cea mai grea este fără îndoială cea din China.

Lupta popoarelor împotriva jugului imperialist crește neconținut: în Spania și Grecia, ca și în țările coloniale, imperialiștii suferă înfrângeri după înfrângeri. E destul să privești o hartă, ca să-ți dai seama că deși în țările robite imperialismului, spânzurătorile funcționează ca pe timpul hitleriștilor, deși în

aceste țări închisorile gem de patrioți, tabăra păcii și a democrației se întărește dela un capăt la altul al lumii; ea este de neînvinc.

Zadarnic încearcă imperialiștii să se împotrivescă mersului istoriei. Forțele democrației și ale socialismului sunt de neînfrânt. Călăuziți de învățătura lui Marx-Engels-Lenin-Stalin, sute de milioane de oameni din țările capitaliste și coloniale, luptă pentru a scutura jugul exploatării și asuprii naționale. Dela un capăt la altul al lumii capitaliste, lupta popoarelor împotriva imperialismului crește. Popoarele au învățat din sângeroasa aventură hitleristă și din politica de după războiu a marilor monopolști, a fabricanților de tunuri; că singura cale de a ieși din mizerie și a scăpa de războaie, este frontul comun al oamenilor muncii din toate țările împotriva imperialismului, alături de Uniunea Sovietică. Popoarele lumii privesc cu dragoste și admirație spre marea țară a socialismului. Ele văd că deși U.R.S.S. a suferit cel mai mult de pe urma celui de al doilea războiu mondial, viața înfloreste în Țara Socialismului ca în nicio altă țară din lume și cu o repezițiune uimitoare. U.R.S.S. pășește înainte. Ele compară progresul politic social, economic și cultural din țările eliberate de U.R.S.S. — țările democrației populare — cu mizeria și teroarea din țările cotopte de imperialști, și înțeleg că drumul socialismului este singurul care asigură libertatea și independența națională, singurul care duce la bună stare și progres.

În lupta pe care o duc alături de popoarele lor în țările robite imperialismului împotriva putredei culturi burgheze, intelectualii progresiști sunt însuflețiți de măreția culturii sovietice. La Wroclaw, intelectualii progresiști din toate țările și-au arătat atașamentul față de cultura sovietică pe care o privesc ca pe cea mai înaintată cultură din lume, inspiratoarea oamenilor muncii în lupta pentru marile idealuri ale civilizației. Ei văd în înflorirea acestei culturi, exemplul viu al triumfului celei mai înalte cugetări omenești, ei își întăresc credința că decăderea culturii burgheze nu reprezintă decăderea culturii în general și nici decăderea forței de creație a omenirii. Dimpotrivă ei înțeleg că numai într'o țară care a doborât jugul capitalismului se deschid inepuizabile perspective geniului creator și uman. Aceasta dă luptei lor un nou avânt. Cultura sovietică este un puternic act de acuzare împotriva lumii capitaliste; ea este călăuză și exemplu în construirea culturii socialiste în țările democrației populare; ea este călăuză și exemplu în lupta oamenilor de cultură progresiști din țările capitaliste. Moscova este centrul spiritual al lumii.

În țările Americii Latine, care gem sub dictatura lacheilor Wall-Street-ului bătrâni barzi populari cutreeră satele cântând cântece despre Uniunea Sovietică și despre Stalin. De « undeva din America », fugărit de călăii imperialști, Pablo Neruda a scris un poem despre U.R.S.S. și despre Stalin. Nici cântecele barzilor populari, nici poemul lui Neruda nu s'au tipărit legal în patria lor. Tiparnițele sunt azi în mâna cotoptorilor și tipăresc maculatură lor murdară. Dar cântecul poetului și al bătrânului bard cuprind și

înlăcărează masele. Ele sunt lupta și năzuința poporului, ele sunt victoria zilei de mâine.

Oricâte blocuri și bloculețe războinice ar încheia imperialiștii cu lacheii lor marshallizați, oricâte pacte ale Atlanticului ar semna, ele nu vor fi decât niște contracte fără acoperire între un pumn de exploatatori, condamnați definitiv de istorie, împotriva cărora se ridică sute și sute de milioane de ostași ai păcii și ai progresului, sute și sute de milioane de prieteni ai Uniunii Sovietice.

IV

Dragi prieteni,

Celor două tabere în care este împărțită azi lumea, tabăra socialismului, a democrației și a păcii, condusă de U.R.S.S., pe de o parte, și tabăra imperialismului războinic, în frunte cu Statele Unite ale Americii, pe de alta, le corespund două culturi: cultura socialistă și democratică, și «cultura» reacționară imperialistă. Lupta împotriva imperialismului războinic este și lupta împotriva culturii reacționare. Lupta pentru pace, este și lupta pentru cultura socialistă și democratică. Rolului și importanței crescânde a lăgarului democratic și antiimperialist, îi corespunde o creștere neconținută a rolului și importanței culturii socialiste și democratice în lume. Azi, grație Uniunii Sovietice, s'au creat în țările democrației populare, unde puterea e în mâna poporului muncitor, condiții pentru construirea culturii socialiste, iar în țările capitaliste, odată cu creșterea valului de luptă împotriva imperialismului, se dezvoltă elementele democratice și socialiste ale culturii.

Eliberată de Armata Sovietică, țara noastră a putut înfăptui numai în câțiva ani, adânci transformări revoluționare. Dintr'o unealtă a exploatatrilor și imperialiștilor, dintr'o bază de atac antisovietică, ea a devenit un factor activ de pace și progres în puternicul front antiimperialist, condus de U.R.S.S. Cu ajutorul frățesc al Uniunii Sovietice, țara noastră a pășit pe drumul construirii socialismului.

«Vocă Americii» trusturilor provocatoare de războiu, dușmane de moarte ale tuturor popoarelor lumii, ca și a poporului american însuși, își varsă veninul și împotriva Republicii Populare Române. Domnii fabricanți de tunuri sunt furioși pe noi pentru că suntem o țară liberă și independentă, pentru că suntem prieteni ai U.R.S.S. În creerii învăluți în ceață ai pretendenților la dominația mondială, nu poate să-și găsească loc ideea independenței și libertății popoarelor, ideea frăției între popoare, ideea prieteniei cu Uniunea Sovietică. U.R.S.S. e țara socialismului, e țara care a nimicit imperialismul fascist german și a salvat Europa și civilizația umană de barbaria fascistă. U.R.S.S. a eliberat țările democrației populare, printre care și țara noastră, de jugul fas-

cist; abia de atunci, dela eliberarea țării noastre de către glorioasa Armată Sovietică, România a căpătat adevărata independență. U.R.S.S. este reazemul luptei popoarelor pentru libertate, independență națională și pace.

Nu numai că noi vedem ce soartă au țările așa zis «aliante» de fapt subjugate dolarului, dar noi avem din trecut o bogată și dureroasă experiență proprie în această privință. Domnia regimului 'urghezo-moșieresc în România a prilejuit poporului muncitor destui ani de robie imperialistă, de mizerie, teroare și războiu.

Pentru oamenii muncii din Republica noastră Populară, lupta pentru pace înseamnă lupta contra imperialismului, pentru întărirea regimului de democrație populară, înseamnă lupta pentru socialism.

În această luptă, sarcinile intelectualilor sunt imense, mai cu seamă, într'o țară ca a noastră, care are de lichidat nu numai o grea moștenire a trecutului în ceea ce privește înapoierea economică, dar una la fel, sau poate mai grea, în ceea ce privește înapoierea culturală.

V

Întreaga politică de stat a burgheziei și moșierimii, era îndreptată spre tărirea cât mai adâncă a maselor în bezna inculturii, pentru a-și menține regimul de exploatare și asuprire. După o statistică incompletă, făcută îndată după cel de-al doilea războiu mondial, existau în România 4.223.451 analfabeți, plus nenumărați absolvenți de școli primare, care, ne mai urmând nicio școală, deveneau semianalfabeți. În licee intrau numai 6% din absolvenții școlilor rurale. Politica de clasă exploatare a fostelor regimuri, a creat piedici în calea luminării maselor largi. Conținutul învățământului ca și componența socială a elevilor avea un pronunțat caracter burghezo-moșieresc. Antiștiințific, antipatriotic și antisocial, învățământul era o puternică armă în mâna exploataretilor, o școală a misticismului și urii șovine, a grosolanelor falsificări ale istoriei în interesul claselor dominante. Rupte de realități, îmbăcsite de obscurantism și teorii abstracte, școlile regimului burghezo-moșieresc nu au putut forma nici specialiști în agronomie, nici tehnicieni. Această situație corespundea din plin politicii de menținere a țării noastre la un nivel agrar înapoiat, de infeudare a României intereselor imperialismului internațional. Burghezia și moșierimea au cultivat în permanență o politică antinațională a culturii, o politică de a semăna neîncrederea în forța creatoare a poporului, o politică de ploconire în fața Apusului, a apusului capitalist, o politică de lichidare a culturii naționale. În scurtul timp care a trecut dela eliberarea țării noastre, vedem câte talente creatoare se ridică și ne putem da mai bine seama de crima pe care a comis-o, și din acest punct de vedere, regimul burghezo-moșieresc, înăbușind zeci și zeci de ani capacitățile creatoare ale poporului. Câți intelectuali n'au murit în mizerie, roși de tuberculoză? Câte suferințe n'au îndurat Eminescu, Creangă,

Gherea? Prin ce greutate n'au fost siliți să treacă savanți ca Babeș, Racoviță, Parhon? Multe invenții ale tehnicienilor din România au fost vândute străinătății în loc să fie folosite în țară. Astfel, în 1913 *Ion Edeleanu* vinde soc. Disconto-Gesellschaft un brevet pentru rafinarea petrolului cu bioxid de sulf; în timpul primului războiu mondial, *Gheorghe Constantinescu* vinde Angliei brevetul pentru transmisiunea energiei prin fluide; ing. *Martin Bank*, din Iași, vinde Statelor Unite un brevet industrial pentru transformarea gazului în acetilenă. Și câte altele.

Clasele stăpânitoare și partidele lor, Brătianu, Maniu, Antonescu, au vândut bogățiile țării noastre, independența ei, fie imperialismului anglo-american, fie celui german.

Astăzi în R.P.R., în statul celor ce muncesc, intelectualii au un câmp de activitate ne mai văzut la noi. Țara noastră are inepuizabile izvoare de bogății ale solului și subsolului. Pentru prima dată în istoria noastră aceste bogății au devenit pe deplin accesibile pentru cercetări oamenilor de știință și tehnicienilor. Oamenii de știință, de cultură, au deci datoria de a-și pune toate capacitățile în slujba descoperirii acestor bogății și valorificării lor deoarece ele sunt puse astăzi în serviciul poporului.

Imperialiștii anglo-americani, agenturile de spionaj și diversiune ale cercurilor imperialiste, întrebunțează cele mai perfide mijloace pentru a pune mâna pe invenții ale oamenilor noștri de știință, ale tehnicienilor noștri, pentru a împiedica progresul țării noastre, pentru a le întoarce împotriva noastră. Este o datorie sfântă a noastră a tuturor, de a apăra ca ochii din cap aceste descoperiri împotriva dușmanilor țării, și ai științei.

Regimul burghezo-moșieresc făcea totul pentru a transforma instituțiile de cultură și știință în appendice ale instituțiilor de afaceri.

Ce era însăși Academia, sub regimul burghezo-moșieresc, altceva decât o instituție ruptă de popor și de nevoile lui, pusă în slujba intereselor exploatarelor? În rândurile ei se numărau financiar de tot felul, mari moșieri, oamenii lor de casă, pseudosavanți promovați la rangul de valori culturale și care au slujit supuși toate guvernele reacționare și fasciste, interesele imperialiștilor războinici.

Ce fel de Academie putea fi aceea în care majoritatea o constituiau dușmani declarați ai poporului, trădători ai intereselor naționale, criminalii de războiu, dușmani declarați ai progresului? Ce fel de Academie putea fi aceea care era îndreptată împotriva culturii celei mai înaintate, cultura sovietică, împotriva științei marxist-leniniste?

Printre membrii vechii Academii numai câteva personalități de înaltă valoare științifică au străbătut nepătați prin urzeala obscurantismului, intrigilor, venalității și trădării naționale.

În câmpul literaturii și artei, situația nu era mai bună. Scriitorii și artiștii au fost în marea lor majoritate ruși de mase, siliți să-și degradeze talentul după gusturile «maestrilor» reacționari și criticilor din saloanele cosmo-

polite, și aruncați în închisoarea formalismului. Clasicii realiști au fost fie îngropați, fie falsificați. Scriitorii care căutau să le continue drumul, erau persecutați. Este cunoscut faptul că unui scriitor ca Mihail Sadoveanu i s'au ars cărțile în stradă, iar cenușa lor i-a fost trimisă în plic.

Tirajele cărților nu depășeau 3—4000 exemplare. În schimb se trăgeau în zeci și zeci de mii romanele polițiste din colecția celor 15 lei sau cele pornografice ale lui Pitigrilli. Burghezia nu a îngăduit scriitorilor să-și desvolte puterea creatoare. Și totuși, în ciuda acestor condiții chiar, a apărut personalitatea unui Caragiale, Vlahuță, Eminescu, Coșbuc. Dar numai după ce clasa muncitoare a cucerit puterea de stat, acestor scriitori și altor intelectuali le-a fost acordată calitatea de academicieni, pe care n'au cunoscut-o în viață fiind. Marea literatură rusă și sovietică era interzisă cu strictete; dar ea a pătruns în rândurile oamenilor muncii. În general, scriitorii progresiști erau ocoliți sistematic. Burghezia se lăuda că «România e o țară de cultură franceză». Dar despre care Franță era vorba? Fără îndoială despre Franța boulevardierilor Maurice Dekobra și Paul Morand, a fasciștilor Charles Maurras și Céline, nu a lui Balzac, Anatole France, Barbusse, Romain Rolland. Când Henry Barbusse a venit în România, poliția burghezo-moșierească l-a arestat. Dar un obscur gazetar francez antisovietic Geo London, a fost primit cu onoruri, chiar și la Palat. Într'adevăr, el a publicat după aceea în presa franceză vândută trusturilor, câteva reportaje antisovietice, și anticomuniste.

În această direcție tindea în cele din urmă politica anticulturală a regimului burghezo-moșieresc. Această politică a avut, fără îndoială, rolul ei în pregătirea ideologică în vederea războiului criminal împotriva Uniunii Sovietice. Căci clasele stăpânitoare, nu numai că au împiedicat clasa muncitoare să-și desvolte cultura, pe fiii ei să urmeze cursurile școlare, dar au căutat să introducă în conștiința oamenilor muncii concepțiile și putreda morală burgheză, să-i transforme în robi supuși exploatării, în carne de tun pentru interesele trusturilor imperialiste.

Acesta este în linii foarte mari tabloul sumbru al trecutului anticultural din România burghezo-moșierească. După cum se vede, deosebirea nu e prea mare față de ceea ce se petrece și azi acolo unde stăpânesc clasele trecutului, clasele agoniei culturii, acolo unde stăpânesc cercurile imperialiste provocatoare de războiu. Este vorba de aceeași cultură decadentă burgheză, servind aceleași scopuri și aceleași interese. Această cultură decadentă burgheză a fost combătută consecvent, în timpul greilor ani de ilegalitate, de către Partidul Comunist Român, conducătorul luptei clasei muncitoare și poporului muncitor împotriva regimului burghezo-moșieresc, împotriva fascismului, a războiului de agresiune, a luptei pentru apărarea intereselor poporului, a eliberării poporului, pentru dezvoltarea culturii în slujba poporului. Partidul Comunist din România a transformat temnițele în care erau aruncați cei mai buni fii ai proletariatului, în adevărate universități marxist-leniniste, adevărate focare de cultură, a ținut sus steagul libertății,

independenții naționale și făclia culturii progresiste. Partidul Comunist din România a dus o permanentă muncă de educare a muncitorimii noastre împotriva influenții culturii reacționare burgheze, pentru cultura națională legată de popor, pentru studierea și însușirea culturii sovietice și a ideologiei marxist-leniniste. Această luptă s'a răsfrânt și în activitatea multor oameni de știință, scriitori și artiști, cum sunt: Prof. Parhon, Em. Teodorescu, Barbu Lăzăreanu, P. Constanținescu-Iași, A. Toma, Al. Sahia, Ion Călugăru, Alexandru Jar, Nagy István, Geo Bogza, Matei Socor, ș. a.

VI

Azi, când clasa muncitoare, în frunte cu Partidul ei, a devenit forța conducătoare în statul celor ce muncesc, s'a deschis drumul pentru ridicarea nivelului cultural al maselor largi populare. Regimul democrației populare a creat premisele politice și materiale necesare înfloririi culturii, a deschis perspective nebănuite tuturor creatorilor de valori spirituale.

Stățul burghezo-moșieresc, condus de o mână de paraziți ai societății, exploatare odioși ai poporului și slugi ale imperialiștilor, era interesat ca poporul să trăiască în întineric. Lipsa de cunoștințe a maselor, înapoierea lor culturală, era unul din stâlpii pe care se întemeia regimul de exploatare și asuprire. Dar azi, când statul aparține poporului muncitor, este nevoie de nenumărate cadre de conducere a statului, de conducători de întreprinderi, de specialiști pentru dezvoltarea industriei socialiste, pentru transformarea socialistă a agriculturii, agronomi, agrobiologi, conducători de gospodării agricole de stat și colective. Construirea socialismului nu poate fi concepută fără astfel de forțe, care să pună în valoare bogățiile țării în folosul poporului muncitor. Sarcinile construirii socialismului nu pot fi despărțite de sarcina dezvoltării neîntrerupte a științei și a culturii, de transformarea lor în arme ale poporului, ele nu pot fi despărțite de sarcina înlăptuirii revoluției culturale în țara noastră.

Lenin vedea în ridicarea nivelului cultural una din cele mai importante condiții pentru sporirea productivității muncii, pentru introducerea tehnicii noi în uzine și pe ogoare, pentru formarea unui nou aparat de stat. De asemenea, el nu despărțea creșterea conștiinței politice a maselor de gradul lor de cultură.

« Omul analfabet — scria Lenin — este în afara politicii; el trebuie mai întâi să învețe abecedarul. Fără aceasta nu poate să fie politică, fără aceasta există numai zvonuri, intrigi, povești, prejudecăți, dar nu politică ». (*Opere*, vol. XXVII, pag. 51).

Sub conducerea Partidului Muncitoresc Român a început să se desfășoare în țara noastră revoluția culturală. S'a realizat reforma învățământului, în favoarea intereselor majorității covârșitoare a poporului și pe baza științei

cele mai înaintate, marxism-leninismul; s'a pornit o sistematică politică de lichidare a analfabetismului; s'a inițiat o intensă activitate politico-culturală în sânul maselor largi dela orașe și sate. Editura Partidului Muncitoresc Român a tipărit până acum cărți și broșuri de învățatură marxist-leninistă într'un tiraj de peste 19 milioane exemplare. Editura Partidului Muncitoresc Român a editat până în prezent: « Capitalul » lui Karl Marx, opera lui Lenin « Materialism și Empiriocriticism », « Problemele Leninismului », opera lui I. V. Stalin. Din vol. I al operelor tovarășului Stalin s'au tras 42.000 ex. Se vor trage până la 100.000. Difuzarea zilnică este 800—1000 ex. Incepând din a doua jumătate a anului 1948, monumentală operă a tovarășului Stalin, « Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al U.S. » apare în cea de a treia ediție, în tiraj de 1 milion exemplare, din care s'au tras până acum 600.000 ex., se difuzează zilnic 2.500 ex. și nu se pot satisface cererile cititorilor. De asemenea, în tiraje de sute de mii de exemplare se tipăresc și se difuzează și alte opere ale clasicilor marxism-leninismului.

În cadrul unui cuprinzător program de tipărire și difuzare în popor a marilor valori ale culturii și artei, au apărut opere ale marilor creatori ca Tolstoi, Gorki, Shakespeare, Balzac, opere care s'au tras și difuzat în zeci și zeci de mii de exemplare; de altfel, piesele lui Tolstoi, Shakespeare, Gorki, sunt puse în scenă de mai multe teatre ale țării. Numai la București, « Romeo și Julietta » s'a jucat de peste 100 ori, în actuala stagiune, cu săli arhipline.

Intr'un tiraj necunoscut până azi, de zeci și zeci de mii de exemplare, apar și se difuzează la noi operele literare și științifice ale scriitorilor și oamenilor de știință sovietici, operele scriitorilor din R.P.R. și ale scriitorilor progresiști din lumea întreagă.

La noi se citesc cu drag operele scriitorilor progresiști ai Americii și ai celorlalte țări capitaliste. Howard Fast, Jorge Amado, Aragon și atâtea alții, sunt populari în țara noastră.

S'au tipărit, pentru anul școlar 1948, 6.300.000 manuale școlare la Editura de Stat. De asemenea, Editura de Stat a tipărit cărți, literare, științifice, tehnice, într'un tiraj de 1.600.000 exemplare. Iar « Cartea Rusă » a editat cărți într'un tiraj de 4.688.000 exemplare. Se tipărește o bogată literatură pentru sate. Astfel, în colecția « Scânteia Satelor » au apărut broșuri în 950.000 exemplare, iar la « Cartea Rusă » în 750.000 exemplare.

Iată câteva date care ilustrează răspândirea cărții în nouile condițiuni ale țării noastre.

Academia Republicii Populare Române, reorganizată, a înscris în statutul ei că va contribui în activitatea ei « prin toate mijloacele la propășirea generală a științei, literelor și artelor în Republica Populară Română... să pună la baza lucrărilor ei folosirea organizată și metodică a cuceririlor științei și culturii, pentru consolidarea democrației populare, pentru construirea socialismului ». Pe acest drum, mulți dintre academicienii noștri pregătesc, pe teren și în institutele științifice, cercetări în legătură cu punerea în valoare a resur-

selor țării noastre, cu problemele industriei, ale reorganizării socialiste, ale agriculturii, ale sănătății publice, etc. . . . , pentru îndeplinirea sarcinilor puse de Planul de Stat. Știința cea mai înaintată, știința sovietică, este studiată și însușită de către cercetătorii noștri. Concepția micriunistă în biologie devine călăuză în activitatea biologilor noștri. Ne putem mândri cu faptul că știința noastră pornește pe drumul științei de avangardă.

În toată țara au luat naștere mii de echipe artistice sindicale, nenumărate cămine culturale, atenee populare, biblioteci și cenecluri literare, s'a înmulțit numărul teatrelor și Filarmonicelor. În timp ce înainte nu funcționau în țară decât câteva sute de cămine culturale, în prezent numărul de cămine culturale în funcțiune a depășit cifra de 6000.

În Decembrie 1948 au participat la șezătorile Căminelor Culturale 906.276 persoane. În Ianuarie 1949, participarea a crescut la 1.943.953.

Multe din satele noastre au fost înzestrate cu aparate de radio și de proiecție cinematografică. Ridicarea nivelului cultural al satului izgonește din ce în ce ignoranța moștenită din trecut. Lupta pentru tot mai multă cultură la sate face parte din lupta pentru îngrădirea și treptata înlăturare a chiaburilor, face parte din lupta pentru lichidarea totală a claselor exploatare în țara noastră. Reorganizarea socialistă a agriculturii va da un nou avânt luptei de lichidare a obscurantismului și a moștenirilor trecutului de exploatare și asuprire.

În raportul asupra sarcinilor Partidului Muncitoresc Român în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii, tov. Gh. Gheorghiu-Dej a subliniat că

« odată cu necesitatea imperioasă a formării de cadre agrotehnice și cooperatiste, se pune cu deosebită tărie în fața noastră problema luptei neîncetate pentru ridicarea nivelului cultural al masei de milioane de țărani muncitori.

La îndeplinirea acestei sarcini vor trebui să aducă contribuția lor instituțiile de cultură, oamenii de știință, scriitorii, artiștii. . .

. . . Organizarea socialistă a agriculturii înseamnă nu numai lichidarea stării înapoiate a agriculturii, dar și lichidarea analbetismului și a stării înapoiate culturale a țărânimii muncitoare.

În acest scop, vor trebui mobilizați învățătorii satelor, care au un rol însemnat în munca de lămurire și dezvoltare culturală a celor ce muncesc dela țară ».

Învățătorimea trebuie să joace un rol important în opera de reconstrucție a satului pe baze socialiste. Ea trebuie să devină un adevărat sprijin al Partidului Muncitoresc Român și al guvernului în rezolvarea sarcinilor ce ne stau în față.

Încă dela începutul acestui proces de transformare a agriculturii, gospodăriile agricole de stat ce se vor crea pe sutele de mii de hectare ale fostelor

bunuri ale resturilor moșierești, — bunuri trecute recent în patrimoniul Statului, — precum și desfășurarea organizării cooperăției, vor intensifica pătrunderea culturii în mediul rural, prin cadrele de specialiști ce se vor forma din ce în ce mai mult, ca agronomi, tractoriști, contabili, gestionari, etc. De asemenea, se vor înmulți școlile, bibliotecile, căminele culturale; crearea Sfaturilor Populare, aceste organe de masă ale puterii de Stat, vor constitui o pârghie deosebit de importantă pentru dezvoltarea culturii în masele dela orașe și sate.

« Cei ce muncesc, — scria Lenin, — sunt însetați de cunoștințe pentru că le sunt necesare în dobândirea victoriei lor »... « cunoștințele constituie o armă în lupta lor pentru eliberare ». (*Opere*, vol. XXIII, pag. 199).

Mulți fruntași ai producției au depășit normele, înflăcărați de minunatele romane și povestiri sovietice despre eroismul stahanoviștilor. Cărți ca « Așa s'a călit oțelul » sau « Tânăra Gardă » dau o contribuție serioasă la formarea de caractere noi, eroice. Studiind lucrări tehnice sovietice, muncitorii noștri își îmbunătățesc metodele de muncă. Din sânul clasei muncitoare s'au ridicat numeroase cadre la posturi de conducere în Stat, în întreprinderi, în instituții. Studiind cu îndârjire învățătura clasicilor marxism-leninismului, și călăuziți de această învățătură, ei conduc mult mai bine întreprinderile și instituțiile decât conduceau înainte elementele burgheze. Intreaga țară frează de elanul întrecerii socialiste. Zilele trecute, ziarele au publicat știrea că oțelarii reșițeni lucrează în contul celui de-al doilea trimestru al Planului de Stat pe 1949, iar muncitorii dela șantierul Gaz-Metan din Zăul de Câmpie-Târnava Mare, — în contul lunii Iunie. Aceste victorii sunt obținute nu numai prin forța mușchilor, ci în primul rând datorită înaltei conștiințe de clasă, raționalizării procesului de muncă, măririi productivității muncii, ridicării neconținute a calificării profesionale și specializării, precum și îmbunătățirii condițiilor de trai. Aceste victorii sunt tot atâtea lovituri date dușmanului, tot atâtea cărămizi pentru consolidarea Republicii Populare Române, pentru construirea socialismului, pentru apărarea păcii.

Femeile țării noastre, ca și femeile din întreaga lume, nu mai vor să-și vadă copiii plecând la un nou măcel. Ele vor apăra viața copiilor lor, vor apăra alături de toți oamenii muncii, cuceririle Republicii Populare Române, căreia își închină toate forțele, experiența și cunoștințele.

Tineretul nostru crește într'un spirit nou, sănătos, în spiritul muncii creatoare și al luptei pentru pace. Organizația unică revoluționară a tineretului, recent constituită, continuatoarea glorioaselor tradiții ale U.T.C., va educa — sub conducerea Partidului — zeci și zeci de mii de constructori ai socialismului. Congresul de unificare a organizațiilor de tineret a constituit o puternică manifestare a hotărârii de luptă a tineretului împotriva imperialiștilor anglo-americani, ațâțători la un nou război.

Din rândurile tineretului se ridică o nouă armată de intelectuali.

Intelectualii din R.P.R. participă în marea lor majoritate la grandioasa operă de construire a socialismului. Grație îndrumării permanente date de Partid oamenilor culturii, grație sprijinului marii culturi sovietice, putem înregistra azi în știință, literatură și artă, importante deplasări care ne îndreptătesc să afirmăm că cultura noastră capătă un nou conținut, că ea începe să fie pusă în slujba luptei și muncii creatoare a clasei muncitoare, a poporului muncitor.

Deunăzi, unor intelectuali de diferite specialități, oameni de știință, ingineri, medici, scriitori, artiști, le-au fost decernate premiile Academiei R.P.R., inițiate de către Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român. Ținta urmărită de fiecare din lucrările premiate a fost aceeași: de a contribui la construirea socialismului, la apărarea păcii și la progresul țării noastre.

Activitatea oamenilor de știință, a inginerilor, medicilor noștri cei mai buni, este îndreptată într'acolo unde clasa muncitoare și Partidul ei pun un accent deosebit: în spre dezvoltarea industriei noastre socialiste, spre mecanizarea agriculturii, spre sănătatea poporului, spre răspândirea culturii în popor. Obiectivele muncii acestor intelectuali se îmbină armonios cu obiectivele de luptă ale Partidului și contribuie la dezvoltarea tinerei științe românești. Iată în ce constă valoarea științifică, politică și socială a acestor realizări. Ele sunt numai primele mlădițe ale acelei științe care — după cum spune tovarășul Stalin, — «nu se separă de popor, nu se țin departe de popor, care e gata să slujească poporului, gata să predea poporului toate cuceririle științei și servește poporul nu cu sila, ci de bunăvoie și cu plăcere».

În Republica Populară Română apar azi numeroase ziare și reviste, într'un asemenea tiraj încât tipografiile, utilizate pe măsura tirajelor presei burgheze, abia pot face față. La noi, presa este un purtător al culturii în masele largi, o armă ascuțită în lupta acestora pentru socialism, pentru pace. De aceea, sute de mii de oameni citesc cu drag această presă, colaborează în număr din ce în ce mai mare în coloanele ei; slujind poporului, presa noastră demască fără cruțare uneltirile războinice ale imperialiștilor și agenților lor din țară; ea educă poporul, organizează, mobilizează.

Tocmai pentru că este o presă a adevărului și a luptei pentru pace, tocmai pentru că e citită și iubită de tot mai multe sute de mii și milioane de oameni, loviturile ei sunt greu resimțite de imperialiști, iar «Vocea Americii» trusturilor și provocatorilor la războiu nu pierde ocazia să tune și să fulgere împotriva ei.

Expoziția anuală de plastică a fost vizitată de mai mult de jumătate de milion de oameni ai muncii, sălile teatrelor sunt pline. Pentru întâia dată în istoria țării, Teatrul Național a devenit o instituție excedentară, multe din piesele acestei stagiuni depășind 100 și 150 de spectacole. Filme sovietice rulează în București în 15—20 cinematografe deodată, în fața unor săli

arhipline. Se lucrează intens pentru crearea unei industrii cinematografice naționale. Viața culturală și artistică a provinciei se dezvoltă ca niciodată.

Atât scriitorii și artiștii, cât și publicul sunt într'un adânc proces de transformare. Scriitorii și artiștii pătrund din ce în ce mai mult în realitate, oamenii muncii încep să găsească în mai multe din lucrările lor, dacă-nu încă oglindirea vieții de azi în întreaga ei complexitate, dar un spirit care le este aproape, idei care le sunt scumpe, probleme care-i frământă.

VII

Urmare a transformărilor revoluționare pe care le-a îndeplinit poporul nostru, toate aceste deplasări pe tărâm cultural și artistic s'au obținut în lupta de clasă din ce în ce mai ascuțită, sub permanenta conducere a Partidului și cu puternicul sprijin al culturii-sovietice. Este destul numai să ne amintim de cunoscuta campanie a « crizismului », prin care reacțiunea a luptat cu disperare să țină pe intelectuali ruși de popor, ca și în trecut.

Toți scribii aflați în slujba reacțiunii și imperialismului au fost mobilizați să cânte în cor «agonia» culturii. Cele mai murdare articole, cele mai criminale amenințări erau îndreptate împotriva intelectualilor, care, din ce în ce mai mulți, se strâneau în jurul Partidului.

Când inginerii, tehnicienii și muncitorii dela uzinele I.A.R.-Brașov, au început construirea primului tractor românesc, reacțiunea a căutat prin toate mijloacele să întrețină, ca și în trecut, neîncrederea în forțele poporului. Totuși ea n'a izbutit.

Intelectualii cinstiți s'au alăturat tot mai mult clasei muncitoare și Partidului ei. Nici în timpul inflației, secetei, când încă nu existau nici premii, nici case de creație și de odihnă, reacțiunea nu a putut rupe pe intelectuali de popor, nu i-a putut împinge să facă jocul imperialismului.

Partidul a îndrumat în permanență pe intelectuali în lupta pentru integrarea lor cât mai adâncă în efortul general al poporului, i-a îndrumat pe calea eliberării lor de cătușele gândirii burgheze, a concepțiilor reacționare, le-a arătat că drumul lor trebuie să coincidă cu drumul poporului. Această luptă împotriva forțelor reacționare a fost pentru cea mai mare parte a intelectualilor noștri o luptă de ridicare a nivelului lor politic și ideologic și de creație. Incalculabil a fost și este ajutorul culturii sovietice. Istoricile rezoluții ale Partidului Comunist (bolșevic) în chestiunile literaturii și artei, rapoartele lui Andrei Alexandrovici Jdanov au dat un sprijin neprețuit în prelucrarea problemelor culturii; ele au fost și sunt o puternică armă de luptă împotriva concepțiilor reacționare, pentru construirea unei noi culturi în țara noastră. Scriitorii și artiștii noștri se apropie din ce în ce mai mult de popor, au îndrăgit poporul, au început să oglindească în operele lor năzuințele poporului. Dacă azi putem înregistra primele succese pe drumul unei literaturi și arte realiste, ceea ce dovedește că se produce o importantă schim-

bare în mentalitatea scriitorilor și artiștilor noștri — aceasta a fost posibil numai pentru că autorii acestor lucrări sunt fideli poporului, pentru că au început să studieze știința marxist-leninistă, să cunoască bazele acestei științe, experiența culturii sovietice, și și-au pus ca obiective în creația lor, obiectivele de luptă ale Partidului. Poate urla « Vocea Americii » ca și alte asemenea voci cât vor asupra faptului că urmăm drumul culturii sovietice. Il urmăm și-l vom urma ferm, alături de politica de pace a U.R.S.S., alături de cultura sovietică. Aceasta constituie mândria țării noastre, a intelectualilor din R.P.R. Urmând exemplul culturii sovietice, națională în formă și socialistă în conținut, legându-se de popor, intelectualii noștri capătă din ce în ce mai multă încredere în forțele lor, din ce în ce mai multă încredere în forțele poporului.

Da, în țara noastră cultura a început să dea roade. Ea este o ilustrare în plus a mărețului principiu stalinist că

« fiecare națiune, indiferent dacă e mare sau mică, are particularitățile sale calitative, specificul său, care-i aparține numai ei și care nu poate fi la alte națiuni. Aceste particularități reprezintă aportul fiecărei națiuni la tezaurul culturii mondiale, îl completează și-l îmbogățește. În acest înțeles, toate națiunile, mici și mari, se găsesc în aceeași situație și fiecare națiune este tot atât de importantă ca și oricare alta ».

Ideologia frăției între popoare a devenit în Republica Populară Română politică de stat. Constituția R.P.R. garantează cetățenilor din rândurile naționalităților conlocuitoare drepturi egale cu poporul român. S'au deschis Universități, școli, teatre, ziare în limbile naționalităților conlocuitoare:

Rămășițele ideologiei naționaliste-șovine care ani și ani de zile a fost folosită de imperialiști în scopurile lor agresive, se lichidează în focul luptei oamenilor muncii de diferitele naționalități împotriva dușmanului comun, de orice limbă. Succesele obținute în această luptă dau grele lovituri dușmanului intern cât și imperialismului. Ele contribuie la făurirea unității politico-morale a poporului.

VIII

În fața frontului păcii care crește și se întărește mercur, imperialiștii se consolează cu trădarea mârșavă a clicii lui Tito. Ei jubilează deoarece îl apreciază pe Tito și clica sa ca o agenție a lor, bună de folosită ca o forță vrăjmașă socialismului, Uniunii Sovietice, țărilor democrației populare, culturii, progresului. Este știut că clica Tito-Rankovici a devenit într'adevăr o agenție a puterilor imperialiste. Popoarele Iugoslaviei luptă împotriva clicii trădătoare a lui Tito, luptă împotriva acestei bande de naționaliști, de ațătători antisovietici, de provocatori, dușmani ai democrației populare.

Masca agenturii jugoslave a imperialismului a căzut. Odată ce Tito, Kardelj, Rankovici, Djilas, Moșa Pjade s'au vândut imperialiștilor, un cuvânt nu se mai suflă (în mod legal) în Iugoslavia despre lupta împotriva imperialismului, despre lupta pentru pace. Congresul dela Wroclaw a fost relatat în Iugoslavia ca un fapt divers. Numai sub presiunea opiniei publice antinaționaliste și numai în scopuri demagogice s'a creat un fel de « comitet de pace ». Comitetul a fost creat la 8 Martie 1949. Dar de atunci până azi n'a avut loc nici o manifestare legală împotriva imperialismului american ațâțător la războiu, nu s'a întreprins nicio acțiune pentru pace. În telegrama Federației Femeilor Jugoslave nu au fost lăsate cuvintele: imperialiști anglo-americani, ci se vorbește de războiu în general.

Același lucru se petrece acum în Iugoslavia și în legătură cu Congresul Mondial pentru pace dela Paris. Trei sute de milioane de oameni din toată lumea au aderat de pe acum la Congres, dar presa oficială iugoslavă nu suflă niciun cuvânt. Teama de pace caracteristică imperialiștilor a început să cuprindă și grupul de trădători și agenți ai imperialismului dela conducerea Iugoslaviei.

Iată unde duce naționalismul !

În Iugoslavia oficială nu se vorbește nimic împotriva dușmanilor păcii și ai culturii, despre imperialiștii anglo-americani. Clica Tito, Kardelj, Rankovici & Co., trecută în lagărul imperialiștilor anglo-americani se ia la întrecere cu stăpânii ei — și uneori chiar îi întrece, în ațâțări și calomnii împotriva U.R.S.S. și a țărilor nouilor democrații.

Marionete ale imperialiștilor anglo-americani, actualii conducători iugoslavi caută, sub fraze pompoase despre construirea socialismului în Iugoslavia, fără ajutorul sovietic, al țărilor nouii democrații și al proletariatului internațional, ci cu dolari marshallizați sau atlantizați, să ascundă trădarea socialismului, pierderea independenței naționale a Iugoslaviei și degenerarea ei într'o republică burgheză ordinară, legată de lanțul robiei imperialiste.

Iugoslavia devine din ce în ce mai mult o piață de desfacere a culturii reacționare a Apusului. Tito e vizitat de așa zise personalități artistice americane, potențați ai cinematografilei americane decadente, pusă în slujba obscurantismului și războiului. Mari spectacole cu filme decadente americane au loc în prezența autorilor, a prezidiului și a guvernului iugoslav. În sălile de cinematograf din Iugoslavia au avut însă loc manifestații. După cât se vede, poporului nu-i plac filmele americane cu gangsteri, jafuri și incendii. El le respinge cu desgust, căci le consideră drept arme dușmane împotriva sa, drept poartă deschisă propagandei războinice. Manifestanții au strigat: « Vrem filme sovietice ! ». Intelectualitatea cinstită a Iugoslaviei este alături de popor și luptă împotriva înfeudării poporului la ideologia imperialistă. Trădătorul și renegatul Tito și Goebels-ul iugoslav, Moșa Pjade, încearcă să atragă savanții, scriitorii, artiștii, de partea clicei naționaliste și să-i îndrepte

împotriva intereselor popoarelor iugoslave și a frontului păcii. Dar faptul că în ultimul timp, zeci și sute de scriitori și profesori au fost aruncați în temnițele lui Rankovici, unii fiind mișelește executați de ienicerii acestui călău, alții nevoiți să treacă în ilegalitate sau să emigreze, arată că rezistența intelectualilor iugoslavi împreună cu tot poporul muncitor, împotriva clicei naționaliste cocoțate la conducerea Iugoslaviei, crește și se întărește.

Clica lui Tito a pus cultura în slujba obscuranțiștilor imperialiști, a transformat-o într'un « ersatz » de cultură. Poporul iugoslav vede din ce în ce mai limpede că sub masca lui Tito și a complicilor săi, se ascunde ca sub masca oricărui naționalist, agentul trusturilor și înrobitorilor de popoare, al provocatorilor de războiu.

Dar eroicele popoare iugoslave văd în Uniunea Sovietică pe acea forță salvatoare care le-a eliberat de sub jugul hitlerist. Ele văd în Uniunea Sovietică, în țările democrației populare, în forțele progresiste din toate țările, marele lor sprijin moral, ele luptă cu îndârjire împotriva clicei naționaliste-șoviniste a lui Tito, a acestei agenturi a reacțiunii imperialiste.

Pe drept cuvânt s'a scris în Pravda din 8 Septembrie 1948, în cunoscutul articol cu titlul « Unde duce naționalismul grupului Tito în Iugoslavia »: « ...popoarele Iugoslaviei stau ferm pentru Frontul Unic cu țările democrației populare și U.R.S.S. Ele n'au nici o răspundere pentru politica naționalistă a grupului Tito. Noi considerăm popoarele iugoslave ca pe aliații noștri credincioși ».

Nu încape nicio îndoială că datorită acestei lupte în continuă creștere, în ciuda jertfelor grele, popoarele Iugoslaviei se vor salva de jugul dominației clicei criminale naționaliste, de trădători, de agenți ai imperialismului, de dușmani ai culturii și ai păcii.

IX

Dragi prieteni,

După răsturnarea regimului burghezo-moșieresc dela putere, lupta de clasă se ascute în mod firesc, pe măsură ce clasele exploatoare doborâte, pierd ultimele lor poziții. O infimă minoritate de exploatatori, de mari capitaliști, speculanți, foști moșieri, chiaburi, acești paraziți — au trăit o viață întregă pe spinarea poporului, fără să muncească, ridicând baraje în drumul dezvoltării țării, în drumul științei și culturii, transformând țara în monedă de schimb la bursa imperialismului și într'un câmp de războiu pentru planurile imperialiste. Această infimă minoritate visează un nou războiu. Slugile imperialiștilor speră că în felul acesta ar putea, poate, să restaureze regimul lor de asuprire și exploatare. Din rândurile acestora, cercurile imperialiste anglo-americane, serviciile lor de spionaj și diversiune, caută să recruteze și recrutează agenți, spioni, teroriști. Aceasta s'a dovedit nu odată, aceasta

s'a dovedit și în recentul proces al grupului de spioni, de trădători, conduși de Aușnit, Bujoi și Popp, acesta din urmă fiind un exemplu tipic al aceluia restrâns grup de intelectuali fără conștiință națională și fără demnitate, folosit de imperialiști ca tehnicieni ai planurilor lor de sabotaj, distrugere și agresiune. Se cere deci ascuțirea vigilenței oamenilor culturii, împotriva oricăror acțiuni dușmane.

Fiecare nouă descoperire a oamenilor noștri de știință, fiecare inovație a tehnicienilor și muncitorilor fruntași, care grăbește ritmul dezvoltării noastre, întărește Republica noastră Populară, întărește frontul păcii.

Urmând exemplul marilor savanți, ingineri și tehnicieni sovietici, oamenii noștri de știință, ingineri și tehnicieni, trebuie să-și pună toate capacitățile lor, talentele lor, spiritul novator, în serviciul dezvoltării industriei noastre socialiste, în vederea măririi continue a producției, precum și în lupta pentru mecanizarea agriculturii, — de transformare socialistă a agriculturii. Fiecare carte nouă, fiecare cântec, fiecare poezie care înflăcărează masele la luptă și la muncă, fiecare analfabet care învață să citească, sunt lovituri de pumnal date imperialiștilor, provocatori de războiu. De aceea dușmanii păcii și progresului, sabotorii construcției socialismului, încearcă să saboteze și pe plan cultural. Acesta este un sabotaj mai subtil, mai greu de demascat. El tinde să pună piedici ridicării culturale rapide a poporului nostru, tocmai pentru că reacțiunea vede, pe zi ce trece, ce uriașă forță materială devine cultura progresistă când e însușită de mase. Lupta se ascute și pe frontul ideologic. Și pe acest front de luptă între întuneric și lumină trebuie să fim ne cruțători față de dușmani, sub orice mască s'ar ascunde ei.

Ideologia burgheză decadentă pentru a pătrunde în mase, folosește fie calea dușmanului de clasă în mod direct, fie pe cea a unor intelectuali proveniți din rândurile clasei exploatare, înapoiți în gândire, reacționari, străini de tot ce e nou, refractari răspândirii culturii în popor, fie pe cea a rămășițelor burgheze în gândirea intelectualilor progresiști. Oricum s'ar manifesta însă, sub chipul formalismului în literatură, a morganismului în știință, ideologia burgheză decadentă are același caracter reacționar cosmopolit.

Tendința cosmopolitismului este de a-i rupe pe intelectuali de popor, de a le surpa încrederea în propriile forțe și în forța creatoare a poporului, de a împiedica crearea unei culturi naționale, de a întreține ploconirea față de Apusul capitalist, reacționar, de a abate maselor atenția dela luptă, dela viața socială. Cosmopolitismul tinde în ultimă instanță să adoarmă în popoare sentimentul patriotic, pentru a le putea înhăma mai ușor la jugul imperialismului agresiv. Ploconirea în fața culturii apusene este o formă de supunere în fața hienelor imperialiste anglo-americane. Iată de ce opinia publică de la noi, oamenii muncii care luptă cu atâta înflăcărat patriotism pentru construirea socialismului și întărirea păcii, resping cu indignare și desgust orice manifestare a ideologiei burgheze decadente.

Se mai manifestă la unii intelectuali, ruși de viața concretă, un liberalism primejdios față de manifestările concrete ale ideologiei dușmanului. Se înrâmplă că de multe ori acești intelectuali nici nu văd dușmanul. În aceeași măsură, el subapreciază sau ignoră « mlădițele vieții noi », frânând ei înșiși propria lor muncă de creație.

Este de neîngăduit ca într'o țară unde puterea se află în mâna clasei muncitoare să mai existe liberalism față de ideologia dușmană, ca munca rodnică a intelectualilor noștri să se poticnească în teorii învechite, antiștiințifice, reacționare, ca lupta pentru pace și progres să fie trasă înapoi de dușmanii păcii și ai progresului. Trebuie să combatem fără cruțare și să demascăm orice manifestare a ideologiei dușmane. Trebuie să intensificăm prelucrarea practică și sistematică, în mod creator, a științei marxist-leniniste și a experienței sovietice, la realitățile din R.P.R., în știință, în filosofie, în economie, în literatură și artă. Trebuie să îndepărtăm orice urmă a zidului nefiresc pe care burghezia l-a ridicat între intelectuali și poporul muncitor.

Să dăm poporului cultura cea mai înaintată, să-l înarmăm cu tehnica cea mai perfecționată, să ridicăm din rândurile muncitorilor și țăranilor o nouă intelectualitate, să punem toate puterile noastre în slujba transformării socialiste a țării noastre.

Sarcina oricărui om al științei, literaturii, artei, a oricărui intelectual cinstit, legat de popor, este de a lua poziție intransigentă față de manifestările ideologiei burgheze decadente în cultura noastră, de a lichida rămășițele acestei ideologii în gândirea și activitatea sa proprie, de a-și pune toate capacitățile, toată puterea de creație în slujba poporului, în slujba construirii socialismului, în slujba păcii și culturii. Intelectualii au sarcina de mare cinste și răspundere de a ajuta la răspândirea științei și culturii în popor, de a contribui activ la desfășurarea revoluției culturale.

Cu aceeași hotărîre cu care combatem ideologia și manifestările dușmane în cultura noastră, oamenii culturii, științei și artei au datoria să înconjoare cu dragoste și grijă noile realizări pe tărâmul culturii, să lupte pentru a impune tot ce este nou și valoros, să facă *noul* cunoscut maselor, să contribuie din toate puterile la dezvoltarea acestor muguri ai noii culturi. Orice atitudine îngăduitoare față de manifestările ideologiei burgheze decadente este o poartă deschisă dușmanului. Orice subapreciere a noilor realizări este un ajutor dat dușmanului.

Construim o cultură nouă, națională în formă, socialistă prin conținut. Această cultură este un bun al poporului, un bun al întregii omeniri.

Cultura trebuie să devină un factor tot mai activ al construirii socialismului în țara noastră. Numai astfel ea va însemna o contribuție de seamă în lupta pentru pace.

Războiul distruge cultura și cea mai mare valoare de pe pământ, omul.

Intellectualitatea din R.P.R. luptă și va lupta cu hotărîre și fără șovăire împotriva provocatorilor unui nou războiu.

În această luptă, Partidul Muncitoresc Român își îndeplinește rolul său de avangardă, de forță conducătoare. Partidul clasei muncitoare, al clasei care are rolul istoric de a desființa clasele exploatare, de a desființa exploatarea omului de către om, desființând astfel cauza războaielor, Partidul Muncitoresc Român urăște războiul imperialist și educă masele în spiritul luptei hotărîte pentru pace între popoare.

În acest spirit, poporul nostru pășește plin de elan și de încredere în forțele sale creatoare, pe drumul socialismului, deschis de marele popor sovietic, spre o viață fericită, liberă de orice exploatare, spre o viață în care va triumfa respectul pentru demnitatea omului — respectul față de munca lui, a neconținutei înfloriri, a bunei stări și a culturii.

X

Forța noului regim social din țara noastră se poate vedea și din aceea că numai după câteva luni dela memorabila dată a naționalizării principalelor mijloace de producție industrială, a băncilor, transporturilor, ș. a m. d., producția industrială a țării noastre a și întrecut nivelul producției dinaintea războiului.

S'a putut astfel prevedea în Planul de Stat pe 1949 — după cum arată tov. Gheorghiu-Dej, — o sporire a valorii producției globale industriale, față de 1948, cu 40%, în timp ce în Germania de Vest producția industrială n'a atins aici 50% din nivelul dinaintea războiului. Iar în alte țări, « marshallizate » sau « atlantizate », producția n'a atins încă nivelul dinaintea războiului. Și doar este cunoscut că Germania, Italia, Franța, Anglia, sunt țări mai industriale decât România.

Țările capitaliste ale Occidentului încă n'au ieșit din dificultățile provocate de războiu, dar ele sunt de pe acum amenințate de o nouă criză. Această criză a și început să se manifeste în Statele Unite.

Și este și mai dureros resimțită în Germania de Vest, Franța, Belgia și alte țări marshallizate.

Țara noastră nu este amenințată de niciun fel de crize economice.

Cât de profund a știut să redea poeta Maria Banuș minunata încredere în nestăvilitul elan al poporului muncitor, conștiința superiorității societății pe care o construim:

*« Noi suntem mâini ce făurim obiecte,
In slujba vieții suntem, suntem viața,
In jur întindem cercul de lumină
Când peste Americi se adună ceața.*

... *Ce libere, stăpâne,
Ce mândre-s mâinile aceste mari,
Cu mâini ca ele vor să se măsoare
Inveninații, hulpavii sforari.*

În spiritul celui mai adânc patriotism și al solidarității internaționale cu toate popoarele lumii, delegații din țara noastră vor participa la Congresul Mondial pentru Pace dela Paris, unde vor aduce întreaga hotărâre a poporului muncitor din R.P.R., de a păzi și desvolta cuceririle democrației populare și, odată cu ele, toate marile cuceriri ale omenirii progresiste, împotriva unui nou războiu imperialist.

Acesta este înțelesul luptei noastre pentru pace.

Dragi prieteni,

Noi avem fericirea de a fi contemporanii, grandioasei epoci încă neînțelese în istoria lumii, — epoca lui Lenin și Stalin, — epoca desființării exploatarei omului de către om și asupririi unei națiuni de către altă națiune, epoca împlinirii visului de veacuri al tuturor asupriților, epoca în care s'au deschis căi de nădejde pentru o pace generală și pentru marele progres al popoarelor.

Noi suntem contemporanii grandioasei epoci de construire a celei mai înaintate societăți, a societății socialiste și comuniste, a genialelor planuri staliniste de transformare a naturii în folosul omului.

Iosif Vissarionovici Stalin a spus:

«Sunt prea mari forțele care sunt pentru pace, pentru ca elevii lui Churchill întru agresiune să le poată înfrânge și să îndrepte lucrurile spre un nou războiu».

Imperialismul american și englez pregătește un nou războiu împotriva U.R.S.S. și a țărilor noii democrații. DAR TRĂSĂTURA CARACTERISTICĂ A MOMENTULUI ACTUAL CONSTĂ ÎN ACEEA CĂ LAGĂRUL DEMOCRAȚIEI ȘI SOCIALISMULUI — LAGĂRUL ANTIIMPERIALIST ȘI DEMOCRATIC, LAGĂRUL PĂCII, ÎN FRUNTE CU U.R.S.S. — NU NUMAI CĂ RESPINGE UNELTIRILE DE RĂZBOIU, DAR TRECE LA OFENSIVA HOTĂRITĂ PENTRU PACE ÎNTRE POPOARE, ÎMPOTRIVA AȚĂȚĂTORILOR LA UN NOU RĂZBOIU.

Să luptăm din toate puterile pentru a face din țara noastră un factor din ce în ce mai activ în frontul păcii, democrației și socialismului, condus de Marea Uniune Sovietică.

Să fim ostași dârzi ai armatei de milioane de luptători din toată lumea pentru apărarea păcii și culturii! Omenirea muncitoare și progresistă va învinge forțele negre provocatoare de războiu, cercurile imperialiste anglo-americeane, deoarece cauza ei, cauza noastră, este dreaptă!

Pentru că oamenii muncii manuale și intelectuale devin zi de zi mai fermi în luptă împotriva dușmanilor păcii și ai culturii! Omenirea va învinge, pentru că ea merge înainte și nu înapoi! Omenirea va învinge pentru că este călăuzită de geniul marelui conducător al popoarelor, Iosif Vissarionovici Stalin!

I. CHIȘINEVSCHI

O SOCOTEALĂ VECHĂ STĂRUIE

*Stăruie
în noi mereu stăruie
anii
 'nchisorile,
 oamenii 'n dungi.
Peste păianjenul anilor lungi
inimi mai sunt
să se dăruie?*

*Pe tronuri de oase
străjeru 'ntunericului
cenușiu, în cisme și fier
cu un burete de sânge ștergea
stelele oamenilor de pe cer.*

*Pândeau puștile în negre unghere
curgea în șanțuri sânge și fiere.*

*Erau casele triste, triste!...
Punctați de gloanțe și suliți
Oamenii,
roșii batiste
la răscruci, în piețe, pe uliți.
La marșul stăpânirii pe străzi
strigaseră, nu-ș' ce vorbe oprite,
palme pentru sângeroasele parăzi.*

*Se trezea Viața!
Mulțimilor, — « Bună dimineața »*

*Le da « Manifestul »...
« Jos războiul
Alianță cu Estul »!*

*Inimile,
făclii fulgerate din piept
luminau pământul, lumea, orașele...
Se înfricoșau armatele negre, trufașele!*

*Iată
în noapte
se 'ntorc luptătorii uciși
cresc,
se 'nalță deodată
și suie,
sue pe metereze!*

*Nevăzute armate ale lumii noi!
Nevăzuți!
In fruntea rândurilor
cei vii, cei căzuți.*

*Stăruie
în noi mereu stăruie
ura pentru fasciile ce s'au dus
și-i mai adâncă pentru grădinarii
ce seamănă altele
departe, către apus.*

*Stăruie
o socoteală veche,
în noi mereu stăruie
se năruie
orânduirea veche —
se năruie...*

*Pentru Socialism
milioane de oameni
se dăruie!*

BIJUTERII DE FAMILIE

I

Locomotiva scundă cu un horn lung în chip de pâlnie, trăgea încet șase vagoane dealungul câmpiei. Cele de clasa a treia erau pline de țărani, muieri, babe, soldați, care se întinseseră pe culoarele celor de-a doua și de-a întâia și se uitau cu curiozitate nestânjenită la boierii în haine nemțești întinși pe banchetele de pluș. La rândul lor, boierii se uitau la oamenii cu căciuli rupte și cojoace sdrențăroase, apoi întorceau privirile în partea cealaltă, stingheriți, asupra câmpiei vărgate de dăre de zăpadă netopită. Dar mutrele galbene și flenduroase de pe culoare rămăneau să se uite nestrămutat la ei cu ochii uneori arzători de friguri. Apoi, din când în când, țăranii părăseau această contemplare mută și își adunau capetele ca să stea de vorbă cu glas scăzut. Atunci aruncau doar câte o privire fugară asupra oamenilor cu paltoane îmblănite, gulere înalte, pălării tari și lanț de aur pe pantece.

Controlorul era nebărbierit, gras, unsuros, cu obrații îmbujorați. La capătul unui vagon de clasa treia se aplecă afară și strigă:

— Ce faci acolo, mă? Dă-te jos!

Omul care ședea afară pe scara vagonului, ridică fața și zâmbi. Era subțirel, mărunț, cu fața mototolită, bătută de vânturi și ploii și mistuită pe dinăuntru de foame. Ochii mici, înfundați în cap, cenușii aproape albi, erau strălucitori și pătrunzători. Privirea le țâșnea în afară, străpungătoare ca un spin de oțel. Omul purta o șapcă neagră de elev de liceu, cu cozorocul mare, pătrat și plesnit în mai multe locuri. În frunte șapca avea câteva litere brodate cu firet de aur. Ea era cel mai acătării vestmânt al omului, căci altminteri n'avea decât o haină de soldat veche și ruptă, și o pereche de nădragi sdrențuiți, cu turul atârând prea jos și legați la glesne cu sfoară. Picioarele nu-i erau îmbrăcate decât într'o coajă groasă de glod uscat. Ședea ghemuit pe scara vagonului, cu un băț strâns subsuoară, cu urechile în gulerul ridicat, și cu mâinile în buzunare. La glasul aspru și nesimțitor al controlorului, omul de pe scară zise:

— Cine? Eu?

— Da, tu ! Dă-te jos ! Ce faci acolo ?

— Iaca umblu și eu cu trinu . . .

— Dă-te jos !

— Dece să mă dau ? Ce, vrei să-mi rup ceva ?

Controlorul se gândi puțin, apoi zise :

— Bilet ai ?

Celălalt surâse luminos :

— N'am, că sânt sărac . . . De un' să am bilet ?

Controlorului i se urcă sângele în cap. Urlă :

— Dă-te jos, bă, n'auzi ?

— De ce să mă dau ? întrebă omul. Ii pieria zâmbetul pe încetul.

— N'ai bilet ? Te dai jos ! Nu e voie să umbli cu trenul fără bilet ! Trebuie să plătești !

— Nu vreau, na ! Cui să plătesc ? Dumitale ? Nu vreau să vă plătesc bre ! Umblu cu trinu și nu plătesc, și gata !

Controlorul urlă răgușit și spărgându-și glasul de furie :

— Să te dai jos ! Imediat să te dai ! Uite tâlharul !

Și începu să-l înjure. Se întoarse să ia tot vagonul de martor la neobrăzarea călătorului de pe scară. Deschisese gura să vorbească. Dar o închise numaidecât, în vreme ce o uimire neîncrezătoare i se răspândea treptat pe obraz. Tot vagonul se adunase îndărătul lui și-l privea dușmănos. Un soldat îi zise :

— Lasă-l, domnule, că e băiat sărac și el, o fi având nevoie . . .

Altul se aplecă în afară și strigă :

— Un'te duci, bre Marinică ?

Omul de pe scară se 'ntoarse și zise :

— Umblu și eu, așa . . .

Dar nici cel din vagon nici Marinică nu avuseseră vreo urmă de veselie în glas. Țărani și muierile erau și ei întunecați. Flăcăul care strigase la Marinică era un vlăjgan cu sprincenele groase. Se răsti la controlor :

— Lasă-l ! Ce, vrei să-l dai jos să-și rupă ceva ori să moară, ai ? Așa ați vrea voi, fire-ați ai dracului de pezevenghi, să-și rupă oamenii coastele !

Și-l înjură pe controlor printre dinți, privindu-l drept în față.

Controlorul stătea cu ochii holbați, ca și cum ar fi pierit pământul de sub el. Zise :

— Păi . . . n'a plătit biletul . . .

— Ce bilet, mă, ce bilet . . . biletul și Hristosul mă-tii ! — urlară mai mulți oameni la el. Se scotoceau în buzunări sau în sân, desfăceau basmale sau chimiruri, îi arătau biletele, întinzându-i-le sub nas, strânse în pumni noduroși :

— Io-te mă bilet ! Toți avem bilete ! Io-te bilete, na !

— Păi, da el n'are, ăl de-afară ! — țipă — controlorul.

— Pe el mai lasă-l, că v'ajunge cât am plătit noi ! Ce, ai să mori dacă-l lași ? Ce-ți pasă ție, bă ? Lasă-l.

— Păi nu e voie ! Nu dă voie legea !

— Care lege, mă? . . . Legea și biserica voastră! Care lege, mă? Ce, e lege să-l omori pe omul sărac? Legea mamei voastre . . . *Bă!* — strigă flăcăul cel voinic în ochii controlorului. Acesta se dădu un pas îndărăt, și, cu spatele la ușe o deschise și eși pe platforma vagonului. Strigătele de furie și blestemele se înăbușiră îndărătul ușii închise. Controlorul își ridică chipiul, își șterse fruntea, apoi trecu pe platforma vagonului următor, se aplecă peste balustradă și se răsti la Marinică:

— Bă, ăla! La prima stație te dai jos și te cari, bă, că dacă nu pun polițaiul pe tine! N'auzi?

Dar la toate ferestrele vagonului din care ieșise apărură capete mâniate. Flăcăul cel voinic țâșni pe ușe în urma controlorului, cu pumnii încleștați. Controlorul pieri în celălalt vagon, alergă pe culoar, trântind ușile în urmă-i, apoi în celălalt, până la vagonul de poștă în care se încuié îngrozit. Câțiva țărani se revărsară până la capătul trenului, apoi se întoarseră înjurând și blestemând, asvârlind priviri încruntate pe ferestrele compartimentelor de clasa întâia și a doua. Vagonul din care plecaseră îi primi cu glasuri, strigăte, cu găgâitul găștelor legate în coșuri pe sub bănci. Un frânar negru de cărbune, cu un felinar mic aprins fără rost în mână, trecu prin vagon și întrebă ce s'a întâmplat. Asculta lămuririle oamenilor și râdea, arătându-și dinții. Dintr'un buzunar al său ieșea capătul unui ziar împăturit. Flăcăul care-l cunoștea pe Marinică îl trase de mânecă pe frânar și, arătându-i ziarul cu degetul, îl întrebă, șovăitor și în același timp cu o dorință hotărîtă:

— E al dumitale ziarul?

Frânarul dădu din cap: da, era al lui.

— E proaspăt?

Frânarul făcu iar semn că da. Flăcăul apucă ziarul cu vârful degetelor groase și aspre, cu unghiile îngroșate, cornoase, și-l trase afară privindul pe frânar în ochi. Zise:

— Scrie . . . ceva nou?

Frânarul zise foarte serios:

— Scrie . . .

Și murmură:

— S'au sculat în Moldova . . .

Flăcăul se schimbă deodată la față și se aplecă înainte:

— Zi: s'au sculat? Așa-i?

Frânarul dădu din cap, grav. În jur se adunaseră mulți din cei care făcuseră gălăgia de adineauri. Flăcăul întrebă, cutremurat:

— Nu știi: ne dă pământ?

Se făcuse galben. Frânarul se uită împrejur. Zeci de perechi de ochi negri în fețe slabe, uscate, de culoarea nesănătoasă a cerii vechi, îl priveau în tăcere. Frânarul se simți în mijlocul unui lucru necunoscut și nou. I se făcu o tulburare înăuntrul trupului, și îngăimă uitându-se mereu împrejur:

— Nu știu . . .

Apoi ieși din cercul acela de ochi, ieși din vagon. Afară în aerul rece de sfârșit de iarnă, se ridica pana albă de abur și şuieratul locomotivei care intra în gară.

Era o clădire mică zdrobită sub cerul uriaș plin de nouri învolburăți, cenușii, bătuți de vânt. Pe peron stăteau înșirați sute de oameni, toți în aceleași haine sărăcicioase de postavuri cafenii și negre, cu aceleași căciuli tocite, cu fețele negricioase și supte. Vorbeau cu toții, și deasupra gării plutea svonul de glasuri crescând și descrescând. Un tânăr cu două fire de mustață, îmbrăcat în haine nemțești, trecea printre grupuri. Purta pe cap o șapcă la fel cu a lui Marinică, dar nouă. Oamenii îl opreau și îl întrebau ceva, un lucru pe care tânărul nu-l pricepea încă. Se îngământădeau în jurul lui. Marinică sărise de pe scara vagonului. Incerca, în vârful picioarelor, să privească peste umărul oamenilor și să prindă o vorbă, să înțeleagă. Deodată gloata îngământădită izbucni:

— Huoo!

Oamenii de lângă Marinică fluerau ascuțit, palizi la față. Inelul des de bărbați se desfăcu. Marinică zări printre ei pe tânărul în haine nemțești și chipiul unui vardist. Oamenii huiduiiau și fluerau. Vardistul îl împingea de braț pe tânărul acela și intra cu el în clădirea gării, pe o ușe cu geamlăc pe care scria *Șeful gării*. Tânărul se împotrivea și striga:

— Nu-i adevărat domnule! N'am zis nimica!

Dar sergentul îl împinse înăuntru. Pe peron țărani hiduiiau și fluerau. Marinică întrebă:

— Ce fuse asta, frate?

Oamenii care fluerau lângă el se depărtară fără să-i răspundă, și începură să strige:

— Să-i dea drumul! Să-i dea drumul!

Un acar trecu cu un ciocan mare pe umăr. Zise tare:

— Să-i dea drumul, da! Că n'a făcut nimica rău! Na-vă fraților!

Și începu să le bage în mână oamenilor niște foi de hârtie. Și Marinică se trezi cu una. Se uită la ea, o împături încet și o băgă în buzunar.

La geamul șefului de gară se îngământădiseră oamenii ca un roi de albine și strigau. Unul începuse să bată cu pumnul în geam, de sdrăngănea toată sticla geamlăcului. Foarte puțini oameni stăteau în grupuri de trei-patru, din care unul le citea anevoios celorlalți fițuicile acarului, sau gazeta sosită cu trenul. Și mai puțini, mai ales muierile și babele se risipiseră pe drumurile lungi ale câmpiei, ce se îndoadă în dosul gării. Altminteri, gloata stătea și striga pe peron, intră pe uși în gară, în birouri, în vreme ce sus de tot se răsuceau ca niște rotogoale de fum cețurile înalte și nouri întunecați ai începutului furtunos de Martie.

Un glas limpede de orășean, care spunea uscat și simplu vocalele, se ridică deasupra gălăgiei:

— Ce este, oameni buni? Ce vreți? Ce s'a întâmplat? Eu sunt prefectul vostru. Ia spuneți-mi mie.

Era un domn tânăr, frumos, cu mustățile ceruite și întoarse în sus. Era în costum de vânatoare englezesc, din stofă cu pătrățele, cu gulerul scrobrit înalt de-o palmă. Din pricina gulerului ținea capul pe spate și-i privea pe oameni de sus.

Țăranii tăcuseră. Erau nemulțumiți, întunecați. Marinică întrebă și pricepuse de ce era vorba. Răspunse dindărătul șirurilor de oameni:

— Studentul, boierule . . . L-a băgat în gară, l-a arestat pe student . . .

Oamenii se'ntorceau să-l vadă pe Marinică.

— Ia vino mai aproape. Cine l-a arestat pe student?

— Vardistul, boierule . . . Poruncește-i să-i dea drumul, că altfel nu e bine . . . Ce dreptate e asta? Ce rău a făcut? Învață și el oamenii . . .

Ochii prefectului alunecară o clipă în orbite. Nu pricepea. Se petrecea ceva neobișnuit aci. Zise:

— Cine învață oamenii? Studentul? Ce-i învață?

Zidul de țărani îl privi în tăcere. Apoi crescă în ei un mormăit de nemulțumire. Marinică murmură:

— Ce-i învață el, bine-i învață . . .

Prefectul roși. N'ar fi trebuit să se amestece. Acum își dădea seama. Dar era prea târziu. Sau nu era prea târziu, și trebuia totuși să se retragă. Intră în biroul șefului de gară.

Acarul cel cu fițișurile citea una din ele unei grămezi de oameni ce creștea din ce în ce mai mult:

. . . așa dar nu vă fie milă, frați țărani: tăiați, ucideți, dați foc, nu vă gândiți la păcat, căci nici ei nu s'au gândit că voi sânteți oameni și v'au pus în jug și v'au batjocorit. Grăbiți-vă și vă faceți dreptate, că altfel grea pedeapsă va cădea asupra voastră. Impărțiți pământul între voi, ardeți conacele, ardeți condicele de învoielii și datorii, goniți pe ciocoi! In tot timpul mă gândesc la voi cu inima măhnită și plină de ceață. Aceasta este iscălitura noastră adevărată: Buni prieteni și apărători ai neamului românesc . . .

Acarul tăcu, se uită împrejur. Oamenii stăteau împietriți cu ochii în gol. Acarul zise:

— Noi, dacă vine armata să facă cuiva ceva, nu-i dăm drumul mai departe . . . Facem trenurile să se ciocnească, ori le stricăm frânele, ori ceva . . .

Era un om cu fața cenușie, secată de grija și de mâhnirea care-l ronțăia pe dinăuntru ca un șoarece harnic cu dinți înveninați. Se uita la toți, pătrunzător. Zise:

— Nu trage armata cruce'n cruce . . . Ei nu știe cine sântem noi și cine sânt ei? Tot oameni săraci, feciori de gospodari . . .

Era foarte liniștit și nu cobora glasul. Mai zise:

— Măi vecinilor, care sânteți rezerviști . . . dacă vă zice ofițerul să trageți în oameni, voi în el să trageți foc!

Un soldat zise:

— Ba noi nici nu ne ducem . . . Mergem în sat îndărăt. Că al nostru, ciocoiul, încă nici n'a făcut învoielile și stă porumbul pe câmp, și nu știu ce-om mai mânca la iarnă . . .

Acarul îl întrebă, cu gura strâmbată de mâhnire și necaz:

— Te duci acasă. Și ce faci acasă? Stai cu mâinile în sân. Cu toții stați cu mâinile 'n sân. Ca frunza și ca iarba sânteți. La noi în sat de unde sânt eu, la Dobrunu, sântem două mii de suflete. Și cicoi câți sânt? Fro cinci, șase. Și doi jandari. Ei, a făcut cineva ceva? Trudesc oamenii și asudă sânge, plătesc bir, amenzi, bacșiș jandarului, că eu d'aia am fugit de intrai la meseria asta. Dar oamenii au rămas îndărăt în sat, două mii de suflete. Numai să se strângă împrejurul ciocoiului pe uliță, l-ar sdrobi între ei numai cu piepturile. Cu grămada. Nici deștiul n'ar avea trebuință să-l puie pe ciocoiu. Cu piepturile, da . . . Și voi ce faceți? Ai? Vă duceți acasă; da' acasă ce vreți să faceți?

Intorcea dela unul la altul privirea sa aspră în obrazul secăt de viață grea, și-i privea drept în ochi, ca și cum ar fi vrut să-l ia pe fiecare de piept și să-l scuture. Oamenii stăteau și se uitau țintă la el. Tăceau. Nu știau ce vor să facă acasă. Marinică rosti în tăcerea celorlalți:

— Ei, ce să facem? Învață-ne dumneata ce să facem!

— Ia mai ascultați odată ce scrie acilea, zise potolit acarul. Scoase manifestul din buzunar și începu să-l citească încă odată, încet, cu greutate, dar cu hotărârea încăpățanată de a desluși fiecare cuvânt. În stânga ținea ciocanul acela mare și-l scutura din când în când, ca și cum ar fi vrut să izbească.

Clopotul gării bătut muzical două semnale. În clădirea gării, prefectul asculta plictisit și tulburat, cu gândul aiurea, învinuirile vardistului:

— Agită oamenii, să trăiți . . . Ii învață prostii, că o să li se împartă moșiile, și să dea foc la conacul prințului, să trăiți, dom'prefect, zău așa . . .

Tânărul protesta:

— Eu nici n'am priceput ce vor dela mine, pe cuvânt de onoare, domnule prefect. Nici nu sânt student, sânt elev în clasa a opta . . . Le-am răspuns așa într'o doară . . . Vă dau cuvântul meu de onoare . . . Vă rog, dați-mi voie să plec . . . Pierd trenul . . .

Prefectul se uită la coșurile ce împodobeau fața tânărului, care-și mai dădu cuvântul de onoare de câteva ori.

— Bine, domnule. Poți pleca . . .

Apoi, către vardist:

— Unde e aici telefonul cu orașul?

Pe când cerea telefonic pentru a doua zi douăzeci de soldați să păzească parcul și castelul prințului, auzi strigătele de bucurie și uralele țăranilor care-l înconjurau pe elevul din a opta. Tânărul cu șapca alunecată strâmb pe cap și cu urechile roșii, se topi într'un vagon. Trenul pornea. Oamenii chiuiră

prelung. Pe scări câțiva soldați ce se întorceau din concediu traseră focuri de pușcă în aer.

La fereastra biroului mișcării apăru, palid, chipul prefectului, cu ochii iscoditori și speriați. Apoi prefectul ieși și trecu repede prin mulțime. Întrebă:

— Vedeți, oameni buni? S'au lămurit lucrurile. A fost o greșeală. Cereți numai liniștit, faceți-vă plângerile fără desordine, veniți la mine cu nevoile voastre, și vi se va face dreptate... Dar ce v'ați adunat așa mulți aici în gară?

— Sântem rezerviști...

— Așa? Bravo, foarte bine... Vă chiamă țara și regele, faceți-vă datoria... Deodată unul mai dindărăt izbucni aproape țipând:

— Da' noi în frații noștri nu tragem!

Și mulțimea izbucni într'un mormăit de nemulțumire. Nu. În frații lor n'aveau să tragă. Prefectului îi jucară iarăși ochii. Ce era cu oamenii ăștia? Innebuniseră? Se întindea și aici molima din Moldova? Imposibil... Și totuși...

— Cine spune să faceți una ca asta, oameni buni?... Vedeți-vă de treabă, ascultați de mai marii voștri, rămâneți cu credința în Dumnezeu, și... și... o să fie bine, ascultați-mă pe mine. Nu vă luați după nebunii care răspândesc vorbe nesăbuite... De unde sunteți voi?

Răspunseră într'o doară, fără bunăvoință, că sunt din Hotare, din Salcia, din Vădastra, din Vladomira, din satele de pe marginea bălții. Prefectul le dădu bună ziua și se depărtă repede spre trăsura prințului, care-l aștepta îndărătul gării, cu vizitiul țigan pe capră și caii negri, nervoși, scurmând pământul și mestecându-și zăbalele. Prefectul își ștergea fruntea cu batista. Trăsura porni și se pierdu printre casele dindărătul gării.

La bunăziua prefectului nu răspunseseră decât câțiva, mai slabi de duh, moale « să trăiți ». Ceilalți întorseseră spatele și se adunau acum împrejurul câte unuia care le citea ziarele sosite cu trenul acesta de dimineață și care dădeau știri despre răcoalele țărănești din Moldova. Alții se scurgeau, vorbind tare, pe drumurile noroioase. Iar Marinică porni singur. Umbla repede, și în curând lăsă în urmă drumeții ce veneau dinspre gară. Casele se răriră, încetară. Șesul întins și rece era pustiu cât vedeai cu ochii. Marinică mergea sgribulit cu bățul de alun strâns subsuoară, cu capul înfundat între umeri și cu urechile în guler. Umbla pe drumuri și se uita la zările pustii. Păduricile negricioase sau roșcate își ciocneau ramurile seci, ogoarele negre și cleioase ieșeau de sub întinderile celor din urmă zăpezi din Martie. Pe sus, norii călătoreau prin cerul de fum. Uneori, din strecurătoarea de ceață, sfârâia pe pământ o ploaie subțire și rece. Alteori se pogora zăpadă în cea mai mare tăcere. Marinică umbla pe drumeaguri, omuleț pribeag și rebegit, mototol negru risipit departe pe întinsul șesurilor, hoinar prin ultimul ger și prin cețurile care veneau dinspre Dunăre. Ii pătrunsesese frigul prin picioare,

mergea în neștire amorțit, cu mâinile în buzunare și cu bățul strâns subsoară. Mîntea îi umbla încet de tot, gata să încremenească de oboseală, și nu putea să prindă gândul pe care-l căuta, să-l oprească, să-l ia piept și să-l întrebe:

— Ce vrei, mă cu mine? Cine ești tu, și ce vrei?

Mai merse o bucată de drum și zări cum se prelinge pe pământ, ca un cățel cu coada prea stufoasă, o vulpe mică și galbenă. Rămase să se uite la el cu urechile ciulite, de departe. Marinică se opri de data asta și se uita peste câmpul alb de zăpadă udă, gata să se topească. Stătea cu mâinile în buzunări și se uita la vulpe. Strigă la ea:

— Hăș!

Vulpea nu se mișcă. Știa că e prea departe ca să-i poată face ceva. Marinică râse și o înjură. Vulpea, nimic. Marinică dădu din umeri și plecă mai departe, veghiat de departe de către sălbătăciune, dintre doi măracini. După o sută de pași, se uită peste umăr. Vulpea se depărta în grabă, cu botul în pământ și târîndu-și coada pe zăpadă.

— Merge și ea după daraverile ei, dè... se gândi Marinică și se pierdu iar în ceață. Bălțile drumului le ocolea. Se mai suia pe poteca de pe margine. Din când în când încerca să fluiera printre dinți, dar se lăsa curând. Era frig.

Intr'o vreme, gândul lui Marinică se opri, și Marinică uită de el. Câmpia era nesfârșită de jur împrejur. Pe alocuri se ridica sau cobora în văi puțin adânci. O mare părăsire bătea pe deasupra câmpiei ca un vânt, și o mare tăcere. Drumetul se opri. I se păruse că umblă cineva în urma lui. Se uită împrejur. Nimeni, nimic, cât vedeai cu ochiul. Se uită în sus la cerul de cenușă. Ridică amândoi pumnii, amenințând pe cineva ascuns în vârtejurile fumurii ale norilor furtunoși din Martie care-și răsuceau și-și desfăceau spiralele de abur negru. Apoi rămase pe loc, și gândi multă vreme. Dacă stătea pe locul acesta fără să se miște, poate că nimeni n'avea să se arate de nicăieri. Zarea avea poate să rămâie deșartă, cerul prea înalt.

De sus începu să cearnă zăpadă mărunță care i se topea pe obrazul ridicat și-l umezea.

Dacă rămânea aici, așa, în picioare, cu bățul la subsuoară, putea să stea aici o mie de ani singur. In vecii vecilor, de jur împrejur singurătate și deasupra cerul și sfârșitul iernii, văzduhul nemișcat și zăpada care cădea fără sgomot. Putea să adoarmă aici, așa, în picioare, și să stea. Nimeni n'avea să vie. Nimic n'avea să se 'ntâmple.

Atunci începu să bată ușor un vânt reavăn, și zăpada încetă să mai cadă. Marinică mirosi vântul și clipi din ochi. Mirosea a pământ, a noroiu care începe să se încălzească la soare. Mirosea crud, proaspăt. Marinică își mișcă degetele dela picioare, aducându-și aminte cum îi pătrundea glia printre ele, când umbla după plug. Mirosul de humă trezită se întepi. Venea dinspre Dunăre, amestecat cu mirosul de baltă.

Marinică se înfioră și se cutremură. Apoi clipi iar din ochi și o luă la picior. Iși adusese aminte de gândul lui. Acuma îl și înțelesese. Da: așa trebuia făcut.

Mergea harnic și se socotea. Nu trebuia să mai fie sfios, ca înainte. Înainte oamenii nu-l crezuseră, decât pe jumătate, și treaba o făcuseră numai cu jumătate de inimă. Acuma trebuia pe de-a'ntregul, orice s'ar întâmpla. Da, da: așa trebuia făcut. Inchise ochii și se gândi la conacele toate, de jur împrejur, cu magazii, cu hambare, cu grajduri pentru cai și pentru slugi, și le văzu deodată cu ochii minții, pline de sânge, de foc și de fum. Da, da: așa trebuia făcut.

Se iveau case acoperite cu stof cenușiu, ghemuite pe lângă drum prin gropi. Înainte de a ajunge la capul satului, un om care ședea pe un ciot la marginea drumului, se ridică, făcu trei pași târîndu-și puțin un picior, și se opri să-l aștepte pe Marinică. Era tânăr, înalt, lat în spete, și cu ochii verzi, tulburi. Zise:

— De departe vii, de departe?

— De departe...

— Mai departe ca dela gară?

Marinică dădu din cap și zice:

— Dela gară nu-i nicio zi de drum...

— Și vii de mai multe zile, zi?

— De multe... Nici nu le mai știu socoteala, zise Marinică. Apoi adăugă:

— Dar sânt ostenit... Și nemâncat... Și mi-e frig.

Celălalt zise:

— Păi să vii să mănânci la noi, și să te odihnești. Foc n'avem.

Dar asta numai așa, în treacăt: bine, fie și așa, nu de asta îi păsa lui.

Întrebă iar, ferindu-se:

— Dar... cu *lucrurile*, cum mai merge?

— Bine, cum să meargă, zise Marinică. E ordin, să se scoale oamenii.

— E ordin, zi? Așa-i că e?

— Cum să nu fie, zise Marinică. L-am văzut chiar cu ochii mei, ordinul.

— Hai încoa, zise celălalt grăbit, îl luă de mână pe Marinică și intră cu el în sat. În drum se opri de două, trei ori, și-l măsură cu privirea din cap până 'n picioare. Odată îl întrebă bănuitor:

— Dar... la noi cin' te-a trimis? Ori veniși așa, singur?

— Lasă, neică, nu mai le ști și dumneata pe toate... zise obosit Marinică, străpungându-l cu ochii săi mici și luminoși. Celălalt întoarse capul, oftând ca de-o grijă grea, și-l trase pe drumet cu mare grăbire după sine.

Satul era pustiu. Doar vreun câine cu blana sbârlită de umezeală umbla ocolind gropile de noroiu ale drumului. Câte-un buluc de oameni în zăbunuri cafenii și cu căciulile pe ochi stăteau în vreun prag de casă și întorceau capetele să-i vadă pe cei doi trecători. În fața primăriei, iarăși buluc de oameni sub tindă. Unii-l strigară pe tovarășul lui Marinică:

— Rizeo, bă! Rizeo!

Dar omul părea că nici n'a auzit și-l mâna înainte pe Marinică. Se opri pe podețul care trecea peste șanțul șoselei și ducea într'o ogradă. Rizea stătu câteva clipe în cumpănă, cu capul în pământ. Apoi se întoarse la Marinică și-l privi cu ochii săi tulburi, verzi. Întrebă:

— Da'... oamenii s'au sculat?

Marinică avea ochii limpezi și neclintiți. Zise:

— S'au sculat. Dau foc, omoară pe boieri... s'au sculat, da... Dacă e ordin? E ordin!...

Rizea mai stătu puțin și trecu înainte pe poartă, târându-și piciorul. În tinda unei căsuțe strâmbe, se mai opri și se mai întoarse odată la Marinică. Iar îl măsură din cap până 'n picioare cu bănuială și neîncredere, și întrebă:

— Dela cine e ordin, neică?

— Dela regina, zise Marinică obosit.

Rizea tăcu și se gândi. Apoi zise:

— Cum să fie dela ea, că regele dă ordin, nu ea... și el ține cu boierii... Ai? Cum vine asta?

— Regele a murit, zise Marinică.

Rizea îl privea cu ochii săi verzi, grei de necaz. Era un flăcău frumos, cu obrazul lat și cu sprâncenele arcuite. Stătea cu umărul la ușă și cu capul plecat, ca și cum ar fi ascultat ce se vorbește înăuntru. Apoi deodată se hotărî, deschise ușa și intră, făcându-i semn lui Marinică și zicând:

— Vino 'ncoa.

În odăița strâmtă ședeau în semi-întuneric mai mulți țărani, unii cu cojoacele pe ei. Fețele nu li se vedeau bine. Se bănuia o muiere cu broboadă neagră. În lumina slabă a petecului murdar de geam bătut în cuie, se zărea un-ori aburul unei răsuflări. Oamenii vorbeau încet, cumpătat, rar. Când intră Rizea cu Marinică, tăcură. Marinică le dădu bunăziua, și ei îi răspunseră cu un murmur întunecos, nedeslușit, ațintindu-l cu pupilele lor negre și nepătrunse. Se înghesuiră puțin să-i facă loc lui Marinică pe o laviță. Rizea îi zise femeii:

— Dă-i ceva să 'mbuce dumnealui, că vine de departe.

Femeia zise posac:

— Ce să-i dau? Mai poștești și oameni în casă...

Rizea zise:

— Dă-i ce-o fi...

Oamenii tăceau. Femeia se înveli mai bine în broboadă și zise:

— Ce, tu ai mâncat azi dimineață? Ai aruncat-o... Ai zis că e stricată și n'ai vrut să guști... Nu te-ai gândit că mai e până' la vară...

Rizea zise:

— Alta nu făcuși?

Dar femeia ieșise. Se întoarse cu o bucată de mămăligă și cu o ceapă. Marinică mănca, tingând ceapa în sare. Rizea îi zise:

— Așa e la noi... Nu mai știm gustul cărnii... Mămăliga cu ceapă e a noastră...

— Și cu ardei, zise un om, și ceilalți râseră fără veselie. Unul adăugă:

— Și mămliga e cam stricată, că ne lasă boierul cu porumbul pe câmp iarna nedijmuiți... Și pescuitul pe baltă e tot al lui...

Rizea zise:

— Mie-mi zicea tata că a fost o vreme când trăia oamenii bine aci la noi...

— Eu nu cred, zise muierea, cu otravă în glas, și toți tăcură.

— Beiul, zise un om în șoptă... Grijania...

Dar nu-și termină blestemul. Il părăsi obosit, ca și cum ar fi știut că nu se poate ușura cu un blestem. Marinică își șterse gura cu dosul mâinii. Rizea zise, privind-l ciudat:

— Dumnealui vine de departe... A auzit vești.

Oamenii tăcură, dar se plecară ușor înainte. Unul zise gros:

— Ce vești?... Vești ne trebuie nouă? Dreptate ne trebuie...

— Lasă, nea Iordache, zise Rizea. Lasă: să spuie dumnealui... Să vezi...

— Nu crez, zise Iordache. Nu-mi trebuie... Mie dreptate-mi trebuie...

Oamenii murmurară neliniștiți. Rizea îi zise lui Marinică, arătându-l pe Iordache:

— Dumnealui are un necaz mare...

Iordache se plecă înainte. Era voinic, roșu la față, cu mâinile groase, și cu țeasta rasă cu briciul, albăstrie. Avea vinișoare de sânge în albul ochilor.

Zise:

— Uite, văz că ești străin: să-ți spui... Mă duc odată la Ivancea, administratorul ciocoacii, bătrânei, dela noi din sat, hoășca... Smadoviceanca... Zice Ivancea, gras cum e el, ca un mistreț:

— Iordache, zice, am auzit că ai bani. Am, domnule Ivanceo, zic. Am, cum să n'am. Sânt plin de bani, că și dela tata ce-am mai moștenit...

Oamenii râseră cu mâhnire. Iordache urmă:

— Eu nu știam ce are el de gând. Când colo — aia erea prin toamnă — mă trezesc ieri cu jandarul, cu procest-verbal, ca să-i plătesc datoria lui Ivancea. — Ce datorie? — Datoria de cinci sute de lei. Uite, hotărîre dela judecătoria din Salcia. Citație la procest ți-a venit; nu te-ai dus, zice. Eu: care citație, mă? El, nu, că mi-a venit citație și nu m'am dus să mă înfățișez. Zic: mă, eu mă iau de piept și cu Dumnezeu pentru asta. Mă duc la judecător! Jandarul râde pe sub mustață: ți-a trecut, ci-că, termenul de împotrivire. Gata, s'a 'ngropat.

Tăcu și se uită împrejur, suflând greu. Zise:

— M'am sfătuit cu oamenii, dè. Mi-au zis: așa face el, Ivancea. E înțeles cu jandarul, cu primarele, le dă bacșiș, de nu ne aduc citațiile. Noi nu știm nimic, și ne judecă.

Oftă greu, gemu, cu pumnii pe genunchi:

— Vorba e: de un' să scot atâția bani? Cui să vând ce-oi putea vinde? Crășmarul sau ăia bogații, alde Geambașu, ori Chiriță, când te vede că ai nevoie, belește pielea de pe om... Of! Of! Of!...

Rizea zise:

— Poate să te duci la primarele, că e chiabur, are de unde...

Iordache îl privi, apoi plecă capul. Femeia țipă lui Rizea:

— Taci măi, nebune, și nu-l mai amări, fire-ai al dracului...

Rizea se 'ntoarse liniștit către Marinică și zise:

— Mulți au pățit-o... dar le e rușine să spuie că se fac de râsul satului și mai bine plătesc... Vinde calul, vinde boii, vinde sapa, vinde tot... Se vând și pe ei... Și când n'or mai avea ce vinde... Eeeh...

Urmă o tăcere lungă. Un om zise:

— Cam toți sântem datori... Nu'ș cum le potrivesc ei, de nu te plătești de-un pol o viață întreagă... Și la beiul, și la Smadoviceanca, gem hambarele... Când fu seceta aia de acum șase ani, de vedeai șopârta pe câmp, am dat în genunchi la ei ca să ne ajute. Ei, ba... Vrei un pumn de făină? Muncește, mârlane, un an de zile, și doi și trei...

Iar tăcură. Dar Marinică zise în sfârșit:

— În Moldova au dat foc... Au intrat cu plugul în moșia boierului... Ereau acolo moșii de umblai cât vedeai cu ochii, și tot boierul ăla erea... Nu scăpai de el, că n'aveai un' să fugi...

— Și la noi e așa, zise Rizea, privindu-l cu luare aminte. Și la noi moșia prințului ține de Hotare, până la Vladomira și la Vadastra și la Studina. Și noi aici, n'avem unde răsufli de Smadoviceanca...

— Pe arendași i-au tăiat, zise Marinică. Da, i-au tăiat. Era acolo unul de zicea: — Oameni buni, la anul o să-mi trageți voi la jug, voi cu muierile voastre... L-au tăiat și pe el...

— Și al beiului, arendașul din Vladomira, Alexiu, el e grec, — tot așa zicea... la noi mai mult Români sânt, și Greci...

Iordache zise:

— Ciocoiul e ciocoiu, bă... Ce te uiți tu dacă e Grec sau Român?

Marinică zise:

— Când umbli în Moldova, numai așa, ca o pânză în fața ochilor, vezi fumul peste câmp. Tot au ars. Și vântul miroase a ars.

Riza stătea și se uita la el. Voi să zică ceva, dar se răsândi și-l privi țintă. Oamenii tăceau. Unul zise:

— Și la grâu au dat foc?

— Care au vrut, și l-au cărat, de l-au împărțit... Care nu, au dat foc... Tot au ars...

Spunea cu liniște și plăcere toate cuvintele care aveau legătură cu incendiul. Oamenii stăteau și se uitau la el. Marinică fusese până acum o umbră printre ei, umbre. Dar acum toți îl vedeau limpede, ca și cum ar fi fost înconjurat de o licărire nedeslușită a focurilor mari de care povestea. La început vorbise potolit ca de departe. Acuma se ridicase din șale și-i privea pe oameni în ochi. Le zise:

— Da, s'au sculat. Dau foc la conace. Dau foc la condici. Pe ciocoi îi taie. Iși împart între ei pământul. Unii îl ia neîmpărțit să-l muncească obștea.

Și se scoală toată țara. Pe unde am umblat eu, pe toți i-am văzut sculându-se. Unii își fac steaguri roșii, și umblă cu ele din sat în sat. Și cu cai albi. Ați auzit de studenți, ați auzit?

Toți stăteau și se uitau neclintit la el. Chiar și Iordache datornicul, care oftase mut cu capul în mâini, ridicase fruntea și cerceta cu luare aminte fața lui Marinică. Rizea ținea capul plecat într-o parte și-l privea pe Marinică ciudat, cu îndoială. Muierea își trăsese capătul broboadei peste gură și-l mânca din ochi pe Marinică. Um om zise:

— Am cam auzit noi de ei...

— Umblă prin țară, zise Marinică, umblă cu înțelepciune și cu săbii. Au scrisori să nu se atingă nimeni de ei, și să asculte și armata de ce-or zice. Unde stau oamenii și nu-și fac singuri socotelile, vin studenții. «Aha, nu v'ați împărțit pământul boierului? Bine: nici n'o să aveți. Nici noi nu vă dăm. Da' foc vă dăm că n'ați avut credință în noi». Și omoară tot satul.

Iordache zise:

— I-ai văzut dumneata, de ne spui nouă?

Marinică zise:

— Da, i-am văzut. Și pân bălciuri umblă. Și în tren, toți oamenii ziceau că i-au văzut. Și în gară era un student care învăța pe oameni, că ei, vezi sânt învățați, studenții, cunosc legile... Ii învață, și rezerviștilor care erau le zicea, «fraților, când v'o spune ofițerul să trageți în părinții voștrii, voi să faceți stânga 'mprejur și să trageți foc în ofițeri...» Prefectul era acolo în gară și a vrut să-l prindă, dar când a văzut că e student, i-a dat drumul. L-au luat și oamenii cu huo pe prefect, de se schimbase la față, îi era frică... Nu se atinge nimeni de ei... Umblă pe cai albi, cu poruncă dela șapte Impărății și dela regină, să schimbe soarta rumânului năcăjit... Că regele a murit și asta e prăpădul lor...

Nu mai zise al cui, al lor. Știau oamenii de cine vorbea el...

În tăcerea care se lăsase, toți își țineau răsuflarea și se gândeau. Un om oftă: Rizea râse mut, arătându-și măselele. Apoi îl bătu pe umăr pe Marinică, și zise:

— Hai să mai mergem la niște oameni...

Iordache se sculă și el, greoiu, și îi urmă afară. Stătură toți trei în picioare, în aerul viu, trezit, tare, desprimăvărat, însă amestecat cu miros de zăpadă.

— Hai la Mototolea, zise Rizea, și porni înainte.

Ceilalți îl urmară prin noroaiele drumului. Oamenii în pragurile caselor erau acum mai mulți. O femeie striga tare ceva nedeslușit, într'un colț depărtat de uliță.

Întrară într'o ogradă la fel de pustie ca celelalte. Oamenii ghemuiți în umbră îi primiră și gospodarul, Mototolea, le îndesă în mâini o cană cu țuică. Omul vorbea tare. Se întrerupse o clipă la venirea celor trei, apoi urmă:

— Zece mii de pogoane, da! Zece mii are!

Oamenii mormăiră, îndesându-se unii într'alții...

— Ziceți și voi, mă fraților. Ziceți și voi. Nu se mai poate. Nu mai putem. Uite: eu mă pun acilea jos și mor. Stau până mor. Cum adică? El zice din trei una. Dar ce mai e pe deasupra nu spune. Unul desăvârșit: ogorîț, arat, semănat cu sămânța noastră, grăpat, plivit, secerat, cărat, treerat și p'ormă cine-l cară la schelă, la Dunăre? Cine i-l încarcă în șlep? Hristosul și troița cui i-o mai munci, să-l văd eu pe ăla putrezit pe câmp ca pe copilul lui Uracu!

În tăcerea care urmă, Rizea spuse:

— Nu, că pe feciorul lui Uracu l-au adus acasă și zice că se face sănătos...

Mototolea nu luă aminte la el, și urmă:

— Ce parcă asta-i tot? Încă un pogon din trei, de ogor. P'ormă cinci zile cu mâinile. P'ormă o sută de duble la schelă. Bă, fraților, când mă gân-desc la toate, uite-mi vine să-mi fac o groapă aici în mijlocul casei, și să-i spun muierei, «na, ia lopata și toarnă pământul peste mine».

Oamenii răsără încet, întunecos. Muerea lui Mototolea se rușină și se feri de priviri. Dar omul urmă, în vreme ce picuri de sudoare îi alunecau pe față, și glasul i se făcea moale:

— Nu-i ajunge nici atâta, fraților... Ți-ai scos căciula când trece baba Smadoviceanca, în trăsură. Ce folos. Vii la domnul Ivancea să-ți facă învoiala. «Aha... Io-te-l pe Mototolea. De ce nu-ți scoți căciula când o vezi pe cucoana în trăsură? — Mi-am scos-o, domnule Ivanceo, păcatele mele, cum să nu mi-o scot? — Da, dar eram și eu — pe capră, și te-am văzut mai de departe, și trebuia să ți-o scoți de când te-am văzut eu... Cinci lei amendă, Mototoleo...» Așa fraților, asud eu sânge de când mă știu pe lume. Stă parșiva asta de muierie la fântână cu poalele sumese, să nu se murdărească. «Mototoleo, nevastă-ta, n'are urmări bune, Mototoleo! — Eu, mi se urcă sângele 'n obraz. Ce-i pasă ciocoiului, mormântul mă-sii? Da'mi țin firea, ce să fac? Zic: — Ce-a făcut, domnule Ivanceo? — Zice: umblă fără rușine cu poalele sumese. Plătește cinci lei și te iert».

Omul se îndoi în două, întrupare a umilinței, a înfrângerii, cu brațele larg deschise.

— Măi, eu zic să fie la el. Poate că are dreptate. Poate că scrie undeva. Dar eu să trăiesc nu mai voi. Eu mă pui pe pământ și mor.

Rizea zise:

— Da' cu alinierea cum e, nea Ioane? Ia zi cu alinierea...

Mototolea răsese, un răs uscat, bolnav. Zise:

— Da. Cu alinierea. Ce, parcă voi nu știți?

— Știm, știm, murmurară oamenii.

— Zi-i dumnealui, că nu-i de pe la noi...

— Ei, cu alinierea. Vine omul cu carul cu snopi dela câmp, uite Iordache ăsta a pățit-o astă iarnă. Și eu. Și Uracu. Că domnul Ivancea vrea să vii eu snopii dela câmp drept la mașină. Nu face șire. Ei, vin o sută de care, bo-

gătia pământului. El stă cu ochiul la ele. « Alinierea », face. « Nu ești aliniat. Cinci lei amendă ». De unde să-i ai? Rămâi dator. Uite, ca Iordache, că el e cu datoriile.

Oamenii răsără iar cu amărăciune. Aveau fețele pământii. Unii aveau dinții putrezi. Ochiul negri le erau tineri, dar obrajii supti și țepoși, cărunți.

Mototolea zise:

— Stăpân, bă, sadea, acolo, să-l simți. Stăm noi să plecăm la schelă, o sută de care. Vine Ivancea, cum umblă el ca un mascur, și râde: « Mai aveți răbdare, că mai pusei să încarce două sute de care ». — Noi: domnule Ivanceo, trec săptămânile, boierule, și nu mai avem țoale, copiii mănâncă mămăligă stricată. — Zice: « Lasă că vă știu eu, prost e cin' se uită 'n gura voastră și vă crede, că toți sânteți hoți... ». Noi sântem hoți, dar el când zice din trei una, ne dă să muncim trei jumate... Și la prisoasele moșiei, una și una, și deosebit, două pogoane cu desăvârșire...

Se făcu o tăcere uscată, ca și cum oamenii n'ar mai aștepta nimic, știind că nu mai poate veni nimic. Marinică zise deodată:

— În Moldova oamenii s'au sculat, pun foc și taie și ucid și rup învoielile...

Și începu să spună aceeași poveste printre vorbele căreia străbătea chiotul cetelor de răsculați și trosnetul pereților ce se prăbușeau arzând, și picura sângele arendașilor și boierilor uciși. Mânia și foametea de multe sute de ani, și umilința din vremurile cele mai adânci răsărea în mijlocul oamenilor și-i vrăjeau. După ce povesti el tot, oamenii tăcură. Unii mai întrebară câte ceva. Aveau îndoieli. Armata avea să tragă. Rizea râse, arătându-și măselele (băuse tot timpul):

— Aș! E ordin să nu faci nimănuui nimic. Uite, dumnealui e student, are în buzunări poruncă dela șapte puteri din lume, dela regina, că acum e vremea noastră. Acuma e timpul potrivit, luăm praporele de pe pământul bogatului și-l punem pe ficiații săracului!

Avea în el un fel de veselie, nu ca a celorlalți, ștearsă și moartă, ci fre-mătătoare, desnădăjduită, un freamăt ascuns în miezul cel mai dinăuntru al ființei sale, astfel încât omul părea mult mai plăpând, ca o flacăra pâl-păitoare, dar tot ce era în el străbătea înafară ca o lumină sau o căldură. Oamenii erau tulburați, și muierea îl privea cu ochi mari. Toată vremea se uitase numai la el. Rizea îi zise lui Mototolea:

— Măi, nea Ioane, hai să umblăm pe la oameni... Hai la Uracu, nea Ioane, că până 'n noapte poate că facem o treabă.

Mototolea îl aținti, deodată înțelegând, împietrit. Apoi își trânti căciula în cap și zise tare, cu putere:

— Hai!

Și ieși pe ușă cu oamenii buluc după el. Muierea îl opri pe Rizea în ușă și-l întrebă cu glas scăzut:

— Ce, acuma te 'mpăcași cu bărbatu-miu?

Rizea nu răspunse.

— Știi ce-a zis, că vrea să mă lege de căruță ca p'un câine și să dea biciu la cai, să mă 'nvețe să umblu după... de tine nu știe... Eu mai bine mor, Rizeo. Ai văzut cum vorbește față de mine, mereu cu înțeles. Nu mă lăsa.

Rizea o privea cu ochii lui verzi și tulburi. Zise:

— Nu te las. Da acum avem treabă: e revoluție.

Se mai uită odată la ea și zise:

— Nu te las. N'aibi grijă.

Ii întoarse spatele și plecă după oameni. Târa piciorul, dar era lat în spate, înalt și umbla repede.

La Uracu în casă nu găsiră decât pe nevastă-sa și pe fiu-său. Uracu era la primărie, să mai audă ceva de pe la oameni. Zaharia al lui Uracu, stătea pe-o coastă, pe laviță, cu un cojoc pe el. Avea obrații supti. Ochii îi ardeau, roșii de friguri. În jurul lui plutea un miros greu, greșos.

— Ce-i cu voi, mă? zise el de sub cojoc, cu un glas hârâit din plămâni...

— Ce fac oamenii? Am auzit c'o să rămânem de răsul lumii, mă Rizeo.

— De ce să rămânem? Nu rămânem.

— Ba da, rămânem de rușine, că Vladomirenii s'au și vorbit să puie foc la noapte la beiu.

— De unde știi tu? întrebă Rizea bănuitor.

Zaharia al lui Uracu se svârcoli înveselit, hârâind din plămâni, și sticlindu-i ochii în obrazul pământiu. Se uită la Marinică, se ridică deodată în cot și asvârli de pe sine un colț al cojocului. I se zări cămașa la subțioară, câtă se vedea din pieptarul de miel: avea o pată stacojie trecută, stinsă, pe unde-i șiroise sângele. Totodată cresc și se răspândi mirosul cel greu de coptură. Zaharia al lui Uracu se uita la Marinică. Apoi îl întrebă pe Rizea:

— El e ăl de-a venit să fie student peste voi? El e?

Rizea se uită la Marinică, așa, dintr'o parte, și zise:

— Da.

Zaharia al lui Uracu tuși puțin, cu capul plecat.

Fruntea i se umezi de sudoare. Zise:

— Ei... a dracului...

Se pipăi pe sub cămașă. Râse:

— Le simt pe sub piele, pe coaste... Dar mi-o fi intrat una mai adânc, de mă tot înneacă...

Lui Marinică îi zise:

— Treceam pe drum alaltăieri cu căruța, pe un'se termină moșia beifului, a din Vădastra. Odată vine în goana mare beiu în trăsură, dela vânătoare. Stătea răsturnat pe perne, cu sticla 'n ochi, și cu câinii lângă el. Până să mă dau la o parte, odată-l văd că se scoală în picioare, pune pușca la ochi și trage în mine. Nu'ș' cum am mai putut să sâr din căruță, și s'o iau pe câmp...

Stătu o clipă suflând greu. Apoi zise sfârșit:

— Da' el a tras țeava ailaltă...

Se culcă iar pe o coastă, și murmură:

— Atunci m'a apucat o căldură, și am căzut mort acolea...

Oamenii tăceau. Iordache zise într'o vreme:

— E mai mare boier beiul ca Ivancea al nostru... Ce să-ți ia el cinci franci amendă? El îți ia viața...

Marinică se uita la muierea lui Uracu și la flăcăiașul culcat sub cojoc, cu nasul ascuțit și nările de ceară. Murmură:

— În Moldova s'au și sculat oamenii, și îi taie pe ciocoi, îi omoară...

Zaharia al lui Uracu deschise ochii și murmură:

— Zi, îi omoară?

Zâmbi, și închise ochii iar. Nu dormea: asculta. Marinică își spuse povestea iarăși, despre incendii și despre boieri arși în conacele lor. Vorbea potolit, cu multe amănunte, și oamenii îl ascultau și se încredințau. De vreo două ori, intrară în casă vecini de-ai lui Uracu, bărbați și femei, până ajunse să fie înghesuală. Iar când Marinică tăcu, Rizea se ridică și zise:

— Aidem să mai mergem pe la oameni...

Se ridicară toți să plece. Rănitul zise:

— Mă Rizeo, mă, mie să-mi aduceți capul beiului, mă, să-l afum și să-l pun într'un băț în curte!

Rădea, dar nimeni altcineva nu răsese. Rizea și Iordache rămaseră în urma celorlalți. Rizea îl întrebă pe Zaharia al lui Uracu:

— De un' știuși tu, mă cârnat, ai?

Celălalt, obosit, zise:

— Ce să știu?

— De ăsta, studentul?

Zaharia al lui Uracu răsese slab:

— A fost al lui Jugulete, care era la tine când veniși cu el... A fost, da, și mi-a zis...

Rizea lămurit dădu să plece. Nevasta lui Uracu îl opri în prag. Era ofilită și slabă. Zise potolit:

— Moare.

Rizea dădu din cap. Iordache era lângă el, nemișcat. În noroaietele drumului, în lumina vântată a sfârșitului zilei, Mototolea striga și vorbea tare în mijlocul bulucului negru de oameni adunat în jurul lui Marinică. Deasupra bălților îndepărtate și fără hotar, atârnavă două straturi de nouri reci, plumburii; iar între ei era o dără lungă de lumină verde ca pucioasa. Dintr'acolo venea mereu o adiere statornică, proaspătă, dar nu fragedă ca vântul de pe zăpezi, ci încărcată de izurile nămolului. Dincolo, înspre Miază-Noapte, era o margine de deal, cu o perie de pădure spinoasă și neagră. Acolo, era conacul stăpânei satului, Smadoviceanca. Iar deasupra, cerul înnourat, din ce în ce mai încărcat cu întuneric.

Femeia zise iar:

— Nu mai are viață... Voi duce-vă-ți.

Iordache zise gros:

— Lasă. Îi judecăm... Da, da, îi judecăm...

Femeia îi privea neclintită. Oamenii plecară capetele și ieșiră în drum, cu umerii puțin încovoiați.

Mergeau din casă în casă, și cei ce se țineau de Marinică, de Rizea, de Iordache și de Mototolea, erau din ce în ce mai mulți. Vorbeau între ei și înjurau amar, cumplit, fără să ridice glasul. Din câte o margine de sat se zăreau grămezile negre de porumb nedijmuit, acoperite de petice de zăpadă subțire. Oamenii și le arătau și blestemau. Câte unul-doi se risipeau de ceată și umblau singuri, pe la ei pe acasă sau prin vecini, să ducă vestea. Împreună cu ei venea svonul de ape, de pe baltă, și răsuflarea de vânt care mirosea a primăvară. Toată după amiaza, oamenii se adunaseră în inima satului și stăteau nehotărâți, plini de așteptare și neliniște, cum se adună sângele grămadă în capul unui trup răscolit de mânie.

Rizea strigă, în poarta unui bordei:

— Pârvule!

Și așteptă. Un om ieși târziu și încet și se uită la ei. Era cu buzele umflate și crăpate, cu fire de piei albe ca o păslă pe ele. Pe obraz avea pete vinete care se coceau. Întrebă răgușit:

— Ha...

Stătea strâmb în fața oamenilor, cu trupul sucit, stingher în lumina otrăvită a murgului.

— Hai, bre Pârvule, că se scoală lumea... Hai mă cu noi, Pârvule... auziși?

— Auzii...

Dădu să se 'ntoarcă în bordei, aplecându-se ca să poată pătrunde, și mormăi pe sub umăr:

— Nu pociu veni, mi-e rușine de oameni...

Rizea îl trase de braț afară:

— Ce, ești prost? Ce, numai tu ești bolnav?

Iordache strigă:

— Hai mă Pârvule, că nu-i rușine... Pe vremuri în alți ani, când eram eu copil, te arăta lumea cu degetul... Da' acum cine dracu nu mănâncă mălai stricat, ai? Ce, numa tu ești în sat, mă? Fire-ai al dracului de parșiv! Și-i dădu un pumn după ceafă. Pârvu zise:

— Măcar un pește să fi mâncat și eu... io-te palmele mele... o rană... Când să-i mai ar și pogoanele alea? Și unde-mi dă voie să pescuiesc? Intre Reviga și Cotul Grecului, unde dă voie la tot satul... Nu pociu, fraților... Nu mai am putere... Lui Geambașu pentru un pol ce-mi dete acu cinci ani, de cinci veri îi fac cînșpe prăjini prașilă și cînșpe secere, dobândă, și n'a scăzut nimic, tot polul ăla i-l datoresc, pân' oiu trăi, și plozii ăștia ai mei

tot.robi la el or să fie, că nu ne-ajunge boierul, ne mai trebuie și boieri d'ăștia micii dela noi din sat... Da eu nu mai am mult și m'oiu ușura de astea...

Copiii Pârvului ieșiseră în ușe și-și smârcăiau nasurile. Erau cu burțile umflate, și cu ochii scobiți în fețișoarele cenușii.

Marinică zise:

— S'au sculat oamenii în toată țara, de pun foc la conace și rup hârtiile de datorii și ard învoielile și-i taie pe boieri...

Pârvu se întoarse din ușe și veni la ei. Se uita dela unul la altul și zise:

— Da'la cămătari ce le face?

Marinică zise:

— Care ce vrea, aia le face...

Iordache îl trase de mânecă, deși Pârvu se împotrivea. Marinică zise:

— Hai și dumneata, nea Pârvule, că avem treabă în sat să mai vorbim cu oamenii.

Se întoarse și plecă. Oamenii grămadă după ei. Rizea rămase în urmă, îi dete un ghiont în coaste Pârvului. Acesta se luminase la față, îl apucase o înfrigurare. Zise aproape vesel:

— Stai mă, ce dai așa, ce, ești prost?

— Hai, Pârvule, hai, că avem treabă!

— Stai. Acuși viu.

Și se scufundă în bordei. Ieși numaidecât cu securea în mână. Nevastă-sa își arăta capul ca o stafie, în colțul ușii. Rizea și Pârvu se îndepărtau. Rizea zicea:

— Da' cu securea ce vrei să faci, Pârvule, ai? Ce, crezi că mergem după lemne?

Dar Pârvu nu răspunse. Mergea repede uitându-se drept înainte, cu o așteptare aproape fericită pe obrazul desfigurat de pelagră.

Între biserica subțire și înaltă, pustie, și între primărie și una din căruciumi, era o înghesuială liniștită de oameni care stăteau cu mâinile în buzunare, cot la cot, adunați într'un loc ghem de trupuri, într'altul mai risipiți, încât puteai face doi pași fără să te lovești de nimeni, dar pe urmă se îndeseau cojoacele jerpelite și zăbunurile negre. În pragul caselor, stăteau muieri îmbrobodite și copii, iar câinii se alergau fără chef, lihniți, cu coastele ieșite prin pieile râioase.

Odată se făcu un freamăt într'un colț, la gura unei ulițe. Venea repede o căruță. Incetini și trecu la pas prin gloată. Erau trei țărani și două femei într'insa. Erau din Vădastra, și se cunoșteau cu cei din sat. Un om întrebă:

— Ce mai e pe la voi, mă?

— Gata! s'a 'nceput! La noapte o să vedeți! zise vesel celălalt arătându-și dinții. Femeile râseră ascuțit, ceilalți doi din căruță râseră și ei, și cel care mâna dădu biciu cailor.

Mulțimea dimprejur răsă palid, fără veselie, cu uimire și rămase să se uite după căruța din Vădastra.

— Se duc la Dobrunu, zise un om. Am auzit că și acolo a 'nceput...

Și rămaseră toți mai departe în picioare, așteptând, frământând în tălpi noroiul rece, gata să înghețe acum, spre seară. Intr'un colț Rizea zicea:

— La noapte, mă, când s'o trage clopotul, să vină toți acilea să vorbim.

— Eu le-aduc și p'astea, Rizeo, zise un flăcău și trase din sân două pistoale lungi, turcești.

Dar Rizea, fără să-l asculte, zicea:

— Io-te la primarele, s'a 'nchis în casă și a tras zăvorul, 'tu-l în Paști pe mân'sa!

Oamenii mormăiră, răseră:

— E... Oameni cu bani, fir-ar ai dracului... zise Iordache. S'au îngropat, fac pe morții, să vază cin' s'alege pân' la urmă, ca cu politica, de. Geambașu și aștiilalți, chiaburii, ce, parcă ce zic? Eu sunt liberar, tu conservator: oameni cu politică...

Mototolea zise:

— Noi stăm și ne uităm la politica lor... Și ei învârt francii cu lopata...

Din crâșmă izbucniră glasuri infuriate. Repeziți afară de umeri, popa și învățătorul ieșiră iute de sub tinda ei joasă, aplecându-se să nu dea cu capul de streășina de tinichea. Popa era roșu la față, îi luceau ochii. Zise tare, trecând prin mulțime:

— O să vedeți voi ce-o să pățiți!

— Ce să pățim? De ce să pățim? Ce-ai dumneata cu noi, ai? se răstiră oamenii la el. Il înghesuiau între ei. Rizea strigă de departe, peste capetele celorlalți:

— Aveți lefuri, ce vă pasă!

— Vă plătesc ciocoi, bă! urlă Iordache în nasul popii. — Vă jupuim de piele și v'o umplem cu paie, popo! Pe tine și pe primarele, eu vă jupesc! Popa se schimbă la față și zise împăciuitor:

— Lasă taică, am zis și eu o vorbă și voi, ce, parcă nu'ș' ce-aș fi făcut...

Și se strecură boscorodind. Oamenii îi făceau loc cu greu, se uitau urât la el. Alții îl luaseră pe învățător de piept, Rizea, mai ales, îl scutura:

— De ce ascunzi ziarele? Ai? De ce nu ne spuseși ce se 'ntâmplă?

— Ce să se 'ntâmples, măi Rizeo? Ce ziare? Nu le-am primit nici eu...

Rizea îi dădu drumul. Tremura de mânie și de nerăbdare. Tremurau hainele pe el. Zise:

— Aha, nu știi ce se 'ntâmplă. Las' că ai să vezi ce se 'ntâmplă. Ai să vezi.

Învățătorul se depărtă, cu capul în umeri. Oamenii mârâiau în urmă-i, gata să-l ia cu huo.

Iordache îi zise Pârvului, bolnavului:

— Zi, și pe tine te perpelește pe jăratec, ai? Așa și eu cu primarele... Las' că la noapte îl călcăm, mergem cu oamenii... Ii învăț eu minte, să mai ia camătă...

— Parcă numai ei... Mai sânt, Melitaru, mai e Chiriță... zise Pârvu.

— Lasă. Pe toți îi judecăm, da, zise Iordache. Pe toți.

Era aproape noapte. Fără sgomot de roate, pe cauciucuri trase în trap sprinten de cai negri ce umblau ca pe arcuri, trăsura prințului intră în mulțime cu felinarele aprinse. Prefectul era singur în ea. Vizitiul țigan striga oamenilor să facă loc să treacă dom' prefect, dar gloata se îndesa în piepturile cailor care sforăiau speriați.

— Ce e, oameni buni? Eu sunt prefectul vostru. Ce s'a întâmplat? Aveți vreo plângere?

Prefectul vorbea cu glasul mai ascuțit decât era al lui, și ochii îi jucau nestatornic. Nici la bâlciuri nu văzuse o asemenea masă de țărani. Cei din față, din jurul trăsorii, îi vorbeau toți deodată: «Dijmă... învoieli... prea greu, nu mai putem... pământ! Pământ!».

Rizea îi strigă:

— Are zece mii de pogoane! Să ne dea și nouă, măcar un petec de pădure! Il deștelenim! Să vândă obștii, că-i plătim, în bani, în munci, cum o vrea! Trebuie să ne dați pământ, n'aveți decât să ne împușcați pe toți, dar numaidecât trebuie să ne dați! Uite faptul!

Vorbise dârz cu ochii scânteietori. Nu i se putea împotrivi nicio putere pe lume. Știa că acum e un sfârșit, al cui, a ce, nu știa, dar că e un sfârșit, și asta îi dădea putere.

— Voiu vorbi, oameni buni. Voiu vorbi eu însumi. Mă fac mijlocitor între voi și proprietari, și voiu insista ca să vi se facă dreptate și condiții mai blânde...

Indărăt, oamenii fremătau:

— Ce zise? Ce zise?

— Ci-că ne dă el... Imparte el...

— Minte, bă! strigă Rizea. Ce, el nu e ciocoiu? Are leafă dela ei! Huoo!

— Huoo, tună mulțimea. Căii speriați, cu urechile ciulite pe spate, porniră în galop și bulucurile se despicară să le facă loc. Dar strigătul mânios și greu de ură răsună multă vreme îndărătul lor, alungându-i. Pe treptele primăriei, Marinică strigă ascuțit:

— Fraților!

Mai strigă odată, dar frământarea și furtuna de glasuri nu conținea.

— Fraților!

Vuetul se potoli. Marinică stătea acolo pe scări, cu brațele răstignite în gol. Incepu să vorbească, cu o siguranță, cu o încredere ale acelei clipe, în care desnađejea trece dincolo de marginile sale și ia chipul unei bucurii, al unei ciudate fericiri.

II

Prefectul era atât de turburat, încât vroi să intre în vorbă cu vizitiul țigan al prințului, înjosire nefolositoare la care nu s'ar fi gândit niciodată altminteri. Trăsura mergea pe latura cea mai puțin noroioasă a drumului. Băltoacele țâșneau în pânze galbene de apă sclipitoare sub roțile de cauciuc cu spițe fine. Căii minunați ai prințului mergeau în trap mare, și uneori alunecau prin noroiu. De o parte și de alta a drumului, se ridicau pădurici dese, perii scheletice, vinete. Iar deasupra într'un cer tulbure, se prelungeau dâre nesfârșite de nouri sumbri. Câte o picătură de ploaie răslețită de cine știe ce furtună risipită de vânt, îl lovea în obraz pe oaspetele prințului.

Prefectul își dresе glasul și zise:

— Ce dracu au oamenii azi, măi?

Vorbise iar cu acea voce străină, ascuțită, spartă, acea voce care nu era a lui, ci a unei sălămâzdre otrăvite și reci care era în el, ascunsă adânc de tot în cuta cea mai lăuntrică a inimii. Se simți enervat, umilit, și-l apucă o furie rece că a trebuit să i se vadă frică pe față, să i se audă frica în glasul acesta pițigăiat, ridicol. Revăzu scena dela gară, fețele țăranilor care-l priveau înfruntător, spinările întoarse în loc de răspuns la bună ziua lui. Apoi, aici în sat, glasurile ce strigau « minte! minte! » îl isbeau de fapt abia acum cu șfichiul lor de dispreț și de ură... Il făcuseră mincinos și el fugise din fața ocării și umilinții și acuma ajunsese atât de jos, încât cerea părerea vizitiului țigan, și încă cu o voce pițigăiată și spartă, cu o voce ridicolă, de scapet, de laș!

Vizitiul nu se întoarse, ci rămase cu spatele la boierul din trăsura. Zise, aproape mormăind, nepăsător:

— Au și ei năcazurile lor, coane..

Era un țigan bătrân și gros, și morocănos. Era un om cumpănit, necăjit, care vedea limpede lucrurile. Cu spatele lui gros și rotund în mantaua albastră, era un om vrednic. Prefectul ținti către această spinare de țigan bătrân și cum se cade o privire de ucigaș. Scoase din buzunar o cutie de piele și alese o țigare. Bătea puțin vânt, sporit încă de mersul repede al trăsurii. Trei chibrituri se stinseră unul după altul în degetele tremurătoare ale prefectului. Deodată el izbucni, de data aceasta cu glasul său adevarat, dar răgușit de ură și de mânie:

— Oprește, mă... tu-ți aia a mă-tii de cioroiu, nu vezi că vreau să-mi aprind țigara? *Oprește, bestie!*

Trăsura opri.

— Dobitocule, încheie prefectul, tremurând tot. Iși aprinse cu greu țigara, și se răsti:

— Pornește! Ce stai?

Apoi se trânti pe pernele trăsurii, cu obrații dogorind, cu urechile congestionate. Spinarea țiganului rămăsese nemișcată. Omul ori că suferea și nu

spunea nimic, ori că dorința brutală de a-l umili alunecase de pe el fără să-l atingă. La gândul că vizitiul putca să-i fi primit înjurătura grosolană cu demnitate și cu un dispreț ascuns, prefectul își simți urechile arzând și mai tare, și asvârli țigarea în drum. O clipă se gândi să-l oprească iar și să-l ia la palme. Apoi își aduse aminte de cealaltă obrăznicie, suferită în cursul dimineții din partea prințului. Acum fierbea de rușine și de furie.

Trăsura intra însă pe poarta largă, cu doi stâlpi de piatră cu tencuiala căzută, în vârful cărora glastre mari de ciment conțineau buruieni crescute la întâmplare.

Hambarele, grajdurile, erau în fund, ca și ogrăzile cu pășări. Venea de undeva o duhoare grozavă de țarcuri de porci. Iar în față se ridica pe coasta dealului conacul d-rei Smadoviceanu. Era o clădire cu un singur etaj, ridicată pe o pivniță mare, plină de butii. Un peron cu multe trepte ducea la geamlâcul antreului. Conacul era acoperit cu tinichea, acuma ruginită, roșie ca drojdia de vin.

Prin curte se mișcau, în întunericul serii, forme nedeslușite. O trăsură nedeshămată era înconjurată de câțiva oameni de-ai curții, iar undeva se alergau niște câini lătrând turbat.

Trăsura prințului opri la peron și două țigănci tinere veniră să-l ajute pe boier să se dea jos. Aveau fețele buhăite și fără urmă de bucurie, și erau îmbrăcate în vechituri de-ale stăpânei.

Prefectul coborî, respingându-le. Ii zise uscat vizitiului care aștepta poruncă:

— Să mă aștepți.

Dar nu se uită la el, nu se uită în ochii lui. Pe când urca scările peronului — scări de ciment, prost făcute, crăpate — își dădu seama că nu avusese curaj. Nu îndrăznise nici măcar atâta lucru: să se uite la vizitiu.

Iar în urmă-i, vizitiul se întoarse încet și-l privi cum intră pe ușă. Ochii vizitiului negri, catifelaji, umezi, în obrazul gras și îmbătrânit, erau grei și-l priveau pe boier ca dintr'o mare depărtare. Apoi omul se întoarse în partea cealaltă și scupă.

*

Doamna Vorvoreanu ședea într'un fotoliu mare, adânc, de stofă cafenie cu desenuri cenușii și galbene, tocită, roasă și pătată. Era urît dar încăpător și comod; de aceea dânsa ședea în el, seara când făcea o pasiență, la lumina caldă a lămpii cu abajur de porțelan verzui. Lampa era de sticlă cu ghirlande, prin care scânteia blând, aproape ca un vin vechiu, petrolul cafeniu cu irizări de toate colorile curcubeului. În restul camerei era umbră. Lumina se cufunda și se pierdea fără urmă în scoarțele bătrânești, pălite, care atârnav pe pereți. Hangerele și pistoalele turcești aburite de rugină, nu străluceau nici ele. Soba mare cu două coloane și o firidă în

împiedeca. Ce putere m'a silit să-i rabd fanariotului obrăznicia, să mă înfurii pe țigan, să mă fac de răs în fața ciocoaicelor ăstora? ».

— Și tot Măria Sa s'a supărat! Mi-a trimis după masă un bilețel în care îmi spunea că treburi foarte urgente îl chiamă la București. Abia își cerea scuze. Luase și trăsura care s'a întors dela gară abia adineauri. Acuma, cu cایی obosiți, n'am decât să plec și eu la gară: De bună seamă nu ținea să fiu văzut în trăsură alături de Măria Sa! Nici măcar atâta condescendență pentru prefectul județului! Nu, conیțele mele, nu râdeți! Să am iertăciune, dar e ceva putred la mijloc! Așa nu mai merge! Nu! Nu mai poate merge așa!

La urmă devenise teatral și declamator. Se simțea foarte prost. Cuvintele și le auzea căzând în gol. Sbuциumul umilinței sale, al deșertăciunii sale rănite, nu găsea ecou, se usca în aer și atârna împrejurul-i ca o mantie de bufon.

Doamna zise:

— Vrei să-i comunicăm nemulțumirea dumitale? Sunt sigură că va regreta și-ți va cere scuze.

Prefectul o privi cu ochi rotunzi. Băigui:

— Cu-cum? Vă râdeți de mine?

Apoi solemn:

— Pardon, conیță. Permiteți-mi să plec. Dacă aceasta e ospitalitatea dumneavoastră... Dacă așa vă adresați unui om de bună credință, care vine să vă servească, să vă prevină de pericolul mare, extrem de mare, care vă paște... Nu înțeleg să vă mai importunez. Mă retrag. Unde văd că nu sunt bine venit, mă retrag... Și așa eram numai în trecere, mă grăbesc să nu mă prindă miezul nopții pe drum. Sărut mâinile. Respectele mele. Veți auzi despre mine în curând! V'o promit. In curând.

Și închise ușa în urma-i. Cele trei femei rămăseră o clipă mute. Eleonora zise ruginit:

— E băut...

— Nu, zise doamna Vorvoreanu. Nu miroase a vin. Altceva este. L-a impresionat povestea dela vânătoare...

— Țăranii, zise Elvira. Ii e frică. Ai văzut cum începea să se laude și să mintă când vorbea de țărani?

— Prostii, zise Eleonora. — Ești o proastă.

— Mamă, zise deodată speriată Elvira, fără să-i răspundă bătrânei, mamă, să plecăm!

— Dar, pe mine unde mă lași, ingrato? zise Eleonora.

— Și dumneata vii cu noi! Să plecăm, tanti!

— Ești un copil fără minte, și să fiu maică-ta, aș ști eu să-ți închid gura. Ce te-aș mai bate!

— Fetița are dreptate, Eleonoro dragă, zise doamna Vorvoreanu. Tu n'ai observat, dar parcă și slugile știu ceva. Au un aer schimbat. Ne ascund ceva. Cred că ar fi mai prudent să plecăm pentru un timp la oraș. Ai văzut ce s'a petrecut în Moldova?

— Prostii ! Cum să plec ? Cum să-mi las averea pe mâna mocofanilor din sat ? Se vede că nu ai nimic al tău pe lume — și ce-ai avut ai risipit, cu asemenea ușurință ! Ești ușuratică, Eleno dragă... Așa nu ajungi departe ! Ai lăsa-o pe fata asta muritoare de foame dacă n'aș fi eu... Deși nu știu dacă merită să mă ocup de ea... Uite și acum : una-două, tanti, hai să plecăm ! Și tu îi mai dai și dreptate, în loc s'o cârpești ! Halal să-ți fie !

Doamna Vorvoreanu nu asculta. Cunoștea cântecul. Dar o supraveghea îngrozită pe Elvira, care putea avea acum o ieșire care să strice munca răbdătoare a atâtor luni de zile. Elvira o privea pe bătrână cu ură. Doamna Vorvoreanu se așeză între ea și Eleonora, care boscorodea mereu. Deodată Eleonora țipă :

— Elviro ! Unde ești ? Un' te ascunzi ? Vino încoace.

Elvira se ridică ascultătoare și veni, cu rochia verde foșnind pe ea. Iși stăpânise fața. Doamna Vorvoreanu respiră ușurată și se așeză iar în fotoliul său. Elvira aduse măsuța de joc, cărțile și începu să joace cu mătușă-sa *écarté*. Bătrâna mormăia și vorbea mereu pe când juca, și trântea cărțile cu mare sgomot, făcându-le să plesnească masa. Zicea :

— Azi noapte s'a așezat pe pieptul meu când dormeam, nu știu ce, dar m'am rugat în gând și m'a lăsat... N'am gemut în somn ? Ași, de unde s'auzi tu, dormi parcă n'ai fi stat toată ziua să trândăvești, că nimica nu faci și tu prin casă, nu te ocupi și tu de gospodărie... Voi astea numai cu amorul, cu romanțele, cu junii, de altceva nu știți... Dar ți-am spus visul meu cu cucoanele care nu vor copii... am visat că eram în iad și le vedeam pe toate cu salbă de copii nenăscuți, uscați, atârnați de gât... Uite, iar ai pierdut... Ia să facem socoteala... Ia să vedem... Tu adu-mi banii...

— Stai că ți-i aduc eu, Elvirițo, zise doamna Vorvoreanu și dădu să iasă...

— Nu, mămicule, lasă, nu te duce, zise Elvirița. Ieșiră împreună în camera de alături.

— E o bestie. E putredă de bani, și mi-i mai ia și pe ai mei. Trișează ! Știi că trișează ? Scârba bătrână ! Scârboasă !

— Taci, nu vorbi așa, șopti doamna Vorvoreanu în întuneric. Sigur că trișează. Ce plăcere vrei tu să aibă aici în pustiul ăsta ? Fă-te că nu observi !

— Dar îmi ia banii ! șopti cu patimă copilărească Elvira. Doamna Vorvoreanu îi simți răsuflarea caldă. Zise :

— Lasă... ai răbdare...

— Am răbdare... și tu ai răbdare... dar o să trăiască o sută de ani — și la sfârșit ne mai trage și chiulul și donează averea vreunui spital sau vreunei biserici !

— Taci ! Taci ! șopti doamna Vorvoreanu și o împinse de umeri în salon. Dar salonul era gol. O ușă era deschisă. Stăpâna satului și a moșiilor de până la Vladomira și Hotare, suferea de o meteahnă care o făcea prea adesea să se închidă în singurătatea privății.

Elvira zise:

— Numai de n'am păți-o toate trei înainte de asta...

— Ce vrei să spui?

— Să... să nu ne... să nu se răscoale și țărani de aici... Ai văzut ce zicea prefectul...

Doamna Vorvoreanu nu răspunse. Privea în gol. Tanti Eleonora se întoarse în salon și cărâi uscat, acru:

— Ei, fetiço, ai adus banii?

*

Doamna Vorvoreanu se uita la soră-sa și la Elvira, care ședeau, cea din-tâi cu undrelele și lâna perindându-se printre vârfurile degetelor, cealaltă citind o carte. Strânse buzele nemulțumită, se ridică mlădioasă deși era mare și voinică, și se duse repede la fereastră. Rochia de casă flutură împrejurul-i și o lumânare pâlpoi grăbit pe pian. Elvira ridică ochii din carte, se uită la rochia maică-sii, — era de catifea ca frunza moartă, strânsă pe talie sus, lungă până la pământ, cu un guler înalt de tot de dantele *crème* și cu manșete lungi de dantele la fel la mânecile ce fluturau la orice mișcare — apoi citi mai departe.

Doamna Vorvoreanu dădu la o parte perdeaua și-și apropie fruntea de fereastră. Nu se vedea nimic în bezna de afară. Apăruți din nimicnicie și întuneric, stropi neașteptați izbeau geamul și curgeau de-a-lungu-i, boabe de mercur.

Tanti Eleonora lăsă acele și lâna să-i cadă în poală și zise dușmănos, bănuitor:

— Ce te-astepti să vezi?

Gura i se făcu pungă, îngropată în obrazul moale și veșted, mai mult într-o parte. Vorbea prin obrazul acela ca pufnituiile de aburi care răbufnesc din mămăligă când fierbe.

— Ce vrei să vezi?

Doamna Vorvoreanu se întoarse dela fereastră îngropată în zid, lăsând în urmă-i perdelele să cadă. Cu o umbră de vinovăție pe față, surăse șters, plictisită. Poate avea dreptate Eleonora. Poate că lucrurile pe care se aștepta să le vadă în noapte, nu erau decât o închipuire biciuită de frică. Zise:

— Nimic. M'am uitat și eu așa...

— Minti, pufni Eleonora. Dar să știi dela mine n'au să facă nimic. Toate astea sunt prostii. Nu îndrăznesc ei. Eu îi cunosc mai bine ca voi, că nu m'am plimbat atâta la Paris și bineînțeles de aia mi-am și păstrat moșiile, nu le-am risipit pentru vreun neghiob de bărbat... Pe țărani îi cunosc, că am trăit cu ei cincizeci de ani. Țin ei minte ce-au pățit de fiecă dată, și stau cu botul în nisip. Mârâie? Să mârâie, lasă-i, că atâta le-a mai rămas. Dar nu se mișcă, ascultă-mă pe mine. Și stai liniștită odată, ce te plimbi atâta, că ne-ai înnebunit! Ți-a ieșit pasența?

Doamna Vorvoreanu bătea cărțile în neștire, stând în picioare. Zise:

— Bine, dar în ziare n'ai văzut?

— Prostii, zise Eleonora. Ziarele mint ca să ațâțe spiritele. Eleno dragă, fericiți cei săraci cu duhul, și care cred: atâta pot să-ți spun.

Doamna Vorvoreanu surăse palid, și se uită cu strângere de inimă, întrebător, la fiică-să. Elvira ridică încet ochii spre ea. Era neagră, cu o umbră de mustață, și cu ochii verzi care luminau rece în mijlocul frumuseții aceleia întunecate. Se uită la maică-sa în deplină nemișcare, mută și fără expresie. Apoi coborî capul și reîncepu să citească. Doamna Vorvoreanu dădu din umeri enervată, luă un sfeșnic în mână, și apărând flacăra lumânării cu mâna cealaltă, ieși din salon.

Trecu prin camere cu aceleași scoarfe vechi pe pereți (îndărătu-le, între covor și perete, atârnau săculețe cu tutun și busuioc ca să alunge moliile), cu divanuri, cu scrinuri vechi și cam strămbe, cu portretele bunicilor cu cravate înalte, ale bunicelor decoltate în crinoline, înnegrite de îmbătrânirea uleiului.

Lăsă ușile deschise după sine, și flacăra pâlpâitoare, precedată de o mână cu degetele trandafirii de lumina ce le străbatea, rătăcea prin încăperi. Doamna Vorvoreanu se uita mereu pe ferestre, acolo unde bănuia prin întunec arbori și o zare nemărginită; dar bezna era nepătrunsă.

Îndărătul geamlăcului din dos, de deasupra scării, se opri. De aici începea o scară strămbă și lungă ce cobora în aer liber până la bucătărie, locuințele slugilor și grajduri. Mâncarea venea pe tăvi, pe scara aceasta, chiar și iarna când treptele erau alunecoase și vântul tăios de ger. Doamna Vorvoreanu deschise ușa. De jos se auzeau glasuri de bărbați răstite. Poate erau rândașii și argații — se certau? Băuseră? Intinse mâna spre ciucurile soneriei și trase de sârmă, dantelele îi desveliră brațul gros și alb. Jos, în bucătărie, clopotul suna stins printre glasurile violente. Ele conteniră, apoi începură iar, mai potolite. Doamna Vorvoreanu se întoarse în salon închizând, îndărătul ei ușile rămase deschise, și prin care venea acum muzică.

În salon Elvira ședea la pian și cânta o mazurcă de Chopin. Mătușe-sa, Eleonora, vorbea tare, încercând să acopere sunetul pianului:

— Maică-ta e o proastă că te-a lăsat și tu ești o nebună! Nu Paris vă trebuie vouă! Parisul și șanteuzele lui taică-tău v'au sărăcit! Și din tine uite ce-a ieșit. Fetele pe vremea mea nu ieșeau dela călugărițe decât ca să se mărite.

Elvira încetă, se învârti pe taburetul dela pian și zâmbi, cu dinții la fel de luminoși ca ochii verzi.

— Vremea dumitale, tanti, a trecut de mult...

— Dac' a trecut, e foarte păcat, pe mea vremea domnișoarele nu se întorceau dela Paris direct la doctor, să...

Elvira păli, pământie, se ridică în picioare și zise:

— Ce te privește pe dumneata? Cu ce drept te amesteci?

Doamna Vorvoreanu din ușe, zise sever:

— Elviro, te rog să taci, nu fii obraznică cu mătușă-ta.

— Eu n'am nevoie de moștenirea lui tanti Eleonora, mamă! Prefer să trăiesc singură, fără bani, decât să plătesc dinainte, să rabd în fiecare zi ce rabd aici. De ce am venit aici? Să mă jighească în fiecare zi? Ce caut eu aici! Stăm în pustiu, cu bestiile de țărani, cu mitocanii de arendași, cu nebuna asta! Ne nenorocim mamă, ia țara foc împrejur și noi stăm în mormântul ăsta ca s'o moștenim pe tanti Eleonora! E îngrozitor! E îngrozitor! Nu mai pot așa! Nu mai pot! Nu mai pot!

Plângea cu hohote, cu istericale. Fugi din odaie.

Doamna Vorvoreanu, palidă, enervată, zise:

— N'o mai întărâta dragă. Las-o și tu. Nu vezi că e indispozată? Când e așa de fiecare dată are nevricale. N'o mai pisa și tu.

— Indispozată? Să fie, ce-mi pasă? Mă doare 'n spate, Eleno dragă, de nevricalele ei. Pe vremea noastră copiii tremurau în fața părinților și a celor mai bătrâni. Stăteau smirna. Eu am făcut greșala că te-am crescut prea moale și tu ai luat-o de bună. Să fi trăit săraca mama, să-ți fi altoit și ție căteva, ca mie, disdediminează, în fiecare zi — era mai bine. Și fata nu ți se 'ntorcea dela Paris... cum s'a întors! Acum îi mai permiți să mai aibă și nevricale! Eu ași bate-o, așa mare cum e! Ași bate-o cu nuiaua!

Nu era supărată pe Elvira. Era mulțumită că o făcuse să plângă. Cu ochii lucind, molfăi din buzele supte, apucă scărpinătoarea de fildeș și și-o petrecu pe după ceafă.

Doamna Vorvoreanu strânse buzele. Eleonora era bogată și copiii trebuiau s'o moștenească. Dădu din umeri enervată și ieși. O găsi pe Elvira sughițând de plâns, prăbușită în întuneric pe un divan. Se așează în tăcere pe marginea divanului. Murmură:

— De ce nu poți să te stăpânești? Fă ca mine. Se cunoaște pe mine ceva? Și măcar, mereu mă înveninează și mă împunge că m'am măritat cu tăică-tău...

Elvira zise întretăiat printre lacrimi:

— O să ne omoare, mamă... O să ne omoare aici, din pricina ei... Se încăpățânează nebuna și-or să ne omoare cu ea cu tot, mamă...

— Taci din gură, zise doamna Vorvoreanu Taci. Nu mai cobii așa...

— Nu mai pot mamă... Nu mai vreau să stau aici...

— Parcă după tine merge?

— În fiecare zi mă umilește așa... O s'ajungă să știe și slugile...

— Cine e de vină? zise uscat doamna Vorvoreanu. Tu ai dat prilej; acuma rabdă.

Elvira se ridică în capul oaselor și zise prin întuneric:

— Și tu mă urăști... Las'că știu eu... Crăpi de invidie! Și te răzbuni!

Doamna Vorvoreanu îi trase la întâmplare o palmă, dar n'o nimeri decât cu vârful degetelor. Elvira se aruncă iar pe divan, oftând.

Doamna Vorvoreanu, tulburată, se opri în treacăt la o fereastră și se uită afară în beznă, dar nu văzu nimic. Apoi intră în salon trăgând nervos de manșetele lungi din dantelă.

În salon tanti Eleonora vorbea cu bucătăreasa. Doamna Vorvoreanu se uită la soră-sa și o urî o clipă, pentru aerul ei răătăcit, cu șuvițe nepieptănate de păr cărunț, prost vopsit și privirea gălbuie de nebună. N'aveau ce să-i facă, era mai bogată decât ei... Să plece cu fata? Dar dacă nu se întâmpla nimic? Eleonora n'ar fi iertat-o niciodată, sau și-ar fi vândut iertarea pe ani și ani de jigniri zilnice, de vorbe otrăvite, grosolane... O clipă, o urî și mai mult pe Eleonora și se întoarse cu plăcere, spre chipul aspru, cioplit în lemn, uscat, al bucătăresei care stătea în picioare și asculta poruncile nebunei. Dar curând plăcerea i se topi în fața mirării pricinuite de ceva necunoscut în aerul femeii. Bucătăreasa sta țeapănă, închisă în sine. Doamna Vorvoreanu își aduse aminte de gălăgia auzită jos. Voise să coboare, să întrebe, apoi nu știa nici ea de ce, n'avusese curaj.

— Ce e cu voi, Mario?

— Ce să fieconiță? Nu-i nimic...

— Ce era gălăgia dela voi, de jos?

— Nu era, conită.

— Ba da, am auzit eu!

— Eu oi fi fost pe afară, de n'am auzit, zise bucătăreasa, și se întoarse către Eleonora reluând convorbirea despre masa de seară. Doamna Vorvoreanu se duse la fereastră și se uită mașinal în beznă. În depărtare, unde ziua s'ar fi văzut conacul dela Vladomira, ardea un foc mare. Nu se vedea nimic, decât miezul roșu, nemișcat la depărtarea aceea, vâlvoarea rotundă în sânul întunecimii.

Înima doamnei Vorvoreanu se opri o clipă, apoi începu să-i bată atât de tare, încât îi tăia răsufllarea. I se făcu rău. Inchise repede perdelele. Își apăsă mâinile pe piept. Ii veni o clipă ideea s'o cheme pe bucătăreasă, să-i arate focul, s'o întrebe, dacă știe ce se petrece acolo la Vladomira; dar se răsândi, privind chipul împietrit al femeii. Avea să spună că nu știe, și apoi să dispară dela curte, împreună cu toate slugile. Nu. Asta nu! Se așeză într'un fotoliu, cu capul în mâini.

— ...și vezi să nu fie maioneza aia cu boabe, în ea să crează cucoana să sânt icrele peștelui! încheie tanti Eleonora.

— Nu conită, lasă că știu eu, zise liniștit femeia și ieși.

Stăpână-sa își reîncepu lucrul cu iglițele și ghemul de lână după ce-și îngământă dantelela gulerului în jurul gâtului ofilit, golaș. Câteva clipe murmură prin colțul supt al gurii lucruri neînțelese.

Elena ședea cu vârful degetelor apăsate pe ochi. Încea să se gândescă. Dar nu izbuti decât să audă bătaia pendulei. Bătuse și până atunci, fără să se audă prin glasuri, printre gânduri. Dar acum totul amuțise, iar bătaia metalică a pendulei mari de mahon și sticlă cu amorași de bronz și flori de alamă, umplea tăcerea cu sgomotul ei rece de mașinărie.

Glasuri stăpânite în odaia de alături o făcură pe doamna Vorvoreanu să înghețe de spaimă. Elvira intră, cu fața la fel de nepătrunsă ca oricând — numai niște cearcăne vinete pe sub ochi arătau că plânsese — și murmură:

— A venit domnul Ivancea... Poate să intre?

— Ce vrea? întrebă tanti Eleonora.

— Are ceva de vorbit cu dumneata, zise Elvira cu o dușmănie pe care nu ținea mult să și-o ascundă. Se învărti în tocurile înalte ale botinelor cu nasturi de sidex cenușiu, întoarse spatele și ieși, socotind că se ostenise destul. Se întoarse împreună cu domnul Ivancea și se așeză pe scaunul ei, cu cartea în mână, prefăcându-se că citește. Doamna Vorvoreanu îi privea pe toți, cu vârfurile degetelor lipite pe tâmple.

Domnul Ivancea asuda. Era voinic, cu gâtul gros, cu gura roșie și o rețea de vinișoare pe nas și pe obraji. Părul negru aproape că-i astupa fruntea; în răbufnea și din urechi și din nări. Fața lată, brăzdată totdeauna de bună dispoziție și zâmbete largi, era acuma îmbrobonită de sudoare care, din când în când, năvălea din nou. Iar veselia domnului Ivancea avea ceva strâmt, tremurător.

— Sărumăinile, sărumăinile, zise domnul Ivancea, și le sărută mâinile celor două cucoane.

— Ce-i cu dumneata? întrebă tanti Eleonora, cu neplăcere. Ce-mi vii la ora asta? Ce vrei?

Domnul Ivancea se așeză în fața ei pe un fotoliu, fără să ceară voie, și zâmbind distrat. Se uită în dreapta și în stânga la covorul de pe jos și-și frecă mâinile păroase — mâini groase, roșii, cu părul negru ca de porc.

— Ce e Ivanceo, ce-i cu dumneata omule? Ai? Ești băut?

Omul tresări:

— Care, eu? Ferească Dumnezeu, conită, asta-mi mai trebuie mie acum? Cu capul treaz și nu știu ce să mă fac, dar mi-te băut?

— Cum, ce să te faci? Ce ai? Ce vrei?

Omul se căută în buzunarele vestei negre care-i sugruma burta, și-și mișcă nervos cismele noroioase pe covor. Tanti Eleonora se uita la cismele cu șireturi și frământa în ea o bruscă supărare:

— Uite cum îmi intrași în casă! Ca 'n grajd.

Și se uită pătrunzător la el:

— Uite-l cum asudă! Ești băut nene! Ia: zi-mi repede ceea ce ai, și lipsește-mi din ochi, până-ți vii în fire. Om așezat cu nevastă și copii, și să vie la stăpână-sa în halul ăsta!

Ivancea scosese o foaie de hârtie groasă, proastă, o despăturise și stătea cu ea în mâna întinsă. Răsufla greu:

— Citiți-o cucoană. Să vedeți și dumneavoastră.

Tanti Eleonora luă hârtia cu neîncredere. Pe când o citea omul lămurea:

— O găsii adineauri bătută în gard la mine cu un cui. Nici nu e udă. Mi-au pus-o adineauri, după ce-a stat ploaia. Ce ziceți, ai?

Și fără nicio rămășiță de zâmbet, își șterse cu o basma mare albastră fața largă și îngrijorată.

— Eleno, ia vino'ncoa. Ia vezi și tu, că eu nu pricep nimic.

Își pusese ochelarii și se uita împrejur.

— Să-ți citească Elvirița, zise doamna Vorvoreanu. Eleonora se întoarse către ea, mirată:

— Ce ai? De ce vorbești așa?

— N'am nimic, zise doamna Vorvoreanu. N'am nimic. Pune-o pe Elvira să citească.

N'avea nimic. Asculta bătaia pendulei, și o auzea atât de tare, încât glasurile i se păreau în murmur față de ciocănitul mașinăriei care măsură timpul.

— V'o citesc eu, zise domnul Ivancea.

Și începu să deslușească scrisul stângaci cu litere mari și deformate:

— *Domnule Ivanceo. Ce ai în socoteală în privința învoielilor cu oamenii, că vedem că Dumneata stai foarte greu, nu-ți ajunge de când sugi sângele nevinoat din oameni și te-ai învoit cu Cocoana Smadoviceanca de te lasă să beleşti pielea de pe noi și-i dai ei parte să se 'ngrașe...*

Domnul Ivancea ridică ochii și se uită țintă la tanti Eleonora. Aceasta nu se mișcase. Omul citi mai departe:

— *... Dar te rog noi toți te rugăm, a învoi oamenii după cum cer ei, să nu ne mai sugrumați în pragul primăverii ca alți ani că nu mai putem și nu mai e mult până vei vedea moartea cu ochii și Cucoanii Smadovicenchiei zi-i să plece căci altfel îi dăm foc și toată paza voastră ce vă păziți mai bine vă păzim noi întotdeauna și tot trebuie să cădeți toți unul câte unul la rând, că s'a sculat țara și nu vă mai rabdă. Alt nemiavând ce scri ne-am înțeles și nu mai pierde vremea că nici noi n'o vom mai pierde ca alți ani ci ne facem treaba cu voi.*

Domnul Ivancea răsuflă greu și se uită împrejur. Cele trei femei păreau a nu fi înțeles. Elvira se uita la carte închisă din poală: era o carte franțuzească, cu coperte galbene. Doamna Vorvoreanu, cu bărbia în palme și cu brațul alb, gros și rotund, desgolit, asculta pierdută un sgomot de care numai ea își da seama. Cealaltă, Eleonora, îl ațintea pe domnul Ivancea cu ochi rotunzi și galbeni de găină, ochi de suceală învechită a minții, ochi de nebunie stătută. Își cumpănea între degetele murdare scărpinătoarea de fildeș. Zise:

— Prostii!

Domnul Ivancea oftă și șterse fața cu basmauă și se gândi: — Tot șed pe un fotel moale, măcar să mă odihnesc și să vedem: ce-i de făcut?

Bătrâna zise iar, croncănind spart:

— Ei: ce veniși să-mi citești prostiile astea? Acum pleacă. Mai ai vreo treabă?

Omul se uită la ea cu îndoială și uimire:

— Păi... N'ați văzut ce zice?

Glasurile se îmblânziseră, erau mângâietoare:

— Ho, hooo...

Și cineva îi bătea cu palma pe gât. Apăruse un felinar în patru colțuri cu geamuri murdare și o lumânare înăuntru. Se zăreau trupuri îmbrăcate în zăbunuri întunecate, fețe cioplite stângaciu și aspru de lumina puțină. Erau mulți, multe glasuri și deasupra-le străluceau fire de lucire rece, dinții de oțel ai furcilor. Se apropiară strângând trăsura în mijlocul lor. Înăuntru Elvira se înghesuisse în maică-sa; privea țintă în gol, scâncind uneori încet de tot, ca un cățel, la sânul puternic al doamnei Vorvoreanu.

Cei doi arendași erau împietriți, și nu roteau nici măcar ochii împrejur să deslușească obrazul oamenilor care-i căutau. Cineva ridică în sus brațul cu felinarul; o clipă lumina îi căzu pe fața lată, umbrită de sprâncene arcuite și lungi, cu cute pe obraji în jos și gura strânsă ca asupra unei taine. Era un om tânăr și voinic. Zise:

— Dumneata ești, domnule Ivanceo?

Toți tăcuseră. Buluciți, încoronați de dinții furcilor, țăranii stăteau împrejur cu un șirag de ochi arzători în fețele scobite. Ivancea nu răspunse nimic. Flăcăul cu felinarul își făcu loc pe lângă trăsura și privi înăuntru. Ochii săi se împlântară pe rând în ochii celor două femei, apoi, ca și cum nu le-ar fi văzut, alunecară asupra lui Alexiu. Un alt glas, din partea cealaltă, zise:

— Io-te-l și p'ăstălaltu...

Cel cu felinarul se îndreptă din șale și zise:

— Amândoi sânt...

Unul din mulțime strigă:

— Trage-l de pe capră! Bagă cuțitul în el!

— Dă-mi-l mie pe domnul Alexiu, măi! strigă altul, și începură să strige cu toții.

Unul întinse brațul să-l tragă pe domnul Ivancea de capră, dar arendașul se feri ca fript și țipă ascuțit:

— Stați! Stați fraților! Cu dreptate! Cu dreptate fraților! judecați-mă... Stați că mă dau eu singur jos!

Infășură cu grijă hăfurile în jurul biciului înfipt în țeava lui lângă capră, și coborî greoiu. Oamenii tăcuseră. Un glas zise:

— Dar ăllalt unde e?

Il traseră afară pe domnul Alexiu, care zicea:

— Nu, nu, zău că nu... Coniță nu mă lăsați, nu mă lăsați, fie-vă milă de mine că am nevastă și copii...

Un murmur de enervare trecu prin ceata de țărani:

— Izbește-l peste gură, măi, zise unul. Doamna Vorvoreanu zise cu glas găuit:

— Lăsați-i, oameni buni, judecați-vă cu ei ziua mare, nu acuma. Gândiți-vă că sunteți toți creștini, și...

Tăcu, înăbușită de emoție, cu gândurile risipite.

— Lasă cucoană, că dacă dumneata fugi noaptea, tot noaptea v'om judeca...

— Oameni buni — gemu doamna Vorvoreanu — gândiți-vă la nevestele voastre, la copiii voștri! Nu vă faceți un păcat, căci groaznică pedeapsă vă așteaptă!

— Ba chiar la ei ne gândim că muierile ne fac copii morți și ai vii se usucă de foame!

— Care pedeapsă coană? Cine să ne pedepsească? întrebă un glas batjocoritor.

— Armata, oameni buni, regele, dragii mei, zise doamna Vorvoreanu. Dar un freamăt de răs trecu prin mulțime. Cel cu felinarul zise grav:

— Regele a murit, cucoană, și avem poruncă dela regina să dăm foc la curți și la orașe.

Doamna Vorvoreanu se ridicase în picioare îndărătul caprei, și ținea în mână hățurile, lăsate de domnul Ivancea. Trase de ele cu băgare de seamă. În gloata de oameni se cutremură scurt o încordare.

— Stai, lepră, ține-l Iordache să scot eu ceva să-l legăm. Stai spurcatule că te 'nvățăm noi...

— Nu, urlă deodată domnul Alexiu. Iertați-mă oameni buni. Nu v'am făcut nimic, iertați-mă... Nu mă legați!

Și căzu în genunchi în noroiu. Murmurul iar se înteeți a mânie.

— ...Chiar dacă v'am făcut, nu pentru mine, zău, pentru copii, să fie și ei oameni... zău, oameni buni, ierta-ți-mă...

Căzuse de tot pe jos, se tăvălea cu fața într'o băltoacă a șoselei. Oamenii se strânseseră în juru-i și se uitau unii peste umerii celorlalți. Vreo doi îl izbiră cu piciorul. Il țineau și pe Ivancea de guler și de coate și-l împingeau, îl încovoiau ca să vadă peste umărul lui. Cei care opriseră caii se apropiaseră și ei și dădeau cu piciorul în cel de pe jos.

Doamna Vorvoreanu strânsese hățurile în mâna stângă. Și le trecu printre degete. Le trăsese încet, ca să simtă caii zăbala. Apoi lăsându-le largi, smulse deodată biciul mlădios cumpărat dela șelarul Palatului, din București, și-l plesni sălbatic peste șalele cailor. Trăsura se smuci din loc. La a doua plesnitură de biciu, caii intraseră în galop și doamna Vorvoreanu își încorda brațele groase și voinice și-i frigea sălbatic cu biciul. Îndărătul trăsorii care pierea sgâlțâindu-se în noapte, se ridică hărmălaie de glasuri și huiduieli și un pocnet de pușcă.

— Huo, curvelor, huoo! strigau oamenii pe jumătate râzând. Unii voiau să se repeadă fără rost după trăsura, dar flăcăul cu felinar în mână îi opri:

— Ho, măi! Lasă-le să se ducă.

Unul din cei opriți, gâfâind, zise:

— De ce să le las, paștele și parastasul mă-tii? Ai?

— Tot trebuia să le lăsăm... Ce, era să omorîm niște muieri? De asta ne-am apucat noi? Ce era să le facem?

Celălalt își arătă dinții râzând mut. Flăcăul cu felinarul se întoarse și zise gloatei:

— Ei: îi judecăm?

Da, toți voiau să-i judece. Pe loc, în noroiul drumului.

— Să facem învoielile întâi, Rizeo! strigă unul.

— Da, să-i ducem în sat să facă învoielile, și p'ormă să-i punem cu gâtul în pragul primăriei, și le retez eu capetele, zise un om trist, negru, încruntat, cu căciula pe ochi și o secure în mână. Acesta era Uracu, tatăl flăcului împușcat de prințul. Cei doi arendași se uitau sticlos în gol. Pe fața domnului Ivancea șiroia sudoarea.

— Haideti măi, zise liniștit Rizea și oamenii plecară împingând în mijlocu-le pe cei doi prinși care mergeau cu același pas grăbit ca și ceata și priveau țintă înainte. Curând se pierdură în întuneric. Se mai auzi o vreme murmurul greu de glasuri amestecate, apoi se topi în vântul rece și umed de pe baltă. Doar felinarul clătinându-se în capul cetei se mai văzu o vreme, apoi și acela pieri în depărtare. Numai focurile înalte ale conacelor și hambarelor veghiau somnul câmpiei, ca niște arbori de flacără sădiți din loc în loc la mari depărtări.

(va urma)

PETRU DUMITRIU

SCUTUL PĂCII

*Pornit de lângă vatra de foc din Răsărit,
Cu aripa fierbinte învăluind pământul,
Bătu întreaga noapte în nouri de piatră
Și 'n putredele trunchiuri din codrii gârbovi, — vântul.*

*Ducând în matcă ramuri ce șuieră și cresc,
Părea un râu ce curge nu pe pământ, ci 'n aer,
Și trimitând c'un vuiet pedepsitor la fund
Uscate crengi. Un chiot înmormânta un vaiier.*

*Cu aripa fierbinte bătu azi noapte vântul,
Ducându-și răsuflarea până la antipozii —
Și 'n zori tăcu. Acuma, un golf e orizontul
Spălat de norii negri, cu țărmurile roz.*

*Și dacă peste-o clipă e cenușiu văzduhul,
Străpuns doare de o rază de soare cât un paiu,
Nu te 'ntristezi. In dosul văzduhului, e ploaia,
Nu bezna — și-i nădejdea adusă de 'ntâiu Maiu.*

*E doar o zi, dar crește sămânța-i pretutindeni,
Sub ploaia primăverii, sub ploaia asta deasă
Ce susură în inimi și picură în muguri
Și piaptână planeta, s'o facă mai frumoasă.*

*Cu freamăt umple lumea! Intinerit, pământul
Un cap bărbos întoarce sucindu-și-l spre soare,
Spre ploaia ce-i îmbracă spinarea-ascunsă 'n nouri
Intr'o cămașe nouă de apă lucitoare.*

*Intineri bătrânul — și 'n timp[®] ce-și duce mâna
Prin chică, scuturându-și Uralii de zăpadă,
Simte cum îi șiroaie Carpații în lumină
Alunecați pe fruntea 'ncrețită de cascade.*

*Pășește Primăvara cu 'ntâiul Maiu, stăpână,
Trecând printre copacii troznind din oase, pali,
Ce-ascultă cum din palme le cresc, zbuclind în aer,
Mii seminții de-albaștri, mari fluturi vegetali*

*Și ploaia cade, ca să 'nflorească iar Pământul
Și 'ntâiul Maiu sosește ca să 'nflorească viața
Cu cei ce-o duc pe umeri, surăzători, prin ploaie
Și neguri, — cu-o nădejde ce risipește ceața.*

*Cu o nădejde-adâncă 'n surâsul Primăverii,
In pomul ce visează la roadele de mâine,
In bobul ce 'ncolțește o flacăra măruntă,
Visând la continentul de mâine dintr'o pâine.*

*Visează lumea mută și lumea ce grăiește
Muncind ca să se 'nalțe din ploaie către cer,
Să iasă mai unită din iarna ucigașă,
Din mâna ei de ghiță cu ghiare lungi de fier,*

*Pe care-o mai cunoaște o parte din planetă,
Inconjurată încă de grei nămeți cu lupi,
Pe unde Primăvara nu a topit zăpada
Și soarele nu-și scoate albinele din stupi.*

*Curg apele din munții cu aburi, peste care
Trece-un nisip de păsări alunecând tăcut,
Privite de țaranul ce-a 'ncălecat tractorul
Ca pe un zimbru pașnic cu mersul priceput.*

*Și 'n timp ce muncitorii din mine scot la soare
Stânci de cărbuni ca niște cirezi de aspri tauri,
Ca să târască focu 'n imensele furnale,
Să fâlfâie în vetre[®] lumina lui de aur, —*

*Se despletește ploaia pe umerii planetei,
Ce pare de departe, acum, un tainic ostrov
Stropit de milioane de flori înflăcărare
Ca 'n apele de munte săgegătorul păstrăv.*

Și sună munca noastră.

II

*Dar lupii . . . N'au pierit.
De sborul Primăverii li-e groază și urît.
Stau dincolo de ape, sub cerul de cenușă,
Pândind cu ochi de gloanțe, în blănuri până 'n gât.*

*Mirezma răspândită de florile de Maiu
De pretutindeni zboară, cu vântul, peste mări.
Zadarnic se 'nconjoară de metereze lupii:
O simt ca pe-o săgeată în veștedele nări.*

*Nu le miroase bine nîcîcînd întăiul Maiu.
Privesc cu îndârjire spre cerul ce scînteie
Și, ca să uite ziua cu semnele-i de foc,
Își pun la butonieră o neagră orchidee.*

*Nimica nu le place din tot ce 'n libertate
Ridică fruntea 'n zare, luptând sub nori, și speră.
Cu capete plecate și buzele amare,
Cresc florile robiei, ca 'n temniță, în seră.*

*Le pun la butonieră 'n întreaga lume lupii:
Lupul bătrîn și lupul cel tânăr, lupul sur
Și cel cu blană albă, ce-ți seamănă atăta,
Vechiu plantator de arme, o, Dupont de Nemours!*

*Secerători de oameni, vechi plantatori de trestii
De-oțel, prin care moartea se plimbă fluierând,
Vreți iar să faceți cerul, cu stele smulse, - o groapă, —
Și din pământ vreți iarăș să faceți un mormânt!*

*Din nou ați vrea să 'ntindeți lungi umbre peste lume,
Lungi boturi lucitoare de tunuri care rup,
Cu binecuvîntarea Prea Sfîntului Părinte
Trecînd printre coloane din țevi de tunuri Krupp.*

*Prin spicele de mâine ce-așteaptă să se nască,
Să șuiere nu coase și nu treerătoare,
Ci grindina de țândări cu fulgere și moarte,
Sub sfînta lui privire atoateiertătoare!*

O, ce n'ați da să smulgeți și ploaia care cade
 Și țese pânza verde-a ogorului cântând,
 Și 'n locul ei c'un tunet să prăvăliți pe lume
 O Niagară neagră de bulgări de pământ!

Dar stau de veghe morții — și ne-amintesc de voi.
 Morții din gropi comune și cei din crematorii,
 Cei ce-au lăsat o stâncă de oseminte lumii
 Și cei pe-a căror umbră de fum au dus-o norii.

Cu fluvii nesfârșite de sânge au brăzdat
 Dealatul Universul pierdut în nopți geroase.
 Și când le-ați luat lumina, ei — ca să n'o uităm —
 Gravară libertate cu cretele din oase.

Nu i-am uitat. La stâncă pe care-au fulgerat-o
 Cu mâna descârnată, — de strajă, creștem dârji,
 Sub cerul larg, pe care, o, cum l-ați umple iarăș
 Cu stoluri nesfârșite de blestamate cârji!

Nu i-am uitat. De pază grădinilor și casei
 Nu punem câini.

Ne 'nfrântă — căci nu poți s'o înjunghii —
 Stă trează amintirea. Și țărmurile Păcii
 Păzite-s de ciocane și seceri, nu de unghii.

III

Din bucium de furnale răsună 'ntâiul Maiu!
 In glugi ascunși, l-ascultă cu groază-asupritorii
 Cum duce chiar și 'n ocnă, să-i lumineze-adâncul,
 Semințe arzătoare din focul aurorii.

Vor crește pretutindeni. Ca flamuri luminoase,
 Privește-le cum suie din prag spre tâmpla tindei!
 Pe 'ntregul glob vor crește, dela un cap la altul,
 Din cele două-Americi și până 'n fund de Indii.

Veghiază amintirea, — și brațul nu ne stă.
 Și 'n timp ce la Oceanul cu valuri funerare
 Mai suie ucigașii-un pâlț de spânzurători,
 Noi ridicăm armate de noi elevatoare.

Noi ridicăm ciocanul de-oțel biruitor,
 Cu brațele ușoare și pumnii liberați.
 Noi ridicăm noi poduri — mari curcubeie Păcii —
 Și ne 'ndreptăm genunchii de veacuri sângerăți.

Ne ridicăm: popoare-ale muncii 'ntr'un mănunchiu,
 Ca spițele-unui soare cu osia în vatra
 Din Răsăritul falnic, învingător al hidrei,
 Din Răsăritul vieții cu umerii ca piatra.

Și mergem înainte. Știm care ni-este drumul.
 Știm ce pândesc groparii din cele două-Americi.
 Știm pactul lor cu moartea și păsările negre
 Ce-așteaptă 'n nopți de crimă, pândind cu ochii sferici.

Și-atuncia când « Vicarul lui Christ » ar vrea să facă
 — Tocmit la hidra nopții 'nalt consilier aulic —
 Din globul nostru-o nouă cadelniță în flăcări, —
 Noi umplem Universul c'un cântec hidraulic,

Cu vuiet de turbine, cu hohot de motoare,
 Cu melodia gravă-a curelelor albastre,
 Cu fluieratul vesel al trenurilor pline,
 Cu măreția orgii profane-a trudei noastre.

Și nu ne temem.

Mergem cu Primăvara 'n frunte,
 Cu harfe vegetale, — dar mâinile pe fier!

EUGEN JEBELEANU

A. S. P U Ş K I N

LUI CEADAIEV¹⁾

*Iluziile noastre puţin ne-au mângâiat
Cu slavă liniştită, speranţă şi iubire
Şi visul tinereţii în noi s'a destrămat
Ca ceaţa dimineţii firavă şi subţire.
Dar în adânc mai ard dorinţi nenumărate
Sub apăsarea grea a stăpânirii crude
In piept nerăbdătoare chemarea vieţii bate
Şi'n inimă chemarea pământului s'aude.
Noi aşteptăm mereu furtuna, izbucnirea
Şi fiecare clipă o numărăm în gând
Ca 'ndrăgostitul care aşteaptă întâlnirea
Ce trebuie să vină şi va veni curând.
Şi cât timp libertatea ne va 'nflori în sânge
Va arde cinstea 'n piept cu flăcări mari, albastre
Prietene, avântul din inimi care 'nvinge
Şi însăşi viaţa noastră vom da-o ţării noastre.
Tovarăşe, să crezi, să crezi că o să vie
Şi steaua fericirii aprinsă la zenit
Din somnul greu de astăzi Rusia o să 'nvie
Şi peste despotismul sfărâmat şi răstignit
Numele nostru-atunci puternic se va scrie.*

¹⁾ Piotr Iacovlevici Ceadaiev era un tânăr ofiţer din **Țarscoe Selo**. Om foarte inteligent, și cult, Ceadaiev a suferit pentru ideile sale antițariste, a fost unul dintre fruntașii Decembriști.

FURTUNA

*Tu știi de fata de pe stâncă
In haină albă peste valuri
Când marea în furtuni adâncă
In vuet surd bătea în maluri.
Când foc în fulger lumina
Cu raze roșii peste mare
Și vântul aprig năpădea
Cu mântiile-i sburătoare.
Frumoasă-i marea furtunoasă
Când norii grei îneacă luna
Dar fata de pe stânca roasă
E mai frumoasă ca furtuna.*

O, VALURI...

O, valuri cine v'a oprit
Cine v'a 'nchis goana măiastră
Cine-a schimbat furtuna voastră
In iaz tăcut și liniștit?

Al cui toiag vrăjit a 'nvins
Și ura și tristețea 'n mine
Și focul tinereței pline
azi în adâncul meu l-a stins?

Voi vijelii, porniți barbar!
...Mai țin proptelele cetății?
Tu vânt, simbol al libertății,
Gonește peste ape iar.

(In românește de
A. E. BACONSKY)

SĂ SE TREZEASCĂ PĂDURARUL

«...Și tu Capernaume, care te-ai înălțat până
la cer, până în iad vei fi coborît ». Luca X. 5.

La vest de râul Colorado e un ținut care mi-i drag.

Spre el grăbesc cu tot ceea ce'n mine

se sbate, cu tot ce

am fost, ceea ce sunt, ceea ce sprijin.

Sunt acolo mândre pietre roșii, vântul

cu mii de mâini sălbatece

le-a ros și le-a săpat în trepte'nalte,

materia din adâncuri de prăpastie a isbucnit,

și'n ele'n foc și aramă și putere s'a schimbat.

Americă, întinsă ca o piele de bizon,

noapte de călărie străvezie ca aerul,

acolo, până'n înălțimile'nstelate,

beau cupa ta de rouă verde.

Da, prin aspra Arizona și prin Wisconsinul noduros

până la Milwaukee cea înverșunată împotriva vântului și a zăpezii

sau în mlaștina de foc din West Palm

aproape de brădetul din Tacoma'n nepătrunsul

miros de oțel al codrilor tăi,

frământând în tălpi pământul mamă,

frunze albastre, pietre de cascade,

și vijelii în care muzica întreagă tremura,

fluvii ca niște mănăstiri foșnind de rugăciuni,

rațe și mere, pământuri și ape,

pace fără margini din care grâul încolțește.

Acolo, de pe cea mai naltă stâncă am putut să dărui depărtării

ochi, urechi, mâini, ca să aud

locomotivele libere, zăpada, luptele,

fabrici, morminte, ierburi, pași

și din Manhattan luna pe un vas,
 și cântecul războaielor ce țes,
 lingura de fier scurmând pământul,
 perforatoarele cu pliscul lor de condor,
 și tot ce tae, cotropește, fuge, coase:
 fânțe și roți ce se repetă și se nasc.

Căminul Farmerului îmi e drag. Lăuze dorm
 înmiresmând precum siropul tamarinului cearceafurile
 călcate proaspăt; focul
 arde în mii de cămine înconjurate de straturi de ceapă.
 (Când oamenii cântă aproape de fluviu, vocea
 li-e răgușită ca pietrele din fund.
 Tutunul a ieșit dintre frunzele sale late
 și ca un duh al focului s'a apropiat de aceste vetre).
 — Intrați în Missouri, priviți brânza și făina,
 mesele roșcovane ca niște viori,
 oamenii cărând pe plute orzul,
 mânzul albastru abea ridicat pe picioare amiroasă
 a pâine și lăternă,
 clopote, maci, făurării,
 și în uriașele cinematografe silvestre
 dragostea-și cască fălcile
 spre visul ce se naște din pământ.

Noi pacea ți-o iubim nu masca ta,
 nu e frumos chipul tău de războinic.
 Ești frumoasă și mare, Americă de Nord.
 Umilă ți-e obârșia, ca o spălătoreasă
 albă, pe malurile fluviilor tale.
 Crescută pe drumuri neștiute,
 e pacea ta de faguri de miere și blândețea ta.
 Mi-s dragi oamenii tăi cu mâini înroșite
 de noroiul Oregonului, copilul tău negru
 care ți-a dăruit cântecul născut
 în țara sa de fildes; ne e drag
 orașul tău, esența ta,
 lumina ta, imaginile tale, puterea
 Westului, pașnica
 miere din stup și satul,
 flăcăul uriaș pe tractor,
 ovăzul pe care l-ai moștenit
 de la Jefferson, roata cu sute de ecouri
 care măsoară Oceania ta de pământ,

fumul unei fabrici și cea de-a mia
 îmbrățișare într'o nouă colonie,
 sângele muncitorilor tăi ne e drag,
 mâna norodului tău șiroind de păcură.

Adânc, sub noaptea preeriilor, e mult de atunci,
 se aștern pe pielea de bizon într'o severă
 tăcere, cuvintele și cântecul
 aceluia care am fost mai înainte de a fi, a celorla ce-am fost.
 Melville e un pin lângă mare: din ramurile sale
 se naște curba unei carene, un braț
 de lemn și un vas. Withman ca lanurile
 nesfârșite de grâu, și Poe în matematica lui
 cea întunecată; Dreiser, Wolfe,
 râni proaspete ale propriei noastre absențe,
 Lockridge cel nou, devotați gândului adânc
 și atâția alții prinși în umbră,
 deasupra lor aceiași zori ai emisferei ard,
 din ei ne-am plămădit așa cum suntem.
 Infanți puternici, căpitani fără vedere,
 printre întâmplări, printre frunzari împinși de spaimă câteodată,
 de bucurie și de jale străbătuți,
 sub preerile unde convoaiele de mărfuri se'ntâlnesc,
 câți morți în câmpurile atâta timp necercetate,
 atâția drepti răpuși de cazne, prooroci ținuuți de vii
 în pielea de bizon a preeriilor.

Din Franța, dela Okinawa, de pe Atolii
 din Leyte (despre aceasta a scris Norman Mailer)
 din cleștele furtunilor mânioase și din valuri
 s'au întors aproape toți fiii tăi.
 Aproape toți . . . Crudă și aspră a fost
 povestea asta de noroi și de sudoare: ei n'au mai apucat s'audă
 cântecul stâncilor,
 și n'au putut atinge decât doar pentru a muri, insulele, coroanele
 de mirodenii și lumină:

sângele și scârna

și urmăreau, jegul și șobolanii,
 și o inimă tristă, istovită care se lupta.
 Dar iată, s'au întors și i-ași primit
 în vastul spațiu al țării voastre imense
 și ei s'au strâns (cei care s'au întors) ca o corolă
 ca să renască și să uite.

II

Dar în afară de aceasta au găsit un oaspete în casă.
 Sau poate ei se întorceau cu priviri noi (sau poate înainte erau orbi)
 Sau poate crengile bărboase le sfâșiaseră pleoapele
 sau poate lucruri noi se'ntâmplă'n țările Americii?
 Negrii aceștia, cari au luptat împreună cu tine,
 ei vitejii și surăzătorii, privește-i:

cruci arzătoare sunt înfipte
 în fața caselor lor,
 pe fratele tău de sânge l-au spânzurat și l-au ars,
 făcuseră din el un luptător și astăzi îi răpesc
 cuvântul și voința, ei se'ntrunesc noaptea, călăii,
 cu glugi și cruci și bice.

(Alt înțeles avea
 Războiul vostru dincolo de mare)

Un oaspete neașteptat
 ca o bătrână caracatiță jechoasă, uriașă, mătăhăloasă,
 s'a instalat în casa ta, micul meu soldat,
 presa distilează otrăvuri vechi cultivate la Berlin,
 ziarele (« Times », « Newsweek ») s'au preschimb
 în galbene fițuici de calomnie. Hearst,
 care a cântat romanțe de amor naziștilor, surăde,
 și unghiile își ascute pregătindu-se să vă trimită iar
 spre stânci și stepe,
 să vă luptați pentru oaspetele care vă ocupă casa.
 Nu-ți dau răgaz: vor să continue să vândă
 oțel și gloanțe, și pregătesc prafuri noi de pușcă
 și trebuie să le vândă repede, până nu iese la lumină
 praful cel nou și cade'n alte mâini.

In toate părțile, stăpânii instalați
 în casa ta, ghiarele-și întind.
 Spania neagră le e dragă, îți dăruiesc cupe de sânge:
 (un împușcat, o sută): cocktail Marshall.
 Luați sânge tânăr: țărani
 din China, prizonieri
 din Spania,
 sânge și sudoare din zaharnița Cubei,
 lacrimi de femei
 din minele de plumb și de cărbune din Chili,
 scuturați cu energie,
 ca un cal din grumaji,

mai puneți ghiață și câteva picături
din cântecul « Să apărăm cultura creștină ».

E amar amestecul acesta?

Ai să te deprinzi, micul meu soldat, să-l bei.

In orice colț al lumii, la lumina lunii

sau dimineața într'un hotel de lux,

cereși această băutură care întărește și răcorește

și plătiți-o cu un bilet cu chipul lui Washington.

Ai văzut deasemenea că și Charlie Chaplin, ultimul
părinte al duioșiei în lume,

trebuie să fugă și scriitorii (Howard Fast, etc.)

savanții și artiștii

din patria ta

sunt chemați la judecată pentru idei ne-americane.

în fața unui tribunal de negustori îmbogățiți din sudoare.

Spaima ajunge până la capătul lumii.

Mătușa mea citește înfricoșată veștile acestea,

și toți ochii de pe pământ privesc

spre tribunele acestea de răzbunare și rușine.

Sunt tribunalele Babbitts-ilor însângerați,

a negustorilor de sclavi, ai ucigașilor lui Lincoln;

e Inchiziția cea nouă astăzi ridicată

nu pentru cruce (dar și atunci era respingător și fără înțeles)

ci pentru aurul rotund ce căde

pe tejghelele lupanarelor și ale băncilor —

și care n'are drept să judece.

La Bogota s'au unit Morinigo, Trujillo,

Gonzales Videla, Somoza, Dutra și au aplaudat.

Tu nu-i cunoști, tinere american, ei sunt

strigoii 'ntunecați ai cerurilor noastre, amară

li-e umbra aripilor:

temnițe,

martiri, moarte, ură: pământurile

Sudului amestecate cu petrol și cu nitrat

pe monștrii aceștia i-au născut.

Noaptea în Chili, la Lota

în umila și umeda cocioabă a minierilor

ajunge ordinul călăului. Copiii

se trezesc plângând.

Unii dintre ei

în temnițe frământă gânduri.

In Paraguay

umbra cea deasă a pădurilor ascunde
oasele patriotului ucis, un foc de armă
sparge lumina verii.

Aici a murit

adevărul.

De ce nu intervin

în San Domingo, să apere Occidentul, Mister Vandenberg,
Mister Armour, Mister Marshall, Mister Hearst?
Dece în Nicaragua, Domnul Președinte
trezit în noapte, schingiuit, a trebuit
să fugă ca să moară în exil?
(Ei au de apărat banane acolo și nu libertăți
și pentru asta e bun și Somoza).

Marile

idei victorioase sunt în Grecia
și'n China ca s'ajute
guvernele mânjite ca niște rogojini jechoase.

Vai micul meu soldat!

III

Și eu, dincolo de ogoarele tale, Americă,
pășesc și-mi ridic vatra rătăcitoare, zbor și trec,
și cânt și glăsuiesc dealungul zilelor.
In Asia, în URSS, și în Urali, întârziu
și-mi desfoi sufletul îmbibat de singurătate și rășină.

Mi-e drag tot ceea ce

în dragoste și luptă omul plăsmuește!

In jurul casei mele în Ural

e noaptea veche a brazilor

și e tăcerea ca un nalt pilastru.

Aici s'a născut grăul și oțelul

din mâna omului, din pieptul său.

Un cântec de ciocane înveșelește codrul cel bătrân,

ca o minune nouă de culoarea cerului.

De aici privesc posturile înaintate ale omului,

o geografie de copii și femei, dragoste,

uzine și cântece, școli,

care strălucesc ca garoafele în pădurea

în care ieri mai lătra vulpea sălbatecă.

De aici mâna mea îmbrățișează pe hartă

verdeața câmpurilor, fumul
din mii de ateliere, aromele
textile, uimirea
energiei stăpânite.

Mă'ntorc îndată
pe drumurile abea deschise
și intru în bucătării
unde fierbe varza și de unde isvorăște
un nou izvor pentru întreaga lume.

Și aici s'au întors băeții,
dar multe milioane au rămas în urma lor,
prinși în cârlige, atârnați de spânzurători,
arși în cuptoare,
nimiciți astfel ca să nu rămână
din ei decât doar numele în amintire.

Au fost ucise popoare:
pământul sovietic a fost ucis,
s'au amestecat milioane de geamuri și de oase,
vaci și fabrici, până și primăvara
a fost înghițită de război.

Ei s'au întors, băeții, fără îndoială.
Dragostea pentru patrie
se amestecase în ei cu atâta sânge,
că astăzi ei spun Patrie cu vinele lor
ei cântă Uniunea Sovietelor, cu sângele lor.
Era puternică vocea învingătorilor.
când s'au întors din Prusia și dela Berlin
ca să reînvie orașele,
animalele și primăvara.

Walt Whitman, ridică-ți barba de iarbă,
privește împreună cu mine din această pădure,
de pe aceste înălțimi parfumate.

Ce vezi acolo, Walt Whitman?

Văd, îmi spune fratele meu din mine,
văd cum lucrează uzinele,
în orașul de care-și amintesc morții
în capitala prea curată,
în strălucitorul Stalingrad.

Văd cum din câmpia răvoșită,
din patimi și din incendii,
se naște în roua dimineții
un tractor care gâfâie spre câmpii.

*Dă-mi vocea ta și greutatea pieptului tău îngropat,
Walt Whitman, și rădăcinile puternice ale chipului tău
ca să cânt reconstrucția aceasta!*

*Să cântăm împreună ceea ce crește
din toate durerile, ceea ce se ridică
din tăcerea cea mare, din severa
izbândă:*

*Stalingrad, țâșnească vocea ta de oțel,
renască etaj cu etaj speranța
ca o casă comună,
pornească din nou un cutremur în marș,
învățând
cântând
și clădind.*

*Din sânge se ridică Stalingrad
ca o orchestră de apă, de piatră și fier
și pâinea renaște în brutării,
primăvara în școli, vântul
ridică noi schele, arbori noi
în timp ce Volga cea bătrână și ferecată se leagăndă.*

Cărțile acestea

*în rafturi noi de brad și cedru,
sunt strânse pe mormântul
călăilor morți,
teatrele acestea clădite pe ruine
acoperă martiriul și rezistența:
cărți curate ca niște monumente,
o carte pentru fiecare erou
pe fiecare milimetru de moarte,
pe fiecare petală a acestei glorii fără istov.*

*Uniune Sovietică, dacă am strânge
tot sângele vărsat în luptă,
tot sângele pe care l-ai dat ca o mamă lumii,
pentru ca libertatea muribundă să trăiască,
s'ar naște un ocean
mare ca niciunul altul,
viu ca toate fluviile,
mânios ca focul vulcanilor araucanieni.
Cufundă-ți mâna'n marea aceasta,
om al tuturor pământurilor,
și ridic-o apoi ca să-l înnece
pe acela care uită, pe acela care pângărește,*

pe acela care se unește cu haita de câini
din lada de gunoi a Occidentului,
ca să pângărească sângele tău, Mamă a oamenilor liberi!

De aici, unde mireasma tare a pinilor Uralului mă împrejmue,
privesc biblioteca ce se naște
în inima Rusiei,

laboratorul în care tăcerea
lucrează, privesc trenurile care transportă
lemn și cântece spre nouile cetăți,
și în această pace îmbălsămată, crește o bătaie
ca într'un piept nou.

Spre stepă fete și hulubițe
se întorc fremătând lumina,
pădurile de portocal se înveșmântă'n aur,
bălciul capătă azi
în fiecare dimineață
o aromă nouă,
aroma ridicată din pământul
în care jertfa a fost cea mai mare,
inginerii fac să se cutremure harta
câmpiilor cu cifrele lor
și canalizările se încolăcesc ca niște șerpi lungi
pe pământurile prăfoasei ierni noi.

In trei odăi ale bătrânului Kremlin
trăește un om numit Iosif Stalin.
Târziu se stinge lumina în camera lui.
Lumea întreagă și patria nu-i dau răgaz.
In timp ce alți eroi și-au ridicat patria la lumină,
El, pe deasupra tuturor, a ajutat să fie zămislită patria lui,
să fie clădită,
să fie apărată.

Patria lui imensă este o parte din el însuși,
el nu poate avea odihnă pentru că ea n'are odihnă.

Pe vremuri, zăpada și praful
l-au găsit față'n față cu bătrânii bandiți
cari vroiau (ca și azi din nou) să reinvie
knutul și mizeria, spaima robilor,
durerea adormită a milioanele de sărmani.

El s'a împotrivit acelor cari ca Wranghel și Denikin
au fost trimiși din Occident « să apere cultura ».

Ei și-au lăsat acolo pielea, acești apărători

ai călăilor și în țara cea mare
 a U.R.S.S.-ului, Stalin a muncit zi și noapte.
 Dar mai târziu au venit cu aripi de plumb
 nemții pe care Chamberlain îi hrănise cu ovăz.
 Stalin i-a înfruntat pe toate frontierele
 în toate retragerile, în toate înaintările,
 până la Berlin fiii lui că un uragan de popoare,
 au ajuns aducând pacea cea mare a Rusiei.

Molotov și Vorosilov,
 sunt acolo, îi văd,
 împreună cu ceilalți, cu generalii spătoși,
 neînvinși,
 drepți, acoperiți ca niște stejari cu zăpadă.
 Niciunul dintre ei n'are palate.
 Niciunul dintre ei n'are regimente de robi.
 Niciunul dintre ei nu s'a îmbogățit în război
 vânzând sânge.
 Niciunul dintre ei nu se duce ca un păun regal
 la Rio-de-Janeiro sau la Bogota
 să conducă niște satrași mărunți pătați de crime,
 niciunul dintre ei nu are două sute de costume,
 niciunul dintre ei nu are acțiuni ale fabricilor de armament
 și toți împreună au
 acțiuni ale bucuriei și ale construcției
 țării uriașe în care răsună aurora
 crescută din noaptea morții.

Ei au spus « Tovarășe » lumii,
 Ei au făcut din dulgher rege.
 — Prin urechea acului acesta nici o cămilă nu va trece —
 Ei au curățit satele.
 Ei au împărțit pământul.
 Ei au ridicat robul.
 Ei au făcut să dispară cerșetorii.
 Ei au nimicit pe călăi.
 Ei au aprins lumina în noaptea grea.
 Deaceea ție, fată din Arkansas sau mai degrabă
 ție tineret din West-Point sau
 ție mecanic din Detroit sau
 ție hamalule din bătrânul Orleans spre voi toți
 mă îndrept și vă spun: țineți pasul,
 deschideți urechea spre lumea cea mare a oamenilor,

nu-ți vorbesc aici
 nici Domnii eleganți dela Departamentul de Stat
 nici seniorii feroci ai oțelului
 ci un poet din extremul Sud al Americii,
 fiu al unui muncitor patagonez dela căile ferate
 american ca aerul Anzilor,
 astăzi fugar dintr'o țară în care
 domnesc închisorile, tortura și spaima
 în timp ce arama și petrolul
 se transformă în aur pentru regii străini.

Tu nu ești

idolul care într'o mână ține aurul
 și în cealaltă Bomba.

Tu ești

ceeace sunt și ceeace am fost și ceeace trebuie
 să apărăm, pământul frățesc
 al prea curatei Americi, oamenii
 simpli de pe drumuri și de pe străzi.
 Fratele meu Juan vinde pantofi
 Ca și fratele tău John
 Sora mea Juana curăță cartofi
 ca și verișoara ta Jane
 și sângele meu e minier sau marinar
 ca și sângele tău, Peter.

Tu și cu mine vom deschide porțile
 să treacă aerul dinspre Ural
 prin cortina de cerneală,
 tu și cu mine vom spune nebunilor
 « My dear guy, mai departe n'ai să poți trece »
 de aici încolo pământul e al nostru
 ca să nu se mai audă șueratul
 mitralierei, ci un
 cântec, și încă un cântec, și încă un cântec.

IV

Dar dacă îți vei înarma hoardele, Americă de Nord,
 ca să distrugi frontiera asta prea curată,
 și să-l trimiți pe măcelarul din Chicago
 ca să conducă muzica și orânduirea
 pe care o iubim,

noi vom ieși din pietre și din aer

să te mușcăm

vom ieși pe toate ferestrele

să vărsăm peste tine foc,

vom ieși din valurile cele mai adânci

să te țintuim în spini,

vom ieși din brazdă pentru ca sămânța

să lovească precum un pumn columbian,

vom ieși să-ți luăm pâinea și apa

vom ieși să te ardem în iad.

Să nu pui piciorul, soldatule,

pe dulcea Franță, căci noi vom fi acolo

pentru ca viile verzi să dea oțet

și fetele sărmane să-ți arate locul

în care mai e proaspăt sângele german.

Să nu urci uscatele sierre ale Spaniei

căci fiecare piatră se va schimba în foc

și se vor bate o mie de ani vitejii acolo,

să nu te rătăcești printre măslini căci niciodată

nu te vei întoarce în Oklahoma, să nu intri

în Grecia căci până și sângele pe care ea îl varsă astăzi

se va ridica din pământ ca să vă oprească.

Să nu veniți atunci să pescuiți la Tocopila

căci rechinii vor adulmea rămășițele voastre

și minierul neștiut din Araucania

va căuta străvechile, cumplitele săgeți

care așteaptă îngropate pe noii năvălitori.

Să nu vă încredeți în gaucho-ul care cântă o vidalita,

nici în muncitorul dela fabrica de carne congelată,

peste tot vor fi cu ochi și pumni

ca Venezuelenii cari vă așteaptă de pe acum

cu o sticlă de petrol și o ghitară'n mâini.

Să nu intri, să nu intri nici în Nicaragua.

Sandino doarme în pădure numai până'n ziua aceea,

pușca lui e plină de liane și de ploaie,

Chipul lui nu mai are pleoape,

dar rămile cu care l-ați ucis sunt vii

ca mâinile din Porto-Rico care așteaptă

lucirea vie a pumnalelor.

Cu voi va fi lumea fără milă.

Nu numai din insule va fi viața isgonită dar chiar și din aerul

ce înțelege azi cuvintele care-i sunt dragi.

Să nu vii să ceri carne de om

pe înălțimile din Peru: în ceața sfâșiată de monumente

blajinul străbun al sângelui nostru și-ascute
 săbiile de ametist împotriva ta,
 și'n văi, trâmbița răgușită a bătăliilor
 adună pe războinici, prăstierii
 fiii lui Amaru. Nu cuteza să urci în Cordilierii mexicani
 să cauți oameni cu care să te lupti împotriva zorilor,
 puștile lui Zapata nu au adormit,
 sunt unse și îndreptate spre ogorul din Texas.
 Să nu intri în Cuba căci din marea cea fosforescentă
 până'n câmpurile trestiei de zahăr îmbrobonite de sudoare
 o singură privire întunecată te așteaptă.
 Și un singur strigăt: să te ucidă sau să moară.

Să nu vii

în țara partizanilor, în sgomotoasa
 Italie: să nu treci dincolo de rândurile soldaților
 pe care-i ții la Roma, să nu te duci dincolo de Sfântul Petru, —
 dincolo sfinții țărănoși ai satelor,
 sfinții marini ai peștilor,
 iubesc țara cea mare a stepei,
 unde înflorește din nou lumea,

să nu atingi

podurile Bulgariei, ele nu te vor lăsa să treci,
 fluviile României, vom arunca în ele sânge clocotitor
 pentru ca năvălitorii să piară în el.
 Nu-l saluta pe țăranul care cunoaște astăzi
 mormântul boerilor, și veghează
 asupra plugului și puștii sale. Nu-l privi,
 privirea lui te va arde ca o stea.

Nu debarca

în China: Tchang mercenarul nu va mai fi acolo
 înconjurat de curtea sa putredă de mandarinii;
 acolo vă va aștepta o pădure de
 securi muncitoare și un vulcan de praf de pușcă.

În alte războaie erau șanțuri cu apă
 și sârme fără de sfârșit cu ghimpi și ghiare.
 Dar șanțul acesta e mai mare, apele acestea sunt mai adânci,
 sârmele acestea ghimpate mai tari decât toate metalele.
 Sunt un atom și un alt atom de metal uman,
 sunt un nod și mii de noduri de vieți și vieți,
 sunt durerile străvechi ale popoarelor
 din toate văile îndepărtate și din toate țările,
 din toate drapelele și din toate corăbiile,

din toate văgăunile în care erau îngrămădite,
 din toate năvoadele cu care ieșeau în furtună,
 din toate asprele riduri ale pământului,
 din toate infernurile cu cazane încălzite,
 din toate războaiele de țesut și din topitorii.
 din toate locomotivele pierdute sau strânse la un loc.
 Această sârmă ghimpată înconjoară de mii de ori lumea,
 ea pare împrăștiată — surghiunită,
 și deodată magneții ei se întâlnesc
 acoperind pământul.

Dar, și
 mai departe strălucitori și hotărâți,
 căliți, surăzători
 gata de cântec și de luptă
 vă așteaptă
 bărbații și femeile din tundră și din taigă,
 războinicii de pe Volga cari au învins moartea,
 copiii Stalingradului, uriașii Ucrainei,
 un imens și înalt zid de piatră și sânge,
 fier și cântec, curaj și speranță.
 Dacă atingeți zidul acesta veți cădea
 arși cum e cărbunele în uzine
 și zămbetele din Rochester se vor topi în întunec,
 le va risipi vântul din stepă
 le va îngropa pentru veci zăpada.
 Vor veni cei cari au luptat, dela Petru cel Mare
 până la eroii de azi cari au uluit pământul
 și vor face din medaliiile lor gloanțe reci
 care vor șuera fără încetare peste toată
 țara imensă unde azi e numai bucurie.
 Și din laboratorul acoperit cu viță sălbatecă
 va țâșni și atomul deslănțuit
 până în cetățile voastre trufașe.

V

Nimic din toate acestea să nu se întâmple.
 Să se trezească pădurarul,
 să vină Abraham cu securea lui
 și blidul lui de lemn,
 să mănânce cu țărani.
 Capul lui din scoartă de copac,

ochii săi pe care i-am văzut pe scânduri
 în sbârciturile stejarului,
 să se întoarcă din nou asupra lumii
 cățărându-se sub frunzari
 mai înalți decât sequoia.

Să intre pentru cumpărături în farmacie,
 să ia autobuzul la Tampa,
 să muște dintr'un măr galben,
 să intre într'un cinematograf, să stea de vorbă
 cu tot poporul.

Să se trezească Pădurarul.

Să vină Abraham, să crească
 aluatul lui cel vechiu, pământul
 auriu și verde din Illinois,
 și să ridice în mijlocul poporului securea
 împotriva noilor stăpâni de sclavi,
 împotriva biciului, pentru sclav,
 împotriva scrisului otrăvit
 împotriva târgului
 sângeros pe care vor ei să-l facă.
 Să pășească, să cânte, să surădă
 tânărul alb, tânărul negru,
 împotriva zidurilor de aur,
 împotriva fabricantului de ură,
 împotriva celui care negustorește sângele, —
 cântând, surâzând și învingând.

Să se trezească Pădurarul.

VI

Pace pentru apusurile care vin,
 pace pentru punte, pace pentru vin,
 pace pentru cuvântul care mă frământă
 și care în sângele meu se cațără înconjurând
 vechiul cântec cu pământ și iubire,
 pace pentru oraș în dimineață
 când pâinea te trezește, pace pentru fluviul
 Mississipi, fluviul rădăcinilor,
 pace pentru cămașa fratelui meu,
 pace în carte ca o pecete a vântului

pace pentru colhozul cel mare dela Kiev,
 pace pentru cenușa acestor morți
 și a cestorlalți morți, pace pentru fierul
 negru din Brooklyn, pace pentru factorul
 care călătorește din casă în casă ca ziua,
 pace pentru vânzătorul ambulant care strigă,
 într'o pâlnie asemănătoare cu rochița rândunicii
 pace pentru mâna mea dreaptă
 care nu vrea să scrie decât Rosario,
 pace pentru Bolivianul ascuns
 ca o piatră de cositor, pace
 pentru măritișul tău, pace pentru toate
 gatelele din Bio-Bio,
 pace pentru inima sfâșiată
 a Spaniei guerillera,
 pace pentru micul muzeu din Wyoming,
 în care lucrul cel mai gingaș
 este o pernă cu o inimă brodată,
 pace pentru brutar și dragostea lui,
 și pace pentru fâină, pace
 pentru grâul care așteaptă să se nască,
 pentru dragostea care caută frunzarul
 pace pentru toți acei ce trăesc : pace
 pentru toate pământurile și apele.

Aici eu îmi iau rămas bun, mă întorc
 la casa mea, la visurile mele,
 mă întorc în Patagonia unde
 vântul lovește gardurile
 și ghiața se așterne pe ocean.
 Nu sunt altceva decât un poet : vă iubesc pe toți,
 rătăcesc prin lumea mea dragă,
 în țara mea minierii sunt întemnițați
 și soldații poruncesc judecătorilor.
 Dar mie mi-s dragi până și rădăcinile
 țărișoarei mele înghețate,
 dacă ar trebui să mor de o mie de ori
 acolo aș vrea să mor,
 dacă ar trebui să mă nasc de o mie de ori
 acolo aș vrea să mă nasc,
 aproape de sălbătăcia araucană,
 de vârtejurile vântului din Sud,
 de clopotele cele vechi.

*Să nu se gândească nimeni la mine.
Să ne gândim la întregul pământ,
isbind cu voioșie pumnul în masă.
Nu vreau ca sângele să se întoarcă
să umezească din nou pâinea, fasolele roșii,
muzica : vreau să vină cu mine fetița,
avocatul, marinarul,
meșterul păpușar,
să intrăm la cinematograful și să mergem apoi
să bem vinul cel mai roșu.
Singur eu nu pot tâlcurilor da viață.
Eu am venit aci să cânt
și să te chem să cânti cu mine laolaltă.*

(Undeva în America, Mai 1948)

în românește de
CONSTANTIN VARTA

G R I V I Ț A

(Fragment)

Formele goale de pământ gras înșiruite dealungul pereților secției de turnătorie, așteptau împlinirea, carnea de fontă, căldura ei arzătoare.

De o parte și de alta a oalelor uriașe, muncitorii, cu mâinile încleștate pe drugii de fier priveau în tăcere la gura cuptorului. Pe fețele acoperite de o spuză cenușie răzbeau reflexe aprige.

— Gata! Dă-i drumul! spuse Vezeanu svârlind o privire de îndemn celor de lângă cuptor.

Moga ridică brațul acoperit cu păr și praf de cărbune și apucă mânerul. Rămase așa câteva clipe. Pieptul vânjos i se rotunji de mândrie. Murmură ceva între dinți și așteptă. Apăsă cu putere.

Din gura deschisă a cuptorului începu să curgă în oala grosolană de pământ ars o materie vie, făcută parcă dintr'un amestec de soare, sânge și lapte.

Lumina lichidă ștergea umbrele sbârciturilor de pe fețe. Ascuța trăsăturile în profil, lărgea frunțile. Incendia vârfurile degetelor, unghiilor. În pupile fierbeau picături de fontă. Buzele strânse de căldură rețineau silabe de metal. Așteptau cu mâinile pe drugii oalelor.

Prima oală plină se îndreptă spre formele geometrice de pământ. Alta îi luă repede locul la gura cuptorului.

Gazele gălbui, adunate spre tavan, începură să coboare. Ele învăluiau capetele, se sprijineau pe spinări, intrau în piepturi. Un miros acru se furișă în nări, în dinți. Sbârcea limbile. Rar, se auzea câte unul tușind. Erau obișnuiți, plămânii, și se stăpâneau. Orice convulsie întrerupea atenția. Pricinuia accidente.

Se turna.

De pe buza oalei înclinate, se scurgea în forme lichidul de foc. În adâncul lor, mădularele ce se nășteau apăsau strânsoarea pământului, izbucneau cu mici clocote în afară, neputincioase. Erau prea fragede ca să-și poată trăi o viață de sine stătătoare. Mai bolboroseau puțin supărate, trime-

teau câte un fior, și în urmă se potoleau. Roșeața lor crudă căpătă cu încetul, vârstă și tărie. Curând deveaneau numai fontă.

Moga trăgea mânerul la fiecă oală scoasă din gura cuptorului. Urmărea cu aceeași bucurie curgerea lichidului arzător și zâmbea. Ochiul verzi erau deschiși mari asupra firului de foc. Privirile curgeau și ele visătoare, încet, în oale. Căldura îi pătrundea prin haina scoasă, dincolo de coaste, în inimă. Și sângele se mișca mai lent, parcă amestecat cu metalul topit. Acum ca și de atâtea alte ori, ar fi luat în pumn puțin din această substanță vie, ca să-i simtă mai aproape puterea. Și frumusețea. Strânse tare pleoapele, cu regret.

De-a-lungul secției de turnătorie, formele de pământ se umpleau de fontă clocotitoare. Oalele prinse în drugi, ținute la un capăt de doi oameni și de un altul la celălalt — se goleau repede și reveneau după scurt timp pline. Gazele se adunau în straturi mereu mai dese, ascunzând siluetele oamenilor. Nu se mai vedeau decât discurile de foc din oale și gura roșie a cuptorului. Și zecile de ochi omenești în imensa orbită a turnătoriei.

Un sgomot neobișnuit acoperi pe cel al pașilor și clocotul fontei. Un bufnet greu urmat de o tăcere care apăsa peste întreaga secție de turnătorie. Câteva umbre se desprinseseră din ceața de gaze. Se auziră câteva glasuri furioase.

— Ce v'a apucat, măi? — răcni cineva, și o umbră mărunță se apropie grabnic de locul unde se învălmășeau vocile.

Vezeanu se opri la câțiva pași, prudent. Ridică brațul în semn de poruncă. Vocea îi rămase în dinți. Ca înțepat în tălpi, sări până la celălalt capăt al clădirii.

Un urlet împroșcă toate zidurile turnătoriei. Din podeaua de pământ, un crater de foc amenința să înghită umbrele din apropiere. Oala răsturnată, goală, asemenea unui ochiu smuls din orbită, unui monstru uriaș, țintuia uimit pe cei cari fugeau. Un trup de om cu un picior în flăcări, agita niște brațe negre, sălbatic.

Moga apăsa mânerul și închise gura fierbinte a cuptorului. Fața sa, până atunci iluminată, se încrunta într'o aprigă hotărîre. În câteva salturi, ajunse lângă băltoaca de foc. Infipse mâna în gâtul omului care se sbătea și-l trase câțiva metri mai departe. Speriat, îl lăsă să cadă pe podea. Câteva forme de pământ, încă neturnate, se fărâmițară. Ingenunchie, strigând:

— Unde fugiți, păcătoșilor?

Nu știa ce să facă pentru a salva pe cel opărit. Mirosul de pantalon aprins și de carne friptă îi tăie respirația. Căută cu privirea sălbatec și dădu de Horja. Strigă:

— Ce facem? — și înjură cu desnadejde.

Horja apucă o troilă cu care se netezeau formele de pământ, și cu mișcări repezi începu să curețe fonta de pe picior. Moga, fugi și el în căutarea unei unelte și reveni cu o lanțetă. Rănitul încercă să se ridice în mâini, să-și privească piciorul. Ochiul îi ieșiră din orbite. Clătină violent din cap. Se lăsă să cadă pe spate și începu să bată cu pumnii în pământ. Gemea din adâncul

pieptului, din fiecare os. Strânse tare pleoapele. Pe fruntea mânjită de pământ, sbârciturile se destrămară lăsând în locul lor câteva linii albe, subțiri. Părea că adormise. Deschise iar ochii și privi spre tavan. Păreau de sticlă, cu reflexe cafenii. Rămase astfel timp mai îndelungat. O vână se ridică din creștetul nasului și se urcă pe frunte. De o parte și alta, sudoarea începu să se prelingă spre tâmpile. Buza inferioară o acoperi pe cea de sus. Piciorul sănătos se îndoi și apoi începu să se svârcolească.

— Lasă, moș Dobre, lasă piciorul liniștit, — zise blajin Horja, făcând în același timp semn celorlalți cari se întoarseră să-i imobilizeze piciorul.

Câțiva îi prinseră piciorul în mâini. Rănitul protestă cu țipete nearticulate. Tăcu și înfipse degetele mâinilor în pământ, sgâriind cu furie podeaua. După un timp obosi. Suspină:

— Mi-au omorît piciorul! — și ridică mâinile crispate, cu urme de pământ, lăsându-le apoi să cadă cu sgomot de-a-lungul trupului.

Horja aruncă rănitului o privire grea și continuă să curețe fonta de pe picior. Murmură pentru sine:

— Mai bine că a leșinat. Nu mai simte.

Svârli un rest de fontă încă roșie de care era prinsă o fâșie subțire de carne aburindă și cuprinse întregul picior. Zise grav, cu tristețe adunată: — Schilod! Ridică puțin capul și privi în ochii celor dimprejur. — Ce zici de asta? Nu fonta, — foamea l-a schilodit. Și plecăciunea față de stăpâni, — și bātu rar mâna nemișcată a celui întins.

Se auziră câteva silabe răslețe de aprobare și milă. Nu știau cum să rupă tăcerea.

Moga scoase un cuțit cu prăsele de sârmă încolăcită și tăie cu băgare de seamă pielea bocancului, mai sus de talpă. Trase partea rămasă de care atârna o șuviță de piele bășicată. Apoi ciorapul rupt. Iși lipi dosul palmei de degetele inerte ale picioarelor ca să vadă dacă mai sunt calde, de om viu. Ceru să se aducă o scândură. O strecură sub picior. Apoi se ridică frânt. Rămase un timp așa, cu spinarea ghemuită. Insfârșit bolborosi:

— Să-l ducem de aici. Poate că se lecuiește. La Postul de ajutor.

Toți tăceau cu ochii pironiți în pământ. Jupuit de piele piciorul își arăta carnea crudă dela gleznă până la jumătatea pulpei. Aducea și el cu un mădular deabia turnat într'o formă stricată, în care fonta abia începea să se întărească. O apă gălbuie începu să răzbească din roșeața crudă a piciorului și să se scurgă alături, pe pământ. Celălalt picior în stofa pantalonului, părea străin, de cadavru abandonat. Mai sus, pânțelele adâncit, pe care degetele crispate ale unei mâini înegrice încercau să zăgăzuiască durerile. Pieptul descoperit și păros se înălța rar, ca un mecanism de sine stătător. Rănitul avea acum ochii deschiși. Privirile îi erau îngândurate. Niște pete lucioase pe o față nebărbierită, cu funingine și peri albi. Privea spre cei de deasupra lui, așteptând parcă altceva. Altceva decât un ajutor. Intrebă:

— Ce o să fac?

Cei din jur se priviră între ei. Ce să răspundă acum? Această bucată de carne vie li se întindea peste piepturi ca o rană.

Pe ușa turnătoriei, inginerul Feneșiu privea de departe la oamenii nemiscăți, la uneltele încremenite. Ochii îi rămaseră mai mult timp fixați la gura cuptorului și apoi la formele de pământ stricate. Iși mușcă buzele nemulțumit. Bătu cu piciorul în pământ ca să i se simtă prezența. Cauciucul șoșonului său nu stârni nicio atenție. Bătu cu pumnul în ușa de fier și se răsti:

— Încă nu s'a terminat?

Din spatele inginerului, trupul mărunț al lui Vezeanu sări înainte. Intinse un braț spre cei adunați, în timp ce un ochiu trăgea spre bărbia inginerului. Intreaga-i față era râncedă de sficiune. Vorbi în cuvinte rare, legate între ele, cu tonuri unduite:

— De o jumătate de oră, domnule inginer. O jumătate plină... Cup-torul încă nu e golit, mai fierbe. Aruncă o privire la formele de pământ sfărâmate și zise artăgos: — Au stricat formele. Priviți!

Inginerul făcu câțiva pași și își plecă ochii asupra formelor. Clipea des, parcă în căutarea unui gând. Netezi cu talpa pământul și, fără să vrea, își opri privirea pe piciorul celui accidentat. Sprincenele i se ridicară și buzele i se lățiră îngrețoșate.

— Picior de om, săracul! — bolborosi unul din cei strâși, aruncând o căutătură rea inginerului.

Feneșiu făcu repede un pas înapoi. Măinile i se ridicară până aproape de ochi. Se întoarse, grăbind înapoi spre ușa.

— Domnule inginer, mai stați puțin. Poate are să vă prindă bine. Carnea muncitorului nu miroase a tămâie, — și un răs batjocoritor se pierdu până dincolo de ușa izbită.

Budui izbi cu piciorul în vânt și continuă să râdă după cel ce fugea. Brusc, încetă, apucă un pumn de pământ dintr'o formă stricată și o aruncă cu furie în urma lui. Iși clătină trupul masiv și rânji. Vorbi îngroșat:

— Meștere, ai pielea delicată. Ești făcut din alt pământ. Nu ca noi aștialți, din pământ cu miros, — și trecu cu o mișcare brațul deasupra celui dinaintea sa, ca să-l sperie.

Vezeanu se feri, crezând că dă într'însul. Se încruntă, mai mult ca să-și afirme autoritatea. Făcu doi pași înapoi și se adresă poruncitor celorlalți:

— Duce-ți-l la Postul de ajutor! Numai câțiva. N'om pierde ziua de po-mană, bocind.

Se mișcă pe loc. Priveau cu dispreț la meșter, dar în sinea lor îi dădeau dreptate. De, n'aveau niciun rost să stea în jurul rănitului. Au mai fost asemenea întâmplări. Să fie dus la Postul de ajutor. De-acolo, la spital. Mai bine pentru el. Și pentru ei. N'au de unde păgubi. Mai puține forme turnate, mai mic e câștigul. Și așa, fără asemenea pierderi de timp, deabia o scot la capăt.

— Iacă, îl ducem! — zise unul și făcu semn celorlalți să-l ridice.

Rănitul gemu. Incercă din nou să se ridice ca să-și vadă piciorul și nu reuși. Fața i se înroși de efort și ochii îi sclipiră sălbatec. De necaz și de neputință. Ridică brațele și le ținu câteva clipe suspendate în aer. Apoi își acoperi fața cu palmele. Vârfurile degetelor se înșirură pe frunte. Ungھیile fixau în vârfuri de piroane gândurile ce păreau să sară desordonat din craniu. Ușor, palmele alunecară de pe pomeți pe umeri. Pleoapele albe, încrustate în fața înegrită, păreau niște ochi imenși, întorși.

Vezeanu se aplecă să apuce și el trupul celui leșinat. Se silea să-și arate compătimirea, dar mila îi era lipită de față ca o bucată de ziar vechiu. N'apucă să-și apropie mâna.

Horja îl apucă de braț și, fără grabă, îl trase în sus. Zise tare:

— Nu te băga, meștere! Rănila și leacurile sunt ale noastre. Il privi drept în ochi, cu ură . . . Svârli capul într'o parte și vorbi cu voce solemnă: — Vom găsi noi leacurile. Luați-l cu băgare de seamă.

Vreo zece oameni își strecurară brațele sub trupul lui Dobre. Piciorul rănit se odihnea pe scândură. Moga o apucă de dedesubt și făcu un semn. Brațele se ridicară.

Horja se plecă asupra lui moș Dobre și îi puse mâna pe frunte. Zâmbi dureros și-și trase stingherit mâna înapoi. Privi pe rând la chipurile rigide ale celorlalți. Șueră printre dinți:

— Pentru o pâine și câteva gânduri! . . . Ceferist!

Trecură dincolo de ușă. Vântul gonea prin curtea atelierelor Grivița, împrăștiind pulberea de zăpadă peste cărările murdărite de pași și scursori. Grămezi de fiare vechi, provenite din trupurile betege ale viețuitoarelor metalice, brațe de locomotive, orbite de faruri, intestine de cazane, fâșii de îmbrăcăminte și alte felurite resturi inerte așteptau rugina înceată a anilor. Din ele răsărea câteodată, asemenea unei bijuterii false, câte un lucru strălucitor de alamă sau de bronz. Pe șine, înfundate în traverse putrede, locomotive bătrâne zăceau ca niște cadavre neîngropate. Unele păreau că nu-și sfârșiseră agonia și mai lăsau să se ghicească în pupilele farurilor nădejdea unei călătorii spre orizont. Burțile, umplute cu mațe răsucite, ale cazanelor, se îngământădeau unele peste altele, smulse din gigantice făpturi răpuse. Inimi de moțoare picurau prin artere și vine de aramă despletite un sânge cafeniu și uleios. Sute de tampoane se ciocneau în desordine, dar fără vloga amenințătoare din trecut. O mulțime de roți strângeau în degete frânte și înmănunchiate în axe spații, rupte din drumuri nesfârșite, acum sfârșite. Pe pământul neted, răsturnate și încălecate, vagoane de clasa I, cu fâșii de perdeluțe la fereste și saltele de catifea înțepate de arcuri supărate; de clasa II, cu draperiile de șindrila destrămate ce mai mascau îndoelnice interioare de decență degradată; de clasa III, cu acoperișurile prăbușite peste băncile de scânduri și cu podele ce mai păstrau urme de glod din toate brazdele țării, boțuri de mămăligă și bucăți de ziare galbejite, — peste toate se așternea o tristete primitivă, de cataclism încremenit peste un oraș în desmăț.

În această lume de oseminte metalice, rugină și zăpadă, răsunau o mulțime de sgomote și melodii, se învălmășeau culori vii, se risipeau voci ome-nești și pale de vânt.

De undeva se auzea răpăitul pistoalelor în cazane. Voci grăbite de nituri ajungeau până în plăcile cenușii ale norilor, fără să le poată fixa marginile pe cer. Dinspre fierărie se răslețeau, strigătele de refuz ale tăbliilor lovite și găfâielile ciocanelor automate, îndârjite de rezistența oțelurilor. Pe toate cărările se auzea corul mut al strungurilor. Parcă încercau să potolească fu-riile din hala montajelor, în care zeci de ciocane scoteau din locomotivele bolnave voci de spaimă, strigăte de ajutor. Uzina electrică trimetea, cu limba îngroșată a motoarelor, spre atelierele Grivița, spre ziduri, spre unelte și spre mâinile încheștate pe unelte, porunci repetate, amenințări. Fum, aburi, scântei, scuipate de mii de guri, svârlite de mii de pumni se învărtejeau cu vântul, răspundeau cu mâini fierbinți, din jurul clădirii de cărămizi roșii și de tăcere cenușie a Administrației, până în hotarele de garduri înalte ale curții, și mai departe, spre cartierele Bucureștilor.

Printre clădirile uriașe, în pasta cărărilor, plămădită din zăpadă, noroi și scursori grase, muncitorii se îndreptau spre secții. Purtau pe umeri piese grele, împingeau cărucioare cu cărbuni sau roabe, rostogoleau roți sau vop-seau, sub cerul liber, vagoanele reparate. Arar, putea fi întâlnit câte unul cu mâinile goale, dar aceste mâini goale păreau mai mari, gata să apuce și să stri-vească orice împotrivire.

Grupul de turnători mergea spre Postul de ajutor aflat tocmai în capătul celălalt al atelierelor. Pe brațele lor, înlănțuite, Dobre ținea ochii deschiși, îndreptați spre cer. Privirile îngândurate încercau să se strecoare printre norii răzleți. Se gândea la cei de dincolo de ateliere, la ai săi. Ii era rușine de nevasta-sa și de copii, că n'are să poată munci timp îndelungat. Iși mușcă cu amără-ciune buza și gemu.

Înaintau fără să-și vorbească. Picioarele călcau în același ritm zăpada murdară. Totuș pașii lor erau aceiași. Unul târa niște saboți de lemn asemă-nători unor luntrei, prin ale căror crăpături lăpăia umezeala. Vreo trei în pan-tofi de vară, cu vârfurile păstrate proaspete ca pentru o plimbare, dar cu tocurile dispărute în tălpi, cu tălpile furișate pe jumătate în găuri. Ceilalți, în bocanci din zeci de petice, lățiți peste rama tălpilor, sbârciți ca niște bătrâni îngenunchiați, frământați de o sută de griji și de noroaie. Șiretul de sfoară dela unul se însoțea cu altul de piele cu noduri sau cu altul de sârmă. Unii n'aveau nici unul. Obielele de cărpe pestrițe rupte din rochia uzată a nevastei sau dintr'un rest de cămașă ce nu se mai putea cărpi, dantelau marginile în-călțărilor. Pantalonii erau aproape de aceeaș culoare și deopotrivă de mur-dari. Hainele, unele strânse pe corp și prinse până în gât cu ace de siguranță, altele late, parcă smulse de la niște cadavre umflote, fluturau străine, cu tri-stețe. Fulare tărcate, trecute de câteva ori în jurul gâtului, rupeau culcară

întunecată a veșmintelor. Fețele reflectau lumina de cenușă a acestei dimineți. Chiar și buzele lor erau supte de praful pământului din turnătorie. Numai ochii negri, verzi și cei albaștri risipeau o privire curată, provenită din adâncimi necunoscute. Când clipeau, pe orbitele mângjite se frângea câte ceva. Din ei, în afară, deasupra celui pe care îl purtau. Și înaintau mereu.

În fruntea lor, Moga ținea bucata de scândură pe care era întins piciorul opărit. Își trase privirea de pe rană și alunecă repede până deasupra degetelor. Cel mare era neobișnuit de gros, cu un mănunchiu de peri sburliți pe prima falangă. Celelalte patru, subțiri și foarte lungi, din oase pergamentate. Unghiile netăiate și încovoiate, cu o margine vântată, insinuantă. Când se mișcau, ochii lui Moga clipeau parcă luminați de o descoperire. Vedeau în fiecare freamăt al acestor degete, refuzul rănitului de a accepta o înfrângere, semne de viață. Simțea în mers, în tălpile sale, mișcarea degetelor în strânsoarea bocancilor, propria viață.

— Ce a pățit? — întrebă unul cu căciula trasă până la jumătatea pleoapelor și cu o căldare de vopsea în mână.

Trecură mai departe, fără să-i răspundă. De lângă clădirea Administrației, câțiva se apropiară curioși și se alăturară convoiului. Priveau la piciorul acoperit cu bășici străvezii și ape lipicioase, fără să scoată vreo vorbă. După o bucată de drum, unul din ei scupă cu greață. Zise silnic:

— Urită arsură! . . . Fontă?

Unul din purtătorii rănitului, întoarse capul spre clădirea Administrației și izbucni cu toată vocea, ca să treacă și de ferestrele ei:

— N'o fi de miere! Să vie dumnealor să vadă cum ni se aprind picioarele . . . mama lor de înșoșonați!

Strigătul se împrăștie în curte și trase de după colțurile clădirilor alți oameni. Lăsau cărucioarele și sculele și așteptau trecerea rănitului.

— Care-i mări? — se auzi din mai multe locuri.

Unul își făcu cruce și scupă ca să fie ferit de asemenea nenorocire.

Ajunseră în dreptul cazangeriei. Pe poartă, tocmai ieșea Ion Țugui, cu o tablă grosă pe umăr. Se uită surprins la cei cari treceau tăcuți pe dinaintea sa. Deodată, fața i se schimonosi de revoltă. Aruncă greutatea la pământ. Trosnetul fierului împrăștie vibrații prelungi peste tot întinsul atelierelor. Se întoarse în poarta cazangeriei, băgă două degete în gură și suflă cu putere. Apoi gesticulă violent.

— Haideți, fraților, măăă! — și din nou flueră prin degete.

Pe poartă se ivi un grup de capete pătate de funingine, cu pistoale de nițuit, ciocane grele și alte scule.

Țugui își sterse nasul cu dosul palmei și se repezi spre cei cari treceau. Strigă:

— Să-l purtăm și noi, că nu e numai al turnătoriei!

Făcu semn celorlalți să se apropie. Urlă:— Nu vă rotunjiți pântecelile, tot rotunjind cazane. Care din voi, măi, se îngheșuie să dea o mână de ajutor unui frate de al nostru?

Privirile lui Țugui țintuiră poruncitor pe cei din poartă.

Se desprinseră câțiva. Aruncară o privire de milă rănitului și clătinară greu din cap. Câțiva turnători, schimbără brațele cu cei dela cazangerie și trecură alături.

Țugui prinse capul lui Dobre. Ii privi fruntea pătimaș. Ii căută ochii. Vorbi cu gândul la propriile sale griji:

— Trece, frate, o să treacă... Așa e! Vorbea peste trupul rănitului, celor dela cazane. Parcă n'am fi și noi ca ăștia dela turnătorie. Nu s'au mișcat din poartă. Parc'ar fi niște hoituri. Cei dela turnătorie, cazangerie, sudură... ce zici? — și se adresă de data aceasta rănitului.

Dobre făcu un efort să cuprindă fața necunoscutului și întoarse albul ochilor. Gemu:

— Dacă suntem proști... proști...

Țugui îi cuprinse cu mai multă tărie capul în palmă și înjură:

— Proști din pricina fricii. Le bătaie curul când aud de sindicat, asta-i! — și scupă în lături.

Numărul celor adunați în drum, de convoi se mărea mereu. Dela secția de vagoane, vreo treizeci lăsară lucrul și se alipiră celorlalți. Hamali ce treceau în grabă își încetiniră pașii și, fără să lase roabele, porniră și ei. Vorbeau, și sgomotul vocilor și al pașilor atrase pe alții. Printre grămezile de fiare vechi, printre zidurile înalte ale halelor, printre locomotive și șiruri de vagoane, convoiul înainta urmându-l pe omul cu piciorul opărit, întins pe brațele înlănțuite ale turnătorilor și cazangiilor. De peste tot se auzeau lovituri de ciocane, hârâit de motoare, explozii mărunte. Fumul șerpuia dealungul clădirilor și cobora câteodată până jos, peste capetele oamenilor aburi galbeni și albăstriei țâșneau nervos din țevile ieșite din pereți, flăcări se războiau fără astâmpăr gata să se întindă peste acoperișurile de sticlă cârpită, vântul mușca mii de sdrențe, încercând să le ridice deasupra atelierelor. Piciorul opărit al lui Dobre, deschidea drumul în frig, sutelor de ceferiști ce-l urmau.

Deodată, mulțimea se opri. Moga era cât pe ce să scape scândura. Speriat își încleștă din nou brațele sub lemn și acoperi cu pieptul său piciorul întins. Brațele celorlalți se muieră, lăsându-l pe rănit să ajungă la vreo două palme de pământ. Nu mai putea fi văzut. Cei mai mulți din cei adunați în urma lui, se îngământă ridicând capetele uimiți. Puțini, se dădură în lături nehotărâți și gata să fugă.

Se auzi un glas aspru:

— Ce-i această manifestație? Patru, pentru un accidentat, ajunge! Inapoi!

Inginerul Orleanu, cu picioarele desfăcute larg și cu brațul ridicat își trecu repede privirea peste fețele tuturor. Se opri poruncitor asupra lui Moga. Tăcerea, parcă vinovată, a tuturor îi dădea mai multă tărie. Băgă mâna în

scurta ce-i îngroșa cu blana ei interioară trupul deșălat și așteptă. Iși strânse buzele subțiri. Câțiva o luară grăbit înapoi spre ateliere. Aceasta îl hotărî să vorbească:

— Ce, așteptați să vă port în brațe? Inapoi, înapoi! — răcni dânsul și-și umflă pieptul înainte pentru a-i respinge.

Moga coborî privirile la piciorul rănitului. Observă cum degetele se mișcau, suferinde. Unghiile lor îi înțepau fruntea. Ridică fruntea și bolborosi:

— De, domnule inginer, nu ne trebuie să ne purtați în brațe. Nu suntem betegi. Și apoi, nu sunteți ca noi, de-al nostru . . .

Ochii lui Moga se sileau să nu clipească. Ii coborî din nou asupra degetelor dela piciorul rănitului.

Ceialți se mișcară pe loc. Aprobau cu murmure și cu un slab «așa e» cuvintele lui Moga.

Inginerul Orleanu simțea în această atitudine mai mult pasivă, a oamenilor, oarecare rezistență. Fără să vrea, privirile îi lunecară pe rana urâtă a lui Dobre. Fața i se strâmbă. Svârli capul pe spate ca să nu mai vadă. Nările late i se lipiră și se desfăcură într'o respirație viguroasă. Trebuia să-și impună voința în fața acestei mulțimi încăpățanate. Făcu un pas nesigur și zâmbi șiret. Lungi vorbele:

— Bine, vă privește . . . Scoase un carnet și un creion și continuă cu vocea mai apăsată: — Avem noi leac pentru fiecare. Amenzile, sunt și ele bune la ceva. Ție, cum îți zice?, — se adresă el celui care ținea piciorul sănătos al lui Dobre.

Acesta, îl fixă uimit și întrebă:

— Eu?

— Da, tu!

— Eu, . . . eu, — și dădu din umeri.

Orleanu făcu un punct pe coala albă și-și stăpâni supărarea. Se simțea umilit de tăcerea muncitorului. Se gândi să mai insiste, pentru a căpăta totuși un nume. Zise energic:

— Ce taci? N'am vreme de pierdut.

Omul se întoarse cu fața spre tovarășii săi așteptând dela aceștia o hotărîre. Niciunul nu-i răspunse măcar cu o clipire. Toți aveau ochii pironiți asupra inginerului. Amenințarea cu amenzile le împietri fețele. Tălpile se frecau apăsate în glod. Măinile se desfăceau mereu și se strângeau.

Deodată se auzi un geamăt scurt. Țugui lăsă capul rănitului să cadă în gol și din câțiva pași mari ajunse în fața inginerului, dominându-l pe acesta cu statura sa înaltă. Vorbi gros:

— Scrie: Ion Țugui, dela cazangerie, eu îs! Hai, domnule inginer, scrie! — și lunecă degetul arătător pe carnet.

Pe pagina albă, degetul acesta gros și negru, ca un capăt de drug metalic, amenința. Ochii celorlalți îi urmăreau cu atenție mișcarea. Toate gân-

durile se adunară în unghia puternică. Ea le sgâria frunțile și la unii se strecura până'n inimi. Se simțeau acum mai tari. Acest deget aparținea tuturor.

Inginerul îl privi și el ca hipnotizat. Ochii începură să-i pâlpeie de spaimă. Ii era frică să retragă carnetul. Degetul, ca o umbră tare, putea luneca de pe pagina albă în pieptul său. Degetele mâinii drepte începură să-i tremure. Scăpă creionul.

Țugui tresări și isbi cu piciorul. Creionul se frânse. Iși apropie fața și rânji:

— Domnule inginer, iată, de data aceasta noi te-am amendat. Pentru neomenie. Ai păgubit de un creion.

Râse batjocoritor. Se înapoie la locul său și apucă capul lui Dobre. Strigă: — Să mergem tovarăși!

Iși continuară drumul spre Postul de ajutor. Păreau acum mai înalți și mai numeroși. Nu mai simțeau frigul, nici oboseala grea, leștul tălpilor îngroșate de noroi. Tăceau, dar sub fețele lor, parcă mai luminate se ascundeau vorbe grele. Ele răzbeau în tresărirea sbârciturilor, într'o încruntare. Rar, într'un gest. Nu mai erau departe de clădirea Postului.

În apropierea atelierului de sudură, câțiva ucenici se războiau cu bulgări de zăpadă. Era în acest joc o stângăcie nefirească vârstei, un avânt artificial. Deși prin sdrențele hainelor se vedeau pete de trup fraged, înțepate de frigul fierii, chipurile lor maturizate înainte de vreme, păreau acum vesele, proaspete.

Apariția convoiului opri brusc hârjoana ucenicilor. Se priviră între ei și, cu mișcări moi, lepădară bulgării. După câteva clipe de așteptare se apropiară.

Mergeau alături de acei care îl purtau pe rănit, cu ochii dilatați de groază. Rana de pe picior, le făcea rău la inimă și totuși nu puteau să-și desprindă privirile delă ea.

Deodată, unul dintre ucenici sări în fața lui Mogă. Desfăcu brațele ca pentru o îmbrățișare, apoi își băgă amândoi pumnii în față. Strigă:

— Moș Dobre! — și atinse cu palma, talpa șanțuită de vârstă a celui rănit.

Dobre se svârcoli pe brațele tovarășilor, încercă să ridice capul și întinse brațul rugător. Ochii i se aprinseră de o scurtă bucurie. Strânse mâna subțire a ucenicului și o trase la pieptul său. Oftă prelung. După un timp, fața i se alungi într'o expresie severă:

— Măi băiatule, copilule! . . . M'au opărit, stăpânii, m'au nenorocit . . . și clătină capul cuprins de milă pentru sine însuși. Strânse pleoapele tare, ca să-și potolească durerea și bolborosi ceva neînțeles. Când redeschise ochii, chipul îi era mai senin. Vorbi rar: — Măi, mânzule, te știu de când erai cât o scoabă. Să nu te apuci să trăncănești muerii mele, verzi și uscate. Să n'o sperii. Nici pe copiii mei. Să nu le spui că fonta a pătruns până la os. Incă nu, auzi, mânzule? Când o ajunge până acolo, apoi s'or revărsa toate cuptoarele. Peste ei, și . . . Fața-i se încruntă de o patimă aprigă. Încercă să zâmbescă și nu putu. Păli mai mult. Părea că leșinase.

Tânărul își trase mâna dintre degetele rănitului. Și fața lui era galbenă. Trupul lui înalt și subțire se clătină nesigur. Rămase printre ceilalți, până ce Dobre, lungit pe brațele tovarășilor săi, dispăru dincolo de ușa Postului de ajutor.

Sirena vui mai întâi surd, făcându-l să tresară speriat. Apoi, vocea ei se prelungi într'un șuerat subțire, ca pentru o alarmă. Ochii i se lărgiră și pe frunte i se încrustă o sbârcitură. Cât un ascuțit de daltă. Se întoarse spre cei din spate. Aspiră mirosul acru al trupurilor. Simți apropierea sdrențelor vechi. Se mișcă pe loc, nerăbdător. Aștepta ca și ceilalți să plece acasă.

II

— Hai, nenisorule, fă pe placul inimei mele! — spuse Goj, lovind cizeca de masă. Tuica țâșni afară din sticlă. Goj înjură. Apucă de încheetura mâinii pe cel care-i sta în față și strânse cu putere. Degetele omului se desfăcură de durere. Goj vorbi răstit: — Bea, dacă ți-e sufletul din aceeași băutură amară ca a noastră.

Tânărul dădu pe gât o înghițitură. Tuși sec, din gâtlej. Apoi zâmbi.

Goj izbi cu pumnul în masă și izbucni în răs. Ceilalți, dela masă, răseră și ei. Priveau înveseliți la cel care fusese silit să bea.

Goj bătu din nou cu pumnul în masă. Ii fulgeră pe toți cu o privire supărată și răcni:

— Am zis, tăcere! Tăcere! — și se ridică. Se sprijini cu pumnul de umărul celui de lângă el. Așteptă să se facă tăcere deplină. Și cei dela mesele apropiate încetară să mai vorbească. Intoarseră ochii spre Goj, cu teamă.

Se așeză din nou. Rămase cu privirea pierdută în gol. Fălcile i se mișcară rar. Ca și cum ar fi mestecat ceva tare. Ochii își schimbară culoarea. Buza de jos se lăți de scârbă. Intinse brațul spre pieptul tânărului și-l trase peste muchea mesei. Vorbi cu glas înecat:

— Cum îți zice, nenisorule? De unde ești de loc?

Necunoscutul îl privi drept în ochi. Apoi, se întoarse încet spre ceilalți. Părea desorientat. Reveni cu privirea spre Goj. Răspunse calm:

— Virag! — și zâmbi îngândurat.

Goj repetă de câteva ori numele. Se chinuia să-și amintească dacă a mai auzit un asemenea nume. Clătină din cap, nemulțumit.

— Zi, de unde? — Iși trase mâna din pieptul tânărului. Nu-l mai slăbea din ochi.

— De pe Dunăre, dela Galați...

Goj râse sgomotos. Brusc, se opri. Indreptă capul spre un colț al cârciumii.

Când se întoarse, ochii îi erau ușor umeziți.

— Dunărea... bună-i, nenisorule!, spuse el cu o voce ușor aburită de visare. Iși desfăcu cu o mișcare fularul de lână destrămată, ca și cum s'ar

fi înăbușit. Continuă cu o voce fierbinte: — O iubesc ca pe o mamă, ca pe o femeie. M'aş duce la dânsa ca un fum. Și departe. Departe, cât mi se întinde necazul, suflatul . . . Ceferist! ha, ha, ha! — și scoase din buzunar un plic alb, cu urme de degete uleioase. Il strânse tare în pumn și apoi izbi în masă. Răcni: — Știi să citești?

Virag rămase cu ochii pe plicul cocoloșit. Fața-i palidă se lungi mai mult. Exclamă:

— Știu!

Goj apucă plicul, îl netezi și-l scutură. Printre sticle și pahare, se împrăștiară câteva bancnote și monede. Flutură plicul gol și-l trânti cu furie pe masă sub ochii lui Virag.

— Iată cu cât m'au miluit! Pentru două săptămâni de muncă. Citește! — și desfăcu două degete pe plic.

Virag luă plicul în mână, fără grabă. Citi cifrele de câteva ori, în gând. Spuse calm:

— Total, 820 lei! Rămase cu ochii pe ultimele cifre.

— Citește, îți zic! Mai sus! — sbieră Goj și se aplecă spre Virag, amenințător. Câteva sticle se răsturnară. Se auziră proteste. Goj întoarse o privire rea și așteptă.

Virag alunecă privirea pe hârtie. Citi ca pentru sine:

— Rata de lemne, 300; amenzi, 145; rețineri pentru . . .

— De-ajuns! Pumnul lui Goj făcu din nou să joace sticlele. — Pe toți i-aș înneca în Dunărea ta! Lăsă capul să-i cadă pe spate și oftă din adânc. Vorbi mai potolit cu ochii spre tavan: — Aș pleca departe . . . Să nu mai văd cum mi se ciopârțește câștigul, viața . . . Pe Dunăre, pe un vapor mare . . . Să-i fiu mecanic. Bine . . . bine ar mai fi! Mai mulți bani și altă lume. Mările n'au alți stăpâni decât cerurile și vântul. M'aş împăca cu dânsii. Nu's ca ai noștri! Lăsă capul să-i cadă pe piept. Trase o dușcă de țuică și rămase câteva clipe nemișcat. Intrebă: — Tu, ce crezi?

Goj își rezimă coatele de masă și așteptă un răspuns.

După tejghea, Zdrenghie, cu mânecile cămășei suflecate, umplea cinzecile cu țuică. Privea mereu spre ușă, ca nu cumva vreun client să plece fără să plătească. Era o zi bună: datornicii își achitau băutura consumată timp de două săptămâni. Chipu-i grăsun sclipea de mulțumire. Bun vad de cârciumă! . . .

Cârciuma aceasta, aflată în spatele atelierelor Grivița, era mai întotdeauna plină, mai ales după șueratul sirenei. În colțul uliței pline de gropi, cu trotuare late cât o pereche de bocanci ruși, două trepte de scândură dădeau într-o ușă joasă. Pe o tablă verde, bătută pe ușă era scris, cu un verde mai deschis, numele patronului și numai două cuvinte: « țuică fiartă ». Când se deschidea ușa se auzea glasul grăbit al unui clopotel, care împrăștia sunete subțiri, ca niște suspine de femeie bătută. O potcoavă mare de cal, prindea asemenea

unei ghiare picioarele acelora cari păseau pragul. Înăuntru, o lumină marmură se scurgea prin geam, și se tăvălea între pereții vopsiți cu galben murdar. Un bec cu un abajur de tablă ruginită își abătea lumina mai curând spre crăpăturile din tavan. De cârligul de care era prins, o hârtie galbenă, plină de muște uscate, rămase acolo încă din vară, atârna până aproape de podea. Într'un colț, o sobă rotundă de tablă își întindea, ca niște brațe scurte și sgârcite, burlanele, vertical spre tavan. La picioarele ei, pe cenușa împrăștiată, presărată cu resturi de cărbune, fumegau o mulțime de mucuri de țigară. Pe deasupra, într'un strat de nisip, din două ulcioare se înălța un abur de țuică fiartă cu piper. Podeaua, din scânduri înguste, aduna între crăpături, zăpada topită și bucăți de scuipat.

De-a-lungul peretelui din stânga, rafturile se înălțau până în tavan. Pe marginea fiecăruia erau fixate cu pioane hârtii de diferite culori. Danțele tăiate cu foarfecele, după fantezia geometrică a patronului. Sticle de diferite mărimi, cu etichete pestrițe și denumiri în limbi străine, se înșiruiu asemenea unei armate de pitici. Burțile lor erau pline și din ele răzbeau felurite mirosuri tari. În mijlocul raftului al doilea, străjuit de câteva sticle bondoace, o icoană a sfântului Gheorghe în luptă cu balaurul își împrăstia aureola de bronz la lumina unei candelă aprinse într'un pahar.

La un metru depărtare de rafturi se găsea tejgheaua. Era lată, din brad vopsit în galben, imitând marmora. Într'un capăt se afla un lighean cu smalțul crăpat, plin cu apă turbure, în care se bălăceau pahare și sticle de țuică. Alături, câteva carafe pline. Una, provenită dintr'un serviciu de vin descompletat, impunea repede privirilor silueta ei elegantă. Lângă ele erau înșiruite după mărimi pahare și sticle spălate. La mijlocul tejghelei se desfăceau filele scrise ale unei condici. La celălalt capăt, câteva farfurii de lut. În ele se îngrămădeau chiftele de carne tocată. În fiecare era înfiptă o scobitoare cu o măslină în vârf. Un borcan pe jumate plin cu gogoșari și castraveți, strângea în el o lumină de pajiște în toamnă târzie. La capătul tejghelei, pe o cruce făcută din stinghii, spânzurau, de un braț un șirag de covrigi și de celălalt o armonică.

În fața condicii plină cu nume și cifre, se ridica pieptul vânjos al lui Zdrenghie. Capul, cu un moț de păr negru în creștet, lătit în breton deasupra frunții teșite, se lătea brusc dinspre tâmpale și se închidea dreptunghiular în bărbie. Ochii mici și negri zâmbeau fără încetare. Rar, deschidea gura: numai când își cerea datoriile. Atunci, fălcile îi ieșeau înainte, îngropând nasul până aproape de vârf. Cămașa nu avea guler. Totuși, purta o cravată pe gâtul vânos și scurt. Intotdeauna aceeași, cafenie cu picățele negre și cu nodul mutat aproape de umărul stâng. Brațele groase se subțiau dintr'odată la încheietura mâinilor care, însă, erau late, cu degete din dopuri de carne, veșnic roșii, mirosind întotdeauna a țuică.

Se auzeau vorbe și rare accente de cântece învălmășite. Câteodată, o lovitură de pumn în masă și clinch de sticle răsturnate, sparte. Și înju-

rături. Fumul de țigară suia spre tavan dela toate mesele. Fețele creșteau din ceață ca niște picturi pe baloane de cauciuc. Sprincene stufoase, nasturi de diferite culori, mustăți în diferite poziții. Din orbitele negre fumegau priviri. Câteva fețe se prăbușiseră pe mese. Mâini desprinse pluteau fără sgomot. Degete mari se întindeau unele spre altele, se crispau în întrebări sau se strângeau amenințătoare. Câteodată se învălmășeau și, din mijlocul lor, se înălța un pumn, care apoi cădea cu sgomot. Atunci mâinile se împrăștiu ca suflăte de o explozie și rămăneau o clipă înțepenite în gol. Și conversația mută pornea dela început.

Se auzi o voce puternică, răgușită, care puse repede stăpânire peste celelalte și le făcu să amuțească. Țipătul unui pahar spart adânci și mai mult tăcerea.

Cârnu se ridică în picioare și, clătănându-se, întinse mâna spre patron, rânjind. Se apropie de el și-și lăsă greu pumnul pe condica deschisă.

— Scrie, cârciumare, scrie mereu! Zilele și nopțile noastre, scrie-le în condica ta! Inimile și mâinile noastre! Pântecelul nostru, ha, ha, ha! Ești priceput la cifre drăcești, dobitocule, ți-e plină condica de ele și te bucuri și râzi.

Cățiva râseră. Un răs spart, artificial, care se curmă brusc.

Cârnu ridică pumnul și se întoarse spre cei dela mese. Vru să facă un pas, se împiedică — gata să cadă — și se sprijini de tejghea. Vocea-i se schimbă. Un amestec de tristețe și revoltă îi aprindea ochii înlăcrimați.

— Ascultă-i cum râd, proștii, ca tu, deșteptule, să șezi în voie. Eu — se bătu cu pumnul în piept — acum nu mai pot râde. Te-aș ucide, cârciumare, uite așa! — și duse degetele murdare la gât. Un zâmbet rău îi umezi buzele. Continuă cu patimă: — Ce, cârciumare, crezi că poșirca ta mi-a amețit inima, că nu-ți mai văd osânza adunată din bănuții noștri? Și tu ești de-ai lor, știi cari, ăia care ne beau viața: ești un cârciumar de suflete. Toți sunteți la fel, toți! Numai condici și cifre! — Na, privește cifre! și trase din buzunar un plic. Strigă: — Dacă n'ar mai exista, afurisitele, în această lume. Nici cei cari le scriu . . . ! Ar fi rai în toate casele! . . . Raiul, afurisitul! Golii plicul în palmă și bătu cu pumnul în tejghea. Întrebă cu furie: — Câte cifre ți se cuvin?

Zdrenghie, care continuase în acest timp să umple sticlele cu țuică și să supravegheze ușa fără a lua seama la cuvintele lui Cârnu, tresări. Trase creionul de după ureche și răsfoi paginile condicii. Pomeții rotunzi i se roșiră și mai mult. Iși rezimă amândouă mâinile pe marginea tejghelei și zâmbi:

— Nu mult, Cârnu! Cu ceea ce ai băut acum . . . și scui pă dintre fălci o cifră.

Cârnu se strădui să numere banii ceruți, mutându-i cu stângăcie dintr'o palmă în cealaltă. Ii aruncă între sticlele goale. Strigă:

— Ia-ți-i, cârciumare! Voi cu cifrele, noi cu . . . aia a mășii! Scui pă cu furie și o luă amărît spre ușă.

Cele spuse de Cârnu stârniră o clipă atenția oamenilor din cârciumă. Cățiva dădură din cap în semn de aprobare. Se auziră exclamații, câte un « așa e », dar totul se pierdu repede în sgomotul obișnuit al cârciumii. Oamenii vor-

beau despre întâmplările din cartier și despre unele svonuri care începuseră să circule în ultimul timp. Unii spuneau că după Crăciun sau cel mai târziu la începutul lui 1931 se vor face reduceri din salarii. Cică numai pentru câteva luni. Nu numai celor dela atelierele Grivița. Tuturor ceferiștilor. Ba și ăloră din Prahova și Valea Jiului. În toată țara. La petroliști și minieri o să le plătească mai puțin. Nu's bani — și gata!

Unii, încuviințară din cap, cu buzele strânse. Cei mai mulți nu voiau să creadă. Născociri și nimic mai mult. Atelierele nu sunt proprietatea unuia om, — sunt ale Statului. Și Statul n'are nici un interes să-i înfometeze și mai rău. Dacă nici el nu s'ar purta altfel, apoi...

— Nu zic că Statul e o cișmea din care curg bani de pricopseală. Dar, ia să stăm puțin la socoteală. Cum se face că până acum a putut să ne dea și de-acum încolo, nu? Panțuru ridică amândouă mâinile și clipi șiret din ochi. Svârli capul înainte, atotștiutor, și șopti: — Vedeți că nu se poate...

— Mă, tare mai ești deștept! Parcă ai fi dela Banca Națională, nu alta — zise arțăgos Brumău, rupând tăcerea nedumerită a celor din jurul mesei. Ia'n bagă-ți mâinile în buzunar, să vezi dacă-i putea prinde Statul în pumni. Mi-e teamă că ai să le scoți numai cu bătăături. Respiră cu năduf. Vorbi apăsat: — Nu știu cine o fi Statul tău, însă una o știu bine, adică o văd: asta! — și scoase plicul din buzunar. Il trecu pe sub nasul fiecăruia dela masă și strigă: — Dacă dărnicia Statului încape în acest plic subțirel, apoi mă lipsesc de dânsul.

Ascunse plicul și înjură.

Ceilalți dădură din cap afirmativ. Se gândeau la sărăcia de bani primiți. Unii oftară și mai traseră un gât de țuică.

— Eu zic că de-o vrea să ne dea mai mult, tot nu poate.

Tulucă spuse aceste vorbe cu glas domol, resemnat.

Roșca aruncă o privire de reproș lui Tulucă și scrâșni:

— Ție, ce-ți pasă, că ai! Boer!... Căruța ta, vreo trei pogoane de pământ la țară și chiaburul de socru-tău. Chimirul rotund...

Tulucă se mișcă nemulțumit pe scaun și se sili să nu răspundă. Nu putu să se stăpânească. Mânia îi înroși obrazul. Se stăpâni totuși și vorbi cu același glas domol:

— E zestrea mea și nu mi-a dăruit-o Statul. Eu nu jinduiesc bunul ni-mănu. Așa gândesc eu...

— Gândești bine... ca omul sătul — și Roșca își strâmbă fața cu scârbă.

Tulucă trase scaunul mai departe. Hotărîrea de a pleca dela ateliere îl prinse cu și mai multă putere. Peste un an, când și-o rotunji suma, să mai cumpere ceva pământ. Mai rabdă el, dar după aceea...

Panțuru făcu un semn ca să fie ascultat:

— Așa zic și eu. De unde ia Statul banii? Dela călători și mărfuri. Nu-i așa? Călătorii după cum știți s'au împuținat și mărfurile nu mai sunt atât de îmbelșugate. De unde atunci să dea?

— Tot dela tine, dela voi și noi toți ăștia — izbucni cu revoltă Brumău. Trase o înghițitură de țuică și întoarse capul ca să nu mai vorbească. Mușchii feței îi jucau de mânie. Strigă: — Măi, cap de ciocan prost! Privește mai departe de marginile căldării tale plină de vopsea puturoasă! Au, de nu le mai încap burțile în baie. Statul nu e o pasăre străvezie. Zi numai o vorbă, din aia deochiată și o să-l simți de îndată. E coala, după colț, pe ulița celalaltă. Sub uniforma comisarului Boțcan! Il știi, hai? — și făcu o mișcare ca să plece.

Clopoțelul dela ușa sună. Peste prag trecu Budui, cu o pâine neagră sub-suoră. Se îndreptă spre tejghea.

Brumău îl strigă și-i făcu semn să vină la masă.

Budui comandă o țuică, o dădu pe gât și se apropie cu pași grei. Svârli capul înainte în semn de întrebare:

— Ce ți-e nevoie de mine?

Brumău trase un scaun și-l pofți să șeadă.

— N'am timp de-astea. Te ascult și în picioare. Dă-i drumul!

— Ascultă, Budui, te știu mai învățat ca noi. Citești ziare multe și cărți grele. De aia trebuie s'o știi. Spune-i tu lui Panțuru, — în privința Statului. Că eu . . .

Budui nu mai așteaptă să-și termine gândul. Ridică o mână disprețuitoare deasupra celor dela masă și ochii îi se înfundară în orbite, de ură. Se întoarse pe jumătate, gata să plece. Strigă:

— Strigoilor! Vă prindeți singuri capetele în cârlige. Statul, Justiția, Familia nu merită niciun scuipat! Și sindicatul . . . — băgă degetul cel mare între cel mijlociu și arătător. — Nimic! — și svârlind o înjurătură, o luă repede spre ușe.

Unul dela altă masă, strigă în urma lui:

— Mătii să-i arăți asta. Sindicatul este . . .

N'apucă să termine. Glasul lui Budui umplu din nou cârciuma.

Budui, în drum, se izbise de băiatul care servea băutura la mese. Il apucă de gât și-l izbi cu toată puterea de tejghea. Răcni: — Coadă de câine! Și lui Zdrenghie: — Bagă-l îndărăt între bucle tale rotunde, ca să nu mai intre între picioare!

Ieși izbind ușa.

În urmă, clopoțelul însoțea râsul celor din cârciumă.

Babic desprînse armonica din cui și începu să cânte. Se învărti printre mese, plecându-se la urechea fiecăruia, zicându-i și din gură:

Merge trenul până 'n hotare,
Pâine neagră, rumen soare.

Muzica potoli cheful de vorbă. Le intra ca uleiul cald, în inimi. Sorbeau mai des țuica și se întristau. Amintirile le năvăleau încet în ochi, umbrindu-i. Și gândurile la viața grea de-acum, la sărăcia din case.

Babic zâmbea, sbârcit de tristețe. Șapca-i căzu peste ochi. Armonica îi apăsa pieptul. O ura și totodată o îndrăgea. N'avea putere să se despartă de ea. Până căzu pe un scaun, cu mâinile moarte, atârându-i de o parte și de cealaltă a corpului. Plângea în tăcere.

Goj aștepta răspunsul. El privea pe Virag drept în ochi.

Virag își lăsă ochii în jos și făcu cu degetul muiat în țuica vărsată câteva semne pe masă. Fruntea netedă și slabă i se încruntă. Ridică ochii albaștri și clipi stingherit. Șopti:

— Frumos plan! . . . Numai că . . .

Tăcu. Surprinse un început de supărare pe fața celui dinainte. Așteptă calm să-i treacă.

— De mă minți, nenișorule, iată!

Și Goj îi arătă pumnul său uriaș. El desfăcu încet și în mișcarea degetelor se vedea că-i părea rău de felul cum vorbise. Virag zâmbi binevoitor și clătină din cap, arătând că nu se supăraseră. Vorbi ceva mai tare:

— Și acolo, peste mări și pe vapoare, stăpânii sunt la fel ca la noi. Sula n'are culoare! E sulă!

Tăcu, și privi la ceilalți, cântărindu-i. Buzele lui Goj mărturiseau o mare desamăgire. Continuă:

— N'ați auzit că, unii din ei au venit și în țara noastră? Un fel de controlori triniși de stăpânii de peste hotare?

Toți își adunară capetele mai aproape de Virag. Trăsăturile fețelor li se lărgiră de uimire. Auziseră ei ceva, dar nu prea se înțelegea despre ce era vorba. Poate că acum se lămurește și asta.

Goj făcu ochii mari și mișcă umerii înainte. Supse cu sgomot scuipatul dintre dinți. Vorbi răstit:

— Și ce vor aștia, controlorii? Ne-ajung ăia din ateliere!

Tânărul așteptă ca Goj să se potolească și vorbi apăsător:

— Bogățiile țării noastre! Stăpânii noștri le-au dat amanet pentru banii împrumutați dela cei de peste hotare. Și cu dobândă grea.

— Ce dobândă? Zarafii!, — murmurară câțiva.

Nedumerirea făcu loc revoltei.

— Să le plătească cei cari au împrumutat! — răcni Goj, și se ridică pe jumătate. — Voi ce ziceți?

— E drept, cine a primit, ăla și plătește!, — bolborosi unul — încă zăpăcit de cele auzite.

— N'om plăti tocmai noi dobândă, pentru bani străini, — zise cu necaz un altul.

— Din puținul nostru, — adăogă cineva.

Virag încuviință cu un gest. Vorbi rar:

— Cei de peste hotare și ai noștri vor ca muncitorii să plătească împrumutul și dobânda!

Toate capetele se mișcară ca lovite. Se priviră între ei, schimbând întrebări și răspunsuri aprige:

— Din pâinea noastră?

— Au de unde. Li-s pungile pline!

— Noi n'am primit nimic, nu dăm nimic!

Se apropiară oameni și dela alte mese. Chipuri curioase se îngrămădeau în jurul lui Virag. Din câteva frânturi de vorbe înțelegeau despre ce vorbea.

Goj ridică pumnii până la înălțimea tâmplilor. Ochii i se făcuseră mici, cât niște ace. Întrebă printre dinți:

— Dacă așa li-e socoteala, ce e de făcut?

Toate privirile se adunară în jurul buzelor lui Virag.

— Să nu le dăm!

Virag vorbise rece, răspicat, dar cuvintele sale se înfipseră în mințile oamenilor ca niște schije de obuz. Toate fețele se crispară. Nu le venea să creadă că s'ar putea așa ceva. Și totuși...

Goj lăsă amândouă brațele să-i cadă în voie pe masă și tună:

— O să le dau asta!

Și învarti pumnii colțuroși în țuica vărsată pe masă. Se ridică încet ca și cum ar fi voit să-și arate forța. Pieptul i se lăți într'un oftat. Prinse un umăr al lui Virag. Zise cu amărăciune: Măi nenisorule, dacă ai fi printre noi, în ateliere, multe ne-ar fi lămurite. Și inimile mai puțin grele... Bolborosi câteva cuvinte, numai pentru sine. Brus, fața i se înăspri.

Strigă:

— Zdrenghie! Fă-mi socoteala că ți-oi plăti altă dată și dobânda.

Cârciumarul trecu fără grabă de celalaltă parte a tejghelei și-și luă banii. Râse mărunt, uimit de cuvintele ce-i fuseseră svârlite. Ochii mici îi jucau în orbitele grase. Fălcile îi săriră înainte:

— Ce fel de dobândă, Goj?

Goj îi aruncă o privire de dispreț. Râse rar de spaima cârciumarului. Vorbi cu patimă:

— Dobândă cu vârf și îndesat! Pentru viața ce ne-ai jefuit-o! — și-i întoarse spatele.

Zdrenghie privi o clipă în urma lui Goj, dar apoi își întoarse ochii la banii întinși în palma roșcată și râse vesel. Ingână:

— Goj... vrea dobândă în țuică. Cu dragă inimă...

Goj se oprise afară, în fața cârciumii. Aerul rece îi limpezi și mai mult gândurile. Nu-i venea să plece. Ultimele cuvinte ale lui Virag îi răsunau în urechi. Simțea nevoia să le mai audă odată. Văzând că ușa nu se mai deschide, se răsgândi. O luă spre casă.

Mergea fără grabă, cu trupul uriaș înclinat înainte și mâinile în buzunar. Reverele prinse cu ace până în gât și țuica băută, îl făceau să nu prea simtă frigul. Sub bocanci, zăpada întărită, scârțâia supărată. Pe uliță nu trecea

nimeni. Un bec gălbui lumina doar lungimea stâlpului de care era agățat. Casele, mici și gheboase, se înșiruiu de o parte și de alta a drumului, de parcă se căzneau să se apropie. Iși clipeau rar din geamurile negre, îndemnându-se. Din uși nu se ivea nimeni. Dintr'un singur coș flutura o cârpă de fum.

Goj nu vedea nimic. Frământa în buzunarul pantalonului plicul cu restul de bani. Se gândi cum să se descurcă cu ei. Deabia îi ajungeau pe o săptămână. Și celelalte zile, până la plata următoare? Nu trebuie să mai bea. Grijiile acestea...! Sughită. Mirosul de țică îi năpădi nările. Scuiă cu desgust.

De după colț zări un sergent. Il privi lung sub cozoroc. Se gândi să-l întrebe cât e ceasul. Când ajunse aproape de el se opri. Se clătină pe picioare. I se păru că sergentul așteaptă. Ce anume vrea? Il privi cu silă și-și continuă drumul. Bolborosi:

— Curcanul!...

Strânse cu furie banii. Sunt puțini. Murmură repetat: «dobândă!». Și-i veni în mințe tânărul din cârciumă. Virag, îi zisese... Ce a căutat la masa sa? Se opri și ridică capul. Se lăsă pe spate. Ca să-și amintească de chipul lui. In ochi i se aduna cerul. Stele multe. Grămezi.

Se clătină, tot învârtind capul. Ii trecu prin minte un gând năstrușnic. Incepu să numere stelele. Căută pe cele mai mici. Ingrămădite ca monezile de aur într'o pungă. Se încurcă tot numărând. Incepea să se înfurie.

Strânse tare pleoapele. Supărat pe sine. Is stele, nu afurisiții de bani! Continuă drumul.

Iși aminti iar de Virag. De abia acum îi vedea mai clar chipul. In fundul ăla de cârciumă, puțin beat... Da, ochii îi avea albaștri. Subțirel la stat. Și la față. Fruntea fără brazde. De-o fi să-l mai întâlnească, îl va recunoaște. Să mai stea de vorbă cu el... Va să zică, așa e, — ei împrumută și noi plătim. Pe deasupra, — și dobândă. Injură printre dinți. Vorbi cu hotărîre:

— Așa, cum a zis Virag! Nu dăm nimic! Și după o clipă, convins: — Strașnic om!

Ajunse în ulița sa. Un câine se luă după dânsul. Ii ascultă pașii din urmă. Nu știa ce să facă. Cum să-l alunge? Se întoarse greoi și-i făcu semn să se apropie.

Căinele, mare și lățos, îl privi drept în ochi. Privirile îi erau îngândurate. Cu urma de lacrimi svântate. Iși frecă capul de piciorul omului și mârâi. Părea că cere, timid, o lămurire.

Goj își puse mâna aspră pe capul câinelui și apoi îl bătu pe spinare. Privi în jur, străin. Nici o țipenie de om. Noapte și iarnă.

Nu știa ce să facă. Nu-l putea lua în casă. O mai fi având și purici. Ingână:

— Vagabondule!... nenișorule!...

Și poticnindu-se de câteva ori trecu pragul casei. Rămase un timp ne-mișcat în mijlocul camerei. Se căzni să nu cadă. Duse un picior înainte. Lăsă capul pe piept și închise ochii. Se simțea cuprins de o moleșeală plăcută.

Căldura, cu miros de lut proaspăt, îi învăluia obrazul. O aspiră cu nesat. Nu se gândea la nimic.

Genunchii i se frânseseră, făcându-l să tresară și să mormăie ceva supărat. Ațipise în picioare. Iși trase șapca de pe cap și o frământă în mâini. Ridică ochii spre fereastră.

Gândul trecu dincolo. Până la ateliere. Pupilele i se lărgiră. În ele se îngămădeau o mulțime de imagini. Locomotive, vagoane și oameni. Oameni mânjiți și în sdrențe. Clipi, neîncrezător în ceea ce vede. Mai făcu un pas. Șapca îi căzu din mână.

Hala de montaje i se strecură sub frunte. Ii cuprindea capul în întregime. În creștet simți o senzație aspră. Parcă i se sbârlea părul.

De peste zece ani demonta și monta locomotivele. Erau de toate felurile: din țară și din străinătate. Pe toate le cunoștea. Cum cunoaște un măcelar măruntaiele unor tauri căsăpiți. Inima, plămânii și vinele lor metalice. Toate bolile de care suferă. Și leacul pentru fiecare. Iși mânjea mâinile și fața în sângele lor negru. Duhoarea lor veche îi strivea pieptul. Oasele lor frânte îi intrau câteodată în carne.

— Fiarele!, — și scrâșni dinții.

Ușor, un zâmbet i se lăți în perii mari de pe față. Ochii i se micșorară. Buza de jos se îngroșă de fericire. Lanțurile macaralelor îi sunau în urechi. Cazanul uriaș se întindea spre cer. Pistoanele erau gata să sufle prin nările curate. Spițele înțepau osiile cu neastâmpăr. Coșurile de abia așteptau să sufle fum de cărbune.

Ridică ochii spre înălțimea ferestrei. Urmărea goana locomotivelor pe întinsul țării. Le auzea șuierul.

Apoi ochii i se întunecară iarăși. Atelierele dispărură ca într'o ceață.

ALEXANDRU JAR

ARIPILE ALBE ALE PĂCII

*Mereu trec aripi în zbor peste pământ,
Umbră târînd, freamăt sub nori,
Aripi nedoborîte de furtunile de vînt ;
Cine poate număra aripile care înconjură pământul
Intr'o zi,
Intr'un an,
Intr'un anotîmp,
In anii fără sfârșit?*

*Stoluri negre, de păsări cernite,
Sumbre, grele, croncănitoare,
Urmărind presimțite dezastre,
După legile stolului din veacuri venite,
După legile pămîntenilor, legile noastre
Pe care negrele pasări croncănitoare
Le știau neschimbate sub soare.*

*Stoluri mai roșii decît trandafirii flamingo
Care-și sting vîlvătaia în galbenul Nil,
Stoluri cu aripi revoluționare
Pe care iarna le trimite în exil
Din paradisul Deltei Danubiene
In paradisul Deltei Egiptene.*

*Dela Murmansk pînă la San-Domingo,
Peste arterele drumurilor, peste negrul noroiului
Au sburat aripile roșii ale războiului
Aripi uriașe de apocaliptic flamingo.*

Galbene aripi de foamete,
 Vinete aripi de ură,
 Putrede stoluri de moarte,
 Deasupra noastră trecură.

Urîta pasăre Arheopterix,
 Preistorica pasăre cu dinți,
 Se 'ntoarce să sfâșie inimi fierbînți,
 Inimi cum sunt crestele roșii,
 Dințate, cu care sfâșie timpul cocoșii.

S'au desfăcut larg aripile albe,
 Nu alegorice stoluri de lebede,
 Au fâlfăit albele stoluri repede,
 Peste vedenii de iad,
 Peste cetatea morții și a vieții — Stalingrad,
 Peste rugul pământului slav;
 Sevastopol, Varșovia, Wroclaw.
 Orașe? Măsele măcinate de crâncene carii
 De furia hoardelor mai slute, mai crunte
 Decât repezeau Vizigoții, Avarii.

Au fâlfăit aripi ca într'un cântec de leagăn,
 Cu care mamele leagănă pruncii,
 Freamăt de aripi pe treptele muncii,
 Aripi de fum la fruntea furnalelor,
 Albe stoluri au fâlfăit,
 Peste scheletul războiului albit,
 Culcat în lungi morminte de tranșee.

Au fâlfăit aripi vinete de liliaci,
 Aripi cleioase cu ghiară,
 Le simți în suflet atingerile reci
 În serile calde de vară.

Respingătoare mamifere sburătoare
 Legănate în turla cu capul în jos,
 Semănați cu domnii ce stau în picioare
 Dar văd toate formele vieții pe dos.

Domnii cu aripă cleioasă cu ghiară,
 Cu ghiară uriașă, o cange
 Infiptă în Filipine sau pe Gange.
 Strămoșii lor au fost corsarii ciungi

*Cu mâini sfârșind în sinistru cârlig
 Infipt în beregăți,
 În prețioase pungi ;
 strămoșii le-au lăsat în testament
 Să nu înceteze rodnicul antrenament.*

*Domnii în frac ce stau în picioare
 Dar văd toate formele vieții pe dos,
 Se clatină adesea cu capul în jos ;
 Strămoșii lor au fost corsarii ciungi
 Ce se legănav de frânghii la catarg,
 Pândind prăzi plutitoare în larg :
 Corsarii ciungi cu sete de sânge satanică,
 Aceștia au crescut zestrea britanică.*

*Strămoșii altora au fost strămoșii aventură,
 O nedescălcită adunătură
 Gonind din toate căile lumii,
 Fugind în corăbii sinistre
 Odată cu spaimetele crimei,
 Odată cu șobolanii cenușii ai ciumii.*

*Mereu trec corăbii cu guși de pânze obeze
 Peste nemângăiate oceane ;
 Fantomele acelor corăbii
 Vase de negură,
 Călăuzind flote engleze și americane,
 Arici plutitori de oțel,
 Cu perii sbârlitelor tunuri,
 Scormonind în longitudini și latitudini
 Dominioane, silozuri văduvite de bunuri.*

*Domnii din New-York, din sgârie Țori,
 Din Washington, Chicago, San-Francisco,
 Iși simt trezite gusturi ciudate uneori ;
 Adulmecând mierzme din tone de cafea,
 Arse în negre locomotive,
 Din binecuvântate motive,
 Să crească pe piață prețul cafelei . . .
 Nu te 'negri de jale, hârtie răbdătoare, —
 Dacă voi spune,
 Amintind de infernul armatelor brune,*

*Că nările acestea fremătoare,
Adulmecă mierezme de noi crematorii;
Că n'au să leșine, nici din ochi nu vor strânge
Văzându-și botforii văcsuiți cu sânge.*

*Monștrii nu vor desface
Aripile pasărilor albe de pace,
Ei scutură stoluri negre de ură,
Cutia Pandorei le colcăie 'n gură.*

*Ne stă în suflet greața
Ca fierea 'n nuca vomică,
Auzindu-le bălbăita
Amenințare atomică.
E tot ce pot gândi, tot ce pot face,
Guzganii din osânză — pentru pace.*

*Ei trimit peste mare plutitoare sicrie
Cu oseminte de arme, —
Dar brațele noastre n'au să le sfarme,
Nu vor desface lanțul din verige,
Nu ne vor prinde pradă 'n cârlige
Nepoții ciungilor corsari.*

*Nu ne vor robi, nu ne vor distruge
Cum au robit continentul negru,
Cum au distrus Incașii, Bisonii
Pirații lumii, Anglo-Saxonii.*

*Veți fi măsuțați cu aceeași măsură
Urmași ai strămoșilor de-aventură:
Unde-i adevărata voastră democrație?
In ce dungă de suflet iubirea de om?
Știu, am văzut-o, atârnând de pom,
Pendule-oameni, ce vor bate când va ajunge ceasul,
Larg legămate de un vânt de mânie;
Vi se pare că vântul bate încet?
Curând va sparge spațiul bătând înspre Wall-Street!
El poate face un pas gigantic
Udând carâmbul cimei pe plaja din Atlantic;
Un Guliver ce crește pe fiecare clipă...*

Un albatros îi bate pe umăr din aripă;
 Aripile larg când le desface
 Trece peste lume lumină de pace,
 Albatrosul fâlfâie pe umărul drept
 Dar îi bate o inimă roșie în piept,
 O stea roșie îi călăuzește pașii,
 Țintiți de lăncile roșii ale razelor ei
 Tremură 'ntre ziduri de aur ucigașii.

In țara mult trâmbițatei democrații
 Se făuresc mingii de ping-pong pentru copii,
 Mingii liliputane cu formulă atomică;
 Sunt făurite pentru copii,—
 Nu pentru jocuri,
 Ci să-i trimeată dintre cei vii
 Prin triste, umede, veșnice locuri.

Noi vrem copiii veacului ce vine
 Să stea sub semnul snopului de aur
 Și să citească 'n basme de un balaur
 Imperialist, uitat într'un cavou
 Mâncat de timp și chinuit de crime
 Și peste el să calce omul nou.

Tovarăși care nu cunoașteți istorie!
 Multe fapte din trecut să le cunoști
 Nu-i nicio glorie;
 Istoria sticlind în diademele reginelor,
 Arzând în privirile înfometate
 Când ciurma intra și ieșea din cetate,
 Când trupuri cădeau în lagună
 Impinse peste «Puntea Suspinelor»,
 Când moartea își rezema fruntea de lună
 Și luna era o fereastră privind peste nopți venețiene.

Trecutul de pierzanie al atâtor pași și regi
 Născuți cu osul putred
 Din mădulare blegi,
 Dar care apăsau, căinoși, grumazul lumii.

Strigoii aceștia vin de departe;
 Sunt unii mai aproape de jafuri și de moarte,

*Ii auzim turnând prin undele sonore,
Pândind cu ochii turburi aprinse aurore.*

*Istoria începe din Octomorie ;
Și către noi crescând trecu prin Stalingrad,
Monezile coclite din punga vremii cad,
Coroane și inscripții din veac se duc de-a-dura.*

*Rămâne fruntea 'naltă cu perle de sudoare
Și brațul care ține în loc de sceptor dalta,
Timpul închide-o poartă, timpul deschide alta
Azi tronuri și fotolii sunt negrele tractoare.*

*Cântec de slavă să închini cuvine-se
Poetule, puterii muncitoare, uriașă,
Dar pruncul tău să nu scâncească vers în fașă
Să fie-un cântec larg pentru U.R.S.S.*

*Peste toate hotarele
Pasărea păcii fâlfâie lumina,
Vârful aripilor ei sunt încă pătate de sânge,
Le scutură de groaza obuzelor, le strânge,
Trecând peste trupuri decapitate,
Peste lungi exoduri din satele arse,
Peste râul de lacrimi al amintirii,
Peste dramatice sdrențe
Fâlfâind lângă trupuri călite în rezistențe.*

*Curând pasărea păcii va fâlfâi albă lumina
Peste oamenii galbeni din Indonezia, din China,
Peste vulturii de lângă cer
Coborînd pe tărîmul lui Homer ;
Armele lor, pedepsitoare arme,
Căile imperiilor au prins să le sfarme.*

*Mereu vor trece aripi în sbor peste pământ
Mereu vor pluti corăbii între continente,
Dar vor luneca albe pe umedele căi ale lumii
Și nu vor mai coborî în porturi
Spaimetele crimei
Șobolanii cenușii ai ciumei
Și nedescălcita adunătură
Ca în America stromșii aventură.*

*Va fi grădină negrul noroiului
Și nu aripile roșii ale războiului
Ci numai stoluri trandafirii de flamingo
Vor stinge flacări de pene în galbenul Nil
Și pe sub norii veșnic în exil
Vor trece pasărilor albe ale păcii
Dela Murmansk până la San-Domingo.*

RADU BOUREANU

POVESTEA UNEI CĂLĂTORII

I

Întâlnirea celor doi frați cu bătrânul Moromete avusese un sfârșit neașteptat. Achim și Paraschiv Moromete se ridicaseră de pe pat și plecaseră amenințând. În clipa când ieșeau din curte, bătrânul deschisese fereastra dinspre drum și strigase în urma lor, scuișând printre cercevele:

— Să vă întoarceți când mi-oiu vedea eu ceafa! Ați crezut că de dragul vostru am strâns și mi-am făcut! Am să vând până la o palmă...

— Avem să vedem noi, bătrâne, a răspuns Paraschiv trântind poarta. Noi am venit... am crezut că înțelegeți omenește... Acum am terminat. Du-te și vinde și o să vedem noi!

— Ia stai puțin, a strigat atunci Achim, apucându-l pe celălalt de braț și întorcându-se cu fața spre geamul prin care Ilie Moromete scuișase în urma lor.

Paraschiv, surprins, s'a oprit și el și s'a uitat intrigat la fratele său.

— Ce este?, întrebă el.

Achim Moromete, fără să-i răspundă, îi lăsă brațul și se întoarse îndărăt, intrând din nou în curte. El se opri în fața casei, lângă prispă, gândind la rezezeală dacă trebuie sau nu să mai intre înlăuntru. Ilie Moromete, însă, îl văzuse și ieșise amenințător în prag.

— Ascultă, tată, zise Achim încet. Să-ți mai spun și altceva. Mi se pare că ai uitat prea repede... Știi la ce mă gândesc? Că poate n'ai să faci ce spui și... mi-ar părea rău. Să nu crezi că mint. Du-te și vinde. Am venit din București pentru alte socoteli, nu te speria degeaba. Ne-am descurcat noi zece ani și fără pământul tău. Crezi că de acum înainte?... Ei, asta am vrut să-ți mai spun.

Achim Moromete își măsură tatăl de sus până jos aruncându-i o privire ascuțită, se întoarse în loc și se grăbi spre Paraschiv, care îl aștepta intrigat.

— Ce i-ai spus?, întrebă el mormăind, neînțelegând ce putea să mai spună Achim după două zile de certuri și amenințări care răscoliseră tot satul.

— Știi ce?, zise Achim mulțumit. Mi-ar părea rău să nu vândă. Ascultă aici. Acum trei ani când a plecat Nilă pe front s'a întâmplat ceva despre care pe bătrân nu-l taie capul. Nilă, săracul, parcă a știut că n'are să se mai întoarcă și a avut grijă cu o săptămână înainte să se însoare. Adică să se cunune cu fata aia cu care trăia. Nici tu și nici tata nu știți că avea un copil de cinci luni... Abia acum mi-am adus aminte de asta. Copilul trăiește și are dreptul la douăzeci de pogoane de pământ. Până la douăzeci și unul de ani, mama lui, Veta, poate munci și strânge de pe dreptul copilului, de pe douăzeci de pogoane...

— Și i-ai spus bătrânului?, îngână Paraschiv uimit de prostia celui alt. Achim Moromete rânji și nu răspunse decât târziu, hotărînd altceva.

— E ceasul douăsprezece și jumătate. La două fără un sfert e o cursă spre Pitești. Am plecat! Lasă-l să vândă...

— Ești nebun, unde te duci? Tocmai acum?, zise Paraschiv neînțelegând.

— Mă duc la Veta. Proasta aia nici nu știe... De doi ani de zile de când ar fi putut să vie aici și să... Eu i-am spus lui Nilă, dacă mai ți-aduci aminte: Las-o, mă, dracului, de fată și lucrează cu mine... N'a vrut... Ei, ce să mai pierdem timpul! Eu mă duc la gară. Lasă-l să vândă, pe tata!...

— Ia stai puțin, zise Paraschiv. Ce vrei să faci?

— Ai să vezi mai pe urmă. Cred că mâine mă și întorc... După ce a plecat Nilă pe front, m'am dus într'o zi pe la Veta. Primisem o scrisoare dela Nilă și mă ruga s'o ajut, să-i dau ceva parole. N'am găsit-o, plecase la țară, dacă mai ți-aduci aminte, în Vaideci, de unde spunea că este... Așa are să se întâmple, Paraschive, mai spuse Achim, uitându-se la ceas și oprindu-se în mijlocul drumului. Eu mă duc pe jos la gară. Ți-am spus: mâine cred că mă și întorc. La revedere!

Achim coti pe o uliță care ieșea afară din sat spre câmpie și fără să măi spună vreun cuvânt, îl lăsă pe fratele său buimăcit în mijlocul șoselei.

« Ce-o fi vrând să facă? », se întrebă Paraschiv bănuitor. « Se duce la Veta! Pentruce? Pierdere de timp ». Plecarea aceasta i se părea fără folos. « Bătrânul are să vândă și ce-are să se întâmple cu Veta? Ce poate să-i facă? Să-l dea în judecată? »

Paraschiv Moromete o luă încet spre casa Mariei Moromete, sora tatălui lor, încercând să-și dea seama ce poate ieși în urma plecării pripite a lui Achim.

Intorși de două zile din București, frații Moromete încercau să oprească înstrăinarea averii familiei, pe care bătrânul Moromete vroia s'o fărâmițeze într'o afacere încălțită cu cineva din comună. Cu zece ani în urma, cei trei copii dintâi ai lui Ilie Moromete plecaseră de acasă în urmă unor certuri nesfârșite cărora tatăl lor le pusese capăt printr'o bătaie cruntă, împărțită fiecăruia fără milă. Ilie Moromete, vroia să-și treacă pe numele lui copiii din a doua căsătorie, ceea ce însemna că cei trei, Paraschiv, Nilă și Achim, vor trebui să împartă moștenirea și cu frații vitregi.

Pe vremea aceea, tatăl lor nu era bogat. Plecarea fiilor l-a îndârjit. Câțiva ani mai târziu o întâmplare neașteptată a schimbat viața familiei. Nevasta lui Ilie Moromete moșteni de pe urma unui frate fără urmași, casa, câteva pogoane de vie și un pogon de pădure într'o comună învecinată.

Ilie Moromete luă în mână aceste locuri și în scurt timp averea lui crescuse repede. Cu toate că el vânduse această moștenire care era de drept a copiilor femeii sale, el nici după aceea nu se cunună și nu-și trecu fiii pe numele lui. Creșterea aceastei a averii îi uimi și pe cei trei din București care, — în afară de cel mijlociu, Nilă, dispărut pe front în timpul războiului — reușiseră și ei să se descurce repede. Paraschiv avea acum, undeva, pe Șoseaua Pantelimon, colț cu Șoseaua Iancului, un consum alimentar; cât despre Achim, el înțelesese mai adânc viața orașului, pentru că el nu se oprise să vândă iaurt, cum spunea el în batjocură despre fratele său mai mare.

Hotărîrea bătrânului îi adusese în sat după zece ani de lipsă. Ilie Moromete, se încăieră cu ei chiar din prima zi, îndârjit de apariția lor care îi încurca planurile.

Plecarea bruscă a lui Achim i se părea fratelui său fără rost. El nu înțelegea pentru ce e nevoie s'o aducă și pe soția lui Nilă în această afacere. Veta Moromete nu se poate să fi uitat ziua când ea se măritase cu Nilă. Întâmplarea aceea o țineau minte amândoi.

II

Cu toate acestea, Achim Moromete, care nu gândea la fel, plecase din sat, luase trenul la ora două după amiază și după câteva ceasuri ajunsese în Pitești. El coborî apoi în gară și căută o cursă spre satul unde o știa pe soția fratelui său. Așteptă două ceasuri și când mașina veni, se urcă în ea și după cinci ceasuri de drum ajunsese într'o comună învecinată cu aceea a cumnatei sale, unde trebui să coboare și s'o ia pe jos încă vreo șase kilometri.

Când a intrat în Vaideci, era acum aproape miezul nopții și drumul satului pustiu și întunecos. Era un sat de munte, cu casele împrăștiate la mare depărtare una de alta. Achim Moromete bătuse în poarta primei case care i se păru mai luminată și când cineva veni să-i deschidă, gândindu-se cum de cine va trebui să întrebe, își aminti că numele de fată al Vetei, era Bododea, iar tatăl ei, găzar, un om care umbla prin sate cu butoiul.

— Vreau să întreb unde stă cumnata mea, Veta Moromete, a lui Bododea, găzarul, spuse el omului care îi deschisese și care se uita la el intrigat, după ce îi dădu bună-seara și se rugă să-l ierte dacă l-a sculat din somn.

— Veta Moromete, a lui Bododea Găzarul!?, se miră omul, vorbind rar și încet. Cumnata dumitale? Dar cine ești dumneaei?!

— Sunt cumnat cu ea, răspunse Achim, socotind că ajunge atât.

Omul începu să râdă, scărpinându-se la spate.

— Ascultă, zise Achim neliniștit. Știi, sau nu știi?

— Bododea Găzarul?! se miră iar omul. Ia stai nițel!

El se întoarse din poartă, intră în casă și Achim îl auzi vorbind multă vreme cu cineva.

« Ai dracului de toromaci, murmură Achim nerăbdător. Aici s'a răsturnat carul cu proști! Nici nu se cunosc între ei »...

Omul se întoarse la poartă, dar acum nu era singur. O femeie venea în urma lui. Amândoi se apropiară misterioși și femeia își vârî nasul în fața lui.

— Bododea Găzarul, nu e nimeni la noi în sat, spuse omul.

— Care e porecla, întrebă și femeia. Poate nu-i zice așa!

— E unul Bododea, care are o fată, Veta. Veta s'a măritat la București cu fratele meu, Nilă Moromete. Tatăl ei e găzar, umblă cu butoiul cu gaz și păcură prin sate. Eu sunt cumnatul ei, fratele lui bărbat-său.

— Ei, știi de, făcu femeia. Păi nu-l chiamă Găzarul, spuse ea tare, ducându-și mâna la frunte, a mirare. Ei, stai, stai! E Vasile Joacă, nu-l chiamă Găzarul! Veta! Așa!... Are copil mic!...

— Cum, strigă și Achim, nu-l chiamă Bododea? Spui că are copil?

— Aia e, zise femeia, sigură pe ea. Are copil mic. Bododea îl mai chiamă pe tat-său?, se întoarse ea spre bărbat.

— Mi se pare că așa îl chiamă, răspunse omul. Vasile Bododea, care are o fată... Da, așa îl chiamă!

— Are copil mic! Aia e, zise iar femeia.

— Nu e de pe-aici, spuse omul, apropiindu-se mai mult de Achim. Noi îi spunem Vasile Joacă, e oltean, odată la nuntă... nunta lui...

— Ei, unde stă, întrebă Achim ostenit, văzând că cei doi nu se grăbesc deloc să se culce.

Tot atât de fără grabă, omul și femeia îi spusé că Vasile Joacă stă lângă un pod. Casa lui e chiar în dreptul podului, la dreapta, cum mergi în sus.

Achim Moromete plecă și după ce merse un timp, auzi un glas din urmă, strigându-l. El se întoarse și-i văzu pe cei doi că stăteau tot în poartă și se pare că se uitau după el.

— Lângă pod! Nu e departe. Ține drumul drept... auzi el vorbele femeii.

Achim grăbi pasul și nu răspunse nimic. « Aștia ori n'au treabă, ori sunt eu nebun », își spusé el, neliniștit deodată de tăcerea nopții. El merse multă vreme pe șoseaua bine pietruită, uitându-se tot timpul în jurul său să nu treacă de pod fără să bage de seamă. Intr'un timp, părându-i-se că a mers prea mult, se opri pe loc și neliniștea dela început îi crescú. Aprinse un chibrit și se uită la ceas. Mai mult de o oră de când intrase în sat și întrebuse de Veta și podul nu se vedea nicăieri. Furios, se întoarse înapoi, uitându-se de astădată numai spre marginea dreaptă a șoselei, așa cum îi spusé-

seră omul și femeia. Fiindcă trecu iarăși multă vreme de mers și podul tot nu se vedea, se hotărî să se întoarcă iar înainte și să meargă mereu până va ieși din sat. Liniștit puțin, porni acum mai încet, spunându-și că nu face nimic dacă se întâlnește cu Veta un ceas mai târziu. Abia după încă o jumătate de ceas văzu într'adevăr spre marginea drumului capul unui tub de beton care intra într'o albie subțire a unui pârâu fără apă. *Lângă pod* însă, nici-o casă. Alături de drum se așternea o vâlcea într'o parte și alta a pârâului și Achim, răsuflând greu, după ce se uită scormonind cu ochii de-a-lungul pâlcurilor de sălcii ce umpleau locul de jur împrejur, se opri zăpăcit, ne-mai-știind ce să facă. Abia târziu ghici în depărtare, pe un dâmb înalt și pustiu, forma întunecată a unui bordei.

El porni într'acolo, ferindu-se să nu dea în gropile pietroase care umpleau vâlceaua și când ajunse sus, picioarele îi tremurau de oboseală. Casa, împrejmuită cu o ulucă veche și aproape putrezită, zăcea în întuneric, fără lumină. Achim Moromete rupse un băț gros dintr'o salcie, să se apere de vreun câine și vru să intre în curte, dar se răzgândi, bănuind că Veta e singură și e mai bine să bată în poartă, să n'o sperie. Așa și făcu, dar trecu iarăși multă vreme și nimeni nu răspunse. În cele din urmă, pierzându-și răbdarea, Achim intră în curte, se apropie de geamul casei urcându-se pe o prispă pipernicită și bătui ușor în el cu vârful bățului.

— Veto, strigă el, deschide. Eu sunt: Achim Moromete.

Nu se simțea nimic. Bătu din nou, tare, dar nici de data aceasta nu se arătă vreun semn că cineva locuiește casa. Achim se sperie puțin, ieși cam repede din curte și ajuns afară, se aplecă jos, căută un pietroi și începu să izbească în poartă cu toată puterea. În depărtare câțiva câini îi răspunseră prin lătrături stinse. Casa rămânea mai departe în întuneric. Omul se uită în urmă, se mai plimbă un timp, mai bătu de câte ori, până ce își dădu seama că Veta, — dacă stă acolo — nu este acasă. Mirosea a pustiu. Obosit, o luă înapoi pe vâlcea, hotărît să aștepte dimineața. Se uită la ceas. Arăta două. Mergând și ferindu-se de gropi, se gândi să se încerce undeva în sat să ceară găzduire, dar numaidecât părăsi dorința, aducându-și aminte de omul la care întrebuse de casa Vetei. « Cine știe ce dracu se mai întâmplă, gândi el. Mai bine dorm aici în vâlceaua asta ».

Achim Moromete oftă, se opri câteva clipe alegând un loc cu frunze mai multe, se întinse la pământ, se desbracă de haină, îi îndoi mâneca să-i țină cald sub coaste și se ghemui alături de un tufiș uscat, cu gândul să adoarmă numaidecât și să uite întâmplarea. Intinse capul pe cot și închise pleoapele. La început era gata să adoarmă, dar după câțva timp, în loc ca somnul să vie, omul începu să simtă ceva neobișnuit: crâmpieie de întâmplări și mai ales glasuri cunoscute îi vorbeau în urechi ca de pe altă lume. Un ce asemeni unei gănganii ce și-ar fi avut culcușul în inima lui porni să se frământa încet și frământarea crescua, apăsându-i pieptul, amețindu-l, trezindu-l din toropeală și alungându-i oboseala. « Banii n'au miros, lasă că e bine: fiecare dintre

noi cu daravelile noastre. Dacă ți-ași fi cerut brânză, nu ți-ași fi mai dat-o îndărăt, cu toate că lumea zice *invers*. Ia-ți banii!»...

Achim Moromete deschise încet ochii și se frământă pe pământ. «Nilă! Ei, Nilă!» își spuse Achim, gândindu-se că așa cum stă el acum, la fel o fi putrezit fratele său pe undeva pe întinderea stepei rusești. Cuvintele dinainte i le spusese Nilă, odată, când îi înapoia un împrumut. Deodată îl fulgeră prin minte că o fiară sălbatică ar putea să dea peste el și să-l mănânce. Sări în sus înfiorat; vru să se ridice și să plece, dar în aceeași clipă se liniști și se culcă iarăși. «Vara nu sunt dihanii și aici, chiar dacă e luncă, e aproape de sat», se liniști el. Omul încercă din nou să adoarmă, dar gândul la fratele său nu-l slăbea. Abia acum, după doi ani, își dădea seama că într'adevăr Nilă nu mai este. Pricepea bine că fratele său nu va mai fi nicicând, deloc, pentru veșnicie și această pricepere îi umplea sufletul de spaimă. Rămase cu fața în sus, privind cerul și încetul cu încetul se liniști. Noaptea era caldă și senină și prin aer bâzâiau subțire țânțarii. Uitându-se mereu peste cerul plin de stele, uită de soarta fratelui și i se topiră în minte și întâmplările din urmă, cu tatăl său. Setea lui de a nu scăpa averea pentru care se sfâșiaseră, el și cu ceilalți, de atâția ani, i se topi și ea, pierindu-i din gânduri. Achim se întoarse într'o parte, gemu greu și închise ochii, adormind buștean.

III

Comuna Vaideci era așezată pe o vale adâncă, între două dealuri care se asemănau atât de mult între ele, că, de cele mai multe ori, străinii care treceau pe-aici, la ieșirea din sat, rătăceau drumul din cauza lor și se întorceau zăpăciți îndărăt să-i întrebe pe oameni.

Când se deșteptă dimineața sub tufișul unde adormise peste noapte, Achim Moromete sări în sus buimăcit, câțva timp nefiind în stare să-și dea seama unde se află. Asemănarea dealurilor îl ului și mai mult. Casa Vetei, la lumina zilei, îi era necunoscută. Abia când zări micul pod cu tubul lui alb de beton își aduse aminte pentruce petrecuse noaptea în luncă. Se frecă la ochi, își aranjă cămașa și-și trase haina pe mâneci, uitându-se puțin îngrijorat în toate părțile, se temea să nu-l fi văzut cineva și să-l creadă nebun sau fugit din pușcărie. Nu se auzea și nici nu se vedea nimeni. Numai glasuri amortite de câine răzbăteau îndepărtat.

Achim Moromete ieși la șosea cu gândul să întrebe la prima casă dacă o cunoaște cineva pe Veta, unde stă, dacă stă în casa de lângă pod, unde este plecată și pentru cât timp. Fiindcă era prea de dimineață, se hotărî să mai aștepte. Uitase de spaima pe care o simțise înainte de a adormi și toată întâmplarea o trimise înapoi tatălui său din cauza căruia trebuise să facă această călătorie. Gândul la bătrân îl înfurie pe neașteptate și ca să se liniștească, începu să se plimbe aprig în sus și în jos, trosnind la fiecare pas pietrișul

aspru al șoselei și uitându-se neîncetat la ceasul dela mână, cu toate că știa bine că e zadarnic să se uite mereu la el: aici la țară, oamenii nu dorm și nu trăiesc după ceas.

Achim Moromete era un om căruia îi plăcea să-și amintească totdeauna că e și el dela țară, numai pentru a se bucura că acum nu mai este. Ceasul dela mână nu încetase, de atâția ani, să-i facă plăcere, tocmai pentru acest lucru. De asemenea și hainele de pe el, cravata și chiar ciorapii. Nu numai despre faptul că nu mai este țăran îi plăcea să-și amintească, la fel de încântat era și atunci când cineva aducea vorba despre viața lui din București, la începuturile ei. Am spus că Achim se descurcase la fel de repede ca și fratele său mai mare, Paraschiv. Nu se oprise însă ca acesta, la un Consum. După ce înțelesese că trebuie să-și lase cât mai curând, acolo de unde plecase, obiceiurile și felul de a vorbi, Achim Moromete în scurtă vreme a priceput mai bine și mai adânc decât frații săi, viața orașului. El n'a stat decât doi ani ca ucenic la un mare magazin de încălțăminte. În al treilea an a ajuns vânzător iar în celălalt an, director al magazinului, lucru care-i uimise la culme nu numai pe frați, dar și pe aceia care îl angajaseră. În acest post a rămas până astăzi, dar viața omului s'a schimbat totuși neîntrerupt. Pe vremea când făcuse « primul pas » în afaceri, a trăit câte zile de chin. Cuvântul *afacere* îl speria. Acest început venise la câteva luni după ce patronul îl numise șef peste vânzătorii magazinului.

— Dopuri de plută! Cine dracu își poate închipui că poți să faci bani cu ele?

Cel care îi vorbea era un vânzător nou angajat, care îi dădea târcoale.

— De ce nu încerci singur? întrebuse Achim bănuitor.

— Pentrucă n'am bani, a răspuns omul. Imi trebuie leafa mea pe câteva luni. Dopuri de plută!... Gândește-te și dumneata, a continuat vânzătorul. Trebuie sau nu trebuie să astupi sticlele? Și dacă le dai mai ieftin ca fabrica, le vinzi sau nu le vinzi?

— Bine, dar de unde le iei? a întrebat Achim surprins și mereu bănuitor.

— Tot dela fabrică, a spus acela râzând.

Atât i-a trebuit lui Achim Moromete. Să cunoască și să-și dea seama de felul în care merg unele lucruri. De aceia, a doua « afacere » a făcut-o singur. Câteva nopți a dormit neliniștit. Avea nevoie de o sumă destul de mare și pentru ca s'o aibe, a semnat o poliță și l-a rugat pe patron să-l gireze. Patronul l-a girat, făcându-l să înțeleagă că polița va veni apoi în mâinile lui și el, patronul, nu se va mulțumi doar să nu-i mai plătească mulți ani salariul. Achim Moromete nu se gândea deloc la postul lui de director. Deși nu fusese închis nicio noapte, cuvântul *pușcărie* îl îngrozea. Totuși lucrurile erau limpezi. La Constanța, peste câteva zile, vor sosi lămâi. Acolo, la descărcare, într'un anumit fel, se puteau cumpăra aceste lămâi pe loc, fără niciun fel de hârtie. Era limpede ca lumina zilei. În București, nimeni nu se gândea că prețul unei singure bucăți înseamnă de zece ori câștig.

Femeia încreți fruntea plină de mirare.

— De! Eu știu?! O fi!

— Cum, zise Achim ne mai înțelegând nimic. Nu știi dacă primăria e departe sau nu, de aici?!

— Primăria?! A! Primăria! răspuse femeia. Ziceam că de telefon întrebi, de! Cum să nu știu. Drept înainte. Ai să vezi că are o curte mare, cu monument. Cât vezi monumentul, acolo e...

IV

Omul porni grăbit uitându-se din mers la ceasul de mână. Vroia ca Veta să prindă cursa de prânz chiar astăzi și să se întoarcă în Vaideci. A ajuns la primărie și a intrat în curte cu pași mari. Și aici, de astă dată un bărbat, mătura curtea cu un târn uriaș de nuiiele.

— E cineva aici? întrebă Achim grăbit, fără să se oprească și fără să dea bună dimineța.

Omul s'a ridicat de mijloc și când l-a văzut a dus repede mâna la pălărie:

— Să trăiți! Da, a venit domnul secretar al mic. Pofțiți! a răspuns el lăsând târnul și luând-o înaintea lui Achim, să-l conducă.

Au intrat amândoi într'un coridor mic cu pereții încărcăți de afișe și ordonanțe și omul s'a îndreptat spre una din uși pe care scria «secretarul».

— Pofțiți, a spus din nou omul care îl conducea pe Achim, deschizând ușa și arătându-i cu mâna un tânăr care stătea la o masă și scârțâia cu penița pe un maldăr de hârtii. Vorbiți cu dânsul. Dânsul e...

— Dragă, uite ce este. Bună dimineța! Vreau să vorbesc cu cineva din Vlădoiieni, la telefon. Sunt din București, am treabă pe-aici. Ești draguț să ceri legătura? a vorbit Achim repede, ștergându-și fruntea.

Ajutorul secretarului, un țăran tânăr de vreo șaptesprezece ani, se ridică dela masă și răspuse zâmbind, puțin bâlbâit:

— Da... sigur! Cum să nu! Imediat! Liniile sunt libere, dimineța. Cu cine vreți să vorbiți din Vlădoiieni?

— Cu o cumnată a mea, Veta Moromete. Ea e de-aici din Vaideci, cred că o cunoști...

— Nu, n'o cunosc, a răspuns tânărul mergând spre telefon trăgând și infigând fișele cu dibăcie. Am fost și eu în București până acum câteva luni, am stat acolo vreo patru ani... acuma, am plecat... nu mai e de trăit.

— Pe unde-ai stat, întrebă Achim ca să spună ceva.

Telefonistul nu răspuse pentru că aparatul începuse să țârâie. Achim Moromete se așeză pe un scaun, neliniștit că poate Veta nu va fi fiind cunoscută acolo unde se află și va trebui să piardă prea mult timp și să se ducă după ea.

— S'a făcut, spuse după un timp tânărul, printre apelurile pe care le făcea pentru legătură. Da, merge repede. Ei, oficiile! Cine e la aparat?

O convorbire extra-urgentă. Da, da! Bine! Șapte și zece. Bine! Să trăiești! Eu te-am așteptat, de ce n'ai vrut să vii? Bine, te servesc, dragă și să știi că îmi pare rău; dă-l dracului, fă-i un raport și înaintează-l dirigintelui. Dau și eu o declarație! Parcă numai odată mi-a dat mie?!... ba un pachet de tutun, ba un timbru, măreau câte ceva lipsă... Vine și numără, le încurcă... pe urmă eu plătesc ca fraerul... Păi vezi? Fă-i un... Da, sigur! Trimete și te servesc...

— Ei, făcu Achim nerăbdător.

— Se face, zise telefonistul atârând receptorul încet, ca și când cine știe despre ce ar fi fost vorba. Apoi adăugă cu alt glas: Ce mai e prin București?

Achim spuse ceva și tânărul începu să-i povestească ce s'a întâmplat odată la « Vulturul de mare » unde lucra el, cum a venit poliția și a răscolit prin magazin. Asta se întâmplase în ultima vreme; pe urmă n'a mai stat în București.

— Soră-mea lucra la « Singer » și a plecat și ea, știți, nu-i mai ajungea leafa nici pentru o pereche de ciorapi. Aici...

Telefonul țârâi și Achim sări de pe scaunul unde se așezase. Tânărul se ridică fără grabă, încet, făcându-i semn că nu e nicio grabă, trebuie să mai aștepte.

— Alo! Vlădoienii? Ei, ce repede! Cine e la aparat? Da, întreabă oficiu! Este acolo în sat, o persoană, Veta Moromete? Da!? Să vie la aparat să vorbească cu un domn din București. Urgent! Da?? Stă aproape!? Atunci aștept, nu închide linia. Sigur, chiar acuma!... Aveți noroc, spuse telefonistul adresându-se lui Achim. Cică stă chiar lângă primărie, la câteva case...

Achim Moromete se apropie de aparat și luă receptorul din mâna telefonistului. Tremura puțin de nerăbdare. După un timp destul de îndelungat, auzi un glas gros strigând « vorbiți », apoi numai de o voce necunoscută, care îl uimi prin asprimea cu care îl întâmpinase:

— Cine e acolo?

— Veta, tu ești? Aici e Achim.

— Achim? Care Achim?!

— Ei, ce e cu tine, nu ne mai cunoști? Ne-ai uitat de tot!... Fratele lui Nilă...

Din cealaltă parte, câteva clipe, glasul nu răspunde nimic și Achim vru să-i spună din nou cine e, dar fu întrerupt.

— De unde vorbești, îl întrebă de dincolo, femeia.

— De-aici dela tine, din Vaideci. Am sosit aseară și nu te-am găsit acasă. E ceva urgent, vreau să vorbesc cu tine, așa că ia cursa care trece acuma, de dimineață, prin Vlădoieni și eu am să te aștept la Grințeni cu o căruță. Pregătește-te repede să nu scapi mașina.

— Ce vrei să-mi spui? a întreat glasul de dincolo. S'a întâmplat ceva?

— Da, s'a întâmplat, e ceva important. Nu te caut eu tocmai din București de pomană! Te privește mai ales pe tine, personal... Te aștept la Grințeni... La revedere!

Glasul din cealaltă parte mai întrebă ceva, dar Achim care era acum sigur că va veni, răspunse de câteva ori tare, ca și când n'ar fi auzit ce spune:

— La revedere, Veta, vino urgent, vezi să nu scapi cursa... la revedere!

Apoi așeză receptorul în furcă și mereu grăbit, scoase din buzunar câteva hârtii, să plătească. Plăți și ieși afară aproape în goană, lăsând ușa larg deschisă, fără să mulțumească și fără să salute.

Puțin timp după toate acestea, Achim Moromete găsi un om care se învovă să-l ducă înaintea mașinii și nu vru să aștepte niciun minut deși până la Grințeni nu erau decât șase kilometri, iar până la sosirea mașinii trebuiau să mai treacă multe ceasuri. Fără să-și dea seama pentru ce, lui Achim nu-i plăcea satul Vetei. Dacă s'ar fi gândit bine, și-ar fi dat seama că acest lucru nu este străin de faptul că n'a găsit-o acasă pe cumnată și mai ales că a fost nevoit să doarmă sub cer deschis — deși satul nu avea nicio vină. Achim, însă nu era necruțător cu el însuși. Ceea ce simțea era bun simțit, de aceea, când se văzu în căruța omului strigă la el să-i dea drumul mai repede.

În clipa când treceau prin fața primăriei, omul pe care îl găsisse dimineăța măturând, ieși repede în urma căruței, făcând semne cu pălăria și arătând ceva spre curte, înapoi. Căruțașul trase de hățuri și Achim, intrigat, se întoarse în loagănul mic pe care ședea, strigând totuși către omul care îl ducea, să nu oprească, să-i dea drumul înainte.

— Stai să vedem ce are cu noi, a răspuns căruțașul nepăsător, sărind alături de cai.

Tot atunci se petrecu ceva neașteptat. Din curtea primăriei, ieși un alt om, îmbrăcat orășenește, care se alătură de cel dintâiu, uitându-se lung în urma căruței. El îi zâmbi lui Achim ca unui cunoscut și de departe, îi făcu un semn familiar cu mâna. Nedumerit, Achim se uită la vizitativ și-l întrebă:

— Ce e cu ăsta?! Ce vrea dela mine?!...

— E notarul dela primărie, răspunse acela. Ei, ce este, strigă el înapoi. Ce vreți?

Achim se uită iarăși în urmă. Omul îmbrăcat orășenește îi făcu din nou un semn care îl neliniști. « Cine știe ce s'a întâmplat și n'am să pot ieși înaintea Vetei », își spusé Achim furios.

— Ascultă, strigă el către căruțaș. Urcă-te și dă-i drumul odată, că m'am săturat de-atâtea...

— Stai să vedem ce-are cu noi, răspunse căruțașul. Ce e, mă, ce s'a întâmplat?

Omul îmbrăcat ca la oraș, la întrebarea vizitativului, îl apucă pe celălalt lângă care venise, de braț, și răspunse iarăși prin câteva semne ciudate, intrând în curtea primăriei și lăsându-i pe cei doi nedumeriți.

— La întoarcere, strigă el înainte de a intra în curte. La întoarcere!

Răspunsul acesta i se păru lui Achim ca o amenințare.

— Ce dracu tot vor ăștia?! strigă el, mișcându-se agitat pe micul leagăn al căruței. Ai de gând să-i dai drumul, sau o iau pe jos?!

— Pe jos? întrebă căruțașul. Nu se poate. Cum o să te duci pe jos când e căruță? mai spuse el urcându-se pe loitră și apucând hăturile în mâini.

Când se așează pe cutia lui, roatele sdrăngănită și caii o luară la trap. Deodată însă, parcă înadins, țăranul ridică mult biciul deasupra capului și învârtindu-l în aer agitat, ca unul care gonește să ajungă undeva înainte de a se întâmpla o nenorocire, începu să strige într'una, gonind pe șoseaua pietruită și făcând o larmă asurzitoare:

— Haidaaa! Eei!... Ciorapii lui tac-tu de cal. Puturosule!

De prin casele rare ale satului, câte-un om își sucea gâtul, uitându-se lung după ei. Intr'un timp, Achim prinse cu urechea un glas subțire de copil care striga în urma lor, cu veselie:

— Fuga 'n Egipt!... Fuga 'n Egipt!...

Goana aceasta a ținut până ce au ieșit din sat. Fără vreun motiv, ca și când ar fi fost înțeleși cu țăranul, caii s'au oprit amândoi deodată din plin trap și au luat-o încet la pas, mișcându-și cozile lor lungi parcă a mulțumire. Țăranul a lăsat și el biciul din mână, a atârnat în același timp hăturile de vârful loitrei, și-a scos pălăria din cap și a așezat-o alături de el, pregătindu-se nu se știe pentru ce.

— S'a întâmplat ceva, întrebă Achim nedumerit de oprirea bruscă a cailor și de mișcările omului.

— Nu, nu s'a întâmplat nimic, răspuse acela fără să se întoarcă; apoi adăugă după un timp, ținând în mână ceva învelit într'o cârpă verzuie: Vreau să-mi fac niște tutun.

Achim se întinse peste leagăn și oftă, uitându-se la ceas. Țăranul își desfăcuse cărpa verzuie și se pregătea să sfărâme în fundul pălăriei o păpușă uscată de tutun.

— Mă mir de ce te-i fi grăbind, spuse el însoțindu-și vorba cu sfărâmatul păpușii. Mașina vine abia pe la prânz...

— Nu-mi place să merg în căruță, răspuse Achim înțepat. Mână mai repede.

Țăranul se uită la el pieziș și nu se sinchisi, culegând liniștit cotoarele de tutun din pălărie și aruncându-le peste căruță în așa fel încât s'ar fi părut că treaba îi face multă plăcere.

«Ai dracului toromaci», gândi Achim, resemnat să privească până la sfârșit cum omul, după ce a terminat de sfărâmat și și-a umplut chimirul cu tutun, a scos din altă parte un jurnal, și-a răsucit o țigare și apoi și-a aprins-o după multă vreme, chiar dela pânza verzuie în care ținuse mai înainte păpușa. Scăpăratul din amnar l-a scos pe Achim din sărite:

— Am eu chibrit, aprinde, nu te mai omori, a spus el, dar tot atunci o scânteie făcuse cărpa să scoată fum și țăranul a mișcat triumfător din deget, respingând chibritul:

— Poate să plouă, să ningă, să viscolească și eu tot aprind, a explicat el lui Achim, mișcând cărpa aprinsă prin aer, drept dovadă.

— Da, dar mână mai repede, i-a tăiat-o Achim răsufând greu.

Omul s'a întors cu spatele, nepăsător, pufăind din țigare. Curios, însă: caii au pornit deodată la trap ca și când ar fi auzit ce vorbiseră oamenii. Țăranul nici nu se uitase la ei și nici nu părea mirat că animalele o luaseră tam-nisam la goană.

Achim Moromete, fără să se mai mire, întinse mâinile pe marginea leagănului și începu să aștepte cu nerăbdare trecerea timpului. Până ce au ajuns în Grințeni, nici el și nici țăranul n'au mai schimbat vreun cuvânt. Numai într'o vreme, a auzit un nechezat scurt și glasul țăranului mormăind supărat Unul din cai, în timpul trapului, începuse să dea de veste că are de gând să arunce afară ceea ce mâncase.

— Joci sârba, a mormăit căruțașul trăgând de hățuri.

La Grințeni, Achim Moromete sări jos din căruță și se uită la ceas. Se opriseră la o răspântie de drumuri într'o poiană plină cu rămășițe de nutreț, de băligar și de paie îngălbenite. Alături de această poiană, într'un colț, era o cârciumă cu obloanele mari și cu câteva mese și scaune lungi, scoase afară. De-a-lungul gardului care împrejmuia curtea cârciumii, doi oameni jucau popice. În fața poienii, puțin mai sus, Achim văzu o clădire înaltă cu multe ferestre, pe fruntea căreia citi: Banca Populară «Primăvara» 1931. Alături, chiar lângă bancă, împrejmuită cu un gard frumos și o grădină cu alei plină cu pomi, se vedea o casă de o frumusețe care îl uimi pe Achim.

— Acolo stă părintele Alexandru Popescu, spuse căruțașul ghicindu-i uimirea.

— E bătrân? întrebă Achim, gândindu-se dacă proprietarul are destul timp să se bucure de frumoasa casă care se vedea că e de curând făcută.

— Nu. Nu e bătrân. Abia s'a însurat. D'aia...

— De unde dracu au popii ăștia bani, întrebă iarăși Achim, ros de invidie.

— Mai întrebi, răspunse țăranul. Nu vezi că banca e alături?!

— Da, dar ce facem până la douăsprezece? Abia e nouă... zise Achim uitându-se spre cârciumă.

— De, acuma, răspunse căruțașul, eu ce să-ți spun? Mie nu-mi place băutura, ca pisicii untura!...

— Ei, gata, acuma. Am terminat. N'am mâncat de ieri dela prânz, mai spuse Achim așezându-se la una din mese. Să așteptăm. Du-te și spune-i cârciumarului să vie încoace.

Achim Moromete se uită la ceas, îl răsuci, îl duse la ureche, apoi, când omul se întoarse cu niște măsuri de băutură în amândouă mâinile, el se trase mai aproape și se pregăti pentru cele trei ceasuri cât mai avea de așteptat până s'o întâlnească pe Veta Moromete.

Căruțașul se așează și el alături și turnă fără sfială în pahare.

V

Chemarea aceasta a unui cumnat la care nu se mai gândise de ani de zile, o găsi pe Veta nepregătită. Nu înțelegea pentru ce ar putea s'o caute. Se învățase de mult să se știe singură, fără niciun fel de rude și mai ales fără cumnați. După ce se întorsese din București, i se părea ciudat că tatăl ei mai trăiește. Încă dinainte de războiu, îl uitase atât pe el cât și pe singura ei rudă din sat, o mătușă bătrână, fără copii, care îngrijea de casă, în timp ce tatăl ei umbla cu gaz și păcură prin satele dela câmpie. În iarna următoare întoarcerii ei în sat, muri și această femeie și Veta, rămasă singură, se rugase mereu de tatăl ei să nu mai plece de-acasă. Din nenorocire, Vasile Joacă, după ce era sărac, mai era și ambițios. Nu-i plăcea să trăiască din mica pensie a fetei, spunând că mai se simte în stare să-și țină și singur zilele.

Achim Moromete nu găsisese pe nimeni acasă. Starea de sărăcie a soției fratelui său nu-l mira. El cunoștea în parte povestea ei și a lui Nilă, dar pe aceea a lui Vasile Joacă n'o cunoștea bine nici Veta. Înainte de a veni în Vaideci, trecuse și el prin București. De fapt, Vasile Joacă, tatăl Vetei, era de undeva de pe Olt și plecaseră din sat împreună cu un frate care muri la câțiva ani după aceea. Plecările acestea de prin sate rareori lua un drum bun. Nici nu apucaseră bine țaranii să-și dea seama că sunt proprietari de pământ că se și pomeneșeră cum acest pământ se adunase pogon cu pogon, închegându-se de astă dată nu în moșii întinse, ci în mici moșioare dela cincizeci de pogoane în sus. Ne mai având ce munci, cei rămași fără pământ își căutau de lucru în altă parte, nu însă pentru a se apuca de altceva ci pentru ca să strângă bani și să cumpere la loc averea intrată în mâinile unuia ca Ilie Moromete.

Din opt pogoane câte primise la împrumut, tatăl lui Vasile Joacă le mai lăsase, lui și celuilalt frate, două pogoane. Dela început, omul vânduse unul ca să poată plăti foncierea pe trei ani, apoi, după câțiva ani trebuise să mai vândă un pogon ca să plătească împrumutarea. După moartea acestuia, Vasile Joacă și fratele lui, s'au înțeles să vândă și ei un pogon și cu micul lor capital, să facă negustorie în București. După un an de zile, într'o primăvară, au cheltuit și acești bani. Vasile lăsă baltă meseria de precupeț și sfătuit de un prieten care venise și el din Vaideci pentru același lucru, se apucă să vândă gaz. Într'o zi, se hotărî să părăsească Bucureștiul: prietenul din Vaideci îi vorbise de o văduvă dela el din sat care nu era săracă și îl îndemnase:

să se însoare cu ea. Era o femeie care se măritase de două ori și acum n'o mai lua nimeni. Bărbații pe care îi luase, muriseră pe rând.

— La noi, oamenii sunt nițel bătuți în cap. Fata asta e tânără și frumoasă și cum îți spuneam, toromacilor noștri le e teamă să se însoare cu ea, să nu moară și ei, ca ceilalți, îi spusese prietenul de gaz. Dacă n'aș fi însurat, aș lua-o eu...

Vasile Joacă s'a dus în Vaideci, a cunoscut-o pe femeie — care aștepta de trei ani pe cineva — și a luat-o. În loc să moară, el a început să trăiască în Vaideci, a făcut-o pe Veta și s'a lăsat de gaz.

În acest timp, fratele său stătea în București și făcea mereu negustorie, fără niciun rost, pentrucă nu-i prea mergea. Într'un timp, Vasile Joacă se dusesse la el și îl îndemnase:

— De ce nu faci mă, ca mine? Îți trece vremea, ai să îmbătrânești și pământ tot n'ai să cumperi.

— De unde știi, răspunsese fratele săltând capacul unui cutar așezat sub pat și vânturându-i pe sub ochi, un teanc de hârtii.

— Cât ai? se holbase Vasile înmărmurit.

— Am de trei pogoane, mai stau să fac pentru încă două și mă întorc în sat.

— N'ar fi bine să te răsgândești? spusese iar, după un timp, Vasile Joacă uitându-se peste fața slăbită a aceluia. Eu cred că trei pogoane și cu încă jumătate de pogon care mai e și dacă te însori...

— Ori e albă ori e neagră, a răspuns fratele zâmbind. Ce vrei să faci? N'are niciun rost să mă întorc... Trebuie să fac de cinci pogoane. Altfel, le pierd și pe-astea și atunci?

— Și dacă faci cinci? întrebasese Vasile gândindu-se la ceva. N'ar fi mai bine să rămâi în București? Inveți o meserie... eu știu? Tot e mai bine...

— Lasă că am văzut eu ce e aici, Vasile, a răspuns fratele întristat. Nu se poate. Mai stau și pe urmă plec...

Acest frate al lui Vasile, a mai stat în București și a împlinit pogoanele, dar s'a întors în sat atins în piept. A cheltuit apoi toți banii strânși pe doctorii și Vasile Joacă a trebuit să vândă și ultimul pogon moștenit, ca să-l poată îngropa.

Mulți ani după aceea, tatăl Vetei s'a bucurat de o viață liniștită. Nevasta ținea la el și omului îi plăcea mereu să-i aducă aminte:

— Vezi, fă, că dacă mor eu, nimeni nu te mai ia!

Veta a avut norocul să trăiască nouă ani într'o casă în care părinții ei nu se certau niciodată. Din nenorocire, Vasile Joacă se desmetici din această viață liniștită într'o zi când femeia, în urma unei sarcini cam târzii, muri, chinându-se să nască. Moartea aceasta, scurtă tinerețea bărbatului. Omul își trăi durerea un an de zile, apoi aduse în casă pe sora nevestei, să îngrijească de fetiță, iar el se apucă să colinde drumurile cu butoiul cu gaz. Prin moartea femeii se simțea deslegat de sat și drumurile nesfârșite cu căruța îi plăceau mai mult decât să muncească cele două pogoane ale nevestei.

— Intr'o vară, când Veta terminase școala primară, Vasile Joacă a luat-o pe fată în căruță și s'a dus cu ea la prietenul lui de gaz din București.

— Ca să vezi, mă, frate, i-a spus el aceuia. N'am murit eu, a murit ea, săraca. Ei! Mi-a lăsat sufletul ăsta! Ce să-i fac? O dau să învețe o meserie! M'am gândit... Undeva la o fabrică. Eu îți plătesc... ține-o la tine. Tu, trebuie să cunoști pe cineva...

A doua zi, Vasile Joacă s'a suit în căruță și a plecat închinându-se, iar Veta a rămas în București. La început, în răstimp de trei, patru luni, ea îl vedea pe tatăl ei mai des, pentru ca după un an să nu-l mai vadă de loc. Rareori primea câteva rânduri șterse și tremurate în care îi spunea să fie cuminte și să-și vadă de meserie. Veta a învățat repede să lucreze. Femeia găzarului a luat-o cu ea la o filatură de bumbac de pe șoseaua Vitan, unde era lucrătoare. Când a început să câștige și să cunoască lumea, Veta și-a căutat o odaie în cartier și s'a rugat de gazdă să-i înlesnească mutarea. Prietenul tatălui ei, care avea și el un copil, i-a făcut un pat de scânduri, un scaun și o măsuță, i-a cumpărat de ocazie o lampă de gătit, o saltea de paie, două cearșafuri de tort și încă alte lucruri mai mărunte și i-a urat noroc.

Veta avea acum cincisprezece ani și știa să se descurce bine. Pe Moromeți, adică pe Nilă Moromete, l-a cunoscut la un an după ce se mutase, într'un bal din Cărămidari, unde se dusesese cu câteva prietene. Veta avea o fire veselă și încă după atâția ani, îi plăcea mereu orașul. La bal, tocmai era ostenită după ce jucase mult și se odihnea alături de un om gros și fioros la înfățișare, pe care nu-l văzu, decât după ce acela i-a vorbit.

— Nu prea, a răspuns Veta pufnind-o râsul așa cum făcea totdeauna când îi vorbea vreun bărbat. O înveselea felul serios în care deschideau unii dintre ei gura. La fel făcuse și Nilă Moromete spunându-i că pare ostenită de atâta joc. «Dumneavoastră nu jucați?» a întrebat ea după un timp, intrigată că omul n'o ia la joc, așa cum i se întâmpla de obicei.

Omul de alături s'a șters pe frunte stângaciu și a îngăimat:

— Ba joc și eu...

Apoi a tăcut. După câteva clipe și-a întors capul spre ea și a privit-o încercând să zâmbească:

— Sînt cam greu... sparg dușumeaua...

Veta a răs iarăși, uitându-se în jur, înveselită. Omul fioros, cu fața întunecată și mare, părea fricos, lipsit de curaj. Ii plăcea. Ii plăcuse mai ales spre sfârșitul balului, când Niță, abia îngăimând, îi spusese că ar vrea s'o mai întâlnească, dacă nu se supără. S'au împrietenit cam greu, apoi după câteva luni, au hotărît să trăiască împreună. Ziua aceea a fost însă umbrită de întâlnirea ei cu cei doi Moromeți, Paraschiv și Achim. Nilă, după sosirea lui în București, lucrase dela început la construcția unui bloc pe C. A. Rosetti și fusese apoi angajat portar la sfârșitul construcției, chiar acolo. El a chemat pe cei doi frați în camera lui de portar și împreună cu Veta, le-a adus la cunoștință ceea ce făcuse.

Pentru a sărbători această zi, Nilă Moromete cumpărase niște sticle. Veta era veselă și se bucura că are să cunoască familia bărbatului. Cei doi au sosit, s'au așezat la masă iar Nilă a destupat o sticlă.

— Nu v'am spus despre ce e vorba, a zis el încercând să zâmbească. De fapt el zâmbea, însă buzele lui groase abia se întindeau și nu se cunoștea nimic. Mă însor, a zis el turnând în pahare. O iau pe ea.

Cei doi frați s'au uitat la el cu răceală, iar Vetei i-a înghețat toată bucuria când a simțit ochii viitorilor cumnați măsurând-o de sus până jos. Mai puțin nesimțit, Paraschiv a întrebat-o încet, curios:

— De unde ești-m'?!

— Din Muscel, a răspuns Veta uitându-se la Nilă, care fără să se sinchisească de îndoiala fraților, stătea liniștit la masă și bea vin.

— Din ce comună, a mai întrebat Paraschiv la fel de curios.

— Din Vaideci...

— Vai de ei!!! Ce comună e asta?

— O comună... a îngăimat Veta stingherită de glasul lui Paraschiv.

— Și cum, mă, Nilă, zici că vreți să vă însurați? întrebase și Achim cu un glas care pe Veta o neliniști. I se părea că acela vrea să spună cu glasul lui: « Cum, vreți să vă însurați, așa, de capul vostru? ».

— Ei, ce ziceți de ea, răspunsese Nilă uitându-se la fată și punându-i mâna pe umăr.

Veta, la această mișcare a bărbatului, se alăturase de el strâns răzîmându-și obrazul de palma lui de pe umăr. Fiindcă cei doi nu răspunseseră nimic, Nilă a umplut iar paharele, l-a ridicat pe al său, a ciocnit cu fata și cu frații și a băut dintr'odată.

— Ea este, a continuat el încercând iar să zâmbească.

— Să vă fie de bine, a spus atunci Achim golind paharul. Dar ia spune Nilă, cum stați? Ce avere are ea? Lucrează în București? Unde? Spune!?

Nilă s'a uitat la fată, de astădată zâmbind de-a-binelea și a răspuns cu un gest, mutând paharul dela locul lui:

— Lasă, mă!

Cei doi s'au uitat unul la altul și au zâmbit și ei.

— N'are nimic, mă, a spus după un timp Nilă, mișcându-se liniștit și greoiu, în scaun.

Paraschiv și Achim s'au uitat iarăși unul la altul.

— Și tu te însori cu ea, mă, așa? Fără nimic?! a spus Achim uimit, uitându-se spre Veta cu dispreț.

Fata s'a îngălbenit de rușine și zăpăcită, nu știa ce să mai facă. Paraschiv și Achim o priveau acum în batjocură și de asemenea îi aruncau și lui Nilă priviri de reproș și dispreț.

— Ei, păi atunci să vă fie de bine, a spus Achim din nou, mereu batjocoritor. Să ne chemați și la botez.

— Când vă duceți la primărie? a întrebat Paraschiv zâmbind ascuțit.

Veta se uita disperată la bărbat și nu înțelegea nimic.

Nilă tăcea, cu fruntea în jos, ca un vinovat. Nici nu se uita la ea și părea că își dă seama de prostia pe care era gata s'o facă, însurându-se cu ea.

— De ce vă bateți joc de mine, a spus atunci ea după un timp, curajoasă, luând o hotărâre. Nici nu mă cunoașteți! Eu nu l-am tras de mânecă.

Cei doi au privit-o cu aceeași răceală și nu i-au răspuns. Nilă tăcea mereu, pus pe gânduri. Fata a început deodată să plângă și auzind-o, Nilă s'a învârtit în scaun și s'a uitat la ea doborât de mirare. Paraschiv și Achim tăceau nepăsători. Tăcerea aceasta o strivea pe Veta și s'a ridicat în picioare cu obraji aprinși. Incetase să mai plângă:

— Nilă, baremi să-mi fi spus... Nu m'aș fi supărat! a zis întristată pe neașteptate și căsnindu-se să nu plângă iarăși. Ai să găsești una bogată... Mai bine nu ne întâlneam... Nu e nimic... Eu mă duc...

Veta a tras scaunul în lături și a vrut să plece. Ciudat însă, Nilă, care stătea ca un molâu și se uita la ea tăcut, văzând-o că vrea să plece a apucat-o deodată de mână și a tras-o cu atâta putere înapoi, pe scaun, că fata a țipat.

— Stai jos, a spus el încet, privind-o în ochi. Unde te duci? Ești nebună? Ce-ai cu ei? Ce ți-au făcut? Lasă-i în pace... Ia ici și bea și vezi-ți de treabă...

Uimită, Veta a zâmbit printre lacrimi și-i asculta, tresărind, vorbele scurte, care chiar dacă apărau pe frați, îi mergeau tot ei la inimă.

După aceea, n'au mai vorbit despre însurătoare și avere. Nilă își bea paharul la fel de liniștit și nu era dispus să mai dea nicio explicație despre nevasta lui. Stătea cu frații la masă, bea vin, se uita din când în când la Veta și tot la fel, întreba câte ceva pe cei doi:

— Ce-ați mai făcut cu cutare lucru?

Apoi după alt pahar:

— Ce Niculae, v'ați mai întâlnit? Nu v'a venit ordin de concentrare?

Cei doi răspundeau ce au făcut și întrebau și ei la fel. Apoi după ce au terminat de băut, s'au despărțit.

După un an, Veta născu un băiat care încă din fașă semăna cu Nilă, mai bine decât Nilă cu el însuși. În acest timp, însă, viața omului se schimbă.

Plecarea zi de zi a Vetei, la fabrică, la început nu-i plăcuse bărbatului. I se părea că nu este în stare s'o întrețină singur. Pe de altă parte, nu înțelegea cum de îi place nevestei lui să lucreze, să se scoale în fiecare dimineață cu noaptea în cap și din plin centru, să se ducă tocmai pe Vitan. De aceea el căută și-i găsi Vetei un alt serviciu, mai ușor credea el, chiar în bloc, la un domn, Neusdeter, dela etajul al doilea. Abia după ce i-l găsi, îi spuse într-o Duminică:

— Măine nu te mai duci la fabrică. Ți-am aranjat eu aici, la domnul Naișdeter, un serviciu. El e doctor și ai să lucrezi cu el când are vizite.

Speriată, Veta a făcut ochii mari câteva clipe, apoi a zâmbit și i-a răspuns:

— Zău, Nilă, eu nu mă pricep. Lasă-mă la fabrică. Mă gândesc că acolo, eu știu meseria și acuma, cum s'aude de războiu, cine știe!... La fabrică

Ea încercase să-l asculte, dar după terminarea războiului, când ziarele vesteau mereu întoarcerea prizonierilor din Rusia, Veta începu din nou să se chinuiască și să aștepte. Vasile Joacă, deși bătrân acum, umbla mereu cu butoiul cu gaz prin sate. Cu câteva luni în urmă, pe la sfârșitul primăverii, Veta se hotărî să se întoarcă în București și să înceapă să lucreze iarăși la fabrică. Citea și auzea că de-acum încolo, viața muncitorului are să se schimbe și acest lucru o îndemna și mai mult să se apuce de lucrul ei la filatură. Undeva în Vlădoieni, avea o prietenă din fabrică, ai cărei părinți trăiau acolo. Ea luă într-o dimineață mașina, cu gândul să-i întrebe pe părinți de adresa prietenei; căreia vroia să-i scrie și s'o întrebe dacă se poate întoarce în București. În Vlădoieni a găsit-o pe fosta colegă în concediu. Prietena i-a spus că se poate întoarce la fabrică, dar nu acum; e mai bine la toamnă. Tot în Vlădoieni, Veta găsi de lucru la un negustor de lemne, unde se hotărî să rămână până în toamnă, cu toate că negustorul nu-i plătea mare lucru. Copilul însă era slăbit și acasă ar fi putut muri de foame, pentru că Veta nu avea nimic; tatăl ei vânduse și bruma de pământ ce-i lăsase mamă-sa. Vasile Joacă trebuise să-și schimbe căruța și butoiul care de atâția ani de umblet, putreziseră.

Chemarea cumnatului i se părea de neînțeles. Nu-l putuse uita pe Achim din ziua măritişului ei când acela o cântărise ca pe o marfă. De câte ori îi venea în minte întâlnirea aceia, mereu i se urca sângele în obraji. La început, glasul repezit și graba cu care îi vorbise Achim la telefon, îi tăiasе răsuflarea. Fulgerător, un gând îi trecuse ca o săgeată roșie prin minte: Nilă. Ghici însă repede, tot în glasul cumnatului, că nu pentru ceva care i-ar face ei bucurie, o căuta Achim. Când a ieșit din primărie era puțin amețită. Faptul că Achim venise după ea în Vaideci o uimea și îi umplea inima de neliniște. Pentru ce anume o căuta? Aflase nelămurit că cei doi cumnați și mai ales Achim învârteau afaceri în București și că aveau bani mulți. Ceea ce însemna că nu pentru ceva de acest fel o căuta acum cel mai mic dintre frații Moromete. Pentru ce atunci? « Ah, Doamne, trebuie să fie ceva cu Nilă! » își șoptise Veta alergând spre casa negustorului de lemne. « Doamne, Doamne! Nu se poate! Pentru ce mă caută!? Trebuie să fie ceva cu Nilă »...

Gândul acesta grozav îi tăia picioarele. Apoi deodată nesocotința nădejdiei o părăsi și se hotărî să nu se ducă. N'avea ce vorbi cu Achim. Ar fi putut să-i spună ceva la telefon, să-i spună totuși pentru ce o chiamă. Intr'un timp, mergând spre casa unde ținea socoteala lemnelor, chemarea lui Achim, prin faptul că nu vroise să-i comunice nimic, i se păru la fel ca și atunci când îl întâlnise, îndrăzneată și plină de nerușinare. « El e sigur că am să dau fuga », gândea ea înfuriată. Ce are cu mine? Să vie aici, dacă are ceva să-mi spună. Totuși, ajungând acasă, gândul la Nilă o umplu din nou de teamă și neliniște. Agitată, ea se pregăti de plecare și abia în mașină se mai liniști spunându-și că trebuia să-și mai vadă și casa, chiar dacă Achim n'ar fi căutat-o. Mereu neliniștită, abia bagă de seamă că se apropie de Grințeni, unde Achim o aștepta cu o căruță.

VI

Când a coborât la răspântie, în Grinteni, un necunoscut s'a ridicat dela o masă din fața cârciumii și s'a apropiat de ea și Veta l-a văzut cum s'a oprit după câțiva pași, cu îndoială parcă. Era un om tânăr, scurt și îndesat, îmbrăcat în haine negre ca de doliu și cu un ceas mare și strălucitor la mână. În cap avea o pălărie ciudată, cu borurile mari și fundul turtit mult pe ceafă. Se uita la ea cu îndrăzneală, dar părea în același timp foarte uimit. După primele clipe, Veta îl recunoscu numaidecât și porni spre el.

Văzând-o venind, Achim rămăsese pe loc, cercetând-o mereu. N'o mai recunoștea. Acum cinci ani, Veta era o fată scundă și bucălată și nu prea frumoasă. Schimbarea de acum îl făcuse să tresară cu putere. Veta slăbise și crescuse mult și liniile ei, altădată rotunde se întinseseră acum împlinite și domoale. Mersul îi era neobișnuit de ușor și frumusețea simplă și plină de suferință a chipului ei, o făcea de nerecunoscut. Un timp, Achim se simți nesigur în fața cumnatei sale, apoi se înfurie brusc: « Am băut prea mult » gândi el desvinovățindu-se slăbiciunii sale.

Veta Moromete înțelese chiar din primele clipe că Achim n'are nimic să-i spună despre Nilă. « Am să trec pe acasă », gândi ea, în timp ce se apropia de cumnatul său. Femeia întrebă cu răceală.

— Pentruce m'ai chemat?

Suferința îi alungase Vetei teama de oameni și cumnatul, care altădată o înspăimântase, i se părea acum un om de nimic. Siguranța aceasta însă îi strecura și o liniște neclintită față de întâmplări și rareori își mai simțea inima bătând, când auzea povestindu-i-se nenorociri.

Achim nu răspunse. Ii zâmbi întinzându-i mâna și nu luă în seamă răceala glasului ei. Nici el nu uitase ziua aceia când Nilă îi chemase la un pahar de vin, să se cunoască. Acum avea nevoie de ea și era hotărât să nu se supere.

— Te-ai schimbat, zise el, zâmbind iar. Ești ostenită de drum? Nu vrei să stăm puțin? Ce face copilul? De ce nu l-ai adus și pe el?

Uimită, și neînțelegând, Veta îl privi cu neliniște și întrebă repede:

— Copilul? Pentruce să-l aduc?

— Trebuia să-l aduci, răspunse Achim zâmbind mereu, misterios. Văz că nu vrei să stăm...

— Nu, am venit să mai văd ce e cu casa.

— Atunci hai să mergem, zise Achim făcând semn căruțașului să înhame.

— Stai puțin, spuse Veta mișcându-se din loc. Spune-mi pentruce m'ai chemat! Puteai să-mi spui la telefon... Îți închipui că nu-mi ajunge ce am, mai veniți acuma și voi... Nu înțeleg pentruce ai venit tocmai aici!...

— Nu puteam să-ți spun la telefon, vorbi Achim tresărind mâniat de pornirea cu care Veta îl întâmpina. « Mi se pare că știe, gândi el. Mi se pare

că am pierdut timpul de pomană ». Să nu pierdem vremea, zise el. Am să-ți spun în două vorbe.

Dar nu înțeleg pentru ce n'ai adus și copilul. Ce faci tu în Vlădoieni?

În acest timp, țăranul înhămasese și aștepta.

— Ei, haide, să mergem, zise mai departe Achim apropiindu-se de căruță, Am să-ți spun în două cuvinte. E ceva foarte serios și urgent.

Veta s'a apropiat și ea de căruță și după ce țăranul i-a văzut așezați pe leagăn, a mișcat hăturile și a pornit la trap.

— Ascultă, Veta, strigă Achim ca să acopere zgomotul roților în timp ce se depărtau de sat. Ia spune-mi, Nilă ți-a vorbit ceva despre averea lui dela țară? Ași vrea să știu înainte de toate.

Căruța zdrăngăni alunecând peste o groapă plină cu pietroaie mari. Veta se mișcă în leagăn, așezându-se mai bine în urma hurducăturii, apoi l-a privit pe Achim o clipă fulgerându-l cu privirea. Vru să răspundă ceva, mișcă chiar buzele, dar tăcu. Omul aștepta răbdător.

— Ei, Veta, ce e cu tine, strigă el iarăși, după un timp, văzând că nu-i răspunde. Mi se pare că ești puțin bolnavă...

Femeia strânse din buze, făcu o mișcare aspră cu mâinile strângându-și barișul sub bărbie și nu răspunde decât după un timp.

— Ascultă, zise ea privindu-l în albul ochilor. Nilă mi-a spus cum ai scăpat tu de armată. Un doctor ți-a dat o hârtie că ești nebun. Eu, tocmai pentru asta, ca nebun, te-ași fi trimis pe linia întâia. Ți-ar fi trecut, pe urmă, cheful de avere.

Achim înghiți greu, înroșindu-se de furie. Glăsul femeii era străin, liniștit și plin de dispreț. Uluit să audă o femeie vorbind astfel, în prima clipă se uită la ea, așteptând s'o vadă zâmbind, închipuindu-și că e o glumă. Își înghiți anevoie mânia. Se gândea la scopul pentru care venise și-și dădea seama că a făcut o greșală acum cinci ani. « Iată că acum am nevoie de ea, gândi el. Nu-i nimic. Lasă că vedem noi. I-am mai auzit eu pe mulți vorbindu-mi cam tot așa ».

— Nu trebuie să te superi, Veta, zise Achim stăpânit, încercând chiar să zâmbească. Am venit să-ți aduc o veste bună și să mai stăm de vorbă. Eu nu mă supăr că mă faci nebun, înțeleg că ai ținut la fratele meu, dar pe mine nu mă cunoști deloc. Nilă era un om bun, dar eu am să-ți spun ceva. Era bun pentru că și atunci când era vorba de bani, el... ei, dar știi tot atât de bine ca și mine! Odată i-am împrumutat... A venit peste o lună și mi i-a dat îndărăt: « banii n'au culoare, Achim, mi-a spus el și d'ăia ți-i dau îndărăt. Dacă mi-ai fi împrumutat brânză, nu ți-ași fi mai dat-o îndărăt, cu toate că lumea zice *invers*. « Cum invers? », l-am întrebat eu, pentru că nu înțelegeam. Ei, pe urmă am înțeles. Am întâlnit oameni mai buni ca el, dar când venea vorba de bani, nu-i mai cunoșteai. Odată se schimbau! Nilă nu era așa. Poate că, dacă era altfel, nu se întâmpla să... În sfârșit, venea la mine... Aranjam! Nu sunt eu vinovat că el a... Ce-ai fi vrut să fac? Că ați pierit, pe urmă, din C. A. Roseti... V'am căutat!...

— Și acum ce vrei? întrebă deodată Veta, privindu-l iarăși în albul ochilor.

Achim Moromete închise ochii; căruța zdroncăni; își duse mâna la pălărie și se feri de privirea cumratei.

« Degeaba am venit, gândi el crud. Știe despre ce e vorba ».

— Dacă știam că așa ai să mă primești, nu mai veneam spuse el reținut, încercând totuși să arate părere de rău sinceră. E o vorbă, continuă el sentimental: Sărută-l pe om când are buzele amare, nu... Insfârșit, ce să mai vorbim!? Eu...

Deastădată Veta zâmbi, însă în batjocură.

— Nu cumva vrei să spui că eu am buzele amare și tu... Zici că nu te cunosc deloc! Acuma știi pentruce ai venit. Nu ți-e rușine? zise Veta liniștită, privindu-l cu răceală.

Achim Moromete își mușcă buzele și deodată se încruntă.

— Ei, strigă el căruțașului. Oprește.

Căruța se opri încet și Achim sări alături.

— Veto, nu vreau să mă cert cu tine. N'are niciun rost. Nu vreau nici eu să pierd vremea. Mergem puțin pe jos și dacă nu ne înțelegem eu mă întorc îndărăt și tu îți vezi de treabă.

Fără să arate prea multă mirare, Veta se gândi câteva clipe și se dădu apoi, hotărâtă, jos din căruță. Vroia totuși să afle din gura lui ceea ce bănuia că îl făcuse s'o caute.

— Ține caii încet și am să te strig eu, zise Achim țaranului.

Țăranul se uită la el pe sub sprâncene și lui Achim i se păru că îl privește în bătaie de joc.

— S'o luăm pe potecă, spuse Achim părăsind șoseaua.

Când căruța se îndepărtă puțin, omul se pregăti să spună Vetei pentru ce o chemase. Mersul pe jos îl liniștise și se uita la femeie mulțumit că se dăduse jos să-l asculte. Se temuse că ea nu va vroi.

— N'am vrut să m'audă ăsta cu căruța, începu el. Cum ți-am spus, e o chestie simplă, dar oamenii de pe aici... ce-am pățit aseară... o poveste întreagă. Uite, Veta, despre ce e vorba. Am vrut să-ți spun numaidecât, dar nu știu cum înțelegi tu lucrurile! Ție ți s'a părut mereu că eu sunt nu știu cum, că Paraschiv la fel... de atunci, din ziua-aia! Bine, dar așa crezi tu că e omul? Cum ai să poți trăi? Trebuie să te gândești... Trebuie să iai viața așa cum e... Ce-ai să faci? Nilă... sigur, dar... ce poți să faci? Eu nu pricep nimic. Vezi? Tu, de trei ani de zile puteai să muncești douăzeci de pogoane de pământ, partea lui Nilă de la tata. Acum e dreptul copilului, pentrucă Nilă... Ei și acum să vezi ce se întâmplă, pentruce am venit...

Achim se opri din vorbit cercetând-o pieziș pe femeie. Știrea pe care i-o aducea, nu-i făcea Vetei nicio impresie. Puțin nesigur, simțind că iarăși începe să-l muște mânia, Achim iuți pasul, tuși și începu din nou. « A dracului femeie », gândi el între timp. Știe, altfel, cum!?

— Veta, tu stai în Vaideci. Sau în Vlădoieni. Treaba ta. Dar să vezi ce se întâmplă. Tata, habar n'are că mai ești și tu pe lume și mai ales că Nilă are un copil. El vrea să facă o afacere cu unul din sat, Palici, să schimbe tot pământul și o parte să i-o dea lui Niculae în bani, în cocoșei, iar altă parte s'o treacă pe numele surorilor noastre vitrege. De noi, nu vrea să știe. D'ăia ne-am întors din București. Tu, adică băiatul, are dreptul la uzufructul — cum ți-am spus — a douăzeci de pogoane. Mie, Nilă mi-a scris din armată și m'a rugat să am grijă de tine și de copil, dacă el... și dacă tu nu te măriți...

— A spus Nila asta?! tresări Veta oprindu-se din mers.

— Da, a spus-o, răspuse Niculae repede.

— Minți, continuă Veta vorbind scurt și uitându-se liniștită peste șosea.

— Veta, strigă Achim. Ascultă până la sfârșit și pe urmă poți să-mi spui ce vrei. Am să-ți arăt scrisoarea. Așa mi-a spus. Ei, tata n'are să facă el cu Palici... Ce vreau eu să-ți spun? Am venit să te întreb: vrei să-ți trimit eu, de pe douăzeci de pogoane, bani, sau însfârșit... grâu, porumb? Asta e toată povestea. E dreptul tău. Nu numai dreptul. Dar ai chiar datoria față de copil... Nu poți să-l lași așa?! Ei, și acuma hai să ne suim în căruță, sfârși Achim, părăsind șoseaua.

— Nu trebuie să te mai gândești că n'ai pentruce, urmă el făcând semn căruțașului să se oprească. Și nu trebuie să te superi pe mine... A fost odată... atunci, dar omul nu e ca nebunul...

Veta îl urmări cu privirea și nu-i răspuse. De altfel, după cum credea Achim, nici nu avea ce să răspundă. Ceea ce îi spusese era limpede. Ei se suiră în căruță și țaranul, la un semn al bărbatului, atinse caii și o luă la goană spre Vaideci.

VII

Căruța făcea un zgomot supărător și sălta zdroncănind peste șoseaua plină de pietroaie mari. Cei doi de pe leagăn se țineau strâns cu mâinile de loitre. Achim aștepta totuși dela o vreme ca Veta să întrebe sau să spună ceva. Când au ajuns în sat și după ce au dat drumul căruții, în timp ce se îndreptau spre podul mie unde se afla casa Vetei, îngrijorat, Achim i se adresa, încercând să zâmbească într'un fel care voia să spună că toată afacerea s'a terminat:

— Nu-ți pare bine? Ai să vezi cum se schimbă lucrurile!

În fapt, Achim vroia dela Veta o consimțire în scris prin care el era însărcinat să muncească partea ei de douăzeci de pogoane. Nu vroise să-i spună nimic, despre acest lucru, fratelui său Paraschiv. La tatăl său nici nu se mai gândea.

— De ce vrei să-mi pară bine? a spus Veta oprindu-se din mers și privind-l ca și mai înainte. Pe mine să nu mă amestecați în treburile voastre!

N'am avut și n'am pierdut ale moșii! Până acuma unde-ai fost? Ai putea să-mi spui?

— Sigur că n'ai de ce să te bucuri, când pierzi moșii, a spus Achim rânjind. Dar acuma câștigi!

— Am spus, continuă Veta cu răceală. Vă privește pe voi. Pe mine să mă lăsați în pace.

Ajunși în dreptul luncii, Veta se apropie de aceeași casă unde Achim întrebuse dimineața de ea și strigă pe cineva, lăsându-l pe om singur, lângă podul cu tub alb de beton.

— Ce mai este, Ghincule, zise Veta femeii, care când o văzu, fugi repede să-i iasă înainte. Stai, spuse Veta zâmbind. Adu-mi cheia dela casă.

Apoi vecina alergă și-i aduse cheia. Veta întrebă iarăși:

— Ce e cu tata? Nu s'a mai întors de loc pe-acasă?!

— Nu, nu s'a întors de loc, săracu nea Vasile! răspuse vecina compătimitor. Are să moară odată pe drum... De ce-l mai lași să plece?!

— N'am ce să-i fac, răspuse Veta pornind spre luncă. Mereu m'am certat cu el...

— Uite, acuma ai putea să nu-l mai lași, zise Achim când cumnata sa luă drumul spre casă. Pe la noi n'a fost secetă, așa că...

Veta nu-i răspuse și nici până acasă nu-i vorbi, deși Achim spunea mereu câte ceva.

La lumina zilei, casa femeii arăta jalnic. Pereții, altădată albi, erau acum murdăriți de muște și plini de păienjeni. Lui Achim i se părea mai pustiu decât pe întunec. Când au intrat înlăuntru, o grămadă de gănganii negre au luat-o la goană în toate părțile. Veta se uita cu desnădejde peste pereții plini de gândaci scârboși.

Deodată scoase un strigăt ușor, uitându-se înmărmurită spre una din ferestrele casei. Cercevelele de fier ale geamului erau îndoite rău și canatul deslipit din zid. Cele două paturi de lemn erau goale și mișcate din locul lor, o cană de apă căzută jos de pe măsuta de lângă sobă. Pe pereți se vedeau urmele a ceva care îi acoperise și care acum era smuls. Numai câteva căpătaie mai acopereau blănille goale ale paturilor de pe care păturile fuseseră luate cu velințe cu tot.

— Mi-au spart casa, murmură Veta galbenă la față.

— Cum? Ce? întrebă Achim nevenindu-i să creadă.

— Ah! Doamne! Doamne! strigă femeia cu desperare și desnădejde așezându-se moale pe patul gol. Ce i-o fi trebuit sdrențele mele!?

Achim se uita la ea, buimăcit.

— Ce? Ți-a furat? Cum? Ți-au spart... Nu se poate!

— Ce să fac eu acuma? murmură Veta stins.

Ea își luă capul în mâini și apoi amuți. Fruntea i se încrețise rău și față i se înăsprise și ea. Achim se așează și el pe pat și fără să-și dea seama, prin capul său îl fulgeră că întâmplarea nu e rea. Cumnata lui va trebui acum să

primească bani dela el. Alungă însă acest gând, ridicându-se brusc și plimbându-se agitat prin odaie.

— Ei, lasă Veto, zise el într'un târziu uitându-se cu un început de milă la Veta, care rămăsese cu privirea înțepenită în gol. Lasă că nu-i nimic.

Achim Moromete se opri un timp din măsurat și fiindcă tăcerea se prelungea, el repeta mereu, cu un glas în care nerăbdarea abia era ascunsă:

— Ei, ei, ei! Lasă! Lasă Veto! Lasă acuma!

După un timp, măsuratul odăii și tăcerea Vetei îl stingheri. El se așeză pe pat iarăși și vru din nou s'o încurajeze pe cumnată.

VIII

Deodată însă, un sgomot de pași îl făcu să tresară și abia avu timpul să se ridice, că cineva se auzi urcând prispa casei și aproape în același timp un ciocănit tare în ușă.

— Intră, spusese Achim intrigat. Veta nu se mișcă.

Ușa se deschise și Achim rămase în mijlocul odăii, mirat. Omul care trecu pragul era același, care la plecare, înaintea mașinii, dimineața, ieșise în urma lui în dreptul primăriei și-i făcuse semne ciudate, salutându-l de mai multe ori, ca pe-un cunoscut. Acuma venea spre el cu mâna întinsă, zâmbind și salutându-l ca și atunci foarte familiar.

— Bine-ai venit, a spus omul îmbrăcat orășenește, adresându-se Vetei. Apoi iarăși spre Achim: Imi dați voie? Niculae Badea.

Achim îi apucă mâna surprins, neînțelegând ce căuta acest individ și ce anume vroia dela el. După trăsături, părea țaran, dar se vedea că e învățat să poarte haine bine croite.

— Ești de-aici din comună? întrebă Achim măsurându-l cu privirea.

— Nu, nu sunt de-aici, de locul meu, răspunse noul venit surâzând. Anul trecut am terminat școala și am fost numit notar în locul celui de aici, care a ieșit la pensie.

— Și în comuna dumitale se fură ca în codru? întrebă Achim înțepat.

Zâmbetul notarului se stinse și începu să clipească din ochi, neînțelegând.

— Nu vezi, zise iar Achim arătând casa goală și cercevelele îndoite ale ferestrei.

Omul își aruncă privirea pe paturi, apoi la geam, rămase câteva clipe gânditor și, mirat la culme, Achim îl văzu din nou zâmbind.

— Ei, n'are nimic, făcu notarul cu un gest al mâinii. Am să anunț șeful de post... N'are nimic! Are să se lămurească. Lăsați!

«Asta e nebun» gândi Achim.

— Ce mai faci, continuă notarul adresându-se Vetei. Nu știam că ești în Vlădoieni! Vezi! Ce înseamnă!...

Veta îi aruncă o privire ștearsă și deși nu înțelegea ce căuta la ea, nu se sinchisi. Lui Achim i se păru că abia acum înțelege pentru ce cumnata lui este atâta de dușmănoasă și pornită împotriva lui. « Are cine s'o învețe », gândi el, lămurindu-și cum de putea Veta să rămână nesimțitoare la vestea pe care i-o adusese. « Asta e povestea. Se mărită cu notarul ! . . . Hoată femeie », își mai spuse el, gândindu-se înfuriat la timpul pierdut cu această călătorie.

— Eu tocmai intram la primărie când ați ieșit dumneavoastră dela telefon. M'am uitat și am văzut că nu sunteți de pe-aici, spuse notarul așezându-se pe pat fără să fie poftit. Il întreb pe Iliuță, telefonistul: « Cine e domnul ? ». « E un domn din București, a dat un telefon la Vlădoiieni ». « La Vlădoiieni ? » l-am întrebat. Și ce caută aici ? ». « Caută o persoană de-aici din sat, care e plecată acolo ». « Ce persoană ? » l-am întrebat eu iar. El îmi spuse de dânsa, Veta Moromete. « Cum, zic eu, în Vlădoiieni este dusă ? Iliuță, strig eu, cere numaidecât Vlădoiienii, că am și eu să-i spun ceva » . . .

De astă dată, Veta ridică fruntea mirată:

— Mie ? ! întrebă ea. Ce să-mi spui ? ! Ce se tot întâmplă ? Ce e cu mine, azi ?

— Stai că am să-ți spun îndată ce ! Iliuță lucra de zor: « domnu notar, zice el, ce să mai stricați telefonul ! A chemat-o domnul acela, în comună. E cumnatul ei ». « Cumnat ? ! » întreb eu și ies repede afară să vă chem îndărăt.

— Am văzut că îmi făceai semne, mormăi Achim.

— Nu, zise notarul vesel. Când am ieșit nu v'am mai văzut. Nu știu unde a-ți intrat. Ei și pe urmă: « Iliuță, l-am întrebat eu: Ești sigur că se întorc cu mașina îndărăt ? ». « Sigur » zice el. « I-am auzit personal vorbind la telefon ». Ei, abia după aia ați trecut d-voastră cu căruța și eu am ieșit să vă chem îndărăt.

— Da, da, bine, îngână Achim uitându-se la ceas. Dar despre ce e vorba ?

— Dumneavoastră sunteți cumnat cu ea ? întrebă notarul.

— Da, sunt, răspunse Achim înțepat. Omul începuse să-l supere. Veta își lăsase iar capul în palme și tăcea, amorțită de ceva care îi întuneca parcă și judecata.

— Mi se pare că știți, zise deodată notarul și o umbră de îndoială îi trecu peste chip. Dacă știți, să mă scuzați. Eu, ce să vă spun, o țin de trei luni de zile în sertar. Intr'o zi, din greșeală s'a deslipt și n'aveam ce să-i mai fac.

— Nu înțeleg, zise Achim înfuriat de astă dată. Ce tot vorbești dumneata ? N'ai gură să spui odată ? Ce tot ocolești ?

— Va să zică nu știți, zise notarul satisfăcut și iar zâmbi. E vorba de fratele dumneavoastră, Nilă Moromete. Trăiește !

— Ce, tresări Veta arsă. Ce-ai spus ?

— E vorba de soțul dumitale. Trăiește, nu e mort.

— Cum, strigă Achim răgușit ridicându-se în picioare.

— E prizonier, am o scrisoare dela el . . . o țin de trei luni de zile în sertar, nu știam de unde să te iau, spuse notarul uitându-se la Veta. Scrisoarea e

la mine... d'aia... d'aia... Asta e, sfârși el scoțând din buzunar un plic cenușiu.

Veta se uita la mâna cu plicul cu o privire holbată, fără clintire.

— Ce tot spui? stigă Achim crunt, smulgându-i plicul din mână.

— De, eu zic că ăsta e, îngăimă notarul, speriat de strigătul celuilalt, cuprins el însuși o clipă, de îndoială.

— E dela Nilă, șopti Achim desfăcând scrisoarea repede. Cine știe de când o fi scris-o, săracu!

Veta era galbenă ca ceara și părea că nu pricepe nimic din ceea ce vedea. Deodată Achim scoase un strigăt de uimire și ochii îi încremeniră peste hârtia scrisă.

— Trăiește, șopti el uitându-se în jur, speriat. Veto, auzi?

Achim îi întinse scrisoarea, dar femeia își ridică fruntea și se uită la om cu o privire arzătoare, fără să întindă mâna. Achim Moromete, într'o clipă, înțelese îndoiala cumplită a femeii și o sgâlțâi de umeri.

— Așa este, zise el răgușit de o emoție puternică, așezându-se pe pat.

Veta luă plicul în mână și-și aruncă privirea peste el. Când recunoscu scrisul bărbatului, ochii i se împăienjeniră brusc și mâna îi căzu pe pat, istovită. Abia îngăimă, stins:

— Nilă! Nilă! Oh! Nilă!

Apoi căută umărul lui Achim și se agăță moale de el. Omul vru s'o sprijine, dar femeia, ca un copil adormit, îi alunecă din brațe și mereu galbenă ca ceara, se lăsă într'o parte pe scândura goală, fără cunoștință.

Notarul se ridicase de pe pat și se pregătea să plece.

— Vino mai târziu, domnule notar, zise Achim fără să se întoarcă, ridicând-o pe Veta în capul oaselor.

Femeia își reveni clipind nedumerită din pleoape.

— Doamne, doamne, mi-a fost rău?! Ce se întâmplă cu mine? Unde sunt? întrebă ea uitându-se liniștită în toate părțile. A fost cineva aici?

— Hai puțin afară, zise Achim turburat de starea Vetei.

— Nu, nu, nu merg! Ce s'a întâmplat? O, o, o, mi-au spart casa, murmură Veta cu îndoială. Tu când ai venit? Ce cauți aici?

Achim nu știa ce să răspundă și se uita tâmpit în ochii femeii. El apucă scrisoarea de alături și fără să-și dea seama că femeia este încă amețită, începu s'o citească.

Tot atunci pe neașteptate, auzi un țipăt scurt, înecat și simți cum hârtia îi este smulsă din mâini. Cumnata lui avea acum obraji roșii ca purpura și se ridicase de pe pat în prada unei emoții de nedescris. Ochii îi străluceau ciudat și trăsăturile feței erau de nerecunoscut. O bucurie adâncă, grea, gata să plesnească, stăpânea mișcările și pașii desordonati ai femeii. Ea nu-și găsea loc și-și apăsa cu amândouă mâinile partea stângă a pieptului, gâfâind și străduindu-se să nu se înnece.

Achim Moromete se apropie de cumnată-sa și se opri răbdător în fața ei așteptând s'o vadă mai liniștită. Faptul i se părea și lui de necrezut; se gândea la fratele său Paraschiv și la bătrânul Moromete, cuprins de o senzație de teamă nelămurită. Planul lui cu pământul Vetei se spulberase, dar nu numai atât: « Ce-are să se întâmple acum ? » îi trecu prin cap întrebarea. El se smulse din fața femeii, care între timp deschidea mereu, tremurând, scrisoarea și Achim, ca și când n'ar fi văzut-o, începu să se plimbe neliniștit și agitat prin odaie.

MARIN PREDA

DRAPELUL PĂCII

Desfășurați în falduri largi, catifelate

Drapelul păcii azi amenințate.

În umbra lui prielnică, de protector,

Să se 'mpletească svonul de uzină, de tractor,

Și brazdele să-și urce aburii de viață nouă.

În fecundarea binecuvântatelor zăpezi

Și lira inspirațiilor aezi

Să freamăte subț mânăile-amândouă!

Poeți, mai mult decât oricând, acum vi-i ora! . . .

Cântați rotirea albului columb

Să nu mai fie 'ntunecată aurora

Crepusculul să nu mai fie foc și plumb.

Profeți și luptători ai unui crez mai bun,

Mai pur, mai 'nalt și mai adânc vă fie cântul . . .

Înseninați, înveseliți pământul

Și fruntea vă 'ncunun!

Ați preamărit, în secole, imperatorii, regii

Și ropotul de cai și zăngănitul de armuri,

Alaiul triumfal și sclavii în cortegii

Și bubuitului de tun îi furăți trubaduri.

Așa v'au învățat părinții și învățătorul

Ce nu știau să deslușească viitorul.

Ați moștenit dela maestrul orb din Hio

Agamemnoni și Hectori și Atrixi, Cadmei . . .

Povestea lor în veci vom preamări-o?

Lăsați-i în legendă, frați ai mei!

Să doarmă 'n sarcofagiile lor de aur
 Cu faraonii piramidelor funebre
 Cu leul din Nemeea și cumplitul minotaur,
 Cu toate basmele de spaimă și tenebre,
 Topească-se înfricoșatele năluci
 Ce-au fulgerat ale trecutului răscruci . . .

Din ev în ev, în cele patru zări
 Sunt pline veacurile de strigoi călări . . .
 Cezarii, Porfirogeneții și Sultanii,
 Attila, Gingiscanii, Tamerlanii
 Napoleonii toți vânând coroane și imperii
 În numele unei minciuni cu care sperii
 Pe cei săraci cu anii și cu duhul . . .
 De câte ori n'au răstignit pământul și văsduhul?

În semnul crucii, cavaleri din Soare-Apune
 Porneau în desrobirea Sfântului-Mormânt
 În care nimeni nu era 'ngropat, — precum Scriptura spune
 Mormântul sfânt, — și 'n drumul lor nimica sfânt!
 Treceau ca vijelia care mistuie, îneacă, arde,
 Pe urma lor nici roua și nici praful,
 Duceau pe scuturi foamea, lepra și ruina, jaful
 Și iadul tot pe azuratele stindarde.

Și după ei, din nou, șirag de cruciade,
 În numele străbunilor, al neamului, al regilor, —
 Adunători de invincibile armade —
 Sporeau noianul fără'delegilor.

Ce-a mai rămas pe urma cruntelor măceluri?
 Unde ne'au dus atâtea mincinoase țeluri?
 Ce ne-au lăsat victoriile lăudate de poet?
 Ce ne-au lăsat monarhii, potențații?
 — Șacali și corbi și răgetele de schelet
 Și dușmăni din generați 'n generații . . .

Nu, frați ai mei, încununăți de muze
 Nu mai luați fantomele drept călăuze!
 Lăsați trompetele să ruginească 'n capitolii
 Și flamura domnească roiului de molii!
 Noi să cântăm triumful viitorului înalt
 Eroii muncii, ai întrecerii, supremul salt

*Vârtejul roșilor și freamătul albinelor
 Motorul avioanelor și rodul minelor
 Tot ce e flacăra, lumină și dogoare
 În fabrici, în laboratorii, pe ogoare,
 Tot ce-i iubire și 'nfrățire a destinelor . . .*

*Dar iată, visul celor mulți s'a clătinat . . .
 Ce tainică poruncă 'n noapte a sunat?
 S'adună, subteran, sobolii și șacalii
 Făuritori de foc, de sânge și de funeralii.
 De mii de ori mai cruzi în lăcomia lor
 Ei pregătesc uneltele cumplite de omor,
 Răvnind să facă din pământ osânda robului
 Și pentru ei, —domnia globului.*

*Voi fiți coala, îi înfrunțați, furtună, stâncă, val!
 Alături de cei buni, în lumea care se preface,
 În clipele supreme, ridicați un imn universal
 Imens-desfășuratului drapel de pace!*

VICTOR EFTIMIU

AȘA CUM UCIZI LUPII

*Cresc plozi în primăvara acestui liber Mai.
Năvalnic crește iarba în luncile cu soare.
Curând vor râde spice cu creștetul bălai,
Curând vom bea lumina de struguri în ulcioare.*

*Cu fiecare clipă trăim un veac. Belșug
îngrămădim în suflet din miezul cald de pâine.
Din dulce țâța mamei prunci sdraveni viață sug
și pentru ei pe schele, suim mărețul « mâine ».*

*Azi dacă alb ni-i patul și brațul plin de zor,
odihna dacă-i caldă și plin pe masă blidul,
vrem steagul tot mai roșu să urce 'n viitor
așa cum ne învață și Stalin și Partidul.*

*Vrem pace 'ntre popoare și vrem culesul bun.
Livada să dea roade și să roiască stupii.
Dar vom zdrobi dușmanul ce naște gând nebun
așa cum stârpești viermii. Așa cum ucizi lupii!*

VICTOR TULBURE

PATRIE NOUĂ

*Dacă puternic sau mai lin
Sărbătorindu-i anul plin
Republica în vers cânta-voi,
Voi ști de ce o fac și din
Rărunchi, trăiască, eu striga-voi.*

*Pe acest plai trăiesc de când
Pornea din basm albind, crescând
Turma lui Bucur blând oier
Când iarba colți din glod scoțând
Dijmă era, pentru boier.*

*Celor cu bani mai abitir
Orașul, camătă și bir
In turnuri vechi le ridicase ;
Flămând, zile și nopți în șir
Și stors de vlagă mă purtase.*

*In mari palate n'aveam loc,
Ne-au drămuit lemnul de foc,
Viața amar ne-au măsurat-o ;
Trei regi pe-al dinastiei scoc
Și rânza lor am îngrășat-o.*

*Așa a fost și-a fost de-ajuns,
De frică, de greșală 'npuns
Bogatului, mândrului Craiu,
Străin în casa mea ajuns
Să măncovoi eu încetai.*

*Și înțelegi ce-i nou și clar
De o vreme'și coace fructul rar
Și timpul vechi să-l uit mă face,
Cinstit o spun cu grai maghiar
Eu liber sunt de un timp încoace.*

*Și cine-a apărat popoare
Și patrie mi-a dat sub soare
Și altă dragoste de muncă?
Republica biruitoare:
Trudește-te să crească încă.*

*Să crească, am strigat odată,
Dar nu-i deajuns, că viața toată
E'n patria aceasta dragă;
Eu inima bătând curată
I-o dau, poet și om, întregă.*

(In românește de
RADU BOUREANU)

JÖZSEF ATTILA

INVOCĂȚIE

Acolo, unde ochi scormonitori te țintuiesc, e-atât de greu să cânti.

Și, totuși, chiar gâtuit de-ai fi,

Tu cântă, cântă cântarea muncitorilor !

În viață ești ca arcul unui ceas, dar într'o zi

Incremeneste orice mecanism. Deschide-ți inima, la poartă-așteaptă lumea cea umilă.

Inconjurat ești de dușmani, tu ține minte, și-o să-ți fie mai ușor.

Să cânti e-atât de greu aici, cântă cântarea muncitorilor !

Privește șesu-acesta frânt, pe care-amurgul dă buzna ca o haită deasă.

Nu-i timp de joacă, iată până și soarele e-o cupă răsturnată.

De pe acum — viața-i scumpă — ne pregătim pentru-ale noastre vise, mari, nerăbdători,

Să ciripească 'ncepe truda ; cântă cântarea muncitorilor !

Oh, cum mai zace noaptea mare ! Din sânu-i păduros zburnește sânge negru.

O sută douăzeci de milioane, îmi spune medicul, nu au un pic de pâine.

*Printre aceste-o sută douăzeci de milioane, cari — într'un staul acoperit cu snopi
de lună — își scurmă zdrențele betege,*

Azi s'a născut Copilul, ce nu e apărat nici de vre-un dumnezeu nici de vre-un rege !

Sub cerul lumii 'ntregi, ridică-ți svelte

Cuvintele și dreptele-ți unelte, —

Pătrunde-adânc în sufletul cel nou al pământenilor —

De inima ta nu poți să te-ascunzi. Cântă cântarea muncitorilor !

Alungă șleahta curioșilor, batjocoritoare.

Doamnele, domnii, cunoscuții. Arată-te ca un amic surăzător.

Ești încă 'n mâna lor. Și parcă v'ați privi prin ghița unui geam despărțitor.

Să zornăie fă geamul ! Cântă cântarea muncitorilor !

MUNCITORI

*Se zbate imperialismul crâncen
smulgând fășii din lumea subjugată.
Din Africa și Asia în sânge
sfâșie hălci cu gura lui turbată.
O flegmă-i marea unde el își cascade
gălbuia gură, fălcile-i enorme,
mușcând din țări. Duhoarea lui drăcească
ne svârle nori prin nările diforme.*

*Dar în orașul ce se pierde 'n șanțuri
simțind răsufitul minelor de fier,
în zgomot de mașini, de roți și lanțuri
ce curg, scrâșnesc, alunecă și cer;
acolo unde mari transformatoare
sug sânii de dinamuri sclipitori, —
trăim ceilalți. Și viața ne unește
pe toți: copiii, femeii și-agitatori.*

*Aici trăim! Ni-s nervii toți o plasă
ce strânge 'n ea trecutul ce se zbate.
Salariul, prețul muncii nemiloase,
ne plânge 'n buzunarele 'ntristate.
Pâine 'n ziar, pe masă; — și 'n hârtie,
că suntem liberi domnii ăia scriu —
vânăm cu lampa ploșnițe vre-o mie
și bem câte-o cinzeacă de rachiu.*

*Tovarăși trec prin beznă urmăriți,
bețivi se clatină spre curți obscure,
când sânii nopții lunecă trudiți
din fumul greu, ca de sub zdrențe sure.*

VIATA ROMÂNEASCĂ

*Așa trăim ! Și 'n noapte, după muncă,
dormim buluc zdrobiți de oboseală,
într'un bordeiu pe care curge-adâncă,
înconjurând pereții, umezeala.*

*Și, totuși, asta-i lumea muncitoare,
Tovarăși! — mare'n luptele de clasă.
De dragul ei, suim — furnal — în zare
și ne pitim, pândind, prin bezna deasă.
Așa se nasc ale istoriei fapte
și ziua ce-o visează luptătorii,
când pe uzina cufundată 'n noapte,
sui-vor steaua roșie muncitorii!*

TURNĂTORI DE STICLĂ

*Aprind cumplite focuri turnătorii
Și cu sudoare-amestecă și sânge
Plămada transparentă care fierbe
In marile și grelele cazane.*

*O toarnă-apoi în plăci, pe care brațe
Puternice svâcnind de oboseală
Le netezesc și le întind ca 'n palmă.
Și 'n zori de zi, când soarele răzbește,
Pornesc departe, la oraș și 'n sate,
Ducând în transparența lor lumina.*

*Le spuneți unii muncitori, și alții
Poeți, deși — de te gândești mai bine—
Nu-i între ei deosebire mare.
Le scade sângele deopotrivă
Și 'ncet ajung și dânșii transparenți,
Mari, sclipitoare geamuri de cristal
La viitorul ce-l zidiți în voi.*

CU INIMA CURATĂ

*N'am părinți, nici dumnezeu,
nici pământ să fie-al meu,
n'am nici leagăn, nici sicriu,
n'am nici la cine să țiiu.*

*De trei zile n'am mâncat
nici puțin, nici îndesat.
Cei vreo douăzeci de ani
câți îi am, îi dau pe bani.*

*Dacă nu-i vrea nimenea,
să vină dracu să-i ia.
Fur cu sufletul ușor,
dacă trebuie, omor.*

*M'or găsi, m'or spânzura,
sub pământ m'or așeza
și din inimă-mi va crește
iarbă care otrăvește.*

M A M A

*Duminicile în spre seară,
o cratiță lua de toarte,
zâmbea 'n tăcere și pe urmă
se odihnea un pic în umbră.*

*Dela prea milostivii domni
în cratiță-aducea mâncare,
intram în pat și mă gândeam
cum ei mănâncă străchini pline.*

*Era ea, maică-mea, azi moartă.
— spălătoresele mor iute —
se 'mpleticesc de-atâta umblet
și de spălat le doare capul.*

*Drept munți, au rufele murdare
și nouri: aburii mașinii;
iar aerul de vrea să-l schimbe,
se urcă 'n pod spălătoreasa.*

*O văd, stă ghem peste mașină.
Făptura-i șubredă și mică
a prăpădit-o Capitalul —
să v'amintiți, o, proletari!*

*De-atâtea munci se gârbovise
și nu știam că nu-i bătrână,
în vis purta șorț alb ca spuma
și-o saluta atunci poștarul.*

M A M A

*La maică-mea, de-o săptămână
mă duce gândul trist de mână.
O văd c'un coș de rufe 'n brațe
urcând în pod să le agațe.*

*Om liber încă 'n vremea aia,
urlam de răsuna odaia
să lase coșurile pline
și să mă ducă 'n pod pe mine.*

*Tăcând, ea își vedea de treabă,
nu mă mustra și, fără grabă,
alb stol de rufe foșnitoare
suia sclipind în podul mare.*

*Acum, târziu de-abia-mi dau seama
ce uriașă este mama;
cu păr cărunt pe bolta goală,
ca 'n iaz — topește albăstreală.*

SIMPLU

*Pierit-a soarele 'n Apus
Și suie 'n Răsărit, zglobiu.
E simplu.
Trăiește cel ce este viu.*

*Ni-s buzunarele în zdrențe,
Ni-e buzunarul de golani.
Știm bine —
Noi am pierdut o mie de-ani.*

*De i-am pierdut, s'au dus și gata,
N'o să-i căutăm în ceața vastă.
Nu-i timp.
Cu trenul merge vremea noastră.*

*Călătorește cu Expresul,
Cu păsări de motoare noi.
De mergi cu talpa,
Rămâi pe drumuri înapoi.*

*Stăpânul nostru ni-este mintea
Și altceva nu ne mai ține.
Cu vuiet
Ne duc motoare spre 'nălțime.*

*Nu suntem niște filozofi,
Dar nici nu suntem nătărăi.
O mie de-ani
Răsar pentru maghiarii noi.*

LA DUNĂRE

I

*Ședeam pe-un bloc de piatră, jos, la debarcader,
privind o coajă verde pe apă cum plutește.
Adânc pierdut în mine, simțeam, din adieri,
cum tace-adâncul apei și valul cum vorbește.
Din inima-mi, pornită părea că-i apa toată
a Dunării, — 'nțeleaptă și mare și 'norată.*

*Aidoma cu mușchii de muncitor, ce bate
ciocanu 'n nicovală, și-l suie și-l coboară,
vedeam talazul apei grumazul cum și-l zbate,
cum se 'mpletește, scade și cum tresare iară.
Imi amintea de mama, spălătoreasa, care
muncea din greu, plecată pe rufele murdare.*

*Și începu o ploaie să picure înceată
și se opri, de parcă tot una i-ar fi fost.
Și, totuși, în spre zare priveam, la fel cum cată
spre-o ploaie lungă omul ce stă la adăpost :
ca o eternă ploaie, cernea egal pe lutul
cel mut, — fără culoare, de fum, pestriț : trecutul.*

*Și Dunărea, 'ntre maluri, curgea. Iar valuri albe,
râzând, micuțe brațe 'ntindeau spre mine 'n joacă :
copii de gâtul mamei, din mâini făcându-și salbe,
și gângurind o limbă ce nu mai vrea să tacă.
Pe-a vremurilor apă, se clătinau subțire
ca pietrele de veacuri albite 'n cimitire.*

II

*Eu sunt acela care de mii de ani privește
tot ceea ce acuma zăresc întâmplător.
O clipă doar, și vremea întreagă se 'mplinește;
prin ochiul meu, străbunii privesc sfredelitor.*

*Eu văd ce 'n vremi apuse ei n'au putut să vadă,
căci au muncit, iubit-au, ucis-au și-au făcut
ce se cădea. Și dâșii, pământurilor pradă,
zăresc ceea ce mie îmi este nevăzut.*

*Și ne cunoaștem bine ca jalea-bucuria.
E-al meu, deplin, trecutul, și-al lor prezentul este.
Imi sprijină creionul când scriem poezia
și-i simt și 'ntreaga-mi viață de ei își amintește.*

III

*Cumană era mama, iar tatăl meu săcui
un pic, și-un pic român sau pe de-a-'ntregul poate.
Din dulcea gură-a mamei, luai hrană și ărescui
și dela gura tatei cuvânt despre dreptate.
Un pas de fac, ei tainic se 'mbrățișează. Și
gândindu-mă la dâșii, tristeți mă năpădesc,
căci au apus. Din asta-s făcut. « Când n'om mai fi,
vedea-vei... » — de departe, i-aud cum îmi vorbesc.*

*Vorbesc, căci sunt în mine; și dacă totdeauna
pe firava-mi ființă, pot să mă simt stăpân,
e că i-am strâns în suflet pe toți și-am făcut una
și până 'n fund de veacuri sunt fiecă străbun!
Sunt el, cel ce se 'mparte ca să sporească 'n semeni:
mă văd în chipul tatei și-al mamei mele moarte,
și tatăl meu și mama se'mpart și ei deasemeni
și-a lor ființă, una, o duc eu mai departe!*

*Sunt lumea — tot ce fost-a e 'n mine strâns: mulțime
de seminții în lupte izbindu-se 'ndârjite.
Morți, descălicătorii-s triumfători prin mine
și chinurile celor înfrânți le simt, cumplite.*

VIATA ROMANEASCA

*Arpad și Zalan, Doja și Werböczi — popoare
în mine sunt de-avalma — Slavi, Turci, Români, Tătari —
în inima aceasta, trecutului datoare
c'un viitor de pace, — contemporani maghiari!*

*...Vreau să muncesc. Războiul ce-l ducem nu-i ușor
când trebuie trecutul să ni-l mărturisim.*

*Al Dunării eterne trecut, prezent, viitor
le poartă laolaltă adânca-mi apă, lin.*

*Cumplita luptă dusă de umbrele străbune
aducerea aminte o șterge azi blajină.*

*Să rânduim e timpul durerile comune, —
aceasta-i munca noastră de azi ; și nu-i puțină.*

In românește de
EUGEN JEBELEANU

MLĂDIȚE NOUI

CANDIN

Candin era membru de partid și membru în comitetul sătesc. Ii plăcea lui să ia parte la ședințe, să se lumineze și să lumineze, după puterile lui, și pe alții... Ar fi vrut ca toată lumea să simtă laolaltă cu el inima unei vieți noi, nesperate, dar nu-i era dat să aibă liniște în casă...

Tatăl său era unul dintre frunțașii satului. Când s'a însurat Candin, era să-l lovească în cap cu securea. «Că feciorul lui cel mai mare nu-l ascultă, că n'are să-i dea nimic, să meargă și să trăiască de capul lui cu bitanga lui cu tot!... Cine-l pune să se însoare cu fleandura aceea care n'are o palmă de pământ?».

— Lasă-mă de voia mea, tată, să nu te pup în numele tatălui. Ce? Dumneata ai să mparți perina cu dânsa?... Ai fi vrut să iau pe aceea a Casirului pe care-o trântesc în paie toți prașcâii, ca pe-o cățea? Ce-i dacă vi-s tablele lâng'olaltă?...

Bătrânul a mai suduit cât a suduit, dar Candin nu s'a lăsat. A luat fata de mână și-a dus-o în casă. «Asta-i nora dumneavoastră, mămucă și tătucă»... La ospăț, bătrânul n'a putut să se facă de rușine și-a făgăduit perechii de tineri două iugăre de loc. Și la anul o vițea... Mireasa plângea pe umărul lui Candin... «Vezi Valeric, că tot nu-i drac' tătuca!»

La anul, când au avut primul copil, l-au botezat Ilarie, ca pe bătrân... Doar-doar o să-i moaie inima... S'a muiat cât s'a muiat, dar când i se prilejuia, nu scăpa să nu-și înțepe nora:

— Du-te, tu! Fă, tu! Că ești tânără... Dacă vrei să ai ce-ți trebuie. Crezi că degeaba se trăește în casă la mine, ha?...

Când voise Candin să-și facă o casă și să se mute, bătrânul l-a oprit. «Dar ce? il alungă cineva? Dece să se ia după gura lui, că așa-i dânsul, flueros de gură. Dar are inimă bună. Cum să-l lase singur, acum, la bătrânețe? Să rămână cu schiopul și nevolnicul de George? Și-apoi, încă n'are ce-i trebuie. Să mai adune ceva bani... ». Și bătrâna Saveta iară. «Că ea se mpacă bine cu Valeria, numai că nurorile nu trebuie lăsate de capul lor, c'apoi li se suie la

conciu !... ». Și Candin a rămas mai departe în casa bătrânului, aducând în fiecare an câte — un copil în vatră... De cei dintâi s'au bucurat și bătrânii, dar când au văzut gurile înmulțindu-se, au prins să mogorogescă în-de-ei. « Atâta amar de plod, nici nu-i lasă să doarmă. Și doară-s bătrâni. Și-apoi toată ziua durgălesc și lărmuiesc de scot sufletul din om... ». Candin s'a jurat că 'n primăvară se-apucă să-și ridice o colibă în grădina dela hotar... Dar primăvara n'a mai venit ca toate primăverile. L-au concentrat. A căutat să scape ca alții, cu bani, dar nu avea destui. Cheile erau la chimirul bătrânului.

— Să punem tăbac, tată, și să-mi dea dispensă.

— Ce? să se facă bătae și să te ducă, iar eu să rămân cu tăbacul și cu muierile după cap? Vezi-ți de treabă. Auzi, că vă duce numai pentru trei luni!

A stat Candin trei luni pe zonă, a stat două acasă, a mai stat altele cinci pe zonă. Când dus, când întors... Pe când s'a socotit bătrânul să pună tăbac, era târziu. Candin a început războiul dela capăt și n'a știut niciodată pentru ce. L-au purtat pe frontul rusesc până la Caucaz, ca pe-o vită, și când l-a ciuruit un brand, s'a închinat crezând că scapă. Doctorii s'au jurat că moare și nici nu s'au mai ostenit să-l trimită în țară. Dar după ce i-au scos schijele — Candin se încăpățina să trăiască — a început carnea să se prindă ochi și în trei luni l-au găsit numai « bun de serviciul combatant ». Așa scria pe foaia lui Candin. A pierdut nădejdea să mai ajungă acasă. De acolo veneau numai cărți cu lacrimi... « Că nevasta o duce greu, că George o bate, că bătrânii n'o mai pot răbda și e în stare să-și ia lumea în cap ». Ii venea lui Candin să dezerteze și să le spună la toți că el n'are cu nimeni nimic. Apoi războiul l-a prins în vârtejurile lui și nu mai avea răgaz să-și călătorească gândul pe la cei de acasă. Doar atunci când poposeau în vreun sat golit de bărbați, cu copii flămânzi și cu femei deșalate de munci și înspăimântate de atâta soldățeime. I se făcea inima ghem când vedea satele sărind în aer ca niște jocuri de popice! Și a început dela o vreme să se gudure inima în el... Dădeau înapoi și se apropiau de casă. Au ajuns înapoi la Nipru, la Bug, la Nistru, la Prut — și se bucura! Gata! Acum nu mai este mult. Apucase și el a citi niște manifeste rusești aruncate din avioane... Și-apoi au primit ordin să întoarcă baioneta către Neamț... « A-ha!... Să le dea fala de-a rostogolul, că nu încăpeai pe drumuri de dânșii. De câte ori nu l-au scos afară din case, buimăcit de somn, ca să doarmă ei! ». Și s'a dus. Până 'n granița Germaniei. Și tocmai înainte de Paști, în săptămâna mare, l-a plesnit un cartuș în mâna stângă. I-a intrat prin dos, mai jos de cot și s'a înțepenit în oase. S'a vindecat repede, numai că nu-și putea purta trei degete și nu putea întinde mâna de tot. Incolo!... Il dureau rănile numai când se schimba vremea. A ajuns acasă îmbătrânit, și cu-o mână schilavă.

George se însurase. Nevasta lui se nimerise a fi sora aceleia pe care Candin n'a vrut s'o ia... Era tare mulțumit bătrânul.

— Vezi tu, mă! Țsta-i fecior! Dacă făceai și tu ca el, nu era mai bine?...

Candin i-a retezat-o scurt:

— O să mori azi-măine și n'o să te sature de pământ... Nu cumva ai vrea să mă despart de nevastă?... Să nu vă mai legați de femei că pe toți vă izbesc de pereți!... Uitați-vă ce-ați făcut din ea în patru ani! Acuma-ți place că-i numai umbră, ha? Nu vi-i rușine de Dumnezeu!...

*

Alte gânduri au pornit să-l muncească pe Candin. Se vânturau vorbe noi pe uliță, așa cum auzise el multe pe front. Și în Rusia, și dincoace. Zice că boerii trebuie să răsturnați și pământul împărțit. O lege s'a și pregătit pentru aceasta. În fiecare săptămână venea dela Cluj un croitor, feciorul vecinului din dosul casei, prieten din pruncie cu Candin. Ii spunea multe lui Candin...

«Ei, cari-au fost și-au văzut atâta grozăvie, să se lupte acuma și să facă pace. Să nu se rupă unul pe altul cu colții. Cine i-a trimis pe front? Niște boeri îmbuibăți». Știe Candin destul de bine. «Apoi, uite, liberalii și țărăniștii-s aceia».

— Cum îi mai ridică tata în slava cerului...

— Doară ai lui îs, măi Candine.

Mai întâi s'a înscris la «Front», dar când a văzut că prietenii lui, foști camarazi de arme, se trag către Partidul Comunist, se înscrise și el. Unii n'au vrut să-l primească. El e fecior de *gazdă* și pe tatăl-său îl știe satul.

— Și-apoi ce-i? — le-a răspuns Candin. Ce vină am eu de-acolo? N'am fost eu slugă la tata de când m'a făcut? Tata-i crai și de mine-i vai! Cu două iugărașe de loc și cu patru copii, cine-și poate zice gazdă?...

Bătrânul se apuca de multe ori cu gura. Când tăcea el, începea George. «Că-i vine ușor lui Candin să umble cu politica și ei să se sdrobească toată ziua pe lângă casă. Ce, el nu poate lucra? Că nu-i chiar *atât* de invalid. S'a făcut comunist și s'a înhăitat cu toți nespălații. Lasă, că are să le iasă fudulia pe nas, la alegeri!»

— Te-ai făcut bolșevic, mă, bitangule! D'apoi de aceea te-am făcut și te-am crescut? Că mai bine te loveam în cap când erai roșu la buci! Auzi tu, să se-apuce el de oameni cumsecade. Măi, d'apoi pe comuniștii tăi nu i-aș pune nici de obială, în cizmă. Niște răpănoși și niște puturoși!... Așa mi-ai fost de când te știu. Nu m'ai ascultat, afurisitul lumii!

— Mai ai? — îl întreba liniștit Candin.

— Mai! Mai am!... N'oi găta niciodată!

— Văd că ți-a spus destul prietenul dumitale, Casirul. Dar să nu te superi, tată. Cum ați ajuns voi să cumpărați averea dela grof? Nu erai dumneata primar atunci și Casirul, casir?...

Bătrânul se înfură și ieșea afară înjurând. Se ducea la crăsmă și se îmbăta. Apoi chiuia pe uliță cât îl lua gura de răsuna satul. Când venea acasă, suduia pe toți Candinii și comuniștii de pe lume.

Le răbda pe toate Candin. Nu avea ce să facă. Intr'un rând se gândise să se mute, dar nu avea unde. Și-ar fi făcut o casă. De unde să scoată bani pentru lemne? Il apucă toamna în aceeaș casă cu bătrânii. Mâncau toți dintr'o mămăligă. «Doară nu suntem țigani și lucrăm toți pe-o brazdă» — a zis bătrânul când s'a întors Candin din armată.

Înainte cu două luni de alegeri, Candin a fost chemat la Cluj, la o școală de instruire. La o săptămână după aceea, Valeria s'a îmbolnăvit. De unde, de unde nu, a răpus-o o febră tifoidă. Au pus-o în car și au dus-o la spital. Când s'a întors Candin dela Cluj era o harababură în toată casa. George mोगorozea toată ziua. «Că el nu-i slugă la nimeni, că cine a făcut plozi să stea acasă și să și-i crească; nu să umble după draci beți cu politică bolșevică și să-și lase purdalăii pe drumuri ori pe capul oamenilor care nu știu cum să răzbească de atâtea treburi. Că n'are decât două mâini și numai un picior sănătos, — da' ce!» Totdeauna lovea în vaca lui Candin, «că o lasă acela să moară de foame și de sete și nu-i are grija».

— D'apoi ce ți-a făcut vaca aceea, mă?

— Ce mi-a făcut?... Ți-e ușor să zici. Mai bine închide-ți fleoanca, să nu te loveșc cu furca peste șale, să-ți sară bolșevismul din cap!...

Candin fu din nou nevoit să tacă. L-a apucat așa o durere prin inimă și-o amărăciune pe suflet. «Cu ce le-a greșit el de nu vor să-l înțeleagă? Și de ce nu-l lasă să le grăiască, să le arate cât sunt de greșiți? De ce se încăpățânează și se ascund după vorbe?» «Lasă, că știm noi, vedem noi! De slugoiul lui Hapca să ne lăsăm duși de nas?»... «Măi, grei mai pot fi oamenii aceia de cap!... Bine văd că se clatină ca frunza pe apă, gata-gata să se ducă la fund și țin morțiș să rămână deasupra!»

Înainte de alegeri cu trei săptămâni și-a adus nevasta dela spital. Valeria plângea cu obrazul rezemat de pieptul lui... «Că el nu știe cât îndură și ea și copiii dela toți, cum îi aruncă într'una, că stau pe capul lor și nimica nu lucră, că ei nu-s simbrieșii lui Candin. Și cumnată-sa, Zamfira, umblă toată ziua de-a lela dar n'a spălat până acum nicio sdreanță de-a lui George. Să o ducă de-acolo ori unde, și 'n pădure, numai s'o ducă...»

— Lasă, Valerie, dragă... Toate trec. Noi nu trebuie să fim răi dacă alții-s răi. Suntem în fapt de iarnă, dragă. Are să treacă și iarna aceasta. Noi ca noi, dar copiii?

— Da, dar tu nu vezi că Zamfira își ține hainele și țoalele în ladă de le-or roade moliile. Zice că doar nu i-or rupe hainele copiii nu știu cui! Dar de'nvelit se învelește cu țolul meu, nu?...

— Știu eu toate, Valerie... Ne au în palmă și de-aceea fac ce fac. Așa au fost de când îi știu. Cum ai să-i schimbi dintr'odată? Mai bine le-ai cere să se spânzure decât să se schimbe. Dar le vom face noi în curând, pe toate!

Și-a strâns nevasta, în brațe și a sărutat-o pe obraz!

După alegeri George n'a vorbit cu frate-său două săptămâni încheiate iar bătrânul se văita toată ziua lângă vatră. « Că el zile de-acestea n'a văzut, să ajungă oamenii cei mari de râsul lumii. Aceasta-i perirea lumii, măi Candine. V'ați blăstămațit și v'ați stricat mai rău ca păgânii »...

Candin era toată ziua pe drumuri. Incepuseră colectările pentru Moldova, unde bântuia foamea și tifosul. Pe toate căile nu mai încăpeai de oameni, și cinstiți și tâlhari. Era o harababură întreagă. Fiecare căuta să apuce cât mai mult și uneori se tăiau cu cuțitele pentru o bucățică de pâine. « Asta-i una din rânduielele voastre, mă Candine » — boscorodea bătrânul. Declarase că el n'are nimica de dat, că roada fusese slabă, că sunt atâtea guri la casă, că de-abia o să le-ajungă grâul pentru rântaș până la vară... Dar Candin a spus răspicat într'o zi:

— Tată, avem 12 măji de grâu. Să știi că ne-au scris cu două pentru moldoveni.

— Ce, mă?

— Și cu 4 de cucuruz!

George sări de pe pat și răcni bătând în podele cu piciorul șchiop:

— Mă, dar 'nebunit-ai?

Ii sticleau ochii în cap ca la un viezure. Părul de pe cap îi căzuse smocuri pe frunte. Candin își răsucea liniștit o țigară. Bătrânul se rezemase de cuptor.

— Mă, d'apoi tu le-ai arat, tu le-ai semănat? Nu-ți vezi laia de după ușă, scrântitule? D'apoi ce ești tu în casa asta, să faci toate după capul tău? ... De când ai ajuns să poruncești? Ți s'a suit comanda la căpățână, bolșevic afurisit?

— Cine-s eu? — îi răspunse liniștit Candin aprinzându-și țigara. — Vrei să știi?!

— Mă, schilavule! — izbucni bătrânul, dând pe George la o parte. — Cine-i mai mare în casa asta? Tu? D'apoi tu m'ai făcut pe mine, tu m'ai șters dinapoi pe mine, ha? Apoi să-mi ieși afară! — afară! — răcnea cât îl ținea gura.

— Asta-i a mea și eu m'am necăjit s'o fac. Tu numai privadă ți-ai făcut din ea, pe podele!

Suduind crâncen, bătrânul svârli cu pipa în feciorul său. Acesta se aplecă și pipa sparse un ochi de fereastră. Ieși de după masă și se îndreptă spre ușă.

— Unde mergi, mă! N'ai auzit?

Candin se întoarce și privi cu ochi furioși, cuprinzându-i pe toți. Femeile încremeniseră lângă furci. Copiii erau tuspătru la școală. Bătrânul înjura căutându-și pipa pe sub masă. Candin se îndreptă spre George, îl privi în luminile ochilor — și rosti numai:

— Bestie!

Trânti ușa atât de tare în urma lui încât căzu varul de pe uștiori. De atunci nu mai mâncară împreună. Dar peste câteva zile un copil din Moldova

se înfrupta dintr'un blid cu copiii lui Candin, însă nici bătrânul Ilarie, nici George, n'au mai zis nimic. Numai Zamfira, când îi dădea de mâncare, îi trântea mălaiul dinainte ca unui cățel. Copilul îl mânca afară, plângând cu sughițuri sub palma aspră dar mângâietoarea lui Candin.

*

Socrul lui George, Petre Corpădean, poreclit Casirul, a fost chemat într'o bună zi la primărie. Îi rămase numele pentru că timp de 15 ani avusese pe mână caseria comună. Era prin Martie. Zăpada se topise de pe hotare și se ițea numai pe văile păraielor. Pământul mustea de apă ca o mlaștină.

În primărie se afla primarul, plutonierul de jandarmi, Candin și încă vreo doi trei membri ai comitetului.

— E adevărat că ai cumpărat o jumătate de iugăr de loc dela Iacob al lui Pantilimon?

— Adevărat. Și-apoi ce-i? L-am plătit omenește.

— Omenește? Cum?

— D'apoi, cum? Așa cum ne-am înțeles. I-am dat banii și mi-a dat pământul.

Primarul se uită la Candin. Acesta zâmbea bănuitor. Plutonierul, supt la obraz, cu cap mic și cu trup îndesat, se foi pe scaun și-și săltă cureaua pistolului.

— N'ai putea, cuscre, să ne spui cam cum a fost? întrebă Candin, privindu-l în ochi.

— D'apoi, ce? Aicea-i judecată? N'am de dat socoteală nimănui. Cum mă luați pe mină la întrebări?... Ce-s eu, hoț? Spune tu, cuscre...

— Eu nu știu... Aștept să spui dumneata, că mai bine știu.

— Eu știu atâta, că i-am plătit, ne-am făcut necazurile în-de-noi!...

— În-de-voi!... — scuipă primarul dinaintea gazdei.

Cuscrul Petre Corpădean Casirul s'a plimbat în ziua aceea prin sat cu o tablă de hârtie pe piept și 'n spate, între jandarmi și strajă. Pe tablă-era scris că a cumpărat cu speculă pământ dela om sărac.

George era la moară. A auzit pe drum de rușinea lui socru-său. A aflat că fratele lui, Candin, l-a denunțat. Când a ajuns acasă, pe la miezul nopții, fierbea de ciudă ca o căldare pe cuptor. Luase și o glajă-două de vinars.

— Scoală, mă, hoitule! — strigă din tindă cât putu de tare. Hai, ajută-mi să iau sacii din car!

Toată casa sări din somn la gura lui. Copilul cel mai mic se sperie și începu să plângă.

— Măi, da' ce-i drac în tine, de răcnești ca'n gura morții, să sperii copiii din somn?

Lângă car, plescând prin tindă și lovindu-se de toate, George suduia în fel și chip pe cei cari «toată ziua tăifăsuiesc și noaptea stau cu gura la

buca nevestelor și n'au bai că alții se rup cu saci și rabdă foame și frig. Știu numai să-și râdă de oameni cumsecade și să-i poarte prin sat de batjocura păduchioșilor »!

Candin râdea.

— Ai, mă, că rău te mai doare! N'am zis eu să mă lași pe mine la moară?

— Da? Tu râzi, că pe tine nu te împunge nimenea cu sula între coaste. Ține bine... ține mă, ruptule!

Sacul scăpă și se prăvăli în noroi. George începu să înjure pe toți nevolnicii din lume:

— Da, ce, ai crezut că-i țâța muierei? — și-l lovi pe Candin în șale cu pumnul, acolo unde fusese împlântată cea mai mare schijă. Candin icni scurt, răpus de junghiuri și'ntrebă abia suflând:

— Măi, George, tu ești câine ori frate, mă? Dece dai tocmai acolo unde știi că am fost rupt?

— Dar tu nu dai totdeauna acolo unde doare mai rău? In inimă dai, comandarea mumă-ta! Hai, nu te mai văieta, că ne-apucă dimineața lângă saci...

Candin se stăpâni numai cu mare greutate. Era cu mult mai vânjos decât frate-său și-i era mai ușor să-l măture pe jos... Dar s'a gândit că n'are rost să scoale casa și satul în gura lor.

De-atunci, n'au mai vorbit împreună decât rareori. George se uita la el ca la turbat și troncănea toată ziua cu bătrânul Ilarie, suduind amândoi « lifta » care crescuse la casa lor.

*

După Paști Candin îl întrebă dintr'odată pe Ilarie, taică-său:

— Tată, ai sau n'ai de gând să treci grădina aceea pe numele meu?

Bătrânul îl privi încrunțat, ca pe-un strein prins la lădoiul cu bucate.

— Care grădină, măi Candine?

— Cea din fânațe. Vreau să-mi fac o casă. După cum văd, nu ne mai putem nărăvi laolaltă. V'ați câinit mai rău ca fiarele, și dumneata și George... Apoi asta nu-i viață.

— Eu ce să-ți fac? N'am fost eu cu inimă bună către tine? Tu te-ai legat cu alții de vrei să ne sugrumi!

— Eu? Dacă nu vreți să' nțelegeți...

— Cum să 'nțeleg mă, varvarule! D'apoi deaceea m'am căznit și m'am rupt șase zeci de ani ca să-mi dau averea la niște bulendre?... N'o dau! N'o dau! Omorîți-mă, da'n'o dau! Nici ție, mă, nu-ți dau, auzi? Nimic! Du-te să-ți dea prietenii tăi cari vreau să sugă mazăga din noi!

— Te-ai căznit! Tot cu asta stai înainte! Știu eu cum te-ai căznit și dumneata și alții... Zici că nu dai la nimenea nimic. Dar pe George de ce-ai întăbulat șase iugăre de loc fără să mă'ntrebi? Eu, dacă-i așa, eu n'am

drept ca și frate-meu?... Ha? Nu mai zici nimic! Nu ți-e rușine, om bătrân!... Să-ți fie de bine, tată, nici nu-mi trebuie!... Află că nu mult are să stea rânduiala aceasta. O săpăm noi dela rădăcini. Și-apoi, mi-or da bolșevicii mei, așa cum zici dumneata, o palmă de loc să-mi înalț o casă...

În aceeași săptămână, isprăvind de arat și de semănat, prinse vacile lui — își mai cumpărase una — și începu să care năglag pe grădina dela hotar, fără să mai întrebe pe nimenea. George turba:

— Măi, d'apoi unde-om semăna câneapă?

— Pe coperiș la casa mea! Ori dacă nu, pe cele 6 iugăre care stau la cadastru pe numele lui George Moldovan, m'ai auzit?... De pe șase iugăre o să-i poți face poale la nevastă, dacă vrei să știi!...

Candin și-a văzut mai departe de treabă. Încet încet, niște țigani i-au bătut pereții iar el și-a cumpărat pe rând câte-o pereche de grinzi, costoroabe, stâlpi. Când s'a dus după țigla, a cerut boii lui George, dar Zamfiră a și sărit cu gura «că aceia-s boi slabi și nu-i poate jugui să se rupă, că nu-s din averea Moldovanului și Candin să-și caute boi pe la ceia la care neam de neamul lor li s'au preumblat pe după ceafă ciurde de boi, toți suri și cu opt picioare, — așa!... că aceia-s prietenii lui cei buni, pupa-i-ar...»

*

În vară a fost numit în comisia de treerat. Bătrânul slăbise atât de mult, încât bătrâna i-a ținut de două ori lumânarea la căpătâi. George a prins a se îmbuna și într'un rând îl trase pe Candin de-o lăture:

— Uite, măi Candine, suntem frați, știi tū. Trăim și noi mai cu una, mai cu alta, cum putem. Să faci așa ca să mai și rămâie. Avem casă grea și nu putem. Cine știe ce-o mai fi în primăvară.

— Las' că nu trebuie să mâncăm numai noi, — zise Candin.

— Dar să nu uiți că ți-am spus. Că și socrul...

— Socru-tău! Nu cumva ați vrea să închid ochii la lăcomia voastră fără de margini?

— Adică, — nu vrei?

— Cum poți tu să mă faci de minune în ochii lumii, măi George?... Tot ești tata! N'ai să te saturi niciodată de avere, arde-o-ar focul s'o ardă!... Iacă, ai vrea să mă vezi închis, pentru voi! Și satul și partidul își pun încredere în mine! Nu ți-e rușine?...

L-a silit pe George să dea atâta cât scria la carte. Pe Casirul însă nu l-a putut înzgârda; apucase să ascundă câțiva saci de grâu. Auzise el ceva, dar tocmai atunci apăru decretul stabilizării și în zilele acelea a alergat mai mult decât oricând. Comitetul s'a înțeles să sfătuiască oamenii ca să nu schimbe bani de-ai altora. «Las' să rămână cu banii în ladă, ca să crape inima din ei». Se știau ei care-s aceia cu bani mulți. Când cereai cu împrumut îți răspundea de sus: «Să ți-i dau împrumut, mă? Și-apoi, pe când mi-i vei da

înapoi, să nu mai plătească nimic?... Dar nici n'am! Cine te-a trimis la mine?».

Socrul lui George, Petrea Casirul, se izbea cu pumnii în cap și urla cât îl lua gura că l-au nenorocit, l-au rupt, i-au împlântat cuțitul în inimă! Li rămăneau vreo trei sute de milioane. Hârtie! De inimă rea era să se atârne de căpriori... numai că au băgat căsenii de seamă. Bătrânul Ilarie suduia nemțește ca de obicei și zvrălea după copii cu cărja și cu ce nimerea. Copiii râdeau totdeauna când bătrânul începea să înșire comenzi și sudălmi nemțești...

— Nu ți i-am cerut împrumut când am mers să-mi cumpăr lemne? M'ai lăsat să mă rog către străini! Acuma poți sudui toți Herguții din cer! — îi zicea Candin.

George crăpa de necaz. «Nu le-a putut spune mai din vreme? Il durea gura să scape o vorbă? Cum poate zice că n'a știut el, care toată ziua se învârte printre dânșii!... Ia, au rămas cu vrafurile de hârtii acoalea, grămadă... Ce să facă, să ațâțe focul cu dânsele?».

— Dă-le Zamfirii să-ți umple o perină, măi George! — îl săcăia Candin. Doar o să te sature odată! Că și-așa numai avere și aur ai visat de când te știu...

Intr'o zi a venit și s'a plâns la primărie sluguța Casirului, pe care Petrea, feciorul Casirului, îl umpluse de sânge. Zicea că n'are nicio vină că a răsturnat carul. El i-a spus lui Petrea că-i cam înafară și ovăzul e uscat sfarog. S'a rupt osia la car și s'au apucat să-l bată. Să-i dea simbria, că el nu mai merge înapoi... Și să facă bine domnul primar să caute în podul grajdului sub fân, că acolo a ascuns Casirul ceva!... Apoi că ce, dânșul nu știe. N'a pufut să caute căci ziua se temea să nu fie văzut, iar noaptea Petrea dormea în pod cu nevasta».

Candin cu comisia și cu plutonierul de jandarmi aflară în podul grajdului vreo zece măși de grâu nedeclarat... Așa? Petrea Casirul a fost ridicat pe sus și dus la post. De-acolo a luat drumul tribunalului.

Seara când s'a așezat la masă și Valeria a început să-i pună mâncarea, George îl întrebă:

— No, mă, ai ajuns împărat să bagi oamenii la gherlă?

— Candin mânca liniștit. Știuse dinainte că va avea o luptă grea, mai ales că de când «i l-au dus pe tătucu, pe dragul și scumpul de tătucu», Zamfira se prăvălise pe jos și se smulge de păr. Vaaai! amar de capul lor, ce-au ajuns! Oamenii de treabă, talpa satului, s'ajungă'n temniță, laolaltă cu tâlharii! Vaaai, cum de nu-i trăznește Dumnezeu!».

— Taci, Zamfiră! taci, dragă, taci!... o mângâia George. Lasă că vine'napoi!

— Cum să taac! cum să tac! Frate-to, frate-to, mânca-i-ar ciorile carnea și s'ar arde'n pară, cănele și tâlharul!... urla femeea, frământându-se fără lacrimi, pe păt.

Candin îl privea pe George pe sub sprâncene. Il vedea cum îi tremură buza de jos a rânză. Mușchii de pe obraz jucau frământați de măsele și pielea arămie lucea viu, năpădită de sudoare.

— N'am ajuns împărat și nici n'am de gând să fiu... Am ajuns să-mi dau seama de ceea ce tu nu vrei să-ți dai... Și-apoi eu sunt om sărac și dau fără milă 'n pizmașul săracului!

— Treaba mea!... Ai fi în stare să mă bagi și pe mine, mă, și pe tata... Nu-ți crapă obrazul de rușine? Ce ți-a făcut socru-meu, mă?

— Săracu, socru-tău! Multă grijă îi mai porți!... Mie nu mi-a făcut nimic, dar a făcut altora, ne-a făcut nouă tuturora...

— No, păi ăia, alții, să-l bage 'n temniță, nu tu!...

Pumnul lui George izbi cu putere în masă. Zeama sări din blid, strpind obrazul lui Candin.

— Tu ești nebun, mă? Astâmpără-te, dacă nu vrei să te pocnesc peste măsele!

Bătrânul se îmbătase peste măsură în seara aceea. Il auzeau prin ferestrele deschise cum urlă și se vaietă pe drum. De multe ori i se spusese lui Candin să-i astupe odată gura și să nu mai răcnească pe uliță, suduind, că au să-l ia într'o bună zi oamenii la bătaie, de nu s'o mai scula. Are noroc că e bătrân și fără minte. Candin le-a spus că n'are ce-i face. A căpiat și nu-i mai poate porunci nimenea. Că numai el știe cât amar duce în casă cu doi nebuni!

George striga din răspuțeri, ca să-l audă și bătrânul de pe drum:

— Mă, nu cumva ai vrea să ne iei la bătaie, aici în casă? În casa tatii, mă? Crezi că mă tem de tine, mă schilavule, mă!...

Bătrânul intră clătînându-se în casă, izbind ușa de perete.

— Unde-i cânele să-i bem sângele? Unde-i?... Mă, d'apoi de-aceea te-am crescut la casă, ha? Nu ți-e rușine să-ți bați joc de oameni, mă secul de cap, puște dracu 'n tine, Dumnezeii cui te-a fătat!

— Acuma-i spuneam! se întoarse George... Dar ai către cine zice? A înnebunit de tot, mânca-i-ar câinii borhăile! Și încă sare cu gura, la bătaie!...

Zamfira gêmea țâvlind din fundul patului. Bătrâna mocoșea printre vase, suduindu-le de una singură. Valeria ieșise afară și plângea rezemată de târnaț... George o auzi pe fereastră și-i răcni:

— Ce te sclifosești acolo, tu? Ai fugit afară! Dar ce, mama să spele blidul bărbatu-to? Nu ți-e rușine!

În Candin începu să fiarbă sângele. Și-a dat seama că nu au cum s'o ducă mai departe. Toată ziua avea sfadă și mai mult decât dânsul suferea nevasta. Când îl auzi pe George strigând-o, văzu roșu înaintea ochilor. Ieși de după masă și-i puse mâna în piept, mârâind din măsele:

— Ce-ai cu muierea, mă!... Ce-ai?

Zamfira prinse a blestema de parcă vărsa otravă, bătrânul răcnea și suduia pentru cine știe ce. George găfăia răgușit, scrâșnind:

— Ia mâna de pe mine! Ia mâna de pe mine că-ți vărs mațele afară!

Și trase cosorul din șerpar.

— Candineee! te taie! — sbârnăi ascuțit glasul Valeriei, repezindu-se pe mâna lui George.

Pumnul sănătos al lui Candin îl pocni pe George între ochi, dintr'odată, plin, prăbușindu-l de podele. Zamfira urlă ca înjunghiată, bătrânul sări în spatele lui Candin. Dintr'o smâncitură Candin îl prăvăli lat pe fața casei, îi pocni Zamfirei o palmă răsunătoare și urlă:

— Tâlharilor și varvarilor!... Mă tăiați pe mine, mă?

Și apoi către copiii strănși grămadă în Valeria:

— Haideți, cu tata!...

Din curte le mai răcni una cât putu:

— Am să vă rup în bucățele, ca pe câinii cei turbați, nu vă rabde pământul de nemernici!...

În noaptea aceea au dormit tus-șase în podul poieții, înveliți numai în fân. A avut grijă să ridice scara dela pod ca nu cumva să se urce careva și să-l pălească cu securea. George ar fi fost în stare să o facă și pe asta. Brațele Valeriei nu-l slăbiră toată noaptea din strănsoare.

Dimineața, când se crăpă de ziuă, se sculă și prinse vacile la car. Intră în casă bocănind tare prin târnaț. Lumea era trează. Buimăcit de somn, Ilarie își căuta pipa pe sub pernă.

— Am venit să-mi iau lucrurile! Mă duc! Mă duc să nu vă mai aud! Auzi, tu! dar ce-s eu, tâlhar să mă loviți în cap?

Dădu masa la o parte și trase canapeaua dela perete, mormăind «acesta-i al meu». Il deschise și prinse a svârli pe pat ceea ce credea că nu i se cuvine. «Asta-i a mea, asta nu-i a mea». Apoi îl trase până lângă ușa tinzii și se răsti la George:

— Scoală de-acolo, mă, și-mi ajută. Și-așa trebuie să iau țolul de pe pat.

— Na-! — svârli George. Mișcarea repede cu care a smuls înciudat țolul desveli nevasta până la brâu. George îi pocni o palmă peste crupă, răcnindu-i:

— Acopere-ți carnea, tu, că, s'or da câinii la dansa...

Femea sări ascuțită ca totdeauna:

— Da' cu mine ce-ai? Ce-s eu de vină dacă nu vă nărăviți! Nu m'a putut trăzni când v'am pășit întâi pragul!... Și-apoi izbucni într'un plâns sughit.

Bătrânul Ilarie scuipa de pe celălalt pat, foindu-se:

— Ce zici, tu, fleandură? Da'n casă la tată-to a fost mai bine? Ni tu măi! Pară-ți bine c'ai ajuns dintr'o cățea hâștită, cocoană puțulită, răpănoaso!...

Candin își vedea liniștit de treabă și râdea pe sub mustăți, ca totdeauna când bătrânul se sfădea cu Zamfira. Arunca în canapea de-a-valma albituri, velințe, câte-o cratiță, câte-o oală, tot ce-i cădea în mână și bănuia că ar fi de-al lui. Numai lucruri de absolută trebuință. La urmă o chemă pe Valeria și copilul cel mai mare, Ilarie. Scoaseră cumva canapeaua în târnaț și-o puseră pe car... În casă George și bătrânul înjurau și strigau când unul pe altul,

când pe tâlharul care s'a apucat să le golească lucrurile din casă, parcă ar fi fost ale lui... « Să-i dau și pipa, răsăritul mumă-sa! » — răcnea bătrânul. « Că numai pe-asta mi-au lăsat-o, cădea-i-ar carnea de pe oase!... ».

În ziua aceea Candin s'a mutat pentru totdeauna la hotar. Și-a înjghebat niște paturi, a bătut ferestrele negata încă în scânduri și n'a mai dat pe la ai lui decât rareori, cu treburi oficiale.

*

Toamna și iarna au trecut atât de ușor încât nici n'a băgat de seamă. În primăvară însă a prins a simți greutate Candin. În toamnă, când și-a cerut partea lui de grâu, bătrânul a pus mâna pe cârjă și i-a răcnit să iasă afară din ograda lui și să nu-i mai vadă obrazul, că-l lovește în cap... « Cum nu i-a fost rușine să-l izbească de pământ, de ce nu-i e și-acuma când cere. Să-i dea la care s'a băgat slugă ca un prost și să moară de foame dacă vrea. El n'are grâu de dat; l-a băgat pe tot în pământ că l-au silit să semene fără voia lui, ia, aceia pe care-i ascultă. Așa. Meargă și scurme-l de sub brazde ».

Candin pe George nu-l ierta. Când trebuia să meargă cineva la cărașie obștească, George era chemat și el. Lui n'a vrut Zamfira să-i dea boii când a mers după țigă, dar când s'a acoperit școala a fost musai să se ducă. În poartă aștepta jandarmul și n'avea încotro. De aceea, George spumega de ciudă și se îmbăta în fiecare zi, iar Zamfira scăpa nebătută numai atunci când era așa de băut că nu se putea urni.

Venise vara. Candin o scoase cu greu la capăt, dar o scoase. Iși terminase casa și își ridicase o poietică pentru vite. În ziua de Rusalii îl trase pe tatăl său de-o parte și-i spuse că dacă nu-i dă grâul de pe două iugăre care i se cuvine lui, pentru că pe locul lui era semănătura, îl dă în judecată... « Nu cumva ar vrea să-l vadă muritor de foame? Ce-are să facă bătrânul cu zece iugăre de grâu? ».

— Nu-ți dau, nu-ți dau! — se încăpățâna bătrânul. Crapă, dacă vrei, da' nu-ți dau. Să știu că mai bine îl aprind!

— Amarnică inimă ai, tată! O să-l dai dumneata la altul, să n'ai grijă!... Ai semănat pe locul meu! De ce n'ai pus grâul numai pe-al lui George? De ce?... Nu mi-ai dat mie locul acela? Apoi, nici pâinea pentru copii să n'o am de pe el?

*

La colectările din vară Candin fu numit din nou președinte al comisiei. În ziare se scria uneori despre rodnicia lui activitate. Era dat de exemplu pentru alte sate unde treburile mergeau mai greu.

George n'a mai venit să-l roage a închide ochii. Nici Petrea Casirul. Acesta se muiase și nu mai ieșea decât rareori printre oameni. Făcuse șase luni închisoare corecțională, acordată de legea sabotajului. Dar mai erau câțiva care vroiau să tragă focul către oala lor. Unul dintre ei, fost camarad de arme cu Candin, Grigore Călugăru, făcea niște afaceri cu notarul din comuna vecină. Candin știa, dar nu avea dovezi. Grigore îi purta pizmă și din altă pricină: în toamnă s'au dus amândoi cu copiii la Cluj ca să-i dea la liceu. Al lui Grigore nu avea media necesară admiterii și ca să între, tatăl a cumpărat pe directorul școlii din sat și l-a făcut să pună altă medie pe certificat. « Da? Apoi aceasta nu era legal ». Intr'o bună zi a venit o inspecție cerută de celula din comună, care a constatat falsul și directorul a fost dat în judecată pentru primire de mită și fals în acte publice și totodată comprimat, iar Grigore dat în judecată pentru mituire. A plătit pentru aceasta preț de doi boi cumsecade. Deaceea, nu-l putea vedea pe Candin în ochi!...

Intr'o noapte paznicii hotarului l-au prins pe Grigore. Cum avea niște neamuri mai sărace în alte sate, i-a plătit cum a știut el și le-a dat fiecăruia câte un sac de grâu. « Dacă-l vor împărți, cota n'are de unde să iasă și nu mai dau nimica la stat ».

A doua zi, șapte bărbați în frunte cu Grigore erau arestați. Patru nu aveau vină mare. După două săptămâni veniră acasă. Dar ceilalți au fost condamnați ca unii care înțelegeau să lucreze împotriva legilor. De-atunci dușmanii chiaburi se înrăiseră peste măsură. Candin îi știa și se întreba de ce au mai mare ciudă pe dânsul decât pe alții? Doar el e numai un membru de comitet. Poate că-l socoteau trădător și de aceea.

Comuna lor câștigase întrecerea în timpul colectărilor. Totul se făcuse scurt, rapid și fără greșală. În scurtă vreme după aceea Candin a fost chemat la plasă.

— Tovarășe Candin Moldovan! Partidul a luat cunoștință de activitatea dumitale și-ți mulțumește. Te-ai integrat cu trup și suflet în lupta lui, ceea ce-ți aduce cinste, tovarășe Candin.

La propunerea organizației de plasă, comitetul din sat îl alege secretar al organizației de bază.

Să trăiești și să duci lupta mai departe.

Candin a venit acasă mai vesel ca niciodată. Și-a sărutat copiii și nevasta și a dormit buștean până dimineța.

În campania însămânțărilor Candin a lucrat cot la cot cu membrii de comitet. Pe câțiva chiaburi i-a pus la răcoare pe câteva săptămâni. Era ordin să se are și să se semene cât se poate mai mult. Era greu să răpună grumazul gazdelor... Primeau răspunsuri aspre ori mocnite și ochi încruntați îi priveau pieziș: « Las' că m'oi duce! Ce, pân'acuma nu mi-am arat hotarul? Am așteptat să mă trimiteți voi? ». Da, dar trebuia să împrumute plugul și către brazda celui nevoiaș. « Dece? Iac' așa! Să facă și brazda aceea rod bun, semănat din vreme... ».

Intr'o zi a aflat dela un copil al lui care trecuse — ca toți copiii — pe la bunici, că George a bătut un cui în copita boului. «L-a văzut el cu ochii lui, că s'a uitat dece geme așa de tare boul în grajd. Și-a văzut. Și unchiul său l-a suduit și-a svârlit după el cu ciocanul».

— Ai văzut tu, cu ochii tăi?

— Am văzut, tătucă.

N'a mai avut vreme să umble după treaba aceasta pentru că Valeria, care aștepta un copil, fiind peste măsură de slabă, se cerea dusă să nască la spital. Candin a uitat de povestea cu boul și pe când și-a adus aminte vremea semănatului trecuse și boul nu mai șchiopăta. Dar lui George tot i-a spus-o, ca să aibă de grijă că-l știe și că nu-l scapă din ochi.

— Ce treabă ai tu? i-a răspuns George. Mai bine te-ai teme de Dumnezeu și să nu muncești oamenii degeaba!

— Eu n'am frică de Dumnezeu câtă vreme dau cu biciul în cine trebuie! îi răspunse Candin. Mai bine te-ai înfrica tu, nu de Dumnezeu ci de vipera din tine!...

La o săptămână după Crăciun a dat o pacoste peste Candin. A scos vacile la apă și cine știe cum, cea mai bătrână a alunecat pe-o sfarghie de ghiță și s'a dejbinat. Vaca era greoaie; mai avea două luni și făta. Lui Candin i s'a făcut milă văzând-o lățită pe pământ și l-a rugat pe-un vecin s'o taie cât mai repede. Valeria plângea cu copilașul în brațe. Ceilalți mângâiau vaca pe bot...

— Ai văzut, mă? Asta-i bătaia lui Dumnezeu! — îi zise frate-său când îl întâlni... Ți-a luat jugul și laptele din gura copiilor. Să vii la mine după păreche c'apoi ți-oi da druga!

— Să fii sănătos pân'oi cere dela tine, împietritule!

*

Candin se bizuia pe cincizeci de gospodării. Toți erau ba săraci-săraci, ba mijlocași. De câte ori îi convoca, de atâtea ori veneau la întrunire. Intr'o zi după ce cetiseră la primărie sfaturile pentru pregătirea campaniei însă-mântărilor de primăvară, le vorbi pentru prima dată c'ar fi bine dacă ar înjgheba o mică tovărășie, o cooperativă sătească. «Scrie la ziare multe lucruri despre aceasta. Dece să rămână ei până-i lumea la un plug cu două văcuțe slabe, ținute peste iarnă cu tulei și cu rogoz și scoase 'n primăvară numai coarne și copite?... Ori le scoteau răpuse de foame și mureau pe brazde tocmai atunci când îi ardea lumânarea la deget. O cooperativă sătească are cuvânt greu și toate câte le cere dela stat, i se dau! Și i se dau cu înlesnire. Dece să nu profite de ajutorul statului? Dacă statul dă mașini și cere plata numai după recoltă, nu pe loc, apoi înseamnă că ne vrea răul? Care dintre boieri ar fi făcut una ca asta? Nu făceau peste vară destule zile de lucru pentru că un oarecare gazdă cu plug le zgredăna ogorul așa, de dai-

Doamne?... Știu ei prea bine! Apoi iaca, să nu mai fie așa. Las' să-și muște unghile de ciudă când vor vedea că se-apucă și sirimanii, da' ce? El, Candin, nu s'a deslipit de-ai lui pentrucă nu-l puteau vedea în ochi de când s'a dat în rând cu lumea, cu cei mulți?... Să se cugete cum va fi mai bine, să mai vorbească între ei și cu alții și să vină cu propuneri... Pe Dumineca viitoare ar trebui să adune oamenii și să iscălească o petiție toți. Ca să vadă tovarășii dela centru că nu de florile mărilor cer ei mașini și tractoare. Ba, s'ar putea să se ia și-alte sate după ei și-atunci s'ar face o stațiune aproape, lângă dânșii să nu umble cine știe unde după mașini ».

Din acea zi satul începu să fiarbă: « Candin vrea să ne ia pământurile, să taie răzoarele și să nu mai aibă oamenii nimic ». Candin știa cine împărștie svonuri de soiul acela și de multe ori, seara, când se juca pe pat cu copilul cel mic, îi spunea Valeriei:

— Se sbat ca peștele pe nisip dar n'au ușă de scăpare... Că de-acum vântură minciuni și aprind lumea și se svârlesc ca apucați de draci!... I-a ajuns cuțitul până la os!...

George se îmbăta mai des și mai cumplit ca niciodată. Ba de când apucase Zamfira vechiul ei nărav de-a se culca și cu unul și cu altul cum avea o clipă de prilej și-o slăbea bărbatul din poprele, se înrăise de tot. Uita să-și mai taie barba, așa că uneori părea a fi scăpat dela ocnă, așa era de fioros... O bătea pe Zamfira de-o lăsa lată și-apoi o svârlea afară în frig ori o trimitea la tată-său înapoi!... Bătrânul urla pe uliță după obiceiul lui și-și blestema feciorul cel mai mare care vrea să-l ducă la sapă de lemn, acum în pragul bătrâneților!...

Dumineca se adunaseră o mare mulțime de oameni la școală. Era de față și un delegat dela plasă, care vorbi despre planul de Stat și de sarcinile plugărimii în îndeplinirea lui... Candin își spuse apoi cuvântarea lui. Se votă o rezoluție și se făcu o cerere pentru tractoare și mașini. Peste o sută de gospodari își puseră semnăturile pe foaia de hârtie...

La câteva zile după aceea, Candin se întorcea dela plasă. Luase contact cu alte sate și pe lângă cererea lor se mai adăugară două. Se cerea numai-decât înființarea unei stațiuni cât mai aproape de dânșii.

Il apucase noaptea pe drum. Era frig. Un vânt subțire sufla tăios, lipind nările deolaltă. Răsuflarea i se prindea promoroacă pe mustați. Sus, pe cerul sticlos, stelele licăreau înghețate ca niște picuri de lumină. Inainte de-a ajunge în sat se întâlni cu patru oameni. Iși trăsaseră căciulile pe ochi și-și îmfundaseră fața în sumane. Le dădu binețe liniștit. In clipa aceea se simți lovit și auzi un glas ca de departe:

— Dați-i!...

Mai multe n'a simțit... S'a prăvălit jos, în mijlocul drumului, pe zăpada bătucită sticlă de sănii.

Oamenii l-au lovit pe unde-au ajuns cu cârjele și l-au frământat în picioare ca pe-o zdreanță... Apoi s'au mistuit în noapte, lăsându-l plin de

sânge în drum... A avut noroc cu unul din comuna vecină, care venea dela moară. Altmintrelea ar fi înghețat acolo... Omul l-a ridicat în sanie, l-a frecat cu zăpadă pe obraz și pe piept și l-a învelit în bundă. L-a căutat de hârtii și-a aflat că-i Candin. Când l-a văzut Valeria, adus mai mult mort decât viu, i-a venit să leșine... Candin gemea înfundat, scrâșnind de durere... Avea capul spart în două locuri, o coastă ruptă și obrazul umflat de lovituri...

Dimineața, primarul, plutonierul și comitetul începură cercetări. Candin fusese dus la doctor în sania primarului. N'au aflat nimic. Dar în a treia seară Zamfira a urlat pe uliță sub călcăile lui George:

— Omoară-mă, măă! Omoară-mă, ca pe frate-to!

A doua zi dimineața, George, Petrea Casirului și încă trei au fost duși din sat între șpângi... Se adunase o grămadă de oameni și de femei la primărie ca să-i vadă.

— Văzut-ai, măi!... Să-l omoare pe frate-so în bătaie!... Inimă de câine, mă!

— Ba, inimă de chiabur, bade! Acuma ce haznă mai are de viață? Și-a cătat-o, și-a aflat-o! Nu poate zice că frate-so nu i-a răbdat destule!...

Infășurat în pansamente, Candin a primit veste dela plasă că s'a intervenit locului în drept și o stațiune de mașini o să ia ființă negreșit la sediul plasei... Candin a răsuflet ușurat. S'a aplecat peste leagănul copilului și l-a sărutat înfocat pe obraji cruzi:

— Ca să trăiești tu bine, Candine, dragul tatii!

DUMITRU MIRCEA

OAMENI SOVIETICI

CEL MAI DE SEAMĂ LUCRU

(Răspunsul meu la ancheta americană)

II

În vara anului 1940 am primit foaie de drum pentru unul din cele mai bune sanatorii din Crimeea. N'am stat acolo nici o săptămână plină și am fugit la noi, la Staro-Beșevo: astfel mă frământa dorul de muncă, de prietene.

Până la sfârșitul vacanței de vară am lucrat în brigada mea, pe tractor. Iar când a venit vremea să plec la Academie, mi s'a ivit un tovarăș de drum neașteptat: Nadea. Fusese primită ca studentă la Institutul Agricol din Harcov și am călătorit împreună.

Brigada a fost preluată, tot prin moștenire, de sora noastră Lelea — care făcea parte dintre cele « o sută de mii ».

Să nu uităm ce fel de ani au fost aceia! Țara noastră învinsese urcușurile grele, care au fost atât de dificile tuturor, și mergea înainte, repede și voioasă. Fiecare din noi era convins că mâine va fi mai bine decât azi, iar poimâine mai bine decât mâine...

Noi mai știam, însă, că totul se poate schimba dacă va fi războiu.

Războiul începuse de fapt chiar la granițele noastre, umbrele lui negre cădeau pe pământul nostru, când în părțile din nord-vest, când în Extremul Orient.

Ziua de 22 Iunie 1941 m'a găsit în satul meu natal, unde îmi petreceam de obicei vacanța (eram în anul al treilea al Academiei Timireazev).

Am intrat și eu în războiu cu ce am știut: în primele două săptămâni, dela 24 Iunie până la 6 Iulie, am făcut pe tractor 365 zile de lucru.

Războiul se apropia tot mai mult de satul nostru. Colhoznicii din « Polittodiel », în frunte cu Constantin Anghelin, plecaseră în regiunea Dniepropetrovsc, să construiască fortificații. Se și vedea noaptea zarea incendiilor care creșteau undeva la sud, dincolo de Mariupol. Într'o dimineață posomorită de Octombrie am primit dela Comitetul regional al partidului dispoziția să plecăm spre răsărit. Și am plecat...

Nimănuî, probabil, nu i s'ar fi învățat limba în gură dacă ar fi vrut să numească coloana noastră: «refugiați». Noi am vrut să arătăm conșătenilor că ne retragem din satul natal militărește: plecăm, dar ne vom întoarce!

Brigada mergea cu tot efectivul ei. Cu tractoare, cu cisterna și cu «vagonetașul», ca și cum ar fi plecat la câmp să facă arăturile de toamnă!

Pe remorca din frunte duceam drapelele brigăzii: trei steaguri roșii, primite ca recompensă pentru muncă. Tractoristul de serviciu le făcea de gardă cu arma în mână.

Un drum groazănic, cunoscut de sutele de mii de oameni cari au plecat din pricina nemților, ne aștepta și pe noi. Iar înapoia noastră dispăruse, în dosul dealurilor, satul natal, unde am trăit atâtea clipe senine, în care am construit și ne-am clădit o viață fericită...

Nimeni din familia noastră, nici cele mai îndepărtate rudenii, nu au voit să rămână pe loc. Și astfel au plecat cu brigada, mergând mai mult pe jos, bătrâni, bătrâne și copii.

Mi-ar trebui multă forță ca să descriu toate chinurile pe care le-am îndurat în drumul spre răsărit. Brigada noastră avansa foarte încet, încadrată în curentul administrațiilor evacuate din orașele și raioanele Donețului. Pe cer sburau «iunkere». Noaptea vedeam lumina incendiilor, care ne urmăreau cu insistență.

Militarii cu care ne întâlneam spuneau că ar fi fost cu puțință să fim izolați, mi-au dat și un «nagan»¹⁾ «pentru orice eventualitate»...

Am nimerit o coloană de camioane militare, împotmolită într'o vâlcea îngustă. Maiorul, comandantul coloanei, a venit la noi cu țipete și înjurături: voia să ne ia tractoarele. A văzut însă pe bluza mea insigna de deputat (noi mergeam, cu toții, «în mare ținută», în ciuda dușmanilor, — cu toate decorațiile și medaliile), și s'a potolit.

— Mă scuzați — spuse el — tovarășe deputat al Sovietului Suprem, că am fost nepoliticos. Puteți continua drumul.

Dar eu i-am răspuns fără să mă gândesc prea mult:

— Ai nebunit? Cum să continuăm drumul și să vă părăsim, împotmoliți cu proiectilele cu tot, în vâlceaua aceasta?

Fie ce-o fi: am desprins ghereta și remorcile cu copii și bătrâni și am început să scoatem, cu tractoarele, camioanele, din strămoare. Am muncit până 'n zori, plini de noroi din cap până'n picioare.

În noaptea aceea, în vagonul rece, care pe vremuri fusese atelierul brigăzii, sora mea Lelea a născut un copilaș...

Soțul Lelii era în Armata Roșie și noi nu știam nimic de el. Nici Nadea nu era cu noi. Era pe front, împreună cu soțul ei, maiorul, într'un regiment de artilerie. «Iată unde mi-a prins mie bine meseria de tractoristă»

¹⁾ Revolver rusesc.

— mi-a scris Nadea în ultima ei carte postală... Dela Vasile, comisar de brigadă, nu am mai avut știri din prima zi de războiu.

Noi nu eram deloc convinse că vom putea scăpa vii din sectorul din spațele imediat al frontului. Nimeni însă dintre noi nu se îndoia că țara noastră, că guvernul nostru sovietic, vor trăi.

De unde am luat încrederea aceasta, noi, oameni simpli, care nu pricepeam nimic din strategie, nu cunoșteam raportul de forțe dintre armata sovietică și cea nemțească, nu văzusem nimic altceva decât retragerea?

Noi toți, oamenii sovietici, ne-am identificat atât de mult cu țara noastră, i-am dat atât de mult și am primit dela ea atât de mult; toate planurile și nădejdirile noastre sunt într'atât legate de înflorirea țării... — și spun «noi», «noastre», gândindu-mă la cele 200 de milioane de oameni sovietici — încât chiar faptul acesta, că regimul sovietic a pătruns în carnea și sângele fiecărui dintre noi, este, pentru noi toți, garanția invincibilității sale...

Am avut noroc: nemții n'au tăiat coloana noastră. Și după multe încercări am ajuns la trecerea peste Donet.

Acolo s'au adunat o mulțime de mașini și vehicule cu oameni și lucruri. «Iunkerele» apăreau din ceas în ceas.

Când a fost rândul nostru să fim trecuți, a venit un locotenent-colonel amărit și nebărbierit, șeful transbordării, și a poruncit să fie lăsate tractoarele pe malul drept. M'am certat cu el rău de tot.

— La ce dracu mai trebuie tractoarele voastre, când se petrec pretutindena astfel de lucruri?

M'am aprins și mai mult, am țipat la el:

— Tovarășe comandant, asta înseamnă că d-ta nu crezi în victorie. Crezi că s'a sfârșit totul pe lume!

A devenit palid la auzul acestei insulte.

— Deși d-ta ești deputat, — zise încet — să nu cutezi a mă acuza în acest fel... Eu sunt pe front din prima zi...

Apoi ordonă ajutorului său:

— Treceți-le cu tractoare cu tot.

Toate tractoarele au fost trecute cu bine, dar ghereta am părăsit-o noi de bună voie: erau alte lucruri mai importante de trecut.

Când era să trec și eu, a venit la mine locotenent-colonelul și m'a rugat să-i dau adresa unde mă duc, ca să-mi poată scrie. I-am răspuns că nici eu nu știu adresa: unde mă îndreaptă partidul, acolo voi fi...

— Vezi, așa e și cu mine, — zice el — dar eu tot am să vă dau de urmă, Pașa, și vă voi scrie.

Nu am primit însă nici o scrisoare. Tovarășii cari au trecut pe acolo după noi, ne-au povestit că la trecerea aceea s'a întâmplat ceva groaznic. Poate că acolo s'a prăpădit și bietul om.

De multe ori m'am gândit la el: «Se vede că v'ați înșelat, tovarășe colonel, poate cineva participa la războiu și cu tractoarele...».

În Veliciaia Calitva am predat tractoarele noastre conform ordinului MTS ¹⁾-ului local, ne-am luat drapelele, ne-am îmbarcat cu toții, vre-o cincizeci de suflete, într'o «teplușcă» ²⁾ mică. Și am plecat spre răsărit.

Averea brigăzii am evacuat-o toată (numai cu «vagonașul» n'am avut noroc). Dar din alimente și din efectele personale nu am luat cu noi aproape nimic. Toți eram îmbrăcați ușor, și cu fiecare zi se făcea mai frig.

Am adunat noi ceva îmbrăcăminte să o învelim cel puțin pe Lelea cu noul născut. Pe drum ne-a ajuns Nadea, care a fost demobilizată fiind rănită. A fost și încercuită, de două ori a fost în explozie de mină, și, ce să mai spunem, a îrgășit mult amăr în cele câteva luni de războiu.

Am fost repartizate să locuim în colhozul «Budionnii» în raionul Terectina, regiunea Cazahstanul occidental.

Acesta este un *aul* nu prea mare, în mijlocul stepei goale și reci.

Președintele colhozului, un moș posomorît, a început să se plângă că pământul e rău, clima și mai rea, iar recolta e atât de slabă cât nici nu se mai poate: cinci metri la hectar — limita maximă.

Am înțeles atunci ce trebuie să fac aici. Cunosceam din tinerețe și de atunci și urăsc cuvântul «limită», care îngrădește drumul spre tot ce e nou și mai bun.

Era abea sfârșitul toamnei. Ne aștepta un iernat greu: nimeni nu avea, firește, rezerve alimentare, iar îmbrăcăminte caldă deasemenea era puțină. Până la începutul sezonului cei mai mulți membri ai brigăzii s'au angajat la colhoz ca lucrători necalificați, ca să aibă un câștig măcar de câteva zile lucrate. Cărau nutreț cu cămilele, reparau acareturile. Colhozul ne-a dat avans în produse, dar viața tot n'a fost ușoară, familia noastră fiind atât de numeroasă.

De greutate nimeni nu se plângea: era, doar, războiu.

Până în primăvară brigada a reparat cum trebuie mașinile și a ieșit la câmp. În afară de «vechii» tractoriști mai lucrau acum în efectivul ei și membrii familiei noastre, Marcsina și Catea, soția colonelului Vasile. Munceam, cum se și cuvine în timp de războiu, atâta cât era nevoie... Și era nevoie de multă muncă, fiindcă câmpurile din Terectina erau foarte neglijate, cultivarea pământului aici era la un nivel mai scăzut decât în Ucraina.

Ne-am dat silința să aplicăm toată experiența acumulată până atunci, să introducem termenele noastre, agrotehnice, pentru lucrări, normele noastre.

Unii tovarăși localnici priveau cu neîncredere aceste inovații: ceace e bun pentru pământul din Ucraina, spuneau ei, nu se potrivește pentru condițiile din Cazahstan.

În Terecta condițiile de fapt nu erau la fel ca la noi în sat, — însă agrotehnica e pretutindeni agrotehnică.

Benzină era necesară pentru front, iar tractoarelor au început să le dea petrol. Producția în MTS-ul din Budionnii a căzut brusc. Toți tractoriștii

¹⁾ Stațiunea de mașini și tractoare.

²⁾ Vagon de marfă cu pereți dubli și cu sobă de tuci la mijloc.

au început să se plângă care mai de care: «calul hrănit cu paie nu fuge — spuneau — nici mașina nu merge cu petrol».

Drept să spun, pentru deputatul Sovietului Suprem tot mai găseau ei benzină. În fața conștiinței mele, eu, deasemenea, pare că mă puteam justifica: noi am început un experiment pentru ridicarea recoltei și nu aveam voie să riscăm o nereușită. Apoi, mai aveam și tractoare «CITZ», cu totul neadaptabile pentru «hrana de petrol».

Cu toate acestea am riscat... La început am atacat «piepțiș»: am umplut rezervoarele cu petrol. Dar «CITZ»-ul nu a pornit: cum ajungea în carburator combustibilul greu — motorul se înneca. Ne-am chinuit mult până ne-am dat seama că trebuie să adaptăm bacul dela vacuum, care pompează combustibilul din bacul principal și îl trece în carburator. Pentru descoperirea aceasta tot MTS-ul ne-a mulțumit.

Am dus atacul asupra «limitei» cu atâta înverșunare, ca și când de asta depindea soarta războiului.

În Terecta nu era introdusă camuflarea luminilor, dar și aici, atât de departe în spatele frontului, războiul era lucrul principal care determina viața oamenilor.

În zilele acelea, Anghelinii au trăit, au muncit, au văzut dureri ca și multe alte mii de familii sovietice, care și-au petrecut bărbății la front.

Copilul lui Lelea a murit înainte de vârsta de un an. Dacă mama lui nu ar fi fost ocupată de dimineața până seara la câmp și l-ar fi îngrijit, poate că băiețașul ar fi rămas în viață. În curând și-a îngropat copilul și Nadea. Nici nu s'a putut încă reface după asemenea durere, când a primit o groaznică înștiințare: «În luptele dela Rostov a căzut soțul d-voastră, mort ca un erou».

Pe soțul Lelii, care a scăpat din încercuire, au pus mâna nemții și l-au îngropat de viu în mijlocul satului natal.

Am aflat că în camera de tortură a gestapoului din Mariupol a fost omorâtă Natașa Radcenco, cea mai bună prietenă a mea, deputată în Sovietul Suprem din Ucraina, fată veselă, suflet frumos și curajos.

În familia noastră mare plânsul nu era obiceiul, poate fiindcă noi cu toții am crescut în ani aspri. Pierderile grele nu ne-au doborât, ci ne făceau să fim și mai dârzi. Lelea și Nadea nu au părăsit munca pe tractor. Tot ce le clo-cotea în suflet contra neamțului, puneau ele în munca lor.

Înamicul înainta. A ocupat Ucraina noastră dragă, teritoriile baltice, a ajuns până la Volga.

În acele timpuri grele mă pregăteam să devin mamă.

Odată, într'o noapte, a sosit în Terecta un curier cu o telegramă.

«Dela Inaltul Guvern» — citeam eu tare «sesiunea Sovietului Suprem U. R. S. S. este convocată pe ziua de optsprezece. Plecați imediat la Moscova. Kalinin».

În ultimele zile mama nu mă lăsa să fac niciun pas de prisos, mă păzea și de curent; totuși și dânsa zise fără șovăire:

— Trebuie să pleci... E doar războiu.

M'au învelit într'un cojoc și m'au condus la stația Cazahstan, la trenul accelerat spre Moscova.

A fost o sesiune grea. Multe locuri erau goale în sala de ședințe a Sovietului Suprem: deputații erau pe front. Din convorbiri am aflat că unii din ei au și pierit.

Când se pomenea, chiar numai întâmplător, de Ucraina, Rusia albă sau Lituania, sufeream toți cumplit. În republicile noastre gospodărea neamțul.

— Se dă cuvântul deputatului regiunii Dniepropetrovsc pentru a face o propunere — declară președintele.

Dar unde este ea, acea regiune Dniepropetrovsc? Ce se petrece acolo acum?

În pauză am ieșit în foisor, m'am rezemat de perete și eram tristă. Lângă mine stătea un grup de deputați. Aud că vorbesc despre ceva, vesel și cu voce tare... Am tras cu urechea și mi-a trecut deprimarea. Unul povestea despre fabrica lui de tancuri, care «peste trei luni va face pe «friți» să fie foarte mirați!». Altul spunea că în timp de șase luni a clădit un oraș întreg în stepa goală și fabrica sa evacuată a dat producție «de-a-dreptul de pe roate». Combatanții discutau care armată anume va trece mai întâiu la ofensivă. Discutau, fiecare susținea pe-ale sale. Dar niciunul din cei cari discutau nu punea la îndoială că ofensiva va începe și «friții» vor fugi...

În bugetul țării pe acel an greu de războiu figurau articole de milioane la cheltuieli (atât de obișnuite în timp de pace) pentru necesități culturale, pentru educația poporului, pentru sănătatea publică. Ele erau pentru noi simbolul credinței în viitor, în biruință, în viață. Cu credința aceasta am plecat eu din Moscova...

Deasupra Volgii sburau aeroplanele nemțești, iar în stația Saratov, trenul nostru, Moscova—Alma-Ata, a fost prins sub bombardament. Lucrul s'a întâmplat noaptea, compartimentul meu era luminat din cauza incendiilor. Geamurile, pe care erau lipite cruciș fâșii de hârtie, tremurau exasperant. Și aici, în vagon, sub bubuiturile oribile ale bombardamentului, am născut-o pe fetița mea.

I-am pus numele Stalina, și în numele acesta am pus toată nădejdea mea în viitor.

Toamna am adunat o recoltă ne-mai văzută în anul acela: câte unsprezece metri de hectar. Pâinea era și ea o armă de războiu. Soldații aruncători de mine dintr'un regiment de gardă, cu care eram în corespondență, au declarat că recolta aceasta este o mare victorie și au dat brigăzii noastre de tractoriste titlul «brigadă de gardă».

Cel mai important lucru a fost însă faptul că noi am înfrânt «limita de cinci metri» și că după aceea nimeni nu o mai putea invoca. Eu nici până acum nu am pierdut legătura cu tovarășii din Cazahstan.

Anul acesta, după recoltă, am fost în Tereceta și am aflat că recolta în colhozul Budionnîi se menține la unsprezece metri, iar în unele colhozuri există chiar și de cei cu treisprezece metri — candidați la titlul de Eroi ai Muncii Socialiste. Căci pretutindenea e așa: trebuie rupt numai zăgazul, în urmă apa năvălește dela sine.

Toamna, târziu, aruncătorii noștri de mine ne-au comunicat marea lor izbândă: au trecut la ofensivă, au distrus pe nemți și înaintează nestingheriți spre vest.

Când s'a făcut plata complimentară, brigada noastră a primit circa douăzeci de tone de grăunțe. E drept că ni s'a și adunat un număr considerabil de zile muncite.

Am echipat o caravană de cămile și am dus grâul nostru la Fondul Armatei Roșii. Am păstrat doar atât cât trebuia pentru hrana familiei.

Când predam cerealele mă gândeam la fratele meu Constantin, care s'a înrolat soldat simplu în Leningradul asediat. Acolo el primește, ca și toți apărătorii orașului, 125 grame de pâine pe zi!

Chiar în tabăra de campanie ne-a sosit o telegramă din Moscova.

Iosif Visarionovici ne mulțumea pentru grija ce purtăm Armatei Roșii.

Mulțumită lui Stalin ne-a sporit tuturor puterile și ne-am simțit îndemnați să facem tot ce va mai fi necesar...

Am mai vărsat încă odată cereale la Fondul Armatei Roșii.

În ziua eliberării satului nostru am colectat, la propunerea tatălui meu, un «transport roșu» și am dus pe douăsprezece căruțe cereale la punctul de predare. Pe fiecare căruță era lipit un afiș roșu cu aceste cuvinte necunoscute oamenilor din Cazahstan: «Staro-Beșevo».

Curând după eliberarea Donbasului am plecat din Cazahstan spre locurile natale. Tot drumul nu se vorbea de altceva decât: cum e acolo la noi, în Staro-Beșevo? Cum au de gând oamenii să trăiască? Ce e cu gospodăria?

Care de care ocăram mai tare pe Nicolae, fiindcă deși a plecat cu o lună înaintea noastră, scrisorile lui erau sgârcite, fără amănunte. Iar noi voiam să știm totul...

În sfârșit iată, stația Doneț... La gară ne așteaptă săniile colhozului. Trețem prin locurile cunoscute și privim în toate părțile: recunoaștem — și nu recunoaștem.

Iată o casă găurită și înegrită de flăcările care i-au lins pereții — nemții i-au dat foc. Iată un tanc cu turela desfăcută, abia acoperit de zăpadă, înfipt în șanț, iar pe el semnele blăstămate — crucile.

Iată movila, iar dincolo de ea începe satul nostru, Staro-Beșevo. Eu m'am ridicat în sanie și stăteam ținându-mă de umerii tatălui meu, ca să văd mai de grabă satul natal...

Intrăm pe uliță și vedem că școala cea de toată frumusețea, cu două etaje, e numai cenușă. În calea noastră aleargă oameni mulți.

Sărim din sănii și ne aruncăm în brațele consătenilor. Ce îmbrățișări și râs și plâns. Îndată au început întrebările:

— Cum ați dus-o?

— Dar voi?

În localul clubului s'a organizat, mai mult dela sine, un meeting...

Eram atât de mișcată încât nu știu cum nu mi-a sărit inima din piept.

Eri am fost cu Nadea și cu alți tovarăși să vedem parcul de mașini. Pe drum convorbirea a fost tristă — despre Natașa Radcenco și despre alții cari nu vor mai fi cu noi, despre cum au suferit oamenii jugul fascist.

Am ajuns la așa-zisul «parc de mașini», dar el încăpea bine într'un singur mic șopron. Din tractoare nu au rămas decât ramele, plugurile erau toate amestecate, inventarul prăpădit.

Eram în Februarie: mai rămânea puțină vreme până la semănat (la noi, în părțile sudice, se fac semănăturile foarte de vreme, începând dela mijlocul lui Martie).

Nadea cu brigada ei trebuia să servească colhozul «Politotdiel», iar eu cu a mea — colhozul «Zaporojeț».

Dacă aș spune că am început cu repararea tractoarelor, n'ar fi adevărat: brigăzile au trebuit să înfiripe un fel de ateliere de montat tractoare. Din câteva rămășițe montam cu chiu cu vai o mașină, dar și așa mai lipseau piese pe care nu le puteam găsi. Bine că ne-a venit ideea să «desculacizăm» tancurile nemțești avariate, care zăceau în mare număr pe câmpiile din jurul satului. Am demontat unele piese din tancuri și cu ele am desăvârșit reparatul mașinilor noastre. Din vechituri am compus pluguri și cultivatoare.

Semințe de asemenea nu aveau colhozurile: neamțul a jefuit totul, ca și cum ar fi lins cu limba. Dar guvernul ne-a împrumutat cantitatea de cereale necesară. Au adus cerealele la stația Jemciugovo. Cum să le duci de acolo șapte kilometri până la Staro-Beșevo? Cu automobilul? Unde sunt ele — automobilele colhozului? Cu trăsuri? Unde sunt toți caii noștri? A fost nevoie să ducă colhoznicii în spate sacii cu cerealele.

În urmă, când s'a dus zăpada, au început să îi ducă cu roabele. Copii, au scris pe laturile acestor roabe greoaie, cu două roate: «Înainte, spre Vest», ca și cum ar fi fost tancuri. Și era foarte just: munca noastră ajuta Armata Roșie să înainteze spre Vest.

Cu o delegație din Dombas am plecat și eu pe front. Am văzut cum a luat armata noastră Sevastopolul cu asalt... Ce lupte sângeroase!...

Un sergent, aproape copil, mi-a spus:

— Iată ce poruncă trimitem noi: să fie totul pregătit acolo în spate. Îndată ce îi vom răpune pe fasciști, ne întoarcem acasă, și începem de îndată reconstruirea. Să fie pâine, cărbune și cărămidă.

Și doar pe atunci Germania era încă atât de departe, atâtea pământuri sovietice mai erau ocupate, iar sergentul acela putea să fie răpus în orice moment...

M'am întors din Sevastopol în ajunul semănăturilor: dela front la front.

Am ieșit la câmp pe mașinile noastre hodorogite. Am terminat semănatul și am făcut cinci sute de hectare perechea. Am prins cultivatoarele cu sârmă și am cosit buruienile. Am ras câmpul, cum razi un bolnav...

Cu inventarul era necaz mare: mergi cât mergi și vezi că o roată cade. Trebuia să te oprești, să o întărești într'un fel și să pleci mai departe. O astfel de muncă apare probabil ridicolă. Dar nu avea cine să rădă de noi — în Staro-Beșevo nu erau observatori străini: toată lumea muncea.

Dacă nu ar fi puterea sovietică, țăranii ar trebui să muncească douăzeci de ani ca să se refacă după o asemenea distrugere. După războiul civil, care a cauzat cu mult mai puțină mizerie, satul nu s'a putut îndrepta, până n'a venit colectivizarea.

Toată țara noastră trăiește ca o singură familie, în care toți se ajută unii pe alții. Indată după eliberare colhoznicii au putut vedea asta în fapt. După împrumuturile pentru însămânțare, ni s'au adus îngrășăminte minerale, ni s'a deschis credit în bani pentru reclădirea școlii arse... dar nici nu le poți înșira toate.

În curând au apărut tractoare adevărate și noi am înlocuit ruinele cu care lucrasem la început. Erau mașini noi nouțe, producția anului 1944 — de războiu. Mi-am adus aminte de acel sergent care în toiul războiului a poruncit să ne pregătim pentru munca constructivă de pace. Iată cum am crezut noi în victoria noastră!

În anul 1945 am putut spune cu toată convingerea că am recâștigat stăpânirea asupra pământului. Recolta a ieșit (mai bine zis, nu « a ieșit », ci a fost smulsă de noi, pământului) — 21,4 metri de hectar în medie. Așa recoltă nu mai fost în Staro-Beșevo înainte de războiu nici chiar pe micile câmpuri de experiențe, cărora se dă o îngrijire specială.

Am spus: « în medie » — ceea ce înseamnă că s'a luat câte 21,4 metri de pe ficcare dintre cele 654 hectare.

Am realizat o recoltă atât de nemaipomenită, pentru că am învățat multe în anii războiului, lucrând în condițiuni neînchipuit de grele. Nu am păstrat numai cecece am știut mai demult, dar am și avansat mult.

În lista laureaților cu premiul Stalin, printre inventatori, savanți, ingineri, figurau și numele unor lucrători de rând și ale unor colhoznici — al mine-rului Luca Golocolosov, al tractoristului Bortacovschi, al meu... Iată cum a apreciat țara succesele unor modești muncitori ai săi, unor oameni simpli, între care și succesele mele...

Am înaintea ochilor scrisoarea lui Nicolae Gurkin, conducătorul unei săli de lectură dintr'un sat din regiunea Pensa, raionul Serdobsk:

— Am desbătut în ghereta de tractoare articolul d-voastră despre recolta de peste 21 metri, și părerile noastre sunt împărțite. Unii au primit știrea cu entuziasm, ca pe o minune, alții spun că articolul a fost probabil înfrumusețat de redacție și că succesul brigăzii d-voastră, este, fără îndoială,

rezultatul unor condițiuni foarte favorabile, pământ moale și roditor, piese de rezervă berechet, iar alții de-a-dreptul nu cred că o astfel de recoltă e posibilă.

— Eu cred, dragă tovarăș Gurkin, că e greșită și părerea întâi și a doua și cea de a treia.

— Prima e greșită pentrucă în reușita noastră nu este niciun fel de minune. Pur și simplu, noi am utilizat cu stăruință, — și, se pare, cu iscusință — rezultatele agrotehnice moderne; munca noastră a fost de bună calitate și executată în termenul cel mai potrivit; țineam contact de bună prietenie și colaboram cu brigăzile de agricultori și — se înțelege dela sine — am muncit mult și cinstit. Precum vezi, toate acestea sunt lucruri obișnuite.

Mi s'a povestit odată, că un oarecare general a spus la începutul războiului: « Dacă fiecare soldat din Armata Roșie ucide numai câte un singur inamic, războiul va fi câștigat ».

Ceva în felul acesta putem spune și aci: dacă fiecare brigadă de tractoriști din țară va întrebuința cu iscusință mașinile sale admirabile, va ține seama de agrotehnică și va munci bine — recolta nu va fi nicăieri mai slabă decât a noastră.

La asta se mai adaugă că anul acesta foarte mulți au ajuns și au și întrecut pe acei din Staro-Beșevo, în timp ce acum doi ani nimeni n'a mai avut rezultate atât de bune.

D-ta scrii, tovarășe Gurkin: « Pământ moale și roditor » — O! nicidecum!... Am avut ocazia să văd o hartă veche a solului din plasa Mariupol, desenat de savantul Docuceaev în secolul trecut. Pe harta aceea Staro-Beșevo era în întregime acoperit cu o culoare roșie intensă (ceea ce era semnul convențional pentru straturi de piatră, neapte pentru agricultură). Și vezi, un astfel de pământ am silit noi să rodească.

În ce privește « condițiunile favorabile », s'ar părea că însăși natura ne-a impus un examen sever.

Mă refer la doi ani grei — 1946 și 1947.

Tatăl meu spune că nici în vara groaznică din 1921 nu cocea soarele atât de tare ca în acești ani.

« Nu e nicio perspectivă de recoltă » — afirmau oamenii cu experiență.

Noi însă am învățat să ne hărțuim cu natura și nu am capitulat fără condiții...

— Perspective nu sunt, dar recoltă tot vom obține.

Nu trebuie să se creadă că colhoznicii din « Zaparojeț » căutau să obțină recoltă numai muncind din zori până în noapte, uitând de somn, de mâncare și de odihnă. De lucrat, a trebuit, bineînțeles, să lucrăm mult, fără să ținem seama de vreme, dar succesul nu l-au determinat condițiile fizice, ci cunoașterea agrotehnice, iscusința de a executa muncile agricole la termenul cel mai favorabil, și, aș mai putea spune, înalta cultură a producției colhozului. Mă refer la arăturile de toamnă foarte bine pregătite, cultivarea de

patru ori, plivirea de trei ori și multe altele care au devenit reguli în colhozul « Zaporojeț ».

Noi am arat adânc, și sistemul rădăcinos al plantelor s'a putut fortifica și a putut rezista secetei. Colhoznicii au plivit foarte bine lanurile și n'au lăsat buruienile să răpească umezeala prețioasă. Iată, din asemenea lucruri obișnuite am realizat izbânda...

Mai de mult, cuvintele: « an secetos » însemnau același lucru ca și « an infometat », « blestemat », « neroditor ». Acum, în satul nostru, Staro-Beșevo, și în multe alte sate nu se mai poate spune așa ceva. Dar cine ar putea spune că anul secetos 1946 a fost « an neroditor » cât privește colhozul nostru, când la noi s'au făcut 19,3 metri în medie?

Iar mâine niciunui sat din țară, fără excepție, nu îi va fi teamă de secetă. E destul să amintim de planurile grandioase de ameliorare a unor întregi raioane și de rezultatele atinse de agrotehnica modernă, de nouile varietăți de plante care rezistă secetei.

Pentru obținerea recoltei grele din anul 1946 ni s'a conferit mie și conducătorului brigădei noastre de agricultură, Gheorghe Vasilev, titlul de eroi ai muncii socialiste. Câțiva tractoriști din brigada mea au fost recompensați cu decorații.

Noi am câștigat în 1946 o grea bătălie pentru pâine. În anul 1947 bătălia aceasta a fost câștigată de toată Ucraina, de toată țara...

Au apărut decrete ale guvernului, conform cărora frunțașilor colhoznici și muncitorii din MTS, se conferă titlul de eroi ai muncii socialiste dacă obțin recolte și producție ridicate la creșterea vitelor. Acestea sunt decrete remarcabile. Ele sunt mărturia că în țara noastră oricărui om îi este deschisă calea spre glorie.

— Caută să obții recoltă ridicată! Indrăznește! Muncește! Și vei fi erou colhoznic! — așa spune țara.

În adevăr, în fiecare an, toată Uniunea Sovietică află numele unor noi muncitori remarcabili, care până ieri nu erau cunoscuți dincolo de granițele satului sau al fabricii. Dar fiecare din acești oameni, pe care poporul îi numește nobili, va spune:

— Cel mai important lucru nu este că eu sunt un fiu proeminent al poporului, ci că eu sunt fiul unui popor proeminent...

Am uitat să spun că la formularul de anchetă al « Enciclopediei biografice mondiale » era anexat un mic talon. Redacția roagă să înscriu pe el un nume, pe care îl socotesc eu proeminent.

Spun drept că mă găsesc într'o situație delicată: pe cine să-l numesc?

Chiar și în micul nostru sat se pot găsi mai multe nume proeminente. Iată brigadierul-agricultor Gheorghe Vasilev — erou al muncii socialiste, care a reușit să ia într'un an secetos recoltă nemaipomenită de pe lotul său. Sau Vasile Trofimovici Țâz... Înainte de războiu el învăța copilașii la școală,

iar când au atacat nemții U.R.S.S.-ul, a devenit sergent. A trecut Niprul printre primii, sub focul artileriei, și a devenit erou al Uniunii Sovietice. Acum predă, din nou, copiilor, gramatica, în școala noastră.

Dar iată-l pe Dumitru Lazarevici Kosse — președintele colhozului « Zaporojeț », colhoz fruntaș în Ucraina. Este un mare cunoscător al economiei agricole, cu care se sfătuiesc și profesorii. Aș putea numi și pe Constantin Pimidanov — director la MTS, decorat cu Ordinul Lenin, pentru mari merite.

Nu, nici nu-i poți enumera pe toți. Am hotărât să dau numele cel mai proeminent dintre toate pe câte le știi. Acest nume este: poporul sovietic. Despre el se spune: popor-erou, popor-muncitor, popor-învingător. Și eu sunt fericită să fiu una din două sute milioane.

Acum se vorbește iarăși mult, în America, de războiu. Diferite persoane cu activitate publică, în Anglia, America și alte țări pretind ca țara noastră să fie înăbușită, distrusă cu bombe atomice.

Eu, firește, nu mă pricep în diplomatie, însă, ca mulți oameni sovietici, de multe ori îmi pun întrebarea: pentru ce vor acești domni să facă din nou războiu, să ucidă cu bombe pe copiii noștri, să distrugă tot ce reclădim acum cu atâta trudă, cu atâta îndârjire. Pentru ce le trebuie lor asta?

Și mi se pare că pricina vehemenței acestor ațâțatori la războiu trebuie căutată în puterea adevărului și a luminei care se revarsă din țara noastră. Lumina aceasta nu o poți ascunde oamenilor simpli din toată lumea, cu niciun fel de « perdea de fier » de-a lui Churchill, cum nu poți acoperi soarele cu o perdeluță de tifon.

Nu, noi nu ne gândim la războiu, nu ne pregătim să distrugem New-York-ul, nici să ucidem copiii lui Benjamin Marten.

Țara noastră dorește fierbinte să fie pace în lumea întreagă. Aceasta o declară în mod oficial reprezentanții noștri dela tribuna Organizației Națiunilor Unite. Diplomații burghezi văd și în aceasta « manevre » ale U. R. S. S. Dar fiți convinși, domnilor, că reprezentanții noștri vorbesc în numele popoului și fiecare dintre cei 200 milioane de oameni sovietici vă va spune același lucru: « țara noastră vrea pace ».

Însă niciun fel de bombe atomice — asta vă spun eu, mamă a trei copii — nu ne va determina să abandonăm acele legi ale vieții pe care le credem drepte, — regimul nostru sovietic...

PRASCOVIA (PAȘA) ANGHELINA

«SPRE UN NOU AVÂNT AL CREAȚIEI LITERARE»¹⁾

Conferința aceasta, a Scriitorilor din Republica Populară Română, la care participă scriitori de limbă română, de limbă maghiară și de limbă idiș, — cea dintâi de acest fel, — are loc în împrejurări deosebit de importante pentru țara noastră.

Reformele cu caracter revoluționar, îndeplinite, au așezat patria noastră pe drumul clădirii societății socialiste.

Hotărârile plenarei din Decembrie a C.C. al P.M.R. au arătat, cu claritate, ce importanță răspundere ne revine nouă, oamenilor scrisului.

Situația internațională indică tuturor oamenilor cinștiți că primejdia unui războiu mondial este reprezentată de imperialiști, în frunte cu cei anglo-americieni. Ea arată de asemeni că bătălia de lămurire a opiniei publice mondiale, bătălia de mobilizare a oamenilor muncii din toate domeniile, pentru făurirea unei păci trainice între popoare, pentru apărarea culturii este dată de lagărul anti-imperialist și democratic, lagăr ce are în frunte puternica țară a socialismului victorios, U.R.S.S.

Incadrat în frontul păcii, întregul nostru popor este dornic de pace și este hotărât să apere pacea.

Întregul nostru popor este însetat de cultura de care el a fost ținut departe de către monarhia Hohenzollernilor, burghezia și moșierimea din fosta Românie. Și cum, după ce, prin lupta clasei muncitoare, condusă de Partidul ei, monarhia a fost isgonită, moșierimea și burghezia înfrântă și alungate dela conducerea statului, cultura a devenit, într'adevăr, un bun al maselor, întregul nostru popor este hotărât să-și apere, la rând cu toate drepturile, și dreptul, abia câștigat, la cultură.

¹⁾ Raport prezentat de tov. Zaharia Stancu, președinte al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. la Conferința pe țară a scriitorilor din R.P.R., 25-27 Martie a. c.

Când clasa noastră muncitoare și Partidul ei, când poporul nostru apără pacea noastră și pacea lumii, apără cultura noastră și cultura lumii, construiește socialismul, noi, scriitorii, eșiți, mulți dintre noi, din însăși rândurile clasei muncitoare, din rândurile sărăcimii satelor, se cuvine să ne întrebăm cinstiți, cu toții, ce scriem și pentru cine scriem, ce convingeri ne însuflețesc, ce probleme ne frământă, ce apărăm cu scrierile noastre, pe cine apărăm cu scrierile noastre, cui slujim. Căci, s'o spunem răspicat, limpede — nu există operă literară care să nu slujească cuiva, nu există operă de artă neutră. « Artă pentru artă » este o formulă în umbra căreia se ascund acei scriitori care nu au curajul de a recunoaște fățiș că ei apără clasa exploatoare, că ei, practicând așa numita « artă neutră » servesc celor puțini și trândavi, lovesc în cei mulți, în oamenii muncii, militează pentru readucerea vechilor stări de lucruri, activează pentru ca jugul, la care este supusă clasa muncitoare în țările capitaliste, să devină mai împovăraător.

Scriitorii burghezi, americani, englezi, francezi, și-au pus condeele lor mârșave în slujba imperialismului, au îndreptat ascuțișul peniței lor împotriva clasei muncitoare, împotriva popoarelor dornice de pace, de libertate, de progres.

Vorbind, la Wroclaw, despre acest soi de scriitori, autorul « Tinerei gărzi », scriitorul sovietic Alexandr Fadeev spunea: « Dacă șacalii ar fi învățați să scrie, și hienele ar avea toc rezervor, probabil că ar fi creiat aceleași lucruri ca acelea pe care le scriu Henry Miller, Elliot, Malraux și Sartre. Propaganda crimei, a instinctelor animalice este necesară reacțiunii pentru transformarea maselor populare într'o unealtă docilă ».

Care este conținutul operelor scriitorilor vânduți imperialiștilor? Ne-a spus-o la Wroclaw, același Alexandr Fadeev: « Propaganda antiomenească a militarismului și a rasismului, pornografiile, mistica, sălbăcia omului, care sunt substanțe otrăvitoare, gazele sufocante, pe care reacțiunea le îndreaptă împotriva omenirii progresite ».

La același congres, Ilya Ehrenburg spunea:

« Dacă bătrâna Europa s'ar uita cu mai multă atenție la senatorul Thomas, la legiuitorul Mundt, la oamenii care se dau drept apărători ai culturii « occidentale » ar constata că ei împing propria lor țară în prăpastia despotismului și a întunericului. Cultura din diferite țări europene este amenințată de invazia barbariei. Departe de mine, — adaogă Ilya Ehrenburg, — orice șovinism. Eu știu că în America sunt multe lucruri de preț, minunați savanți, scriitori, arhitecți. Dar nu aceștia invadează Europa, ci cei mai răi reprezentanți ai falsei civilizații americane. Cotropind țările din Apusul Europei, yankeii aduc cu ei, nu pe Einstein, nu pe Faulkner, nu pe Hemmingway, nu pe Chaplin, ci romane detective, filme detective-standard, lucruri de genul opiumului. Ei vor să adoarmă Europa pentru a o încătușa mai ușor. Americanii vor să distrugă trăsătura specifică a popoarelor europene care au căzut sub călcâiul lor. Tutori nepoftiți, ei au hotărît să educe Parisul, Londra, Roma. Teribil tablou ».

Există în statele capitaliste și în cele marșalizate scriitori reacționari, și scriitori progresiști. Scriitorii reacționari, vânduți imperialiștilor, se bucură, bineînțeles, de toate libertățile. Cărțile lor cu conținut otrăvitor sunt răspândite în cele mai mari tiraje. În acelaș timp, scriitorilor progresiști li se aruncă în cale toate piedicile posibile. Lucrările scriitorilor progresiști, — ne-o mărturisea recent într'un articol Howard Fast, — abia ating un tiraj de 2—3 mii de exemplare, dacă sunt scrise în proză; se tipăresc într'un tiraj între 500—1000 exemplare, dacă sunt compuse în versuri. Unii dintre acești scriitori, — și printre ei Howard Fast, — sunt târâți prin închisori și purtați prin fața a diverse comisii care au a-i judeca pentru așa zisa activitate anti-americană. Duce Howard Fast activitate antiamericană? Este el oare un scriitor care nu-și iubește patria? Nu. Howard Fast duce într'adevăr, prin scrierile lui, traduse în numeroase limbi, o activitate vie, cu răsunet dar nu împotriva patriei americane, nu împotriva poporului muncitor din Statele Unite ale Americii, ci împotriva clicei afaceriste, împotriva clicei imperialiste, care uneltește pentru a svârli Statele Unite într'un războiu imperialist, care să ducă la aruncarea altor popoare sub mâna exploatoare a capitaliștilor americani.

Și Howard Fast nu e singurul scriitor pe care America oficială, a lui Truman, vrea să-l reducă la tăcere. Mai sunt Albert Malz, Dalton, Trumbo, John Howard Lawson, mai este și Charlie Chaplin, ale cărui filme nu pot rula în Statele Unite.

Julien Huxley, cunoscut savant englez, frate al scriitorului reacționar Aldous Huxley, vorbea la Wrocław despre libertățile engleze și americane. L-a întrebat atunci scriitorul sovietic Zaslavski: Dar Howard Fast, de ce n'a venit aici, la Congres?

În acel timp Howard Fast se afla în închisoare. Julien Huxley a tăcut.

Brazilianul Jorge Amado trăiește în exil. Cărțile lui nu pot pătrunde în propria-i patrie. Oricine îl poate citi pe brazilianul Amado, afară de poporul brazilian, ale cărui suferințe și lupte le descrie. Pablo Neruda trăiește fugărit, în ascunzișuri pe care le schimbă mereu, hăituit de poliția guvernului chilian aflat în slujba Casei Albe.

Literatura este o armă de luptă. Scriitorul este un luptător care îndreaptă focul ucigător al armei sale sau împotriva poporului muncitor, împotriva libertății, păcii și culturii, ori contra exploatatorilor, contra celor ce vor să țină pe loc roata istoriei, contra celor ce vor să subjuge popoarele, să le imbecilizeze pentru a le ține veșnic în robie. De peste o jumătate de secol lumea capitalistă a intrat în descompunere. Lupta proletariatului revoluționar, condusă de Partidul său de clasă, s'a întetit, punându-se concret problema cuceririi puterii în stat. Scriitorii cinstiți, în cap cu Maxim Gorki, s'au alăturat cauzei proletariatului, punând temelie unei literaturi de tip nou, militând pentru desființarea hidoasei exploatări a omului de către om.

În 1905 Lenin spunea :

«Literatura trebuie să devină o literatură de Partid pentru a contrabalansa moravurile burgheze, pentru a contrabalansa presa burgheză întreprinzătoare și afaceristă, pentru a contrabalansa carierismul literar burghez cât și individualismul, anarhismului boieresc, goana după profit, — proletariatul socialist trebuie să treacă pe primul plan, principiul literaturii de partid, să desvolte acest principiu și să-l aducă la îndeplinire, într'o formă cât mai deplină și mai unitară. În ce constă așa dar acest principiu al literaturii de partid? În aceea că pentru proletariatul socialist problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri, că ea nu poate fi, în general, o chestiune individuală, independentă de cauza generală a proletariatului. Problema literară trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale — proletare, « o rotiță și un șurub » al unui mecanism unic și măreț, pus în mișcare de întreaga avantgardă conștientă a întregii clase muncitoare ».

În convorbirea despre artă cu Clara Zetkin, Lenin spunea :

«Arta aparține poporului. Prin rădăcinile ei cele mai adânci ea trebuie să pătrundă în însuși grosul maselor largi muncitoare. Ea trebuie să fie pe înțelesul acestor mase și iubită de ele. Ea trebuie să unească simțirea, gândirea și voința acestor mase, să le ridice. Ea trebuie să ridice artiști din sânul ei și să-i desvolte ».

«Literatura, — spunea A. Jdanov în raportul său asupra revistelor « Zvezda » și « Leningrad », — este cauza proprie a poporului. Iată de ce poporul consideră drept propria lui victorie fiecare succes al vostru (al scriitorilor), fiecare operă importantă. Iată de ce fiecare operă reușită poate fi comparată cu câștigarea unei bătălii, sau cu obținerea unei mari victorii pe frontul economic. Dimpotrivă, fiecare insucces în literatura sovietică este adânc supărător și întristează poporul, Partidul și Statul ».

Această învățătură este perfect aplicabilă literaturii noastre, căci fiecare succes al scriitorilor noștri, fiecare volum reușit, echivalează cu o lovitură dată dușmanilor independenței patriei noastre, dușmanilor făuririi socialismului în R.P.R.

*

Clasa noastră muncitoare și Partidul ei au fost permanent preocupate de problemele literaturii. Partidul Comunist Român, din cea mai adâncă ilegalitate, deseori chiar dintre zidurile celulelor și închisorilor a căutat să formeze scriitori progresiști, devotați cauzei proletariatului, care să meargă pe făgașul arătat de Lenin, pe făgașul pe care a mers Maxim Gorki, făgaș pe care merg scriitorii sovietici și scriitorii progresiști din lumea întreagă.

Din cea mai adâncă ilegalitate, Partidul Comunist Român a căutat să îndrepte pe scriitorul progresist cu fața spre popor.

După ieșirea sa din ilegalitate, — fapt petrecut datorită eliberării patriei noastre de către glorioasele Armate Sovietice, — Partidul clasei muncitoare a pus deschis problema literaturii în slujba poporului și a chemat, alături de clasa muncitoare, la luptă, pe scriitorii. Mulți au răspuns acestei chemări. Unii au rămas în rezervă. Câțiva au înțepenit pe pozițiile ostile ale burghezo-moșierimii, cântând ca niște cucuvăi în întuneric, a moarte, pentru burghezimea și moșierimea în curs de lichidare.

Prin lupta clasei muncitoare și a aliatai ei țărănimea muncitoare, moșierimea a fost expropriată, ultimele resturi burghezo-moșierești alungate din guvern, monarhia abolită, principalele întreprinderi industriale și bancare naționalizate. Țara noastră a devenit Republică Populară, iar alegerile din 28 Martie ne-au dăruit o nouă Constituție, care a pus întreaga putere a Statului în mâinile oamenilor muncii dela orașe și sate.

Poporul nostru, condus de Partidul clasei muncitoare, construiește socialismul.

Republica Populară Română este astăzi un factor activ în lagărul păcii, democrației și socialismului.

Legată, prin pacte de prietenie și asistență mutuală, cu țara socialismului victorios, U.R.S.S., având bune relații și acorduri cu democrațiile populare, Republica noastră Populară este angajată temeinic pe drumul construirii socialismului, interesată la apărarea și întărirea păcii.

Sub conducerea Partidului clasei muncitoare, milioane de oameni ai muncii înscriu zi de zi succese și victorii noi pe drumul clădirii societății socialiste. Intrecerile socialiste, cărora le suntem cu toți martori, sunt un exemplu viu al elanului clasei muncitoare care nu cunoaște clipă de odihnă pentru ducerea la bun sfârșit a sarcinilor pe care și le-a asumat.

În condiții eroice, muncitorii noștri din mine, din petrol, din toate celelalte industrii, duc lupta pentru sporirea producției. O duc și o câștigă!

Intelectualii cinstiți, scriitorii progresiști s'au alăturat acestei lupte cu mijloacele lor, utilizând cunoștințele căpătate, fac efortul de a participa fructuos în această bătălie angajată. Din tot ce a dat omenirii cultura, în răstimp de secole, ei caută să aleagă lucrurile cele mai bune și să le pună în slujba poporului.

Adresându-se intelectualilor, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, Secretarul general al Partidului Muncitoresc Român, în Noemvrie 1946, spunea:

«Faptele au dovedit că, concepția democratică și muncitorească asupra vieții nu este câtuși de puțin o brutală ruptură cu tot ceea ce a fost valabil în viața și cultura trecutului. Concepția noastră este o soluție de continuitate cu marile tradiții culturale. Căci democrația și concepția care o călăuzește, înseamnă tocmai salvarea dela naufragiu, a celor mai autentice valori etice, culturale și politice, înseamnă o realizare a tuturor valorilor reale ale trecutului. Concepția democratică este tocmai o punte între ceea ce istoricește a fost valabil ieri și ceea ce va fi valabil mâine. Ea asigură continuitatea reală

a tradițiilor culturale ale umanității. Un intelectual care nu aderă la marile idealuri democratice ale poporului, contravine însăși exigențelor științifice.

Intelectualul trădează știința, atunci când se înregistrează în rândurile reacțiunii sau când se izolează în turnul său de fildeș, pentru că astfel nu ajută la păstrarea purității gândirii, ci o sterilizează, o rupe din rădăcinile vieții și adevărului.

Dragostea poporului, a muncitorului în deosebi, se îndreaptă spre intelectualii progresiști. Setea de cultură este foarte mare în sânul clasei muncitoare. Nu numai pentru o bucată de pâine mai bună luptă muncitorul, ci pentru ridicarea sa intelectuală.

Propaganda fascistă a aruncat cu noroi asupra democrației și comuniștilor, dar ea nu a putut ascunde până la sfârșit adevărul. Și adevărul este că prețuim și iubim știința și arta, iubim și respectăm pe intelectualii care își înțeleg menirea.

Aceasta este atitudinea organică, nu conjuncturală, a democrației, a mișcării muncitorești față de cultură. De aceea au venit în rândurile noastre savanți și artiști, ca Langevin, Bernard Shaw sau în rândurile democrației românești, oameni ca Parhon sau Sadoveanu ». « Artiștii, — adaugă tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, sunt chemați să cânte imnul muncii, generatoare de bucurie și viață îmbelșugată ».

*

Să trecem la o analiză a muncii noastre în câmpul literaturii luând ca punct de plecare ziua de 30 Decembrie 1947, data istorică la care poporul a isgonit de pe tronul ei putred monarhia. Până la această dată am avut poezia lui A. Toma, care mai bine de jumătate de veac a scris, într'o aleasă limbă literară și la un înalt nivel artistic, poeme străbătute de o fierbinte dragoste pentru clasa muncitoare și pentru popor și, în acelaș timp de o ură îndreptată împotriva stăpânirii burghezo-moșieresti.

Au încercat burghezia și moșierimea, prin criticii ei formalști, estetizanți, să împiedice răspândirea poemelor lui A. Toma. Ele au circulat însă clandestin în rândurile poporului, în anii de urgie fascistă, și au slujit clasei muncitoare ca arme de luptă împotriva opresorilor.

Având în urma sa o activitate de aproape jumătate de veac, în anii de după eliberare, poetul A. Toma a continuat să cânte, fiind un îndemn și un exemplu pentru poezii tineri.

Iată-l chemând:

*Bat toba revoltei, sun goarna de alarmă!
Bărbați și femei toți mâna pe armă.
Azi pravili și stavili și lanțuri se sfarmă.
Miner, lasă-ți iadul și vin de te bate,*

*Ieși rob al uzinei, sări frate din sate,
Azi știți mânu mitralii, granate.
...In pas de asalt urcați baricade,
Cad zece, cad sute, cascade, cascade,
Credința dă aripi, ideea nu cade.*

Mai avem înainte de 30 Decembrie 1947 o serie de opere literare valoroase, cum erau fabulele și poemele lui Marcel Breslașu, cântecele lui Miron Radu Paraschivescu, poemele lui Cicerone Theodorescu și Eugen Jebeleanu, versurile lui Mihai Beniuc, poemele Magdei Isanos și ale Marici Banuș, versurile lui Florin Tornea, etc. Tot atunci au apărut romane ca: « Lumina primăverii » de Ion Călugăru, « Turmele » de Eusebiu Camilar, « Oameni la pândă » de Liviu Bratoloveanu, « Sbucium » de Constantin Streia, « Otrava » de Emil Dorian, « Au fost trei plute » de Horja Clopotaru, « Singura cale » a lui Dumitru Corbea și altele, care au adus, fiecare în parte, material interesant.

În acelaș interval de timp, în literatura dramatică au apărut și s'au reprezentat piese ca « Bal în Făgădău » de Aurel Baranga și « Omul din Ceatal » de Mihail Davidoglu.

Eforturi au făcut în această perioadă poezii care au cântat victoria celor ce muncesc, însă succesele au fost parțiale.

Grei au fost anii dintre 23 August 1944 și 30 Decembrie 1947. Ei au însemnat pentru poporul muncitor drum de luptă presărat cu jertfe. Cu atât mai mare a fost însă bucuria, la înregistrarea succeselor.

În acele împrejurări clasa muncitoare a primit, prin literatură, un ajutor destul de redus.

Ampretele celor aproape 50 de ani de dominație a decadentismului în poezie, dominație ce și-a găsit cea mai pregnantă expresie vătămătoare în poezia lui Tudor Arghezi sau în cântecul intelectualizat, până la desumanizare al poeziei lui Ion Barbu rămăneau vizibile.

În aceeași perioadă s'au scris și s'au tipărit o seamă de lucrări inutile ba chiar dăunătoare, aparținând unor scriitori ca: Tudor Arghezi, Sorana Gurian, Ionel Teodoreanu, Octav Dessila, Șerban Cioculescu, Constantin Tonegaru, la care s'a adăogat valul de traduceri ale editurilor comerciale, care importau și difuzau otrava ideologiei burgheze.

Perioada a fost, pe plan ideologic, o perioadă de înverșunată bătălie. Cele două concepții asupra vieții — cea a burgheziei decadente și miasmele descompunerii ei deoparte și cea a proletariatului înarmată cu știința marxist-leninistă de alta — s'au ciocnit cu violență.

Partidul de clasă al proletariatului a început, îndată după eliberare acțiunea, de lămurire a problemelor de literă și artă. Paralel cu ascuțirea luptei de clasă, pe plan politic, social și economic în jurul faimoasei teorii a « crizismului » care nu era de fapt, altceva decât încercarea de a contesta proletaria-

tului rolul conducător pe planul creației literare și artistice. Această luptă era dirijată de reacțiune. Criziiști au pierdut lupta.

De mare folos ne-a fost în luptă sprijinul culturii și literaturii sovietice dezvoltată și devenită sub conducerea și îndrumarea glorioșului Partid Bolșevic al U.R.S.S. cea mai avansată literatură din lume.

Încă în primele luni după 23 August 1944, au început să fie traduse și editate capodopere ale literaturii sovietice.

Operele lui Gorki, Nicolae Ostrovski, Furmanov, Șolohov, Fadeev, Gorbatoș, Tihonov, Leonid Leonov, Constantin Simonov, Ilya Ehrenburg, etc., ne-au arătat ce bogat tezaur conțin operele scriitorilor sovietici și ce izvor de învățăminte pot constitui pentru noi aceste opere.

Mișcarea de idei din Uniunea Sovietică cunoscută intelectualității românești până la 23 August 1944 numai fragmentar, — și aceasta grație eforturilor făcute înainte de această dată de presa ilegală a Partidului Comunist Român, ca și de câteva reviste legale a căror apariție era sporadică, din pricina teroarei deslănțuite de regimul burghezo-moșieresc, — s'a răspândit de data aceasta, în rândurile largi și cuprinzătoare ale poporului.

Editura Partidului Comunist Român, Cartea Rusă, au meritul de a fi tipărit și difuzat cărțile după care jinduiam de ani.

Apariția în limba română a volumului lui Lenin, « Despre literatură », a Hotărîrilor C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. în problemele literaturii, teatrului, cinematografului și muzicii, precum și rapoartele lui A. A. Jdanov, ne-au fost de neprețuit folos.

Cu prilejul celui de al doilea Congres al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, din amplele debateri care au avut loc, căile de aplicare ale realismului socialist în condițiile specifice ale vieții noastre culturale, au devenit mai limpezi.

Structuralele prefaceri revoluționare petrecute în țara noastră, succesele dobândite de clasa muncitoare, pe plan economic, politic și social, au pus în fața scriitorilor noștri probleme noi și, în primul plan, sarcina participării nemijlocite prin literatură la luptă.

Izbânzile câștigate au determinat un proces de desfășurare a forțelor creatoare. Din rândurile clasei muncitoare au început să se ridice talente noi care aduc în atmosfera noastră un suflu proaspăt, născut el însuși din iureșul luptei revoluționare.

*

Anul 1948 înscrie și din punct de vedere literar, succese ce merită a fi menționate. Republica devine subiect de inspirație pentru poezii noștri.

Alegerile pentru Marea Adunare Națională trezesc un ecou puternic în inimile scriitorilor și astfel se nasc mereu cântece, scenete, nuvele.

Perioada de avânt a muncii voluntare, vizitele scriitorilor în fabrici, peșantiere, în regiunile industriale, dăruesc poezilor și prozatorilor teme de inspirație...

Eforturile pentru îmbunătățirea condițiilor de creație încep și ele să se facă simțite. Aplicând linia Partidului Muncitoresc Român, cu privire la stimularea creației literare, guvernul nostru, pune la dispoziție scriitorilor case de odihnă, și de creație la Bălcești, Predeal, Timiș, Vălenii de Munte. Alte case de odihnă sunt organizate de U.S.A.S.Z. și un prim fond al creației ajută aproape 70 de scriitori.

Confederația Generală a Muncii dă și ea sprijin serios, făcând posibilă deplasarea scriitorilor în centrele industriale și miniere pentru o durată mai mare.

De o mare importanță pentru dezvoltarea creației literare au fost cele două documente apărute în vara anului 1948: « Rezoluția Biroului Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești asupra situației din Partidul Comunist din Iugoslavia și Rezoluția Plenarei din Iunie a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român ».

Datorită lor, scriitorii au putut să înțeleagă mai bine mersul evenimentelor, să deosebească mai limpede forțele în luptă, să extragă, cu mai multă ușurință, ceea ce este esențial în iureșul evenimentelor. Scriitorii noștri au putut să-și dea seama, cu prilejul aplicării și adâncirii Rezoluției Biroului Informativ, unde poate să ducă naționalismul șovin și abaterea dela principiile internaționalismului proletar.

Pentru scriitorii noștri a decurs ca sarcină sporirea nivelului lor ideologic, îmbogățirea neconținută a bagajelor de cunoștințe, adăparea la izvoarele nepuizabile ale învățăturii marxist-leniniste, ridicarea nivelului profesional.

Articolul din « Scânteia »: « Mai multă principialitate în tratarea problemelor artei și literaturii », apărut curând după această dată, a concretizat modul plin de atenție și de discernământ cu care trebuiesc tratate problemele artei, seriozitatea cu care trebuiesc ele adâncite.

Toate acestea au contribuit la realizarea unui început de cotitură în literatura noastră, mai cu seamă în a doua jumătate a anului, când datorită ajutorului puternic primit dela Partid, scriitorii au realizat numeroase lucrări de valoare.

« Scânteia », organ central al P.M.R., înregistra acest fenomen în editorialul intitulat sugestiv « Spre un nou avânt al creației literare ».

*

În proză s'a putut înregistra înviorarea încă neîntâlnită la noi a genului nuvelistic, care căzuse în uitare continuă, prin publicarea în « Scânteia » și în reviste a unui număr însemnat de nuvele, cu subiecte smulse din imediata realitate.

Antologia « 20 nuvele », recent apărută, stă mărturie acestui fapt. Alături de numele lui Mihail Sadoveanu, Geo Bogza, Alex. Sahia sau Nagy Istvan, Petre Iosif, Alexandru Jar, Aurel Baranga, Marin Preda — apar numele tinerilor scriitori: Remus Luca, Petru Dumitriu, Gheorghe Cristea, Petre Dragoș, George Dan, etc.

Principalul pas înainte realizat pe planul tematicii, nuvelele publicate în cursul anului 1948, în Scânteia, Flacăra, Contemporanul, Viața Românească, se deosebesc prin varietatea temelor abordate și prin felul în care autorii înfățișează diferitele aspecte ale realității noastre concrete.

Numeroși scriitori au încercat să prezinte în imagini lupta ce se desfășoară la țară între țărănimea muncitoare și elementele capitaliste.

« Dușmănie » de Petru Dumitriu, « În toiul treerîșului » de Sașa Pană și Maia Radovan, « S'a spart satul » de Gh. Cristea, « Răfuiala » de Șerban Nedelcu, « Biruință în zori » de Sütö Andras, — iată câteva titluri de nuvele care confirmă cele spuse.

Din păcate, sectorul nuvelor închinat problemelor oamenilor muncii din fabrici este mai sărac. Scriitorii s'au apropiat cu timiditate de acest sector. Totuși și aici putem menționa câteva exemple: Este vorba de nuvela lui Sergiu Fărcășan « Direcția mișcării hârtiilor », nuvela « Andrei Buda merge la școala de cadre » a lui Petre Dragoș, nuvele valoroase care înfățișează noua atitudine față de muncă, chemând sutele de mii de oameni ai muncii să urmeze exemplul celor care știu să sacrifice interesele personale, intereselor obștești.

Sarcina principală, pe care Partidul a pus-o în seama oamenilor muncii este îndeplinirea Planului de Stat pe anul 1949. Evident, această sarcină nu este ușoară. Ea cere eforturi, spirit creator, capacitate, învingerea greutăților, perseverență, consecvență în muncă și nu rare ori, spirit de sacrificiu. Realitatea înconjurătoare ne demonstrează că zeci și sute de oameni ai muncii posedă aceste calități și le pun în slujba mărețului scop al clădirii socialismului.

În asemenea etape, așa cum arată Partidul clasei muncitoare, lupta de clasă nu se stinge, ci se ascute. Dușmanii din afară întrețin speranțele dușmanilor dinăuntru, iar aceștia fac tot ce le stă în putință pentru a se pune deacurmezișul desvoltării regimului nostru. Prin cele mai perfide și mai nebănuite mijloace, ei caută să saboteze, să împiedece înfăptuirea Planului, să mențină un spirit nesănătos, acolo unde își mai pot semăna otrava.

În fabrici, în uzine, în industrii, în instituții, printre funcționari, se duce o luptă neconținută între spiritul vechi rutinier, birocratic, dușmănos, și spiritul nou plin de avânt și de devotament pentru construcția societății socialiste.

Este — credem — limpede cât de importantă apare sarcina noastră de a înfățișa lupta constructivă a clasei muncitoare. Pe de altă parte combaterea fără milă, a racilelor moștenite dela burghezie, a spiritului conformist, împă-

ciuatorist și codaș este o altă sarcină a scriitorilor. Trebuie înfățișată atitudinea față de muncă a omului, — a omului vechi și a omului nou care se naște în plinul proces al prefacerilor structurale pe care le trăim.

Ziarele noastre publică zilnic fapte din câmpul oamenilor muncii, fapte pe lângă care unii trec adesea cu destulă superficialitate. Muncitorii din industria minieră, a petrolului, nituitorii din șantierele navale, se întrec pentru împlinirea și depășirea Planului de Stat.

Se întâmplă totuși, ca noi scriitorii să nu le acordăm atenția cuvenită. Eu însumi am citit de nenumărate ori că tovarășul Banu — dau aceasta ca simplu exemplu — a reușit să bată peste șase mii de nituri pe zi. Șase mii de nituri era cifra pe care o deținea tovarășul Banu cam în timpul Crăciunului. Am citit de câteva ori în ziarul nostru Scânteia, despre această performanță și mărturisesc că nu am realizat ce însemnătate are. S'a întâmplat însă să am plăcerea să stau de vorbă cu tov. Banu și să-l întreb: — Câte nituri se băteau pe zi în 1940? Răspunsul lui m'a lămurit. Acel care bătea șase mii de nituri într'o zi mi-a răspuns: « Se băteau opt de oră, adică nicio sută de nituri pe zi. « Vă puteți închipui ce înseamnă trecerea dela mai puțin de o sută de nituri pe zi la șase mii? Vă dați seama că nu mai e vorba de o simplă performanță cu aspect sportiv, ci e vorba de o schimbare structurală în atitudine față de muncă? Că nu e vorba numai de o sporire a efortului fizic, ci de o nouă metodă de lucru, de o nouă conștiință care stăpânește astăzi pe oamenii muncii, care știu că fiecare nit bătut în plus peste normă înseamnă un sprijin adus industriei noastre, economiei noastre, regimului nostru de democrație populară, un nit bătut în inima ațâțătorilor la războiu.

De aceea zugrăvirea acestor fenomene este o sarcină de căpetenie pentru scrisul nostru. De aceea nuvelele lui Petre Dragoș sau Nagy Istvan sunt cu atât mai valoroase cu cât ele mobilizează, pe drumul izbânzilor în muncă. Din păcate însă, trebuie să recunoaștem că asemenea nuvele sunt încă puține.

În Scânteia au apărut câteva rapoarte extrem de interesante în legătură cu întrecerile. Au fost menționați numeroși fruntași, decorați pentru munca lor, iar acum recent a fost relevat un grup de femei muncitoare distinse pentru activitatea lor profesională.

Fiecare din aceste fapte pot constitui un minunat subiect pentru scriitorii noștri care, aplecați asupra hârtiei și condeiului lor așa cum muncitoarele țesătoare, sunt aplecate asupra războaielor lor, ar pune umărul, în felul acesta la împlinirea Planului de Stat, la consolidarea regimului nostru de democrație populară.

Rolul educativ al unor asemenea lucrări ar fi uriaș.

*

În domeniul romanului, începutul anului ne-a dat «Păuna Mică» de Mihail Sadoveanu, care a însemnat o încercare valoroasă de a ataca o nouă problemă de actualitate pătrunsă de suflul ideilor înnoitoare.

Trecând peste romanul « Descult », voi insista asupra romanului « Negura » al lui Eusebiu Camilari. Apariția « Negurei » constituie, neîndoios, un eveniment de seamă al ultimului an literar. « Negura » atacă una dintre temele actualității, zugrăvind în colori vii și convingătoare imaginea războiului criminal, de jaf și cotropire, în care a fost împinsă țara noastră de către burghezie și moșierime, împotriva Statului Socialist. « Negura » este un rechizitoriu aspru, împotriva celor care au târît poporul român în acest războiu străin de spiritul și de interesele poporului, dar și un rechizitoriu împotriva tuturor acelor care astăzi, întocmai ca și ieri, continuă să ațâțe la războiu și să organizeze blocuri antisovietice.

Prețuindu-i calitățile, Academia Republicii Populare Române a încununat « Negura » cu premiul de proză « Ion Creangă ».

În « Zilele vieții tale », — Ion Pas descrie viața muncitorilor din Capitală, dinaintea primului războiu mondial, arătând regimul de cruntă exploatare la care erau supuși.

Alexandru Jar ne-a dat, după romanul de nuvele « Interogatoriul » romanul « Evadare ». Amândouă aceste cărți aduc sub ochii cititorilor figuri de luptători în rezistența franceză, la care autorul a participat.

Cu toate că au apărut numai câteva romane, prin conținutul lor, prin suflul epic de care sunt străbătute, ele permit constatarea că proza noastră se află pe un drum just și că numai de scriitorii noștri depinde să înmulțească, în lunile și anii care vin, numărul romanelor din viața poporului nostru, — romane pătrunse de ideologia clasei muncitoare, romane de un înalt nivel artistic.

*

Anul 1948 a fost deosebit de fecund în domeniul poeziei. Alături de poeții consacrați ca: A. Toma, Radu Boureanu, Maria Banuș, Aurel Baranga, D. Corbea, Cicerone Theodorescu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, au apărut nume noi de tineri poeți ca Victor Tulbure, Dan Deșliu, Nicolae Nasta, Nicolae Tăutu, Vornic Basarabeanu, Noe Smirnov, Mihail Gavri și atâția alții.

În poemele lor se cântă Republica, sunt demascați dușmanii clasei muncitoare, se cântă munca, omul nou, evidențiatii în producție, Planul de Stat, trecutul de luptă al clasei muncitoare și Partidul Comunist.

Au apărut poeme închinete Uniunii Sovietice, Armatei Sovietice și genialilor conducători ai oamenilor muncii din lumea întreagă, Lenin și Stalin.

Privind spre trecutul de lupte și jertfe al clasei noastre muncitoare, spre suferințele îndurate, spre moartea fruntașilor partidului, asasinați în închisorile burgheziei și moșierimii, poeta Veronica Porumbacu scrie poemul « Mierla lui Ilie Pintilie ».

Dan Deșliu a izbutit, îndeosebi în « Cântec în cinstea lui 7 Noemvrie », să ne dea un poem de largă respirație, străbătut de un elan revoluționar, poem ce se încheie cu această strofă:

*« Revoluție, leagăn al Victoriei noastre,
Comunism, mântuire din mișelnic destin
Decât stelele toate ale bolții albastre
Mai puternică-i steaua strălucitului Kremlin!
Către voi se 'ndreaptă slava patriei mele
Către voi imnul muncii răsunând zi și noapte,
Lenin și Stalin, către Steaua 'ntre stele,
Marea izbândă din 7 Noemvrie! ».*

Vladimir Colin este întâiul dintre poeții noștri căruia « Planul economic de Stat pe anul 1949 » îi inspiră un cuprinzător poem, în care spune:

*« Fă-te, inimă șoim! Ochii mei, fiți vultani,
Și porniți prin văzduhul acestui pământ,
Inimă, strigă și eu am să cânt
Planul economic de Stat pe un an
Știi tu inimă roșie, cu svâcnet fierbinte,
Știi tu dimineața Republicii mele?
Am izgonit strigoi din vechile castele
Și soarele în zori ne strigă: Înainte!
Vremea aleargă de când o știm pe-un cal
Să nu trecem vremea când suntem comuniști?
Ne-a dat unealtă bună — să știi numai s'o miști! —
Capul, inima noastră, Comitetul Central.*

În producția poetică a celor tineri, sunt — între multe altele — demne de a fi menționate, poemele lui Victor Tulbure, adunate în volumul « Vioara Roșie », poemele lui George Dan, apărute de curând în volum, poemele Ninei Cassian, etc.

Poeții proeminenți în epoca dintre cele două războaie, după tăcerea impusă de perioada războiului criminal antisovietic, după dibuirile pentru a găsi forme noi pentru conținuturi noi, s'au arătat iarăși pe câmpul poeziei. Marcel Breslașu, pe lângă un volum de fabule și un volum de versuri, ne-a dat amplul poem: « Grivița Roșie », Cicerone Theodorescu, « Calea Griviței » și un număr de poeme traduse din Vladimir Maiakovski, Eugen Jebeleanu poemul « Ceea ce nu se uită », un număr de poeme dintre care cele mai prețuite au fost cele din ciclul dedicat grevei minerilor din Franța, precum și un volum de traduceri din poezii maghiari începând cu Petöfi Sandor

Iată poemul: « Vis cu Transnistria » :

*Clopoștii cailor sună,
In somn la sănii sicrie,
Ochiul de lup în zăpadă
Strălucește, învie.
Venea o sanie cu oameni,
Cu oameni venea înspre mine.
Avea orbitele goale
Și nu semănau cu nimeni.
Vedeam ridicându-se luna
In aburi, în marginea căii
In aer cu miros de moarte,
Și auzeam zurgălăii.
A joacă sunau clopoștii
Chemând prin adâncuri copiii
La moarte trăgeau călușeii
In somn, la sănii sicrie.
Vedeam ridicându-se luna,
Și câmpul lucind ca oțelul,
Fugeam, fugeam în pădure,
Și auzeam clopoștelul.*

Convingător și optimist este poemul « Vânt de Martie »:

*Trece un vânt peste lume,
Și nu m'a uitat.
Credeam în poame rotunde și coapte,
In ce s'a 'mplinit, în ce s'a 'mpăcat.
Cutremur și viață, cutremur,
Vântul lui Martie bate.
Cred în puterea gândului nostru,
Și 'nceputul de toate.
Strigă un vânt puternic prin lume,
Credeți în forța brațelor voastre!
Ascult și privesc printre crengile goale
Spațiile adânci și vaste.*

Premiul pentru poezie « Gh. Coșbuc » al Academiei Republicii Populare Române, a fost acordat lui Radu Boureanu și Mariei Banuș.

În teatru s'au scris în 1948, mai multe piese de valoare.

Asifel, Alexandru Kirișescu a scris « Michelangelo », Camil Petrescu « Bălcescu », Mircea Ștefănescu « Rapsodia țiganilor », Victor Eftimiu « Haiducii ».

Piesele acestea, referindu-se în majoritate la trecutul poporului nostru, la clipele de luptă împotriva asupritorilor, aruncă o lumină justă, arătând rolul jucat de popor și relațiile de clasă în epoca istorică respectivă.

Au mai apărut însă câteva piese de teatru care au o însemințate deosebită, pentru că ele marchează începutul dramaturgiei noi, de activitate, inspirată din lupta clasei muncitoare. Se pot cita numele lui Alexandru Șahighian, Corneliu Dragoman, Eugen Marian, etc.

Cu totul deosebite sunt însă piesele « Cumpăna » de Lucia Demetrius și « Minerii » de Mihail Davidoglu.

Dacă scriitorii noștri se apropiau cu oarecare timiditate de subiectele din lumea muncitoare, aceste două piese marchează un hotar.

« Cumpăna » aduce un fragment din viața unui muncitor trimis de Partid să apere interesele Republicii într'o industrie în ajun de naționalizare, arătând greutățile care se ridică în fața unei asemenea munci și modul cum muncitorii știu să le birue. Totodată piesa ridică problema moralei proletare, a punerii intereselor generale deasupra celor particulare.

Piesa « Minerii » înfățișează lupta dusă de muncitorii din valea Jiului pentru înfăptuirea Planului, pentru ridicarea nivelului lor profesional, pentru sprijinirea economiei noastre, pentru întărirea regimului nostru. Și în « Minerii » dușmanul de clasă este prezent, arătat în toată urâtenia lui, demascat, după cum sunt prezentate toate sacrificiile și eforturile pe care le face clasa muncitoare condusă, în lupta ei de zi de zi, de Partidul Muncitoresc Român.

Trebue să menționăm de altfel, că teatrelor li s'au distribuit 14 piese de autori români, în majoritate începători, care, cu toate lipsurile lor, cu toate stângăciile de construcție, au marea calitate de a fi legate organic de actualitate.

Părerea unor oameni de teatru — că atacarea acestor probleme nu poate să ducă la realizarea unor opere de artă — a fost spulberată. Piesele citate mai sus au marele merit de a deschide un drum nou dramaturgiei românești.

*

Care este trăsătura comună a acestor lucrări de poezie, proză și dramaturgie, trăsătură care ne îngăduie să vorbim despre o schimbare calitativă în dezvoltarea literaturii noastre ?

Caracterul lor esențial îl formează faptul că ele sunt îndreptate împotriva burgheziei, că ele au fost concepute și realizate ca arme de luptă ale clasei muncitoare. Dar trebue să spunem că literatura noastră, în clipa de față, are și serioase slăbiciuni. Chiar atunci când scriitorul își ia temele din viață, lucrarea suferă adesea de schematism, tipurile nu sunt destul de bine contu-

rate, faptele lor nu sunt suficient justificate. In poezie mai persista zidurile hermetismului, ale formalismului. Există încă la unii o atitudine neprincipială față de literatura occidentală.

Unele lucrări anunțate încă din 1947 sunt așteptate și nu se știe când vor vedea lumina tiparului și aceasta nu din vina editorilor. Unii dintre scriitorii preferă a se refugia în trecut și nu a ataca temele actuale.

Cu toate acestea, bilanțul nostru e pozitiv și promițător. El dovedește că scrisul nostru este în creștere și că noi avem toate motivele să credem în dezvoltarea unei literaturi noi, combative, revoluționare. Dar pentru realizarea unor opere literare de înaltă valoare artistică, la nivel cu vremurile pe care le trăim și realizările clasei muncitoare, este necesară înlăturarea slăbiciunilor.

Bilanțul nostru ar fi fost mai bogat, dacă eforturile scriitorilor ar fi fost secondate mai mult de critica literară. Cu unele excepții, critica noastră a suferit adesea de o lipsă de principialitate, de insuficientă combativitate. Dacă privim la bogatele debateri ce se poartă azi în Uniunea Sovietică, în jurul problemelor criticii, dacă vedem ce temeinic sunt analizate acolo problemele, cu câtă profunzime de gândire sunt analizate și debătute toate tezele, dacă vedem câtă principialitate domnește la baza tuturor concluziilor și câtă vigilență de clasă, ne putem da seama și mai clar de toate slăbiciunile noastre.

Critica literară trebuie să ne apropie de literatura nouă cu dragoste și înțelegere, să sublinieze și să încurajeze acele lucrări cu conținut nou, inspirate de viața oamenilor care trăiesc și muncesc în Republica noastră Populară, acele lucrări care oglindesc această viață și înfățișează cititorului eroul pozitiv al construcției socialiste, să critice slăbiciunile dar, în același timp, cu mai multă stăruință, să sublinieze calitățile, — să fie un îndreptar pentru cititori, și — în același timp — un ajutor pentru scriitorii, îndeosebi pentru cel tânăr și neexperimentat și neposedând încă meșteșugul scrisului. Critica să fie științifică, bazată pe marxism-leninism.

În acești patru ani, în publicațiile noastre au apărut studii sau cronică puține.

Au apărut articolele și studiile lui Ion Vitner din « Contemporanul », studiul lui Sorin Toma despre poezia lui Tudor Arghezi, articolul lui Traian Șelmaru despre poezia Ninei Cassian, studiul lui Nicolae Moraru despre « Realismul în literatură » precum și studiul său despre « Spiritul de Partid în artă ».

Nu se poate spune desigur că nu s'au înregistrat pași importanți și în acest sector. Dela vechea și neștiințifică critică estetizantă, bazată exclusiv pe gustul cronicarului, s'a trecut astăzi la o critică ce face eforturi de a-și apropia o metodă științifică de cercetare, la o critică ce trebuie să devină într'adevăr, un sprijin și un îndreptar al scrisului nostru.

Articolele publicate în ultima vreme în Flacăra, Contemporanul, Viața Românească, constituie un progres vădit față de ceea ce se scria acum un an.

Progresul se manifestă mai ales în problematică, în tendința de a axa aprecierea operei în jurul întrebării principale care este una singură. În ce măsură opera servește cauza clasei muncitoare, adică lupta pentru pace, progres și socialism sau în ce măsură și de ce deservește această cauză. Progresul se manifestă mai ales în grija pe care au început s'o aibă cronicarii de a descifra sensul unei opere, sens ce altădată cădea pe un plan secundar, față de interesele analizării formei. Fără îndoială că și astăzi critica trebuie să se ocupe de forma, de tiparul în care este turnată ideea, dar analizarea acestei forme nu trebuie să fie despărțită de conținutul operei. Și cronică literară din ultima vreme vedește această tendință îmbucurătoare, de analizare a fondului și a formei într'un tot indivizibil.

Tendința de a întemeia critica literară pe această problemă de bază este vădită în afară de studiile critice citate, în cronicile lui Mihai Novicov, Ovidiu Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Al. I. Ștefănescu și alții.

Paralel cu această critică încă mai persistă la unii cronicari rămășițe de estetism și o înclinare de a vedea într'o operă literară mai ales aspectul ei formal. Orientarea formalistă se manifestă sub forma indiferenței pe care unii critici o au față de realizările scriitorilor noștri.

Am spus-o când am vorbit despre teatru și o repetăm și aci, că sunt o serie întreagă de oameni de artă care nu cred sau nu vor să creadă în posibilitatea unei arte noi, pornită dela realitățile imediate, inspirată în mod direct din lupta și strădania clasei muncitoare.

O serie întreagă de piese de ale scriitorilor tineri, care au slăbiciuni dar care au și meritul de a fi o oglindă a străduinței clasei muncitoare pe drumul construirii societății socialiste, au fost întâmpinate cu răceală, tocmai fiindcă acești oameni de artă, care căutau numai perfecția formală, n'au reușit să vadă dincolo de slăbiciunile și lipsurile acestor opere, conținutul lor sănătos.

Așa se explică și tăcerea condamnată de care a fost înconjurată, în bună măsură, « Negura » lui Eusebiu Camilar.

*

Trebuie să recunoaștem și greșala noastră că am întârziat cu privire la reconsiderarea și revalorificarea tezaurului progresist al literaturii noastre. În această ordine de idei, n'am știut să tragem toate învățămintele din învățătura leninistă care spune că « marxismul și-a cucerit împlinirea istorică mondială prin faptul că n'a respins cuceririle de valoare ale epocii burghize ci dimpotrivă și le-a însușit, preluând tot ce era de preț în evoluția milenară, de două ori a gândirii și culturii umane ».

Rezultă de aci că una din principalele îndatoriri ale scriitorilor în general și ale criticii în special, este de a reconsidera tezaurul trecutului nostru literar, de a alege din el tot ce era progresist la timpul respectiv și a pune acest tezaur la dispoziția maselor.

O sarcină pe care scriitorii noștri nu și-au asumat-o cu suficientă seriozitate a fost cea a cultivării literaturii de satiră și humor. Arma râsul și a biciuirii satirice a moravurilor și năravurilor, trebuie să fie mânărită cu abilitate de către scriitorii noștri. Un început s'a făcut prin apariția bilunarei « Urzica », revistă care crește dela număr la număr, îmbogățindu-și conținutul și calitatea și care trebuie să devină o armă din ce în ce mai puternică a clasei muncitoare.

Societatea Scriitorilor a avut multe lipsuri care s'au răsfrânt asupra situației din câmpul creației literare. Pasivitatea organizatorică, lăncezeala S.S.d.R. au constituit o piedică în calea dezvoltării literaturii noastre.

N'am știut să acordăm suficientă atenție literaturii popoarelor conlocuitoare. În Republica noastră s'a dezvoltat o bogată literatură de limbă maghiară.

Va vorbi aci, despre această literatură, Nagy Istvan.

În literatura noastră mai sunt și alte puncte slabe. Un sector, aproape neglijat, este acel al literaturii pentru tineret. Altul, al literaturii pentru copii. Mai persistă încă în mentalitatea multora dintre scriitorii noștri credința că o literatură pentru tineret sau pentru copii înseamnă o preocupare subsidiară, o preocupare de rangul al doilea.

Există și excepții fericite: Cezar Petrescu, Ion Pas, Cicerone Theodorescu, Sidonia Drăgușanu, au scris pentru copii. Recolta în aceste domenii este puțină. Alte lacune: n'am scris, și se pare că încă nu suntem pregătiți să scriem scenarii pentru filme, cu excepția lui Alexandru Kirițescu și Mircea Ștefănescu. Să ne îndreptăm privirile spre acest câmp de activitate. Colaborăm prea puțin cu radio.

În ce privește traducurile, în bună măsură vechea stare de lucruri a fost remediată, dar scriitorii încă nu și-au luat în serios rolul de tălmăcitori în limba românească a operelor de valoare din literaturile străine.

Sunt însă și aci excepții: Cezar Petrescu, Otilia Cazimir, Eugen Jebeleanu, George Lesnea, Cicerone Theodorescu, Miron Radu Paraschivescu, Vladimir Colin și alții, care au demonstrat că ei consideră traducerea drept un act precreator. Sunt însă și din ceilalți care socotesc traducerea drept un simplu expedient, o dau peste cap, o fac într'o limbă românească stâlcită și merg până la falsificarea ideilor și sensurilor din original. Trebuie să punem capăt acestor stări de lucruri, să remediem grabnic asemenea atitudine greșită profund, și apolitică. Scriitorii noștri trebuie să se apropie de operele sovietice, de operele țărilor de democrație populară și de operele de înaltă valoare ideologică din patrimoniul culturii universale, cu dragoste și înțelegere, fiind pătrunși de gândul că ei îndeplinesc, prin traducerea lor, un dublu serviciu: redau operele valoroase într'o limbă românească literară și valabilă și îmbogățesc patrimoniul culturii românești cu opere sănătoase, bogate în conținut ideologic.

Trebuie să subliniem aportul deosebit în câmpul literaturii și creației literare al revistelor Contemporanul, Flacăra și Viața Românească. Perseve-

rența cu care a urmărit fenomenul literar revista « Contemporanul » a adus un real ajutor scriitorilor și premiul acordat de Academia R.P.R. « Contemporanului » se referă și la contribuția în acest domeniu.

*

Mișcarea noastră literară cunoaște astăzi un avânt remarcabil.

Scriitorii trăiesc momente de măreție unică. Sub ochii noștri putreda și vrăjmașa clasă a burgheziei piere. Trăim epoca în care se construiește socialismul. Dușmanul încă nu este răpus — el uneltește și caută să ne lovească, așa cum știm. Dușmanii din afară spumegă, văzând cum rând pe rând, în țările de democrație populară, fără « ajutorul lor », fără plan Marshall, situația economică se îmbunătățește din zi în zi, cultura crește și se dezvoltă în toate domeniile.

Trebue să știm a prețui fiecare clipă. Muncitorii din fabrici și uzine dau bătălia pentru eliminarea timpilor morți. Muncitorii din industria grea dau bătălia pentru ca nici un moment să nu fie pierdut zadarnic.

Trebue să fim la înălțimea tovarășilor noștri.

Suntem într'un început de avânt al creației literare. Avem datoria să dezvoltăm acest avânt, să știm limpede ce n'am făcut încă și să pășim cu curaj la îndepărtarea slăbiciunilor noastre. Nu ne putem culca pe laurii victoriilor obținute. Dacă anul 1948 a fost un an rodnic, dacă anul 1949 se anunță ca un an de recoltă bogată în câmpul literaturii și artei noastre, nu putem zăbovi nicio clipă și, cu aceeași îndârjire cu care fiecare muncitor al nostru își sporește eforturile, cu aceeași dârzenie să ne încordăm și noi toate forțele. Știm că uriașa sarcină a clădirii societății socialiste se leagă de aceea a ridicării unui om nou. Ne stă în față mărețul exemplu al Uniunii Sovietice. Nu vom uita nicio clipă ce a spus marele Stalin: « Trebuie să fim inginerii sufletelor omenesti ». Viața în jurul nostru clocotește de fapte mărețe și fiecare luăm cunoștință de noile fapte, de noile întreceri, de noile depășiri de norme. Muncitorii își încordează brațele, pentru ca industria respectivă să aibă cât mai mult material și de cea mai bună calitate.

Ce le dăm noi, scriitorii, în schimb muncitorilor? Iată întrebarea care trebuie să-l frământa pe fiecare scriitor din Republica noastră.

În satele și cătunele în care pe vremuri nu pătrundea litera scrisă, astăzi există biblioteci și o teribilă sete de cultură. Țăranii noștri citesc și mai ales sunt dornici să citească. Mii de biblioteci ale căminelor culturale și ale sindicatelor așteaptă dela noi o literatură care să vorbească despre frământările, despre nevoile, despre năzuințele țaranului muncitor de astăzi, despre drumul pe care trebuie să meargă.

Trebue să fim prezenți cu scrisul nostru în fabrici, în uzine, în mine, pe ogoare.

Fără îndoială dușmanii progresului țării noastre au fost goniți dela putere. Exploatatorii au primit lovituri puternice. Dar, ajutați de imperialismul

anglo-american, ei nu încetează a spera să readucă vremurile de exploatare și de aceea caută să împiedice munca de creație a poporului nostru.

E datoria literaturii noastre să combată dușmanul, fără milă!

Nu e mult de când burghezia a avut frânele în mâna ei și știm care a fost atitudinea ei față de oamenii scrisului.

Să facem un scurt apel. Din rândurile noastre lipsesc: Alexandru Sahia asasinat de burghezie; Aureliu Cornea asasinat de burghezie; Bogdan Amaru asasinat de burghezie.

Cum a tratat burghezo-moșierimea și monarhia pe scriitorii din trecut? Cei mai buni, cei mai talentați, cei mai apropiați de popor au căzut victimele potentăților vremii.

Și numai regimul democrației populare a acordat după moarte locul cuvenit la Academie lui Dobrogeanu-Gherea, Ion Creangă, Eminescu, Coșbuc, Vlahuță, Caragiale.

Ținem Conferința noastră în ajunul Congresului Intelectualilor pentru apărarea păcii și culturii.

În cadrul acestui congres, sute de delegați ai zecilor de mii de oameni ai științei, literaturii și artei, liber profesioniști de toate categoriile vor afirma voința lor nestrămutată de a lupta pentru pace împotriva provocatorilor la un nou războiu.

Clicile imperialiste, în goana lor după profituri, caută să îngenunche țări și popoare. Știința, literatura și arta, ele le pun în slujba scopurilor războinice. Iar războiul înseamnă distrugerea bunurilor agonisite de milioane de oameni, distrugerea orașelor și satelor, omorul în masă al femeilor și copiilor și distrugerea culturii.

De aceea, problema luptei pentru apărarea păcii și culturii împotriva imperialismului ațățător la războiu, robitor de popoare, se pune ca o chestiune de conștiință pentru fiecare om al culturii, pentru fiecare scriitor. Două lumi, două epoci, două culturi, două istorii, se înfruntă. Scriitorii progresiști, adevărații scriitori, și-au pus condeii în slujba luptei antiimperialiste, demascând manevra instigatorilor imperialiști, în frunte cu cei nord-americani.

În această acțiune trebuie să-și integreze activitatea și scriitorii din Republica Populară Română. E o datorie pentru fiecare dintre noi să demascăm manevrele mârșave ale imperialiștilor, să educăm cititorii în spiritul dragostei de om și cultură, în spiritul iubirii fierbinți pentru cauza forțelor păcii, pentru campioana luptei pentru pace, Uniunea Sovietică și pentru marele conducător, al popoarelor sovietice, îndrumătorul și învățătorul tuturor oamenilor muncii din întreaga lume, Iosif Visarionovici Stalin.

Condus și îndrumat de Partidul clasei muncitoare, poporul nostru pășește hotărât pe drumul împlinirii sarcinilor ce și-a asumat.

Să ne privim și noi, scriitorii sarcinile în față și să purcedem fără întârziere la îndeplinirea lor. Aceste sarcini vor fi cu atâta mai bine împlinite, cu cât vom reuși să fim mai repede și mai bine organizați. Să realizăm o lite-

ratură nouă care să fie la înălțimea vremurilor pe care le trăim, o literatură combativă, realistă, pătrunsă de spiritul revoluționar al clasei muncitoare, literatură care să fie în slujba construirii socialismului în R.P.R., o literatură care să lovească în dușmani, în tot ce e vechi și putred, o literatură care să contribuie la făurirea omului nou, o literatură de înaltă valoare artistică.

Uniunea Scriitorilor din R.P.R., ca organ îndrumător, organizator și mobilizator, are un rol important de jucat în această luptă. Întărirea Uniunii Scriitorilor din R.P.R., și transformarea ei reală într'un organism viu depinde de eforturile fiecăruia dintre noi și de efortul nostru comun.

Niciodată în istoria acestei țări, scriitorii n'au avut condiții de creație atât de prielnice, niciodată nu au fost înconjurați cu o dragoste mai mare, cu căldură mai frățească decât sunt astăzi. Partidul nostru urmărește cu atenție creșterea și evoluția fiecăruia dintre noi: îl ajută, îl sprijină, îi pune la îndemână instrumente de educare ideologică, face totul pentru a-i crea fiecăruia condiții materiale prielnice dezvoltării sale.

Fondul literar născut din inițiativa Comitetului Central al Partidului nostru devine astăzi realitate. Scriitorii se bucură de case de odihnă, unde să poată lucra, de fonduri materiale care să le înlesnească această muncă, de edituri și tiparnițe care abia așteaptă filele lor, de gazete și reviste care le-au pregătit coloane și pagini întregi, de teatre, gata să le pună piesele în repetiție, de echipe pregătite să ducă cuvântul scriitorului în colțurile cele mai îndepărtate ale țării.

Partidul îmbrățișează munca noastră cu dragoste și cu tovarășească încredere. Să fim la înălțimea încrederii pe care Partidul Muncitoresc Român o pune în noi.

Înainte pentru crearea unei literaturii demne de epoca construirii socialismului!

Sub conducerea Partidului clasei muncitoare, întăriți de exemplul marelui literaturii sovietice, înainte spre dezvoltarea avântului creației literare, spre noi succese pe drumul făuririi unei literaturi care să se poată numi cu drept cuvânt parte integrantă a cauzei generale proletare!

ZAHARIA STANGU

SĂ ȚINEM SUS STEAGUL PATRIOTISMULUI SOVIETIC ÎN ARTĂ ȘI LITERATURĂ

Uniunea Sovietică a dobândit succese uriașe în construcția socialistă. Popoarele U.R.S.S., după ce au clădit în țara lor socialismul, merg înainte spre înălțimile strălucitoare ale comunismului. Mari sunt izbânzile culturii socialiste sovietice. U.R.S.S. este țara științei și artei celei mai progresiste, mai cu adevărat populare.

«Suntem îndreptățiți să fim mândri de succesele artei sovietice și, în ultima vreme în deosebi, de succesele literaturii sovietice; ele se datoresc conducerii partidului, care a arătat drumul ce trebuie urmat» — spune V. M. Molotov în raportul său, cu prilejul celei de a 31-a aniversări a Marei revoluții socialiste din Octomvrie — «literatura, cinematografia și alte forme ale artei noastre se îmbogățesc tot mai mult cu opere, care desvăluie sensul ideologic al evenimentelor și al muncii oamenilor epocii sovietice.

Arta adevărată este accesibilă și lasă urme adânci în conștiința oamenilor, și de aceea este atât de mare însemnătatea avântului de astăzi al artei sovietice în educația comunistă a poporului sovietic, în sporirea succeselor lui».

Desvoltarea plină de succes a literaturii și artei sovietice este un rezultat direct al îndrumării dată de conducerea partidului și guvernului, rezultatul condițiilor prielnice create de regimul sovietic, care oferă largi posibilități înfloririi talentelor. Scriitorii și dramaturgii noștri, călăuziți de metoda realismului socialist, creează opere arzând de sentimentul iubirii fierbinți pentru Patria sovietică, pentru marea cauză a construcției socialiste.

Arta sovietică este strâns legată de viață, ea este în serviciul poporului, preamărește munca și vitejiile lui, exprimă sentimentele și gândurile lui, arată puterea creatoare a patriotismului sovietic, ridică masele și le educă în spiritul marilor idei ale lui Lenin-Stalin. Iată pentru ce ea se bucură de dragostea nemărginită a poporului. Oamenii sovietici întâmpină cu o mare bucurie apariția fiecărei creații artistice de seamă.

O importanță uriașe în educarea comunistă, în educarea patriotic sovietică o are teatrul nostru. Partidul și guvernul au depus mari eforturi ca să dobân-

dească succese însemnate în dezvoltarea artei teatrale. Și aci, vom înregistra cu mândrie o înflorire fără precedent. Niciun stat burghez nu se poate compara cu țara noastră în domeniul dezvoltării teatrului. Teatrele sovietice și mai ales « Teatrul Artistic din Moscova » și « Teatrul Mic » au căpătat, pe drept cuvânt, o faimă mondială.

Rezoluțiile istorice ale Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice privitoare la problemele ideologice au făcut apel la toți militanții din domeniul literaturii și artei pentru crearea unor opere vii și valoroase despre omul sovietic. Partidul a chemat pe dramaturgi să oglindească viața societății noastre în fecunda ei mișcare înainte, și să contribuie la cultivarea însușirilor celor mai bune ale caracterului omului sovietic. Dramaturgii sovietici au creat în ultima vreme o serie de opere al căror țel este adânc patriotic și politic. Fac parte din aceste opere: « Puterea cea mare » de B. Romașov, « Pâinea noastră cea de toate zilele » de N. Vîrta, « Destinul cel mare » și « Strada verde » de A. Surov, « Caracterul moscovit » de A. Sofronov, « Macar Dubrava » de A. Corneiciuc. Astfel cresc forțe noi și se creează noi opere importante.

În puternica dezvoltare progresistă a artei teatrale sovietice, critica teatrală trebuie să joace un rol important.

Marii revoluționari-democrați ruși — Bielinski, Cernâșevski, Dobroliubov — au dat pilde clasice de critică artistică, încălzite de un fierbinte sentiment patriotic și de o adâncă tendință spre realism, spre adevărul vieții. Ei cereau dela scriitori și dramaturgi să fie mai întâi de toate patrioți, cereau dela ei o dragoste fierbinte pentru însăși cauza poporului. Ei înfierau pe servitorii « artei pure », dojeneau pe esteții, care se sustrăgeau dela rezolvirea problemelor vitale importante. Ei arătau că operele « artei pure » sunt nu numai false, ci și antipopulare și dăunătoare. Ei erau cuprinși de un sentiment de bucurie când, în presă și pe scenă, apăreau opere în care se întruchipa adevărata viață a poporului.

Marele critic rus Bielinski arată că o adevărată creațiune coincide cu servirea contemporaneității, că scriitorul, criticul trebuie « să fie cetățean, fiul societății și epocii lui, să-și însușească interesele ei, să contopească năzuințele lui cu tendințele acesteia ». Bielinski cerea dela critică să fie îndrumătoarea societății și să exprime, într'o limbă simplă și accesibilă poporului, idei înalte.

Critica rusă progresistă privea întotdeauna operele artistice din punct de vedere al semnificației lor social-politice, ea analiza faptele reproduse cu scopul de a rezolva probleme sociale și de a propaga idei democratice.

Marele revoluționar democrat Cernâșevski scria: « Două principii cu extrem de importante trebuie mai cu seamă să ne fie prezente în minte, când e vorba de aprecieri de natură literară: înțelegerea relațiilor literaturii cu societatea și problemele privitoare la aceasta; înțelegerea situației actuale a literaturii noastre și a condițiilor de care depinde dezvoltarea ei ».

Aceste gânduri minunate ale marilor democrați revoluționari ruși sunt de o mare valoare pentru o înțelegere justă a problemelor literaturii și criticii literare. În țara noastră, un critic literar trebuie să-și însușească interesele societății sovietice, interesele construcției comunismului, să servească cu devotament Patria socialistă, să ajute prin literatură la educarea celor ce muncesc, în spiritul patriotismului sovietic. Criticul literar are menirea de a face să propășească arta nouă și în primul rând să rezolve toate elementele pozitive ce se nasc în literatură și artă. Criticul teatral trebuie să fie cel mai bun prieten și primul ajutor al teatrului pentru a descoperi în modul cel mai just și adânc, în figurile artistice, acel element nou prin care trăiește poporul sovietic.

Numai cosmopoliții fără de neam, vrăjmași ai poporului sovietic, străini de patria socialistă, lipsiți de sentimentul de mândrie națională sovietică, au putut să disprețuiască în mod sistematic orice operă nouă, care descrie viața țării Sovietice și a oamenilor ei, care arată trăsăturile minunate ale caracterului constructorilor comunismului, înfiripate în epoca sovietică.

Cosmopoliți fără de neam ca I. Iuzovski, A. Gurvici, A. Borșciagovski, G. Boiadjev, L. Maliughin, I. Varșavski, I. Altman, E. Holodov, (Meerovici) și alții, lipsiți de sentimentul sfânt de iubire pentru Patria sovietică, pentru cultura socialistă, unelteau în sânul societății teatrale Panruse, în ziarul «Arta sovietică», în revista «Teatrul» și în comisia pentru dramaturgie a Uniunii scriitorilor sovietici. În numeroase reviste literare și de artă, posturile de conducere erau ocupate de către acești cosmopoliți. Ei se susțineau unii pe alții, își acordau competențe exagerate, își făceau reclamă unul altuia, și își lăudau «creațiile» după principiul «cucului care laudă pe cocoș pentru că cocoșul laudă pe cuc». Contaminați de ideologia putredă burgheză decadentă, acești cosmopoliți ponegreau arta sovietică, căutau să discrediteze pe dramaturgii sovietici, să sape eforturile lor, îndreptate spre creația unor opere mai bune pentru teatrul nostru. Ploconiți în fața a tot ce este străin, criticii din grupul antipatriotic căutau să înjosească aceste opere, caracterizându-le ca fiind «insuficient de artistice», și blamau teatrele pentru că acestea au hotărât să puie în scenă piese cu teme sovietice. Ei au îndrăznit să atace și pe marele Gorki. De mult I. Iuzovski se întrece în născociri calomnioase la adresa pieselor lui Gorki, descoperind în ele «slăbiciuni» (?!) și deficiențe. El a ajuns atât de departe încât să poată spune că eroul poeziei lui Gorki «Burgezie» — mașinistul Nil, — nu este izbutit, și că ar fi «un personaj gorkian nerealizat».

Pentru prima oară în literatura mondială Gorki a creat personajul muncitorului progresist revoluționar. A fost o realizare uriașe a marelui scriitor. Iar criticul-estet susține în mod calomnios că personajul lui Nil «este compromis prin amestecul *publicistice* în țesătură artistică a piesei». Cosmopolitul Iuzovski a calomniat poporul rus, declarând că Gorki a întruchipat în piesa «Azilul de noapte» trecutul poporului în persoana «pelerinului» Luca, iar

viitorul lui în vagabondul Satin. « Dacă, — scria acest critic de nimic, — Luca este trecutul, apoi Satin este viitorul . . . fosta Rusie și viitoarea Rusie ». Același Iuzovski prezenta în mod batjocoritor piesele « Departe de Stalingrad » de A. Surov și « Biruitorii » de B. Cirsco. În cartea « Problemele dramaturgiei socialiste », Iuzovski admira scamatoriile teatrale și grimasele regisrului-decadent Meierhold, estetik și formalist, vrăjmaș al poporului sovietic și ponegrea Teatrului Artistic din Moscova, care este mândria noastră națională. La începutul carierii sale, Iuzovski îl ataca și pe marele poet Maiacovski, ponegrea minunatul lui poem, « E bine », dedicat Mării revoluției socialiste din Octomvrie.

Scrierile estetului A. Gurvici sunt îndreptate împotriva realismului socialist, împotriva căutării a tot ce e nou în viață și artă. Propovăduind cea mai dăunătoare « teorie », a ruperii artei de viața contemporană, el atacă pe dramaturgii sovietici pentru faptul că aceștia reprezintă figuri de patrioți sovietici și munca lor creatoare. Tot ce este sovietic e străin lui Gurvici; pentru el, « culmea și încoronarea » întregii literaturi mondiale este Hamlet. Acest campion al hamletismului îndrăznește să afirme fățiș că tânăra dramaturgie sovietică este « searbădă și bolnăvicioasă », și că procesul dezvoltării ei este « un proces activ al descompunerii dramei din punct de vedere al formei artistice ».

A. Borșciagovski tună și fulgeră împotriva dramaturgiei, pusă în slujba socialismului. Acest cosmopolit răspânda recenziile și verdictele sale prin intermediul societății teatrale « Panruse » și, astfel, încerca să îndrumeze munca teatrelor din Moscova, Kiev și Odessa. A. Borșciagovski și-a început « activitatea » cu încredințarea piesei « În stepele Ucrainei » de A. Corneiciuc. Cu nerușinare, el privea de sus cele mai bune piese sovietice, cum ar fi: « Destinul cel mare » de A. Surov, « Puterea cea mare », de B. Romașov, « Intr'un oraș » și « Caracterul moscovit » de A. Sofronov, « Pâinea noastră cea de toate zilele » de N. Virta. Borșciagovski fleacărea fără încetare despre decăderea teatrelor sovietice, despre « temperatura lor moderată ». G. Boiadjev îi ținea isonul și declara în articolul « Despre ideologie și mijloace de expresivitate », că « arta teatrală sovietică s'a degradat în mod vădit ». Acest cosmopolit fără de neam nu vedea în dramaturgia sovietică « adevărata inspirație » și « adevăratele pasiuni », și îndemna dramaturgii noștri să urmeze pildele străine, să-l imite pe Racine. El calomnia pe actorii noștri clasici, afirmând că « Șcepkin și mulți alți datoresc în mare parte lui Molière formarea talentelor lor ».

De fiecare dată când teatrele noastre prezentau piese noi pe teme combative, criticii-esteti atacau pe dramaturgi și regisori. Scrierile lor n'aveau alt scop decât să frâneze dezvoltarea plină de succes a artei teatrale sovietice și să impună dramaturgilor sovietici canoane estetice burheze și antipopulare. Grupul antipatriotic de critici nesocotea tradițiile revoluționare ale clasicii ruși.

Nu putem trece sub tăcere nici exercițiile de critică ale lui D. Talnicov. Articolușele lui obscure sunt îndreptate contra culturii ruse. În ce privește operele lui A. N. Ostrovski, Talnicov subapreciază sursele adevărat naționale

al acestui mare dramaturg rus. D. Talnicov caută cu îndârjire numai laturile negative ale poporului rus și le prezintă ca fenomene tipice ale acestuia. Astfel, D. Talnicov a scris în almanahul « I. M. Moscvin » articolul intitulat « Hlânov », în care spune: « Hlânov este un « pornit » de o speță nouă, în deobște caracteristică pentru realitatea rusă a anilor aceleora, căci el nu este copiat după un singur prototip « întâmplător ». . . El reprezintă un fenomen social rus. Povești despre atari « Hlânov » ai realității ruse sunt nenumărate ». Iată cum un cosmopolit fără de neam calomniază în mod neobrăzat marele popor rus.

Ideile și teoriile vrăjmașe ale cosmopoliților fără de neam își găseau un răsunset și în « operele » altor critici. În special, oameni ca M. Iancovski, I. Berezarc, I. Șneiderman, A. Beilin, S. Timbal și alții se aciuiseră în mod destul de trainic în redacțiile ziarelor și revistelor din Leningrad. Ei se declarau fără jenă adepți de ai lui Iuzovski, Gurvici și Borșciagovski și exagerau competența dascălilor lor. Urmând exemplul acestora, ei atacau ideologia artei teatrale. De pildă, estetul Șneiderman perora în mod cinic asupra faptului că obiectul artei teatrale ar fi emoțiile și sentimentele, iar că ideile se cuvin a fi propovăduite în sălile de conferințe. Acest formalist pretindea că, într'un spectacol, numai realizările formale — « expresia dramatică, meșteșugul modelării și al clarobscurului » — trebuie să ne intereseze. Părerile sale exprimau dispreț față de piesele noastre reprezentând oameni sovietici.

Dramaturgii sovietici, urmând chemarea vremii, dorința spectatorului nostru de a vedea pe scenă tablouri din câmpul muncii, au creat multe opere oglindind viața muncitorilor și colhoznicilor și activitatea lor. Criticii formalisti nu numai că n'au sprijinit acest început al dramaturgilor, dar i-au și atacat. Berezarc, ale cărui păreri erau că munca oamenilor nu poate fi obiect de artă, recomanda teatrelor și dramaturgilor să se ție cât mai departe de teme care reflectează viața socială a oamenilor sovietici.

Criticul Iancovski era tare mâhnit de faptul că trupele « elegante », obișnuite să joace « piese elegante », trebuie să se reorganizeze și să joace piese sovietice care arată viața de muncă. El vorbește cu regret despre punerea în scenă de altădată și îndeamnă pe actori să învețe dela străini. Realismul socialist îl sperie. El povățuește cu ifos: « Însăși natura educației actorilor în teatrul de comedie îi familiarizează cu anume însușiri convenționale, poate cele mai expresive și mai apte în tratarea pieselor occidentale, dar și cele mai puțin corespunzătoare pieselor care întruchipează aspecte din realitatea noastră ». Criticul se exprimă în mod bombastic și viclean, iar deducțiile lui insinuează că realitatea noastră n'ar contribui la dezvoltarea artei dramatice.

S. Dreiden proslăvește pe autorii și teatrele occidentale, dar tratează cu dispreț teatrul nostru vechi, « Alexandrinski », azi numit « Teatrul A. S. Pușkin ». S. Dreiden n'a scris nicio recenzie pozitivă despre piesele sovietice și despre teatrele sovietice. Numai un adevărat vrăjmaș poate să se comporte astfel față de arta noastră.

Nu puține prejucții au adus cosmopoliții și științei teatrului. Ei neagă originalitatea artei ruse, calomniază teatrul rus, atribuind origina lui unei influențe străine. « Istoria teatrului rus » în 2 volume și « Cursul scurt asupra istoriei teatrului rus » de către V. Vsevolodski-Gherngross se situează pe pozițiile burgheze ale cosmopolitismului. Autorul acestor cărți se silește a dovedi că teatrul rus este lipsit de caracter național original. Slugărnicia acestui autor față de tot ce este străin iese la iveală într'un chip cu totul limpede. Acest pseudo-cercetător vede peste tot numai urme de influențe străine în ce privește teatrul rus: fie bizantine, poloneze sau germane, fie italiene sau franceze. Cartea lui B. Alpers « Arta actorului în Rusia » (1945) este plină de erori grosolane și denaturează procesul dezvoltării artei actorului în Rusia. Noi suntem mândri de vechii maeștrii ai scenei — Șcepkin, Mocealov, familia Sadovski, Strepetova, Ermolova, Savina, Komisarjevskaja și mulți alții. Dar sentimentul nobil de mândrie națională este străin cosmopolitului fără de neam.

El privește de sus pe toți marii artiști ruși, considerându-i ca pe niște elevi mai mult sau mai puțin reușiți ai străinătății. Este regretabil că și în zilele noastre această carte este recomandată ca manual pentru studenții școlilor teatrale.

În cărțile asupra istoriei teatrului din Europa Occidentală scrise de A. Djivelogod, G. Boiadjev, S. Moculski, autorii desfășoară fără rezervă slugărnicia lor față de tot ce este străin. Ei privesc întregul proces istoric al culturii teatrale mondiale, ca fiind cu totul rupt de dezvoltarea culturii și artei ruse. Pentru acești cosmopoliți Rusia parcă nici n'ar exista. Intreaga lume progresistă admiră arta noastră eroică. De mult, cultura rusă atrage atenția tuturor militanților progresiști în domeniul culturii din lumea întreagă. Dar criticii și istoricii cosmopoliți nu vor s'o ia în considerație. Criticii cosmopolți își luau drept învățători pe istoricii decadenți ai literaturii burgheze. Cosmopoliții considerau drept un manifest cartea lui G. Boiadjev « Fenomenul teatral și adevărul », care neagă estetica materialistă.

Imperialiștii din Europa și America fulminează contra Uniunii Sovietice. Ei caută prin orice mijloace să calomnieze poporul nostru, să mineze succesele lui în construirea socialistă și să submineze încrederea poporului. Adepții teoriilor burgheze în artă aduc apă la moara dușmanilor noștri. Poate oare poporul sovietic să suporte atacul esteților burghezi contra artei noastre populare? Poporul nostru înfierează pe cosmopoliții fără de neam lipsiți de sentimentul nobil al patriotismului.

*

Cosmopoliții fără de neam acționau nu numai în critica teatrală: ei au adus mari prejucții și literaturii. La timpul lor, articolele lui L. Șuboțki au fost violent criticate. Dar autorul n'a tras învățăturile necesare. Acest critic imputa scriitorilor sovietici « șovinismul », acuzându-i că idealizează

poporul rus. El a incriminat nuyela patriotică « Povestea unui om adevărat » de B. Polevoi.

Criticul D. Danin a fost peste măsură de elocvent. Contaminat de estetismul burghez, el ducea de mult ofensiva contra realismului socialist. În ultimul său articol « Pasiune, luptă, acțiune ! » (« Novii Mir », Nr. 10, 1948) acest critic opune realismului socialist noțiunea metafizică a « dramatismului ». El consideră această nouă noțiune ca o categorie estetică universală. Optimismul sănătos al vieții sovietice nu este pe placul criticului, el cere ca scriitorii să caute cu orice preț în viață drama sau tragedia. « Căutați cu orice preț senzații tari, găsiți, găsiți drama, altfel arta voastră nu este reală ». Iată de ce este mâhnit acest critic. Pornind dela aceste premize false, Danin respinge chiar dela început versurile patriotice ale lui N. Gribaciov și A. Procofiiev. El vorbește cu dispreț despre « retorica și idilismul » poemei lui Gribaciov « Colhozul Bolșevic », și consideră că poetul « aplaudă și zâmbeste » și se bucură de succesele poporului său. Criticul respinge toate operele sincere, patriotice pentru că n'ar fi după teoria « dramatismului consecvent ». În istoria poeziei, au fost cazuri — scria estetul — « când slăbiciunea și neputința metodei creatoare *individuale* treceau drept realizări novatoare ».

Pentru ce era nevoie de aceste născociri ? Tocmai pentru a ponegri operele de valoare ale poeților noștri. Danin cerea ca scriitorii să reprezinte conflictul în « conștiința omului », dualitatea în lumea spirituală a omului sovietic. Danin « nimicea » și poemul minunat al lui A. Nedogonov « Steagul fâlfâie deasupra Sovietului Sătesc » deoarece în acest poem sunt reprezentate caracterele puternice și întregi ale oamenilor sovietici, cărora le sunt străine tânguielile sufletești, dualitatea, hamletismul.

Metodologia lui Danin este vicioasă și trebuie să fie alungată, ca neavând nimic comun cu realismul socialist. Revista « Novii Mir » a făcut o mare greșală, oferindu-se ca tribună acestui estel formalist.

Și încercarea lui B. Bialik de a revizui realismul socialist trebuie blamată cu severitate. În articolul « Acțiunea eroică cere cuvinte eroice » (« Octeabr », Nr. 2, 1948) autorul îndeamnă pe scriitori să « ridice » și să « înalțe » actualitatea sovietică, altfel operele ar fi superficiale, cenușii, naturaliste. Incapacitatea de a vedea poezia în actualitate, neîncrederea în viață și în tot ce este frumos în ea — iată ce stă la baza argumentelor teoretice ale criticului.

Și T. Motâllova atacă în mai multe rânduri cele mai bune opere ale literaturii sovietice. Ea găsește « un gust dulceag » în poemul lui Nedogonov « Steagul fâlfâie deasupra Sovietului Sătesc », și « un iz de sentimentalism idilic » în poemul lui Gribaciov « Colhozul Bolșevic ». După părerea criticului, nici S. Babaevski în romanul său « Cavalerul Stelei de Aur » nu s'a ferit de această ispită. Dar toate acestea au fost născocite pentru a defăima operele patriotice ale literaturii sovietice.

În afara vieții și în afara luptei pentru literatura sovietică progresistă se situează Institutul Gorki pentru literatura mondială din Moscova și Institutul

de Literatură din Leningrad. Profesorii institutului de literatură rusă din Leningrad V. Jirmunski, B. Eihenbaum, B. Tomașevski și alții continuă să se menție pe pozițiile formalismului și estetismului; ei se lasă călăuziți de teoria burgheză a lui Veselovski, care este sprijinul cosmopolitismului burghez în știința istorico-literară, teorie, care este profund dușmănoasă științei literare marxist-leniniste. Cartea lui Jirmunski (în colaborare cu Zarifov), «Eposul popular eroic Uzbek» este concepută pe o bază cosmopolitistă. Metodologia vicioasă cosmopolitistă duce la înjosirea eposului popular uzbec. Jirmunski caută să găsească pentru fiecare subiect din eposul uzbec o paralelă străină fie din «Odissea» lui Homer, fie din «Cânturile Niebelungilor».

De pe aceste poziții cosmopolite au fost scrise cărți despre literatura engleză și americană, publicate de Institutul de literatură mondială Gorki. Acei care au colaborat la această istorie a literaturii americane (Starțev, Anixt, Silman, Șișmariov și alții) precum și la cea a literaturii engleze propovăduiesc un servilism plin de admirație față de literatura americană burgheză și față de autorii englezi burghezi. În același timp studiile asupra literaturii sovietice, care trebuiau mai de mult publicate de către institut, încă nu au apărut.

Criticii-cosmopoliți loveau în aspirațiile progresiste din domeniul picturii și sculpturii sovietice.

O. Beskin, A. Efros, I. Mața și alții tratau de sus pe pictorii-realiști. Ei numeau arta rusă «o artă provincială»; ei ponegreau din toate puterile pictura noastră clasică și îndemneau pe pictorii noștri spre aberații decadente, spre o artă apolitică, ruptă de ideologie.

Este necesar să se pună capăt tuturor acestor manifestări antipatriotice, dăunătoare artei sovietice. Este nevoie de o luptă neîntreruptă și hotărâtoare împotriva cosmopolitismului fără de neam, împotriva tendinței apolitice, obiectivismului burghez, și a rămășițelor de slugărnice față de cultura burgheză, pentru a curăți în mod desăvârșit drumul spre o înflorire nouă și puternică a artei sovietice.

*

Literatura sovietică îndeplinește sarcini revoluționare pentru reorganizarea lumii și educarea omului în spiritul comunismului. Această nouă calitate, care o deosebește de literatura din trecut, este determinată de trăsăturile caracteristice ale regimului socialist și ale Statului Sovietic, care, pentru prima dată în istoria omenirii, înfăptuește educația politică a poporului. Literatura sovietică nu are și nu poate să aibă alte interese decât interesele poporului și este călăuzită de ceea ce formează baza vitală a regimului sovietic — politica partidului bolșevic.

Pe baza rezoluțiilor istorice ale Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice cu privire la chestiunile ideologice, arta și literatura sovietică s'au ridicat la un nivel important. Scriitorii noștri

au creat un mare număr de opere eminente, care oglindesc eroismul fără precedent al poporului sovietic în Războiul pentru Apărarea Patriei din anii 1941—1945, și entuziasmul în muncă din perioada de după războiu. Artă sovietică, inspirată de idei înalte, pășește înainte, dezvoltându-și potențialul său puternic, pe când arta burgheză contemporană se află în stare de descompunere și decadență.

Rolul înalt al artei sovietice în educarea omului nou al societății socialiste, impune, firește și criticii probleme de răspundere.

În toate etapele dezvoltării literaturii și artei sovietice, partidul a atribuit o mare importanță criticii considerată ca mijlocul cel mai puternic de propagandă a artei noi și ca un factor însemnat pentru dezvoltarea ideologică și artistică a creației.

V. I. Lenin, în articolul său « Organizația de partid și literatura de partid » a arătat, cu o precizie extremă, raportul între gândirea socială progresistă pe de-o parte și literatura și arta pe de alta. Lenin a scris:

« ... Jos cu literații fără partid! Jos cu literații supraoameni! Chestiunea literară trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale proletare, « o roțiță și un șurub » al unui mecanism social-democrat, unic și măreț, pus în mișcare de întreaga avangardă conștientă a întregii clase muncitoare ».

În aceste cuvinte este exprimat totodată și raportul dintre partid și critica literară.

În operele lor pasionate, militante și polemice, Lenin și Stalin, utilizând cu măiestrie metoda dialectică, au dat exemple clasice de analiză critică referitoare la diferite opere economice, politice, artistice — din punct de vedere al socialismului și al intereselor clasei muncitoare. Operele lui Lenin și Stalin constituie o mare școală pentru critici și publiciști.

În deciziile sale privitoare la lupta pe frontul ideologic partidul a acordat o atenție deosebită criticii sovietice. Este de datoria criticului de a propaga acel element nou, important și pozitiv, care se naște în literatură și artă. Adevăratul critic sovietic nu poate să nu fie un patriot înflăcărat, nu poate să nu se bucure de fiecare operă nouă, care creează noi chipuri de oameni sovietici.

Critica sovietică va fi cu totul la înălțimea problemelor ei de educație numai atunci, când va da generalizări adânci, când va împinge înainte și va susține tot ce este cu adevărat nou și progresist în artă.

Principiul leninist potrivit căruia literatura este un element partinic trebuie să fie principiul călăuzitor de bază pentru critica sovietică, datoare să fie conștientă de acțiunea sa, acțiune pusă în serviciul comunismului. Noi nu avem nevoie de scriitori care să privească critica drept un câmp de acțiune pentru propagarea propriilor lor gusturi, simpatii, antipatii. Criticul adevărat este cetățeanul patriei sale socialiste, iar activitatea lui se verifică în măsura în care el aduce folos marelui acțiunii a socialismului și a patriotismului.

În aprecierea operelor de artă criticul sovietic este obligat să pornească dela problemele rezolvate de poporul sovietic sub conducerea partidului bolșevic. Apreciind o anumită operă, criticul trebuie să țină seamă dacă ea corespunde țelurilor educației comuniste, educației patriotismului sovietic, să țină seamă dacă în ea se desvăluie acel element nou, ce s'a născut, crește și înflorește în popor, dacă ea înarmează în lupta pentru tot ce este nou și progresist împotriva a tot ce este înapoiat, conservator și stagnant; stând în calea mișcării progresiste, spre comunism. De aceea, criticul este obligat să cunoască viața și să deslușească cerințele societății sovietice.

Influența puternică asupra contemporanilor pe care a avut-o critica literară, dezvoltată de democrații revoluționari — Bielinski, Cernâșevski, Dobroliubov, — a avut ca bază faptul că aceștia nu numai că nu rămâneau în urma scriitorilor, dar îi depășeau în ce privește cunoașterea vieții și a perspectivelor dezvoltării ei.

Dacă astfel stau lucrurile, care au fost marile chestiuni de actualitate ridicate în ultimul timp de critica noastră, care sunt chestiunile vitale pe care ea le-a pus cititorilor și spectatorilor, care sunt temele noi pe care ea le-a sugerat scriitorilor? Este regretabil că critica noastră rămâne în urmă acelei mișcări remarcabile care se produce în literatura sovietică. Critica din reviste a oglindit în mod foarte slab această dezvoltare creatoare pe care o trăiește literatura și arta noastră în ultimii doi-trei ani.

În genere, revistele răspund cu mare întârziere la cele mai importante manifestări literare. Ceva mai mult, ele au scos în evidență și au popularizat prea puțin cele mai bune opere ale literaturii sovietice și nu au sprijinit destul acel element nou creat de literatură sovietică. Cele mai de seamă opere ale literaturii contemporane, distinse cu premiul Stalin, fie că n'au fost de loc luate în discuție de critică, fie că, după cum s'a petrecut în majoritatea cazurilor, au fost inexact apreciate.

În anul 1947 revista «Novii Mir» n'a dat nici cea mai mică atenție vreunui din operele distinse mai târziu cu premiul Stalin. În 1948, revista a publicat o greșită dare de seamă semnată de L. Suboțki intitulată «Note despre proza din 1947». În această dare de seamă, romanul lui V. Panova, «Crujiliha» a fost aspru criticat pentru că... ar provoca îndoieli serioase «în ceea ce privește justetea bazei lui ideologice». Revista nu a găsit cuvinte calde pentru operele cu adevărat patriotice.

În schimb, un spațiu nelimitat era acordat pentru exercițiile estetice și cosmopolite ale lui V. Azarov, A. Borșciagovski, N. Vengrov, D. Danin, B. Holțman și alții.

Nici revista «Zvezda», în decursul întregului an 1947, n'a scris vreun rând despre operele literare sovietice eminente. Și nici în 1948, revista nu și-a îndreptat greșala. În timpul acesta, revista a dat în schimb o serie de aprecieri eronate asupra unui șir întreg de opere. În articolul lui B. Co-

stelianet, « Chipul sufletesc al eroului » (în Nr. 2, 1948), au fost criticate de pe o poziție estetică scrierea lui V. Necrasov « În tranșeele Stalingradului » și a lui A. Gonciar « Stegarii » — și au fost caracterizate în mod calomnios drept « falimentare din punct de vedere artistic ». În ceea ce privește pe V. Necrasov, criticul a îndrugat atâtea încât a ajuns să susțină că autorul ar urmări în romanul său « metoda unui realism empiric dus la extrem », « foarte caracteristic unor curente literare din Occidentul contemporan » (pag. 171). Despre eroii romanului lui A. Gonciar, « Stegarii », autorul articolului se exprimă ca despre « oameni excepționali, dar câte odată, din păcate, într'atât de excepționali încât noi încetăm să-i mai credem ». Redacția revistei oferea o tribună pentru articolele eronate ale lui Messer, Cexler, Țimbal și alții.

Nu mai bine se prezintă situația în « Literaturnaia gazeta » (Jurnalul literar). Despre unele opere, cum sunt « Organizațiunea clandestină din Crimeea » de I. Kozlov, « Lupta pentru pace » de F. Panfeorov, « Pasul decisiv » de B. Kerbabaev, n'au apărut recenzii decât după ce aceste opere au fost distinse cu premii Stalin. Romanul « Crujiliha » de V. Panova a avut o recenzie negativă.

Critica nu poate să susțină cu dragoste acel element nou ce se naște și se desvoltă în literatură și artă, decât cu condiția de a fi legată organic de viață și de mișcarea contemporană literară. Dar dacă această legătură lipsește, dacă critica nu prezintă o înțelegere clară a necesităților vieții și artei, ea devine un câmp deschis pentru tot felul de concepții personale și de aprecieri de gust.

Autorii a foarte multe articole critice și ai recenziilor se închid în cadrele înguste ale intereselor literare-profesionale și nu analizează operele din punctul de vedere al proceselor ce se produc în viață. Până acum, în critica noastră domnește o metodă comparativo-descriptivă, conform căreia criticul confruntă opera analizată nu cu viața, ci cu alte opere. Articolul lui S. Nels « Căile ideologico-artistice ale prozei sovietice » (« Znamia » — Nr. 6, 1947), este clădit în întregime pe astfel de confruntări. Autorul opune nu numai o operă literară sovietică unei alte opere, dar vede chiar și în « Tânăra gardă » a lui Fadeev o înrudire cu idealurile epocii Renașterii (pag. 110). Urmând această metodă, criticii formalști ajung la afirmații ridicole. Astfel, R. Messer (« Zvezda » — Nr. 1, 1947), analizând cartea lui V. Ermilov despre Cehov, se arată încântat de faptul că autorul confruntă pe Cehov cu Maia-covski și că le găsește « o concepție ideologico-estetică comună ». Criticul L. Levin pune opera lui Solohov, « Pe Donul liniștit » într'o legătură dependentă directă cu « Viața lui Clim Samghin » a lui Gorki, pornind dela considerentul șubred că personagiile bolșevicilor Stepan Cutuzov și Mihail Cașevoi din aceste romane sunt rediate mult mai slab decât personagiile Clim Samghin și Grigorii Melehov (« Zvezda » Nr. 6, 1947, pag. 171). Intr'adevăr — unde dai și unde crapă.

Critica trebuie să arate bogăția și varietatea literaturii și artei sovietice, ea trebuie să desvăluie adâncimea lor ideologică, îndrăzneala lor creatoare și tendința lor bolșevică. Numai o astfel de critică este în stare să ajute dezvoltării literaturii și artei.

*

Articolul din ziarul « Pravda »: « Despre un grup antipatriotic de critici teatrali » și articolul « Pe poziții străine » din ziarul « Cultura i jizni » care demască grupul antipatriotic de critici teatrali sunt primite de cititori cu o mare satisfacție.

Problema constă acum în faptul de a distruge până în rădăcini grupul antipatriotic de critici cosmopoliți.

Scriitorii sovietici, dramaturgii, artiștii și regisorii ascultă cu respect vocea criticii bolșevice partinice. Noi avem deficiențe în artă, și ele trebuie eliminate. Avem nevoie de critică. Tov. Stalin ne învață:

« Ne trebuie o autocritică, care să ridice cultura clasei muncitoare, să devolve spiritul ei de luptă, să întărească credința ei în izbândă, să înmulțească forțele ei și s'o ajute să devie adevărata stăpână a țării... »

Dar există și un alt fel de « autocritică », care duce la distrugerea spiritului de partid, la detronarea puterii sovietice, la slăbirea construcției noastre, la descompunerea cadrelor economice, la desarmarea clasei muncitoare... Este inutil să spunem că partidul n'are nimic comun cu o astfel de « autocritică ». Este de asemenea inutil să mai spunem că partidul va lupta împotriva unei astfel de « autocritici » din toate puterile, cu orice mijloace ».

Poporul sovietic își iubește arta, se mândrește cu talentele adevărate care creează opere sincere. Desbărându-se de înstrăinați, calomnatori, estetizanți, — dramaturgia sovietică, inspirată de ideile înviorătoare ale patriotismului, va atinge noi izbânzii și va crea opere noi, demne de marele popor biruitor.

F. GOLOVENCENCO

TEORIE ȘI CRITICĂ

PENTRU O LARGĂ DEBATERE ÎN JURUL ROMANULUI „NEGURA“

În Nr. 3 al revistei « Lupta de clasă » — Organ teoretic și politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român — a apărut o amplă recenzie asupra romanului « Negura » de Eusebiu Camilar, în care — după ce scoate în evidență marea valoare a romanului și analizează apoi deficiențele sale, — tov. Traian Șelmaru observă — pe drept cuvânt: « *criticii noștri trebuie să recunoască cinstit că rămășițele burgheze estetizante și formaliste din concepția unora dintre ei au făcut ca dezbateră în jurul « Negurei » să nu fie dusă așa cum se cuvine* ».

Constatarea aceasta — care poate fi atât de ușor verificată de oricine — ar trebui să dea semnalul pentru o serioasă examinare a situației din sectorul criticii de artă în general și al celei literare în special. Faptul că aproape unanimitatea criticilor care au scris despre « Negura » nu au înțeles în ce constă importanța și mai ales noutatea aportului adus de Eusebiu Camilar, prin ultimul său roman, în lupta forțelor democratice și muncitorești împotriva reacțiunii — dovedește că ei nu înțeleg care-este rolul și datoria criticii literare într'o țară care a pășit pe calea construirii socialismului și în care scriitorii s'au angajat să pună la baza activității lor « *principiul participării active a scriitorilor în lupta pentru construirea socialismului* ». (vezi « Statutul Uniunii Scriitorilor din R.P.R. » — art. 1).

În dezvoltarea literaturii române « Negura » s'a înscris ca un fenomen literar, ca un important pas înainte pe calea făuririi unei literaturi legate de popor și puse în slujba poporului. Iată ce ar fi trebuit să sublinieze în primul rând criticii. Ori, tocmai acest lucru ei l'au cocoloșit.

Datoria criticilor era să lămurească, să propage în mase largi interesul pentru acest pas făcut, inițiind în acelaș timp o largă dezbateră critică, care, odată cu sublinierea calităților romanului, să scoată la iveală într'un mod just și principial greșelile și lipsurile sale, pentru a se pregăti astfel pasul următor, — un nou progres pe drumul deschis.

Doar «Negura» nu este un roman despre o întâmplare oarecare, povestea unui om oarecare, ci romanul care pornește să dea o imagine *adevărată* unei epoci întregi din istoria noastră și încă unei epoci extrem de întunecate. Statul român a fost timp de peste trei ani în stare de războiu cu Uniunea Sovietică, pe câmpiile Moldovei, a Ucrainei, până în Volga și Caucaz au pierit în floarea vârstei — ca participanți ai unui războiu nedrept, de jaf și ciotopire — sute de mii de fii ai țării noastre. Este o realitate dureroasă, dar totuși o realitate care se cere explicată, care trebuie să fie explicată.

Sprijinindu-se pe Maniu și Brătianu și pe cercurile reacționare politice și militare, Antonescu a împins poporul român în aventura războinică a lui Hitler.

Vorbind despre situația care s'a creiat în urma acestui fapt, tov. Gh. Gheorghiu-Dej, secretar general al P.M.R. spunea în raportul expus în fața Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român că în acele împrejurări «*Sarcina istorică a Partidului nostru a fost mobilizarea tuturor patrioților pentru lupta de eliberare națională de sub jugul hitlerist, pentru dărâmarea regimului antonescian, pentru încetarea războiului împotriva Aliatilor și încadrarea României în lupta popoarelor iubitoare de libertate împotriva fascismului*».

Care erau condițiunile în care lupta Partidul pentru a duce la îndeplinire această sarcină istorică a sa? Iar pe de altă parte cum a reușit fascismul să arunce țara în criminala aventură? Care erau forțele pe care se sprijinea și care era atitudinea față de «războiul sfânt» a marelui majorității a poporului, atitudinea sutelor de mii de țărani chemați sub arme pentru a servi drept carne de tun la ordinele hitleriștilor? În sfârșit cum s'a copt spiritul de revoltă împotriva dictaturii fasciste, cum au fost mobilizate în jurul lozincelor Partidului masele populare, toți patrioții care au aclamat apoi cu atâta entuziasm, eliberatoarele armate sovietice și au pornit de îndată la reclădirea țării pe baze noi, democratice?

Iată doar câteva din întrebările ce se nasc în capul fiecăruia dintre noi atunci când ne gândim la sângeroasa perioadă din 1941—1944. Până la Camilar ele n'au găsit în literatura noastră răspunsuri valabile. Lipsa lor se resimțea cu atât mai acut cu cât — deși ne despart abia patru ani de ziua capitulării necondiționate a Germaniei hitleriste — provocatorii de războaie s'au pus din nou cu înfrigurare la lucru. Iar deșanțata lor propagandă repetă cu uimitoare fidelitate sloganurile hitleriste, pe care se baza, după cum se știe și varianta legionaro-antonesciană a «războiului sfânt».

Romanul lui Camilar rupe masca de pe fețele hidoase ale «apărătorilor civilizației», demască adevăratele scopuri ale «cruciaților», dovedește cu vigoare că războiul antisovietic, prin natura sa, nu numai că nu are nimic comun cu interesele poporului, ci dimpotrivă este profund ostil acestor interese. Romanul transmite deci — cu ajutorul zugrăvirii literare — acelaș mesaj pe care l'au anunțat recent conducătorii mai multor partide comuniste din Apus, atunci când au afirmat că popoarele respective *nu* vor lua parte la agresiunea

antisovietică, iar în cazul în care guvernele trădătoare, vândute imperialismului anglo-american, se vor încumeta totuși s'o declanșeze, vor lupta nu împotriva armatelor sovietice, ci împotriva propriilor guverne reacționare și vor da tot ajutorul armatelor eliberatoare. Este aceeași concluzie la care ajung — uneori pe căi cu totul diferite — și personagiile din « Negura ». Pe lângă muncitorul Silvestru — a cărei atitudine era de dinainte fixată, datorită conștiinței sale de clasă — și Constan Cimpoeșu și Toader Făclie și căpitanul Jimboreanu și locotenentul Măgură și chiar majorul Codău, se lămuresc din ce în ce mai limpede că *dreptatea*, dreptatea tuturor, adică și dreptatea lor, nu este de partea aceasta a tranșeelor ci de cealaltă, în care ei erau forțați să tragă. Dar nu numai atât, urmărind paginile « Negurei » simți cum această convingere se întinde, cuprinde, ca un val de nestăvilite, capete a sute de mii de oameni și se transformă în ură ascuțită, în ură sfântă împotriva tuturor provocatorilor de măceluri. Mesajul lui Camilar se unește astfel cu uriașul strigăt de protest al sutelor de milioane de oameni din toate colțurile lumii, care au trimis mii de delegați la Paris, la Congresul Partizanilor Păcii, pentru a anunța acolo, prin ei, hotărîrea nestrămutată de a apăra pacea, de a lupta fără cruțare împotriva ațâțătorilor la războiu și a agenților lor. În aceasta constă marea actualitate a romanului lui Camilar, de aici își trage origina combativitatea romanului ca instrument de luptă pus în slujba maselor muncitoare. Și tot în neîmplinirea, sau insuficienta adâncire a mesajului amintit trebuie căutate deficiențele, de care nu este lipsit, desigur, romanul.

Meritul lui Camilar nu constă însă numai în faptul că a atacat o temă de arzătoare actualitate, ci și în felul cum a tratat-o. Încă în Decembrie 1948, caracterizând începutul de avânt ce se observă în sectorul creației literare « Scânteia » îl definea în special prin aceea că, în noua noastră literatură, trăsătura dominantă revine tot mai mult operelor îndreptate *împotriva* burgheziei. Aprecierea se potrivește neîndoios și « Negurei », o carte « *scrisă de pe o poziție justă* ». Subliniind-î, recenzia din « *Lupta de clasă* » precizează apoi că tocmai această poziție justă stă la baza valorii artistice a romanului.

« Negura » nu este ferită de lipsuri. Ele nu întunecă însă valoarea generală a romanului, manifestându-se cu mai multă vigoare doar acolo unde viziunea autorului — nu i-a permis să înțeleagă în adâncime evenimentele, substratul lor social, raporturile de clasă și în special rolul clasei muncitoare și a Partidului ei ca factor mobilizator al tuturor forțelor patriotice.

Desbaterea lor, în lumina aprecierii generale a romanului n'ar fi desigur lipsită de interes.

Prin ea s'ar putea completa unele goluri, s'ar putea lămuri câteva aspecte insuficient de limpezite încă, iar apoi s'ar da un ajutor substanțial atât autorului « Negurei » cât și altor scriitori, care au pe șantier romane cu tematică asemănătoare.

S'a achitat critica de această datorie? A luminat ea, puternic valoarea romanului, a analizat pe un plan principal calitățile și deficiențele sale?

Din păcate nu. Până la apariția recenziei din «Lupta de clasă» nu s'a publicat nicio cronică literară care să ajute realmente la popularizarea, înțelegerea și adâncirea temei romanului. Dimpotrivă am asistat la început la o inexplicabilă tăcere în jurul lui, iar apoi la apariția câtorva cronici, în care preocupările recenzorilor s'au îndreptat în mod vădit nu înspre problemele esențiale pe care le ridică cartea, ci înspre considerațiuni de ordin estetizant, formal cu privire la construcția și «arhitectonica» romanului, gradarea epizoadelor, modalitățile de narațiune, etc.

În felul acesta masele de cititori au fost lipsite de acel puternic instrument de ajutorare a înțelegerii romanului care este critica, iar scriitorii n'au căpătat — în lumina debaterii critice în jurul unui fenomen concret — îndrumarea necesară activității lor creatoare în viitor.

Lipsa aceasta apare cu atât mai gravă, dacă o judecăm în lumina debaterilor recente conferințe a scriitorilor, care au subliniat, odată în plus, cât de mari sunt sarcinile ce stau astăzi în fața literaturii.

«*In fața scriitorilor* — se arată în Salutul C.C. al P.M.R. adresat conferinței — *stau astăzi sarcini de onoare, dar și de mare răspundere*». Pentru a le împlini literatura are nevoie de sprijinul viguros, continuu, principial al criticii literare. Pentru a putea crea «*opere de înaltă valoare artistică, care să oglindească fidel năzuințele poporului nostru, ziditor al socialismului*», literatura are nevoie de o critică combativă, mânăată în primul rând de dorința de a lumina, de a încuraja și de a susține cu pasiune tot ce merge pe linia slujirii acestor năzuințe și de a combate cu intransigență de clasă toate manifestările care mai reflectă influența ideologiei burgheze. Critica care se pierde în considerațiuni formale și ocolește principala problemă, aceea a măsurii în care o operă literară servește sau nu cauza clasei muncitoare, cauza poporului, cauza socialismului nu numai că nu ajută mersul înainte a literaturii noastre spre realismul socialist, ci dimpotrivă îl frânează.

Realitățile din Uniunea Sovietică ne oferă și pe acest plan exemple demne de urmat. În țara Socialismului victorios, orice fenomen nou pe tărîm literar este apreciat de îndată, ca o chestiune ce interesează întregul popor. Debaterile critice din presa cotidiană și reviste sunt o oglindă a acestui interes. Până la noi au ajuns ecourile pasionatelor debateri ce s'au purtat în jurul romanelor «Furtuna» de Ilya Ehrenburg, «Krujiliha» de Vera Panova, «Universitatea» de Conovalov, etc. Și deși multe din aceste debateri s'au produs înainte ca să fi fost traduse în românește romanele respective, deși n'au ajuns la noi decât fragmentar, totuși scriitorii noștri au avut de învățat de pe urma lor mult mai mult decât din absența de debateri largi, caracteristică, din păcate și până astăzi, activității critice de la noi. Și să nu uităm că în Uniunea Sovietică apariția unui nou roman valoros este un fapt curent. Și totuși, fiecăruia i se dă atenția cuvenită. La noi însă, deși avem în față abia primele romane de gen nou, trecem adesea pe lângă ele cu o condamabilă indiferență.

Constatările de mai sus ne obligă să punem întrebarea: care sunt cauzele acestui dureros fapt, de ce oare critica noastră nu-și face datoria așa cum se cuvine?

Unii ar fi poate ispitiți să vadă aici doar lipsa de experiență, nepriceperea, teama de a lua atitudine în fața unui fenomen nou.

O atare explicație ar fi pripită și neconcludentă. Este limpede că și în materie de critică suntem abia la început. Nu încape îndoială că am făcut și vom mai face și în acest sector numeroase greșeli. Însă de aici și până la trecerea sub tăcere a unei lucrări care constituie un fenomen de seamă în dezvoltarea literaturii, este o distanță mare. În definitiv și tăcerea înseamnă o luare de atitudine — și anume: atitudine negativă — iar refuzul de a lua o atitudine este și el un fel de a face critica. În acest sens criticii noștri ar trebui să mediteze adânc asupra cuvintelor tov. Stalin:

« S'ar putea spune că trecerea sub tăcere nu este critică. Aceasta nu-i adevărat. Metoda trecerii sub tăcere, ca o metodă de gen deosebit a ignorării, este și ea o formă a criticii, ce-i drept o formă prostească și ridicolă, dar totuși o formă a criticii ».

Rezultă că și la baza tăcerii criticii noastre cu privire la « Negura » a stat o atitudine greșită, a cărei origină « Lupta de clasă » o vede foarte just în « rămășițele burgheze și estetizante în concepția unora dintre critici ».

Este suficient să analizăm cronicile literare care au apărut în ultimul timp, pentru a ne da seama de natura rămășițelor burgheze, estetizante, amintite.

De fapt în afară de câteva recenzii scurte în unele ziare din capitală și provincie, despre « Negura » s'au scris numai două cronici mai lungi — în « Flacăra » Nr. 5 din 6 Februarie a. c. și « Contemporanul » Nr. 123—124. Cronica din « Flacăra », mult mai redusă prin întindere, se caracterizează în primul rând prin superficialitate, autorul ei preferând să citeze pasagii întregi din carte în loc să analizeze ideile și valoarea ei artistică. De altfel, recunoscându-și insuficiența, cronica se încheie prin promisiunea « de a reveni », promisiune ce n'a fost niciodată ținută. E drept, peste câteva numere « Flacăra » a relatat pe larg discuțiile de la întâlnirea dintre scriitorul Camilar și cititorii săi, și a intervenit apoi printr'o atitudine principială justă, față de felul cum se făcuse, până atunci, critica romanului; însă nici până astăzi n'a tras consecințele propriilor sale aprecieri în ceace o privește, n'a publicat niciun studiu mai aprofundat, care să poată servi drept punct de plecare pentru o discuție creatoare.

Așa că, singura cronică mai substanțială rămâne cea a tov. O. Crohmăniceanu, din « Contemporanul » cu defectele ei, semnalate în « Lupta de clasă ». Atitudinea neprincipială a redactorului revistei « Contemporanul » față de romanul « Negura » s'a manifestat de altfel și prin nepublicarea discuțiilor pe care Uniunea Scriitorilor le-a organizat cu cititorii « Negurei ».

Bilanțul pe care l-am făcut, sărac și negativ, vorbește elocvent despre deficiențele criticii. Și mai grave, ne apar ele îndată ce trecem să analizăm conținutul cronicelor. Este izbitor că atât tov. Petru Dimitriu cât și tov. O. Crohmălniceanu începând analiza romanului nu pornesc dela sublinierea importanței temei și a tratării ei juste, ci dela particularitățile stilistice specifice lui Camilar. Petru Dimitriu vorbește chiar de o « *viziune proprie* » lui Camilar, ignorând cu desăvârșire că ceea ce este caracteristic și *nou* în « *Negura* », este tocmai faptul că autorul a reușit să ne zugrăvească războiul criminal al lui Antonescu, nu pe baza unei viziuni proprii a sale, ci situându-se pe poziția clasei muncitoare și proiectând, deci, viziunea ei de clasă asupra fenomenelor. Petru Dimitriu continuă apoi pe același ton, insistând asupra « *opticii personale* » a lui Camilar și ajungând în cele din urmă să reducă darul autorului la acela de « *a zugrăvi mari mișcări de masă* » și de a fi « *un pictor de tablouri tumultuoase* ». Este interesant, că spre sfârșitul cronicii, atunci când ia în discuție lipsurile cărții, cronicarul nu găsește altceva să-i impute lui Camilar decât faptul că « *s'a lăsat stăpânit de talentul său pictural* ». Ca și cum folosirea « *talentului pictural* » și îmbogățirea fondului de idei al unei opere literare ar fi necompatibile, ca și cum talentul pictural n'ar fi tocmai acel minunat instrument cu ajutorul căruia scriitorul dă viață ideilor, îmbracă în fapte vii adevărul pe care opera sa este chemată să-l propage. Atitudinea formalistă estetizantă este aici crasă.

Pe aceeași linie se situează din păcate și cronica tov. Crohmălniceanu. Nu se poate spune că ea nu este lipsită de idei juste. Tov. Crohmălniceanu reușește la un moment dat să atingă problema esențială atunci când afirmă că volumul lui Camilar « *capătă sensul combatant, devine un rechizitoriu neîmpăcat al vinovaților măcelului* ». Numai că i-a trebuit tov. Crohmălniceanu câteva coloane de considerațiuni mai mult sau mai puțin formale pentru a ajunge la această concluzie, care, de altfel, se pierde deîndată în noianul altor aprecieri neesențiale. În loc de a centra studiul său în jurul acestei constatări, în loc de a o amplifica, a o adânci, în loc de a analiza atât calitățile cât și lipsurile romanului, tocmai prin prisma intensității rechizitorului și a vigoarei mesajului de luptă pe care opera îl transmite, tov. Crohmălniceanu se pierde în tot felul de observații secundare, cu un pronunțat iz estetizant. Căci, ne întrebăm ce rămâne din caracterizarea romanului ca « *un rechizitoriu neîmpăcat al vinovaților măcelului* », dacă în concluzie, adică tocmai acolo unde cronicarul concentrează esența, se pretinde, în flagrantă contradicție cu ceea ce se afirmase înainte, că romanul lui Eusebiu Camilar reușește a fi doar... « *un gen de vibrant poem epic în proză, înscriindu-se între cele mai interesante producții ale momentului literar* ».

Nu ! Nu pentru că este « *un gen de vibrant poem epic* » și nici pentru că s'a înscris printre cele mai « *interesante* » (!!) producții ale momentului literar a acordat Academia Republicii premiul « *Ion Creangă* » lui Eusebiu Camilar. Academia R.P.R. i-a acordat acest premiu pentru că romanul său, « *Negura* »,

« descrie în mod realist evenimentele din istoria recentă a țării noastre, constituind o armă puternică în lupta pentru demascarea celor ce au târât țara noastră în războiul criminal împotriva Uniunii Sovietice ».

Este de notat că această tendință, de a substitui criteriilor adânci, ideologice, considerațiuni formale, abundă în cronica lui Crohmălniceanu și atunci când vorbește despre meritele romanului și atunci când critică deficiențele sale.

Iată câteva exemple:

Subliniind, într'un mod cu totul just de altfel, felul adevărat cum descrie Camilar lumea țăranilor, criticul trage concluzia că reușita nu se datorește unei viziuni juste asupra realității ci « *cumpdnirii artistice și puterii de selectivitate* » ca și cum acestea din urmă n'ar fi consecințe ale aprofundării raporturilor sociale existente. Tov. Crohmălniceanu are, în continuare, câteva pasagii frumoase, în care exemplifică cum lumina adevărului pătrunde în sufletele soldaților, prin însăși condiția lor de existență.

« *In pielea tăbăcită a lui moș Toader Făclie, stă scris prețul legii « Cantăr »-ului a ofițerului care l-a mâncat cu zile și l-a trimis pe front, ținându-i ordinul de demobilizare în buzunar. In palmele lui Cimpoieșu este bătătorită semnificația vieții omului, a dreptului la viață a lui Blomberg « sacagiul » pe care eroul nostru îl salvează dela masacrul. Și scripca țiganului Dadaci, mândria opincilor agonisite cu sudoarea frunții și scârba pentru neamțul roșcat, care și-a bătut joc de alura lor prea puțin bătăioasă.*

Din toate acestea tov. Crohmălniceanu nu vede însă decât capacitatea lui Camilar « *de a folosi cu subtilitate acest element propriu prozei sale* ». Ca și cum capacitatea de a vedea cum datorită exploataării de clasă renaște ura împotriva impilatorilor și dorul de o altă orânduire a lucrurilor este propriu « *prozei* » unui scriitor și nu concepției sale asupra lumii. In acest sens, încă acum aproape o sută de ani Dobroliubov lămurea că ceea ce caracterizează în primul rând opera unui scriitor este concepția sa asupra lumii, toate celelalte elemente fiind consecințe ale acesteia. Dobroliubov vedea în desvăluirea multilaterală și adâncă a concepției asupra lumii a scriitorului sarcina principală a criticului literar. Și nu încapă îndoială că n'ar strica criticilor noștri să învețe dela Dobroliubov cât și dela ceilalți critici democrați revoluționari ruși din secolul al XIX-lea despre care A. A. Jdanov spunea că « *au fost purtători de cuvânt ai artei pentru popor, ai înaltei ei ideologii și semnificații sociale* ».

Modul formalist de a analiza fenomenul literar iese la iveală și în expresiile pe care le folosește tov. Crohmălniceanu pentru a deferi problemele. Iată o mostră:

« *Acesta este planul pe care se mișcă țăranii. Când vom trece la analiza mai amănunțită a arhitecturii romanului, a modului său de construcție, când îi vom supune unui examen mai atent legile de stabilitate și rezistență vom reveni la această chestiune* ».

Îți vine să te întrebi: ce o fi însemnând toate acestea? În primul rând de ce se despart problemele de fond de cele de formă? Până la pasagiul citat tov. Crohmălniceanu analiza felul cum a reușit să dea Camilar imaginea justă, realistă a țărănimii. Și se pare că romanul a rezistat examenului. Care sunt atunci celelalte legi « *de stabilitate și rezistență* » la care mai este nevoie a se recurge. Nu este oare caracterul REALIST al unei opere literare piatra sa de încercare? Pe semne că nu. Pe semne că pentru tov. Crohmălniceanu există și alte legi, mai importante întrucât ele și nu realismul operei determină rezistența ei. Care sunt? Inceputul pasagiului citat ne lămurește: « *arhitectura romanului, modul său de construcție* », adică chestiuni de formă. Ca și cum « *arhitectura* » și « *modul de construcție* » ale unui roman n'ar fi consecințe directe ale viziunii autorului, ale concepției sale asupra vieții. Ca și cum ar putea exista un roman just, adică realist conceput, și totuși prost, adică nerealist construit — și viceversa. Recurgerea la această stratagemă nu este însă întâmplătoare. Ea va folosi tov. Crohmălniceanu în partea a doua a cronicii, acolo unde va analiza lipsurile romanului.

De altfel ruperea artificială a formei de conținut nu se mărginește la contradicția de mai sus. Ea apare și mai evident în concluzia primei părți:

« *A face distincție între războiul unora și al celorlalți — scrie tov. Crohmălniceanu — e o sarcină pe care autorul « Negurii » și-a asumat-o și pe care a reușit să o ducă la capăt* ».

Foarte just. Cronicarul nostru nu vrea să termine însă cu o atare constatare simplă și firească. El se simte obligat să adauge:

« *Rămâne acum să încercăm a arăta, pătrunzând mai în miezul cărții, măsura în care cartea corespunde intenției artistului* ».

Aici orice cititor cu logica sănătoasă este îndreptățit să rămână nedumerit:

Cum adică: între sarcina autorului și intenția artistului există deosebire? Se poate oare întâmpla ca o operă literară să însemne împlinirea sarcinii pe care și-a asumat-o autorul și totuși să nu corespundă intenției artistului?

Tov. Crohmălniceanu pretinde că da. Și aici rezidă marea lui greșală.

Nu se poate spune că în cronică pe care o analizăm nu sunt surprinse într'un mod just o serie de neajunsuri ale romanului. Imputările de fond pe care tov. Crohmălniceanu le face lui Camilar sunt în general îndreptățite. Și cu privire la comportarea partizanilor, și în legătură cu limbajul țăranilor, și referitor la oarecare sărăcie în zugrăvirea complexității raporturilor dintre reprezentanții diverselor categorii sociale în roman, cronicarul dela « *Contemporanul* » are dreptate. El dă greș însă atunci când încearcă să explice cauza acestor lipsuri. Și aici este foarte interesant a urmări, paralel, cronică din « *Contemporanul* » și cea din « *Lupta de Clasă* ». Și tov. Tr. Șelmaru semnalează o serie de lipsuri ale « *Negurei* ». Mai multe chiar decât tov. Crohmălniceanu. Însă le explică cu totul altfel, arătând că ele provin din faptul că « *unele elemente esențiale ale realității au apărut confuze în momentul când le-a*

trăit (autorul) iar pe altele le-a scăpat cu desăvârșire ». Tov. Crohmălniceanu nu vrea să meargă însă pe această linie a căutării originii greșelilor ideologice în concepția asupra vieții, a autorului, el vrea cu tot dinadinsul să le reducă la probleme de formă pentru a sugera astfel într-o formă oarecum voalată concluzia monstruoasă că romanul deși este valoros ideologiceste, este defectuos ca expresie artistică. De aceea sărăcia de situații nu este explicată prin neaprofundarea realității ci prin « dozarea » nejustă a episoadelor și « *neînscrisura lor în graficul general al acțiunii* » (ce o fi și asta?). Ovid Crohmălniceanu merge chiar mai departe preținzând la un moment dat că în descrierea țăranilor « *se arată limitele modului de a povesti a poetului* ». Iată cum o discuție ce ar trebui să fie principială se rostogolește în mlaștina aprecierilor de impresie și a consacării talentelor în anumite « limite », metodă proprie doar criticilor burghezi de altădată.

Ne-am oprit mai mult asupra cronicii lui Ovid Crohmălniceanu pentru a arăta că până și cel mai substanțial articol scris despre « Negura » — cu toate elementele pozitive pe care le conține — nu rezistă unui examen mai amănunțit. De aici ne pare îndreptățită concluzia necesității unei ample debateri asupra rostului și datoriei critice în general. Debaterea ne pare cu atât mai necesară cu cât în ultimele trei luni în coloanele revistelor sovietice s'au desfășurat vii și adânci discuții în jurul aceleiași chestiuni discuții cu prilejul cărora s'au tras concluzii de mare importanță, dar care din păcate n'au fost puse la îndemâna cercurilor literare dela noi din țară.

Este o lipsă ce se cere grabnic împlinită.

După cum se știe discuțiile din Uniunea Sovietică au pornit dela demascarea unui grup de critici teatrali, antipatrioți, cosmopoliți, care minimalizau toate realizările remarcabile ale dramaturgiei sovietice. Și este interesant de a adăoga că și aceste critici se ascundeau sub masca exigenței estetice, ponegrind sub pretextul « deficiențelor artistice » cele mai reușite piese, pline de idei înnoitoare și axate pe mari probleme ale construirii socialismului.

« *Asemenea critici*, — scria « Pravda » în articolul său editorial din 28.I. 1949, — *încearcă să discrediteze fenomenele înaintate ale literaturii și artei noastre, năpustindu-se cu furie tocmai împotriva operelor patriotice pline de miez politic, sub pretextul insuficienței lor artistice.*

Este util a se aminti că tocmai unor asemenea atacuri ale adversarilor ideologici erau supuse, la timpul lor, creația literară a marelui scriitor Maxim Gorki, o operă atât de valoroasă ca « Liubov Iarovaia » de K. Trenev, și altele ».

Cât de mult ne spun și nouă aceste rânduri ! Oare « grija » pentru « forma artistică » nu era și arma cu care criticii idealști din jurul lui Maiorescu atacau pe scriitorii ce înțelegeau să-l urmeze pe Gherea ? Oare nu tot cu aceeași armă erau atacați și primii poeți ce căutau să exprime năzuințele muncitorimii și înfârșit oare, nu tot cu ajutorul aceleiași preamăririi a « perfecțiunii formale » a reușit burghezia să îndepărteze pe atâția poeți de frământările poporului ?

Iar astăzi suntem siliți să ne oprim din nou asupra acestei probleme întrucât zilnic întâlnim manifestări care ne dovedesc că, dat afară pe ușă, estetismul încearcă să se strecoare pe geam în literatura noastră. Nu întâmplător păreri ce se aseamănă uimitor cu cele combătute de «Pravda» au putut fi auzite în discuțiile ce s'au purtat în secția criticii, la Uniunea Scriitorilor. Și aici s'au ridicat voci care au încercat să conteste valoarea «artistică» a «Negurei», cu toate că este «justă ideologiceste». Și aici s'au invocat în sprijinul unei atari teze considerațiuni secundare ca «inadvertența episoadelor», «greșeli de construcție», etc.

Ce se ascunde în spatele unor asemenea «raționamente»? Voit sau nevoit, dar o atitudine ostilă față de mesagiul de luptă al «Negurei», față de atitudinea curajoasă de demascare a războiului antisovietic.

Să ne explicăm. Se spune anume că deși «justă ideologiceste» Negura nu este «realizată». Ce înseamnă asta? Una din două: ori Camilar n'are talent, ori talentul său nu s'a putut realiza dintr'un motiv sau altul. Prima ipoteză cade. De altfel niciun critic n'a contestat talentul literar al autorului «Negurei». Rămâne a doua: talentul nu s'a valorificat. De ce? Este oare posibil în general, acest lucru? Incontestabil că da, atunci când autorul nu cunoaște în adâncime ceea ce descrie, când îi lipsește o viziune ideologică justă asupra fenomenului. În «Negura» există pasagii care vădesc atari slăbiciuni. Însă nu la ele se referă criticii noștri, ci la chestiuni de dozare, de construcție, etc. Ei pretind doar că romanul e «just ideologiceste», că din acest punct de vedere nu au nimic de reproșat. De vină doar deficiențe... «arhitectonice». Așa dar, aplicând metoda eliminărilor succesive, nu putem să nu ajungem la teza dușmană potrivit căreia tocmai caracterul tendențios, politic, combatant al romanului împiedică realizarea lui artistică. Adică invitația directă la «artă pentru artă», la alunecarea din nou în mlaștina decadentismului burghez. Iată unde este dus, în mod inevitabil criticul, atunci când substituie criteriilor principiale cele formale, estetizante. Se impune deci o reconsiderare temeinică a criteriilor cu care trebuie să lucreze critica atunci când tinde să se bazeze pe principiile științifice ale marxismului-leninismului.

Unii susțin că aceste criterii trebuie să vizeze în primul rând problemele «specifice» literaturii, adică gradul de măiestrie cu care autorul utilizează formulele și tiparele literare. Ei invocă în sprijinul acestei teze adevărul banal că nu poți discuta literatura în afara literaturii. Ca și cum cineva ar pretinde un atare nonsens. Problema nu rezidă în alternativa de a discuta în afară sau înăuntrul sferei literare ci în alegerea criteriilor de judecare a fenomenului literar ca atare. Care este principala întrebare la care trebuie să răspundă criticul atunci când ia asupra-și răspunderea de a aprecia valoarea unei opere literare? Constă ea oare în scormonirea tuturor deficiențelor formale, de care nu poate fi în definitiv ferită nicio operă literară? Sau în definirea poziției principiale, de clasă, a autorului?

Desbaterile ce s'au purtat recent în Uniunea Sovietică au dat un răspuns lămurit aceste întrebări. Analizarea deficiențelor de formă poate fi justificată numai după ce criticul și-a făcut în întregime datoria în ceea ce privește sublinierea valorii ideologice a operei, a progresului pe care-l reprezintă ea prin noutatea tematică pe care o aduce în literatură.

« *Critica sovietică*, — spune referindu-se la această problemă revista « Bolșevic » — organul teoretic și politic al C.C. al Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S., — *numai atunci se va găsi în întregime la înălțimea sarcinilor sale, când va reuși să dea generalizări adânci tuturor fenomenelor prețioase și înaintate, să împingă înainte și să sprijine tot ce este realmente bun și progresist în literatură.* » ¹⁾

« Bolșevic » se referă aici la devierile cosmopolite ale unor critici care s'au cufundat în mlaștina ploconirii în fața culturii burgheze și au încercat să discrediteze realizările literaturii sovietice. Divagațiilor lor putrede revista contrapune principiul leninist al spiritului de Partid în literatură, înfierând pe acei așa ziiși « critici » care consideră critica drept un teren prielnic pentru afirmarea gusturilor, simpatiilor și antipatiilor personale. « *Adevăratul critic*, — spune « Bolșevic », — *este un cetățean al patriei sale socialiste, iar activitatea lui se verifică prin măsura în care servește marea cauză a socialismului și patriotismului.* »

De aici trebuie să știm să învățăm și noi, criticii unei țări care — învățând în toate domeniile din experiența Uniunii Sovietice — a pornit pe calea construirii socialismului. În condițiunile ascuțitei bătăliei de clasă, care caracterizează perioada de trecere dela capitalism la socialism, în condițiunile în care lupta aceasta se reflectă și în literatură sub forma ciocnirii între ideologia nouă, viguroasă, a clasei muncitoare și ideologia burgheză în descompunere, datoria criticii este de a preciza în primul rând care din cele două ideologii caracterizează o operă literară, interesele cui apără, pentru ce luptă; ajută opera de clădire a socialismului sau o frânează? Numai după ce a răspuns la această întrebare principală, poate trece criticul la chestiunile secundare ale deficiențelor de « construcție » sau de « dozare ».

Cât de limpede se definește datoria aceasta a criticii în acelaș articol din « Bolșevic »:

« *In aprecierea operelor de artă, criticul sovietic trebuie să pornească dela acele probleme pe care le rezolvă poporul sovietic sub conducerea Partidului bolșevic. Apreciind cutare sau cutare operă, criticul este dator să vadă dacă ea corespunde scopurilor educației comuniste, a educării oamenilor în spiritul patriotismului sovietic; să vadă că în această operă se scoate la iveală tot ce e bun, ceea ce s'a născut, crește și se coace în popor, dacă se înarmează în lupta pentru ceea ce este bun, progresist, împotriva rutinei și conservatorismului, care împiedică mersul înainte, spre comunism. De aceea criticul este obligat să cunoască viața, să pătrundă cerințele societății sovietice.* »

¹⁾ Vezi „Bolșevic“ Nr. 3 din 15 Februarie 1949, pag. 46.

Asupra acestei din urmă idei credem că trebuie să ne oprim înainte de a încheia. Cronicile literare și încercările critice ce se publică în revistele noastre, pare-se că nu corespund menirii lor, în primul rând datorită faptului că autorii nu se sforțează să cunoască viața, să aprofundeze problemele pe care le desbat.

Nu încapе îndoială că acela care judecă operele literare trebuie să cunoască viața cel puțin tot atât de bine ca și autorii lor. Ori tocmai această condiție lipsește în cele mai dese cazuri. Majoritatea criticilor nu părăsesc birourile lor și nu au alte elemente pentru a confrunta realitatea descrisă în operă și realitatea vie, decât acelea oferite de articolele din ziare. De ce să te miri atunci că ei substituie problemelor vii, problemele formale? Dacă criticul trebuie să judece în ce măsură o operă literară ajută la educația oamenilor în spiritul socialismului, în ce fel contribuie în acțiunea de mobilizare a oamenilor întru împlinirea sarcinilor puse de Partid și Guvern și cum demască unelțirile dușmanilor, el trebuie în primul rând să înțeleagă, în adâncime, marile probleme puse de Partid, să cerceteze cu atenție condițiunile în care ele se rezolvă, marile forțe creatoare ale maselor muncitoare, chipul adevărat al dușmanului, într'un cuvânt întreaga complexitate a problemelor pe care perioada extrem de bogată pe care o străbatem ni le pune în față.

Este suficient să revenim asupra cronicilor pe care le-am analizat aici ca să ne dăm seama că tocmai într'o atare cunoaștere aprofundată a problemelor rezidă valoarea pozitivă sau negativă a criticii. Eusebiu Camilar va avea mult de învățat în urma criticii făcute de tov. Traian Șelmaru în «Lupta de Clasă». De ce? Tocmai pentru că autorul recenziei vede problemele mai adânc, le analizează cu mai multă competență și în consecință ajută scriitorului să-și lărgescă orizontul, să vadă clar lucrurile. Cu totul altfel stau însă lucrurile cu privire la cronica tov. O. Crohmălniceanu. Aici criticul nu reușește decât arareori să îmbogățească viziunea autorului. De aceea și aportul acestei critici la împlinirea sarcinilor ce se pun în fața viitoarelor volume ale «Negurei» este minim. Dimpotrivă, reducând problemele la considerațiuni de formă, tov. Crohmălniceanu îl împiedică pe Camilar să întrevadă adevăratele cauze ale greșelilor sale.

*

Critica noastră literară nu și-a făcut încă datoria în cazul «Negurei». Dar timpul nu este pierdut. Romanul continuă să se citească. Mai urmează două volume. Pentru ca ele să poată fi în întregime folosite, ca arme de demascare a provocatorilor de războiu și pentru ca să însemne realmente un imbold și un punct de plecare pentru alte opere scrise de pe poziția clasei muncitoare, este necesară o amplă dezbaterе în jurul «Negurei». Nu ne îndoim că în cele din urmă ea va fi pornită.

MIHAI NOVICOV

ION PĂUN-PINCIO

Imaginea poetului, așa cum ne-a fost dăruită de cei câțiva prieteni (Anghel, Steuerman-Rodion, etc.) care au lăsat însemnări cu privire la Pincio, este aceea a unui ins covârșit de spectacolul nedreptății sociale, în așa măsură încât nu găsește forța necesară de a da piept cu viața, de a se împotrivi prin luptă dâră exploatării, ci, atât cât poate aduna din desgustul său împotriva societății burgheze, el reușește să schițeze numai un gest de îndemn la luptă împotriva ororilor care-l înconjoară.

Poezia sa este o mărturie a faptului că neavând lămurite în conștiință legile de dezvoltare ale societății, neavând o reprezentare justă a raportului de forțe sociale, în timpul său, și mai ales neputând să vadă în proletariatul căruia i s'a alăturat, forța în continuă ascensiune, forța revoluționară conducătoare a umanității exploatăată și oprimată, Pincio nu a putut să alunge pesimismul său, agravat de viața mizeră pe care a dus-o.

Desnădejdea lui nu se transformă o singură clipă în ură clocotitoare, rămâne în stadiul de revoltă pasivă.

Pincio este un sbuciumat în așteptarea unui înalt ideal social, a cărui reprezentare nu-i era lămurită, pe care-l întrezărea mai mult instinctiv și pe care nu a reușit, din această cauză, să-l transforme într'un suport solid al conștiinței lui șovăielnice, slabe. Drama interioară a poetului este repede curmată, prin moarte.

La 26 de ani, după o viață chinuită de mizerie, Pincio moare într'un pat de spital în urma unei septicemii carbunoase, (infecție destul de rară) căpătată în urma unei banale neatentii.

Pincio s'a născut la 17 August 1868 în târgul Mihăileni, din județul Dorohoi, dintr'o familie relativ înstărită (tatăl său, Alexandru Păun, era subprefect iar mama lui Maria Coziniță, se trăgea dintr'o familie de intelectuali bucovineni). Face liceul la Pomârla, Botoșani și Iași și încearcă apoi să absolve cursurile Conservatorului din Iași pentru arta dramatică. Moartea tatălui său, care lasă în urma sa o situație financiară încurcată, îl împiedică de a-și continua studiile. Pincio trebuie să găsească acum o sursă de câștig pentru a-și putea întreține mama, o soră și doi frați mai mici. Incepe pentru poet

— care încă de pe băncile liceului începuse să publice versuri la revistele epocii și mai ales în acelea ale mișcării muncitorești — drumul calvarului său. Il găsim pe la începutul anului 1892 diurnist la telegraf, în București. Permutat la Brăila este trimis, în urma unui conflict cu un superior, în comuna Piua-Petrii, cu un salariu ridicol. Bolnav și înfometat, Pincio își înaintează demisia și se duce pentru un timp pentru a-și îngriji sănătatea, la Brăila, unde se stabilize familia lui.

Este interesantă, pentru studiul mentalității poetului, cererea lui de demisie, înaintată printr'un prieten, Direcțiunii Generale a Poștelor din București. Pincio scrie:

« Trebuia — sau să mă lipsesc de o bucată de pâine, a cărei primă îmbucătură a fost cu mult mai amară, decât mă așteptam — sau să plec să-mi fac osânda... Și am plecat. Că-mi era haina ruptă pe la coate și că nu aveam un ban de cheltuială — îmi era jale și nu prea — dar nedreptatea, ce mi s'a făcut, mi-a strâns inima de durere și desgust... În scurt — am luat odaie cu chirie, în care mi-e rușine să vă poftesc... E umedă, domnule director. Și nu-i în ea niciun scaun. Un pat vârtos și atâta tot... Pentru mine însă e bun, trebuie să fie bun. Acum mă dor oasele, poate unde dorm deocamdată fără foc în sobă, dar la leafă, o să-mi cumpăr lemne și o să fie cald și bine... ».

În fața exploatării, Pincio procedează cu lirism. Nu este în acest document nicio poză căutată a mizeriei, pentru a stoarce lacrimi și a forța mâna sgârbită a superiorilor săi, pentru avantajii materiale. Pincio scriindu-și cererea de demisie uită obiectivul pe care și-l propuseșe și face cu simplitate și naivitate, o confesiune lirică a condiției lui umane.

Il găsim curând la București, casier la berăria Gambrinus a lui Caragiale. Salariul este mai bun, dar nopțile albe pe care trebuie să le facă îi șubrezesc și mai mult sănătatea și e silit să părăsească și acest post.

Trăiește mizer din colaborări la *Adevărul*, *Evenimentul literar*, *Arhiva Științifică și literară*, *Literatură și știință*, etc. Participă la un concurs pentru un post de redactor la revista *Viața* a lui Vlahuță dar este respins.

În momentul când apare în 1894 *Lumea Nouă* organul partidului social-democrat, Pincio este angajat ca redactor și începe pentru el o existență mai bună și mai plină de stabilitate. Dar în Decembrie 1894 face un furuncul al buzei inferioare, pe care-l tratează singur și-l infectează cu bacteridia carbunoasă, care-i va curma scurta și chinuita lui existență.

Numele de Pincio, alăturat aceluia de Ion Păun, care din pseudonim va deveni parte integrantă a numelui său, amintește de singura perioadă senină a vieții sale. Intr'una din veri Dimitrie Anghel, fiu de boier având mari posibilități materiale, face o călătorie de patru luni în Italia și-l ia împreună cu el și pe Ion Păun. Cu privire la aceasta Anghel va scrie într'un portret publicat după moartea poetului:

« Pseudonimul Pincio, la care ținea așa de mult, e numele unei grădini din Roma, unde adeseori am rătăcit împreună în ceasul dulce, când soarele se cobora după

cupola Sf. Petru. Acolo, în grădina plină de statui, sub copacii veșnic verzi, pe terasa, de unde putea să îmbrățișeze cu privirea splendoarea cetății eterne, ne spuneam și discutam impresiile căpătate peste zi. Călătoria a fost o continuă uimire. Ieșiam întâia oară din țară. Ne-am oprit succesiv la Fiume, Veneția, Bologna și Florența, despărțindu-ne apoi la Roma ».

• Și Anghel își continuă impresiile cu privire la personalitatea lui Pincio: « Păun era o fire de contemplativ și succesiunea prea bogată de impresii îl obosea curând. După un ceas petrecut într'un muzeu sau aiurea, era cu neputință să-l mai urnești din loc : îi era de-ajuns pentru ziua aceea. Se așeza pe scările cheiului și, ca mulți bătrâni, ce stau și se încălzesc la soare, sta și el și visa. E drept, că impresiile lui căpătate erau puternice și juste și e păcat că din scrierile rămase dela el nu s'a răsfrânt mai aproape nimic din ele ».

Caracterizarea de *contemplativ* pe care i-o dă Anghel, cuprinde în esență nu numai personalitatea lui dar și opera poetului. Cele câteva zeci de poezii și de poeme în proză pe care ni le-a lăsat îl arată într'adevăr ca un contemplator al naturii și vieții, și nu ca un om de acțiune. De aci și preferința lui pentru pastel, pentru descripția condensată a fenomenelor naturii. Nu este vorba cătuși de puțin la Pincio de pastel în sensul bardului dela Mircești. Pincio nu face descripție euforică a naturii. Intocmai ca la pictorii impresionisti pastelul său este un suflet văzut printr'un colț de natură. În descripția naturii el proiectează gândurile sale, agitația puternică a sumbrei lui personalități. Pastelul lui Pincio este un colț de natură văzut în perspectiva cenușie a exploatatului, a omului căruia îi sunt refuzate marile bucurii ale vieții.

În toamnă poetul vede nu belșugul viilor și al cramelor, bucuria sgomotoasă a culesului, ci agonia verii, plânsetul naturii care-și pierde bogăția vegetală.

*« Și tot mai viu, mai lămurit se 'nsamnă,
În plânsul singurătății de toamnă,
Adâncă mărturie-a vieții ce moare...
E-o agonie de visuri de vară.
E-un suspin lung de veștedă floare, —
În galbenul șes, — în mândre răzoare.*

Pasiunea lui Pincio pentru peisajul tomonic, pentru atmosfera pluvioasă, întunecată, pentru susurul trist al streșinilor care picură, pornește la fel ca la Bacovia — căruia într'un sens îi este un premergător — dintr'o corespondență perfectă între atmosfera lui sufletească obișnuită și tonurile decorului natural:

*« Se lasă toamna tristă, de parcă-i cea din urmă...
Și 'n galbenă lumină, ca 'n jurul unui mort,
Pustiu-i înflorește... O, toamnă, tu mă mângâi!
Singurătăți deșarte și eu în suflet port ».*

Iar în alt poem al ciclului toamnei, vezi parcă în factura însăși a versului, profilându-se alături de umbra poetului, figura întunecată de mai târziu a lui Bacovia, din *Plumb topit*, cântărețul străzilor singuratice sub aversele autunnale și al camerelor înghețate de periferie:

« *Ce trist lovește vântu'n revășite foi,
Iar ele cad, — cad una câte una, —
Că-i toamnă acum și vremuieste 'ntruna...
Nedeslușit înnoată totul în somn greoi.
Sub învechitele streșini de paie
Atârnă tremurând păianjeni uzi
Și 'n țărâitul măruntelor ploi auzi,
Parcă-un suspin, ce 'ncearcă să te 'nmoaie* »...

În peisajul autumnal pe care Pincio îl preferă dintre toate, fiecare colț al naturii devine o plastică și sensibilă proiecție a sentimentului însingurării, care domină ca o notă tutelară sufletul poetului. Descriind pădurea tomnatecă, poetul notează:

« *Greoi atârnă galbenul acoperiș
Purtând spărturi albastre de lumină;
Și niciun cânt nu-și tremură plânsu 'n frunziș,
Ci 'n taină un freamăt stâns parcă suspină.
Abia atingi covoarele de frunze moi
Și groși adânci în urma ta se 'nsamnă,
Te sperie un molcom fășăit de foi...
Vai, cât de singură-i pădurea 'n toamnă!* ».

Peisajul său deși prins în tonuri întunecate, deși constituie un motiv liric al refugiului de tumultul existenței, nu este asocial. Pincio, este adevărat, nu prinde în raza lui vizuală niciun om (nici măcar acei rari și zgribuliți trecători cari există în decorul pluvios al lui Bacovia) dar în decorul sumbru este proiectat odată cu sentimentul propriei lui nefericiri și conștiința dramatică a exploatatului, care vede o lume năruindu-se sub povara inegalității sociale, fără a vedea o lume nouă care se naște și crește năvalnic.

În *Dragi cocoare* Pincio salută sburătoarele care emigrează spre ținuturi mai prielnice, cu durerea aceluia care ținutit locului nu poate participa la această călătorie către lumi mai favorabile:

« *După voi privind, a jale lăcrămează ochiul meu
Și rămân în tremurarea tristelor păreri de rău...
Lung șirag, te du cu bine și 'ndărăt nu te uita:
Ici se năruie o lume... te grăbește 'n calea ta
Du-te scapă de pustiuri fără soare, fără lună, —
Stol întreg, purtat de vânturi, cale bună, noapte bună!* »

Alături de cântăreţ al toamnei, Pincio este un trist aed al amurgurilor şi al nopţii, în care prinde aceeaşi atmosferă de disoluţie a naturii şi a vieţii, atmosferă de lentă agonie:

*« In limpede albastru răsare luna plină,
E-o linişte de toamnă... şi-i linişte 'n pădure
Pe toate le presară o sarbădă lumină
Şi leneş cată ochii pe 'ntinsul apei sure
Se pare, cum că moartea, din liniştita rază,
Un giulgiu alb ar ţese pentr'un imens sicriu
Şi 'n lumea părăsită singurătăţi veghează
In tremurul tăcerii, cântarea unui râu... ».*

Şi este interesant cum, atunci când Pincio vrea să descrie exuberanţa şi luminozitatea primăverii, paleta lui obişnuită cu tonurile în care negrul este introdus cu precumpănire, refuză să prindă decorul pătruns de căldura şi seninătatea solară şi aproape involuntar îl tincturează cu tonul cenuşiu al nopţii şi al însingurării:

*« Ce tânăr şi ce vesel e codrul, parcă râde,
In tremurul vioaiei lumini, ce îl presară!
Iar trunchiurile albe sclipesc în rama umbrei
Şi parcă ard la raza cea galbenă de sară
Mirezme dulci de ierburi pornesc spre cuiburi calde
De unde-uşor coboară un vis de mii de şoaapte,
Urzind un basm albastru... iar farmecul lui umple
Singurătatea adâncă a codrului în noapte... ».*

Atunci când părăseşte tema decorului natural pentru aceea a iubirii, lira poetului nu părăseşte accentul elegiac. Erotica lui Pincio este în esenţă sbuciumul fără soluţie al timidului. Iubirea este pentru poet — în absenţa unui ideal social bine conturat — o « cetate a soarelui », un ținut feeric către care năzuieşte cu patimă, dar pe care nu-l atinge niciodată. Este impresionantă, la Pincio, discreţia şi gingăşia accentelor poeziei lui erotice, amintind de erotica eminesciană, fără problematica agitată însă a acesteia din urmă, şi fără retorismul ei invocator.

În faţa femeii, Pincio mărturiseşte aceeaşi lipsă de încredere în el, de curaj, ca şi în faţa vieţii. Cu simplitate şi cu un uşor ton de auto-ironizare, de umor reţinut, poetul redă această dilemă erotică a timidului, în poezia *Pe drum*:

*« O văd stând singură în pragul uşei:
E naltă, cum îmi place — şi-i subţire,
Iar rochiţa-i, ca pulberca cenuşei —
Şi 'n ochii mari, ce tristă licărire!*

*Când trec i-e milă parcă și mă lasă
Să sorb tot farmecul privirei sale.
Pot eu să cuget orice-ași vrea, — ce-i pasă
De-un om necunoscut, ce-i iese 'n cale!... »*

*Spre seară iar mă 'ntorn s'o văd o clipă,
Că mâine plec — și-i prea mult până mâini...
N'am mai plecat... și 's două săptămâni, —
Iar dânsa când mă vede, fuge 'n pripă...*

Albăstrelele redau aceeași temă a neputinței timidului de a-și mărturisi iubirea. O plimbare în doi, în mijlocul naturii, și poetul care notează ironic pe marginea acestui prilej ratat:

*« Un gând o ține-o clipă 'n drum,
Aș vrea să 'ntârzie un pic —
Suntem așa de-aproape — acum...
Și încă nu ne-am spus nimic!...
Și doar ne știm, ba încă cum, —
I-oi spune mâini... halal voinic! »*

Aceiași piedică aspră a timidității o găsim redată în poezii ca *Acasă*, și altele.

În general erotica lui Pîncio este dominată de accente depresive, mergând dela melancolia dorinței neîmplinite și până la pesimismul acut al visului sbuciumat, care nu poate fi atins, realizat; totul îmbrăcat în haina unei mari discreții, dovedind o sensibilitate ascuțită, o mare forță lirică.

*

Romantismul a adus în literatură, într'un mod acut, problematica morții, a creiat în lirică și în proză o adevărată thanatologie. Acest fenomen este pregnant pentru conștiința creatorului de artă în societatea burgheză. Tema morții în literatura romantică nu este decât reflexul dramei sociale generată de profunda inegalitate dintre clase, în conștiința artistului și în literatură.

Ideia morții este în cadrul romantismului expresia directă, crudă și proaspătă, a silei de viață în lumea capitalistă. Poeții romantici caută moartea nu pentru că aceasta le conferă o sumbră eleganță și distincție, ci pentru că viața nu oferă nici o soluție problemelor concrete ale condiției lor umane. Pentru oameni care nu au posibilitatea să vadă limpede desfășurarea inevitabilă a istoriei umanității și dispariția inechității sociale, la o anumită etapă a acestei desfășurări, pentru cei care nu văd în istorie lupta dintre clase, războiul social între exploatați și exploatați și forța mereu crescândă a celor exploatați,

este firesc ca nedreptatea socială să li se pară o lege de fier a umanității și să refuze această odioasă conjunctură, preferând imperiul morții.

La noi Eminescu nu exprima oare ideea puternic romantică: « *Un vis al morții — eterne e viața lumii întregi?* ». Și dacă în societatea burgheziei și moșierimii noastre, poeții nu s'au sinucis, în schimb ei au murit de tineri, răpuși de boală și de mizerie.

Pincio la rândul lui exprimă această idee romantică a morții. El preferă moartea unei vieți lipsite de orice orizont:

*« Stânsă-i văpaia ochilor miei.
Și nici un gând la viață nu mă'ndeamnă;
Simt doar, că anii curg iriști și grei,
Ca plânsul lung al streșinei de toamnă.*

.....
*Nedumerit privesc înapoi
Și-o jale adâncă parcă, m'apasă.
O, freamăt trist de veștede foi,
Te curmă — și tihnitei morți mă lasă!*

Până aici am văzut un Pincio romantic, în schema esențială a personalității lui lirice. Dar există în poezia lui muguri ai unei lirici a viitorului, semnele alăturării lui de mișcarea muncitorească, amprente pe care combativitatea clasei muncitoare a reușit să le lase, totuși, în această desnădejduită liră a lui Pincio.

Caracteristică în acest sens este poezia « *Te-aprinsi mereu* » în care poetul își reproșează izolarea în cadrul strămtii lui personalități și se invită la o plimbare prin lume. Pe ogoare el vede roua, în a cărei prospețime bănuie « *lacrima de rob* », în lanurile de grâu, scânteietoare, el vede sudoarea iobagilor:

*« Clădind răcoritoare comori pentru cei tari ...
Pe când în țărână plânge un copilăș cu plete
Asemeni unui înger cu-aripile tăiate.*

Și monologând poetul exclamă, cu privire la soarta țaranului:

*Te tânguiești că suferi ... Au suferi tu ca dânsul?
Tu-îți alini durerea, — pe el îl îneacă plânsul,
Pe tine pe când lutul ți-l încălzești la foc
Tot parcă te mai fură o rază de noroc
El tremură în umbră și'n lunga-i agonie,
Se crede pentru-osândă ursit pe vecinicie.*

Continuându-și monologul poetul demască jосnicia desnădejdiei sale și a ideii morții pe care o cultivă și termină poezia sa exclamând:

*O, prea puțin e-atâta ... la luptă să te'mbie,
Și mila de-al tău frate și sfânta datorie!*

Poemul acesta reprezintă unul din puținele momente în care Pincio caută să dea existenței sale un sens activ, de rezistență împotriva disperării, de luptă împotriva nedreptății sociale.

Contactul cu poporul și cu producțiile artistice au pentru Pincio un efect stenic. În acest sens poezia « Vântule » construită pe metru popular exprimă, în ideea romantică a invocării vântului ca o forță a naturii, un îndemn la atitudinea activă față de tabloul mizeriei sociale.

În general Pincio vede în sat o zonă a purității și în oraș o cloacă, în care totul este desgustător și diform. Antagonismul acesta vizibil la mulți poeți legați de mișcarea muncitorească, din această epocă, constituie o rămășiță a poporanismului transplantat din Rusia țaristă la noi, de către primii agitatori revoluționari ca Ion Zubcu Petrovici, Dr. Russel și chiar Gherea, la începutul activității sale. Poporanismul vedea în mod fals în țărănime forța revoluționară în stare să transforme fața lumii. La noi în țară poporanismul a avut — în perioada premergătoare anului 1881, anul apariției revistei « Contemporanul », un rol revoluționar, el fiind singura formă atunci de mobilizare a masselor împotriva exploatării. În momentul însă când în mișcarea noastră muncitorească pătrund ideile socialismului științific, ideile lui Marx și Engels — și apariția « Contemporanului » constituie o primă etapă în istoria dezvoltării marxismului la noi în țară — poporanismul își încheie rolul său și din forță revoluționară se va transforma într'o frână a adevăratului spirit revoluționar, într'un curent ideologic reacționar (poporanismul « Vieții Românești » și al lui Stere) negând rolul de conducător în lupta socială al singurei clase într'adevăr revoluționare: proletariatul.

Acest antagonism dintre sat și oraș este vizibil în poezia lui Pincio « *Pe stradă* ». Este vorba aci de doi țărani care plimbându-se pe străzile orașului își comunică impresiile. În discuția lor ei fac o paralelă-pitorească prin limbaj, profundă prin ideile exprimate — între splendoarea caselor bogătaşilor orașului și între mizeria satelor, a locuințelor rurale.

Unul din ei spune:

— *Dar ce socoți, că ești în sat la noi,
Să cazi în gropi, mergând pe lângă boi?
Aici stă Vodă, bre, și cu cei doi! . . .*

Aici Pincio exprimă cu subtilitate — așa cum arată academicianul Barbu Lăzăreanu — o idee anti-monarhică; reprezintă imaginea concretă pe care iobagii și-o fac despre monarhie. Această misterioasă dualitate instalată alături de rege, nu este altceva decât proiectarea, în instituția monarhică, a unor instrumente docile ale exploatării moșierești din lumea satului: primarul și cei doi ajutoari ai săi — notarul și vătăjelul, care-l ajută pe primar nu numai în stoarcerea bunurilor dar și în aplicarea sancțiunilor corporale: notarul ține pe țăran, în timp ce vătăjelul îi aplică corecțiunea.

Pincio redă foarte plastic și subtil în discuția țăranilor, această proiectare — în mintea țaranului — a unei instituții exploatare rurale, în imaginea monarhiei conducătoare. Versul popular confirmă că monarhia, pentru țărani, a fost permanent simbolul exploatării, al jefuirii masselor uriașe de țărani iobagi sau semiiobagi.

Țăranii din poezia lui Pincio fac observații foarte vii și spirituale cu privire la luxura din casele bogătaşilor, la al cărui spectacol participă prin ferestrele iluminate ca ziua. Și bineînțeles, discuția lor alunecă și pe tema femeii și în paralela dintre femeia artificială și artificializată prin fard și prin găteală pe care o văd prin ferestre, și Ileana naturală a satului, bineînțeles că aceasta din urmă este favorizată.

« *Pe stradă* » — este una din cele mai realizate satire sociale, ale poeziei din această epocă. Pincio se desprinde aci de romantică, și desenează realist, în trăsături rezezi și fine, un fragment din tabloul societății epocii lui. Desenul lui are subtilități remarcabile și remarcabil este mai ales limbajul direct al poeziei. Romanticul înobilează vocabularul și dă graiului o înălțime retorică nefirească. Realistul, în proză sau poezie, caută să redea realitatea în tot ce are ea mai caracteristic și se sprijină în aceasta printre altele și pe limbajul comun, de toate zilele, al omului obișnuit, pe care caută să-l redea cu cât mai multă veridicitate. Această operație realistă este făcută și de Pincio în « *Pe stradă* » unde imaginea realității devine și mai pregnantă prin graiul colorat, direct, al celor doi țărani.

Aceiași notă o regăsim și în « *Mângâiere* » unde poetul se adresează unui Stan imaginar, bătut în armată, consolându-l cu propria-i experiență în această materie :

*Vezi, pe semne — am noroc :
Sunt beteag, dar am scăpat ;
De muream ce-i un soldat !
Sunt atâția alții'n loc !*

*Nu mai plânge Stane lasă !
Știu, — te doare — acu o leacă,
Dar pe urmă o să-ți treacă
Și-o să-ți deie drumu-acasă . . .*

Poezia este scrisă în epoca în care mișcarea muncitorească pornește o susținută campanie — sprijinită de toate cercurile democratice — împotriva bătăii în armată, campanie care dă naștere prin pana lui Anton Bacalbașa aceluși neuitat Moș Teacă, intrat în tradiția orală a poporului, ca tipul mentalității militariste, obțuze și antiomane.

Pincio realizează în « *Mângâiere* » o satiră a militarismului, cu armele proprii liricei sale. El înțeapă discret, indirect, o înțepătură care trezește atenția, fără a o agita însă.

Lipsa de forță agitatorică a poeziei sale, utilizarea în versuri a semi-tonurilor discrete în locul accentului dur, răspicat, este vizibilă până și într'un poem care ar fi trebuit să fie prin tema sa solemn și înflăcărat ca un imn, e vorba de «*Intâi Mai*».

Pincio redă demonstrația tradițională a zilei unității de luptă a muncitorimii din toată lumea, în cadrul unui tablou nelipsit de grandoare, dar în care mișcarea vie și frământarea sunt acoperite de surdina melancoliei și discreției lui lirice. Poezia are tonuri pacifiste în contradicție cu avântul revoluționar caracteristic demonstrațiilor de 1 Mai, chiar atunci când se făceau sub semnul unor revendicări general-democratice cum era în epoca de până la 1900.

Imaginea globală pe care o lasă lirica lui Ion Păun-Pincio este aceea a unei mari sensibilități poetice, una din cele mai puternice ale epocii sale, exprimată prin glasul unei conștiințe nefericite, legată strâns încă de sensibilitatea și mentalitatea romantică. Neputința de a înlătura prăpastia dintre idealul înalt urmărit de poet și realitatea înconjurătoare, această neputință, tipic romantică, este accentuată în poezia lui Pincio.

În această privință el a făcut în poezia noastră fără îndoială un mare pas înainte: el a văzut mlădițele viitoarei forțe conducătoare a societății noastre: proletariatul și s'a alăturat luptei acestuia pentru transformarea societății. Alăturarea lui Pincio de mișcarea socialistă nu a fost formală. În activitatea sa în cadrul mișcării muncitorești el a găsit fără îndoială un suport solid cu ajutorul căruia năzuia să scape de sub jugul imperiului timidității și al melancoliei lui, să scape din strânsoarea mizeriei materiale, să se elibereze din cătușele condiției lui umane de exploatat. Dar în conștiința lui, el nu a avut o reprezentare limpede a ceea ce înseamnă de fapt lupta clasei muncitoare.

Dorința lui permanentă, exprimată și în poezia «*Amorfire*» era acel gând limpede hărăzit:

*« Să mă smulgă din pustiul ăsta, plin de amărăciuni...
Și să mă încălzesc la para-i... , să mă bucur, să mă plâng
Să nteleg, pe rugul vieții, de ce ard, -- de ce mă sting!... »*

Pincio se află la o răscruce: deoparte atmosfera melancolică, depresivă cu adânci rădăcini în romantism, de cealaltă parte ironia socială, tendința către tabloul realist al lumii către cântecul exprimând năzuințele și aspirațiile masselor populare. Prin acest din urmă filon, Pincio a pășit în veacul nostru, este un poet al mulțimilor de astăzi și revendicându-l nu-l vom prelua amputat ci în întregime, așa cum a fost, cu marea lui derută -- și cu marile lui visuri sociale, nebuloase, neîmplinite.

Dacă prin tematică el mai este subjugat romantismului de nuanță eminesciană, prin organizarea materialului liric și structura versului său neîmpo-

vărat de retorism, el este un poet modern. Lira lui nu scoate sunetele elegante și retorice ale romanticilor, ci sunetele străzii, ale vieții de toate zilele.

Limbajul lui, plin de discreție și de subtilitate este lipsit cu totul de infatuare. Modestia și simplitatea omului Pincio a dăruit poeziei sale acel ton, nou, pentru poezia epocii lui, de convorbire directă, de confesiune necontrafăcută adresată cititorului, ton care ne este atât de familiar, care este una din cuceririle poeziei moderne.

Iată un complex de calități care fac ca ignorarea lui Ion Păun-Pincio timp de cinci decenii de către istoria literară burgheză să aibă proporțiile, neexagerate câtuși de puțin, ale unei crime spirituale.

Dar dacă exterminările fizice sunt ireparabile — și victimelor lumii capitaliste numai le putem oferi decât răzbunarea noastră implacabilă și dreaptă — victimele spirituale ale burgheziei pot fi resuscitate. Lucrul acesta suntem datori a-l face față de Pincio. Poetul a fost atât de adânc îngropat sub tăcerea criticii și istoriei literare de până acum, încât punerea lui în valoare are caracterul aproape al unei deshumări sau al unei investigații arheologice. În orice caz scoatem la iveală una din comorile de preț ale literaturii noastre. Și o mărturie a prețurii înalte de care se bucură astăzi poetul, mort la 26 de ani, este numirea lui ca Academician post mortem al Republicii noastre Populare.

ION VITNER

DUPĂ CONFERINȚA SCRITORILOR DIN R.P.R.

În rezoluția votată cu prilejul Conferinței pe țară a scriitorilor din R.P.R. se vorbește de «mărturia unui început de avânt al creației literare». Fără îndoială, acest avânt există. Iar *Uniunea scriitorilor*, care a luat naștere, înlocuind vechea Societate, trebuie să devină motorul acestui avânt, centrul viu, de continuă stimulare, a scrisului literar pornit pe un drum nou.

Drumul acesta nou este același cu al poporului nostru, care, în frunte cu clasa muncitoare, cu Partidul ei, progresează neșovăit spre înfăptuirea socialismului în țara noastră.

Nu trebuie să uităm, însă, nici o clipă că drumul poporului nostru nu merge pe un câmp neted, că el nu este gata făcut, —ci, dimpotrivă, la fiecare pas trebuiesc înlăturate piedeci, se cere, la fiecare pas, o nouă întocmire. În această muncă, scriitorilor le revine o importantă sarcină de luminători ai drumului, de adversari ai întunecului, de meșteri cântăreți ai perspectivelor deschise. În țara noastră, desigur, există încă multe resturi de ideologie burgheză, reacționară și decadentă, care ne barează înaintarea. Aceste gunoaie trebuiesc măturate cu toată energia. Din umbră se mai arată strigoi ai dărămurilor și prin noapte joacă focuri pe false comori. Scriitorii trebuie să arunce lumina puternică a realismului vieții, în care să se mistuie lumea fantomelor.

Dar atâta nu este de ajuns. Aceia care la noi se pun de-acurmezișul drumului înainte, caută rădăcini pe subt frontiere, caută să sădească nădăjdile otrăvitoare ale unui nou războiu, care să oprească mersul istoriei și să-i repună în situația de a-și reîncepe jaful și exploatarea, subt egida capitalului străin —american, englez sau olandez. Scriitorul trebuie să desvăluie tot răul, să arate de unde vine și astfel să înarmeze conștiința populară împotriva primejdiei. Devenind noi înșine un fort al păcii, zădărnicișim o nădejde criminală a ațâțătorilor la războiu și mărim tabăra celor ce, în frunte cu U.R.S.S., susțin cauza păcii.

Această muncă de primă linie și de înaltă valoare umanitară, pe care scriitorul din R.P.R. trebuie s'o ducă pe plan patriotic și pe plan internațional, va fi larg ajutată de Uniunea Scriitorilor, atât printr'un continuu contact cu scriitorii cât și prin promovarea și valorificarea operelor lor. Revistele literare și

editurile, unde scriitorii sunt primiți oricând și cu bucurie prin poarta din față, trebuie să devină focare de unde vor iradia puternici snopi de lumină, ucigători pentru cei ce conspiră în tenebre și aducători de viață pentru cei ce merg înainte, curajoși, pe drumul mare al istoriei pentru clădirea unei lumi noi, fără asupriți și fără asupritori.

Dar Uniunea scriitorilor nu se va mulțumi numai să valorifice munca scriitorului. Pentru ca această muncă să fie rodnică, pentruca prin ea să curgă sângele cald al vieții, scriitorului i se vor oferi mereu condiții prielnice, care să-l țină aproape de cei ce muncesc la sat și la oraș, să le cunoască problemele, năzuințele, să trăiască împreună cu ei greutățile lor sufletești, conflictele care-i frământă, și să le ajute să treacă mai ușor, biruitori, peste aceste greutăți. La oraș, în toate domeniile de producție, muncitorii au pornit marea întrecere pentru realizarea planului de Stat. Această febrilă luptă constructivă scriitorul nu trebuie s'o afle numai din ziare. El trebuie să participe la ea stând în mijlocul celor ce muncesc, să le ridice nivelul cultural — căci și aceasta face parte din plan! — și să-i ajute pe muncitori să-și ducă munca cu convingere, cu dragoste, conștiinți de rolul istoric pe care-l îndeplinesc, de a face omenirea fericită.

La sate se duce o bătălie grea pentru a se lichida definitiv cu starea înăpoiată a agriculturii în țara noastră, pentru a se pune capăt mizeriei și sărăciei. Culorile idilice cu care era vopsită de reacțiune această sărăcie trebuie spălate și poziția de clasă a țăranilor săraci și mijlocași împotriva chiaburimii — acest viespar din care roiesc noi și noi exploatare — trebuie înfățișată cu limpeziciune. Realitatea cumplită a vieții dela sat, lupta pe care o duc țăranii muncitori — călăuziți și ajutați de clasa muncitoare, pe linia de luptă și progres trasată de Partidul Muncitoresc Român, forța conducătoare în regimul de democrație populară — împotriva chiaburimii jăcmănitore, luptă care trebuie să se închee cu biruința unei agriculturi socialiste în țara noastră, nu numai că nu poate lăsa indiferent pe scriitor, dar cere directă lui contribuție la câștigarea biruinței, prin lumina pe care o poate aduce în lămurirea contradicțiilor, prin apărarea cauzei drepte a țăranilor săraci și mijlocași, prin arătarea, în scrieri artistice, a superiorității formei agricole socialiste.

În salutul Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, adresat Conferinței Scriitorilor din R.P.R., se arată limpede că:

« In fața scriitorilor din țara noastră stau astăzi sarcini de onoare, dar și de mare răspundere... Ei trebuie să arate cum, în procesul luptei pentru transformarea societății și construirea socialismului se naște în țara noastră, omul nou — omul socialist... ».

Și mai departe:

« Necruțătoarea combatere a influenței ideologice a imperialismului, sub orice mască s'ar manifesta, este parte integrantă în lupta pentru apărarea păcii și a culturii ».

Și, în adevăr, scriitorii vor combate necruțător această putredă influență ideologică, vor apăra în adevăr pacea și cultura, vor ajuta la apariția omului nou, omului socialist, dovedind în scrieri de o înaltă valoare artistică, superioritatea formei agricole socialiste, superioritatea gospodăriilor agricole de Stat, importanța depășirii normelor de însămânțări, luptând împotriva deprinderilor dăunătoare rămase ca o moștenire blestemată a regimului de exploatare în mentalitatea plugarilor muncitori, înlesnind mecanizarea agriculturii, înlesnind câștigarea bătăliei pentru calitate.

Condusă de Partid, clasa muncitoare sprijină puternic asocierea țăranilor muncitori în vederea cultivării pământului cu mijloace mecanizate, spre înflorirea agriculturii.

Scriitorul, angrenându-se în această aprigă luptă, se va putea considera printre aceia ce dau bătălia pâinii pentru toată lumea, bătălia pentru belșug în țară.

În această luptă uriașă, Uniunea scriitorilor va căuta să-i solidarizeze pe scriitorii de azi cu tot ceea ce este de preț în trecutul nostru. « Ei vor da o contribuție — spune Rezoluția — din ce în ce mai mare pentru valorificarea a tot ce este de preț în moștenirea literară a trecutului și a creației populare, prin reconsiderarea științifică a operelor clasicilor noștri, studierea aprofundată a folklorului literar și punerea la dispoziția maselor populare a întregului tezaur cultural și artistic, acumulat de-a-lungul secolelor ».

Ținând trează conștiința tendințelor sănătoase ale trecutului, — tendințe progresiste și revoluționare — și mijlocindu-i legătura cu prezentul în plin avânt revoluționar, Uniunea Scriitorilor va face din oamenii scrisului un grup de prim ordin în crearea și cucerirea valorilor culturale. Scriitorul va deveni astfel un adevărat fiu al patriei sale, al acestei noi patrii care aparține deopotrivă lui ca și milioanei de oameni ai muncii. În această măreață etapă spre socialism, în această etapă a ascuțirii luptei de clasă, în aceste zile în care imperialismul anglo-american, acaparator și agresiv, flutură, din nou, spectrul războiului, scriitorul trebuie să devie un combatant îndârjit împotriva reacțiunii, un luptător îndârjit pentru realizare a socialismului, — pentru că numai astfel el luptă pentru consolidarea păcii între popoare, pentru dezvoltarea omenirii pe drumul progresului.

MIHAI BENIUC

APĂRAREA PĂCII ȘI CULTURII

La Congresul Internațional al intelectualilor dela Wroclaw, din vara trecută, intelectualii din lumea întreagă, de convingeri politice dintre cele mai diferite, s'au ridicat — precum se știe — împotriva imperialismului care amenință pacea, pentru apărarea culturii progresiste. În pofida faptului că imperialiștii n'au încetat nici-o clipă să ațâțe la un nou războiu, nenumăratele evenimente ale politicei internaționale, care s'au succedat de atunci — aceasta se știe de asemenea — au făcut să crească în toate părțile lumii tabăra forțelor pe care se bizuie pacea. Nicăieri în lume — și asupra acestui lucru nu încapе îndoială — masele populare nu doresc războiul. Cu toate acestea, în diferite puncte ale globului torțele incendiare ale ațâțătorilor la războiu mai fâlfâie încă. Primejdia, a cărei adevărată față a fost denunțată la Congresul din Wroclaw de către cei mai distinși reprezentanți ai intelectualității progresiste mondiale, e încă departe de a fi dispărut cu totul. Cuvintele rostite de Fadeev, conducătorul delegației sovietice, cu un rol atât de însemnat în Congres, sunt și azi valabile: «nu-i de-ajuns să vrei, trebuie să pornești la faptă». Aceasta este lozinca sub semnul căreia s'a deschis Congresul pe țară al intelectualilor noștri, pentru apărarea culturii și a păcii. Și acest lucru e lesne de înțeles. Situația internațională ne obligă să privim din nou, cu toată atenția, problema păcii și a culturii. Oricât de mult s'au mărit în lume forțele progresiste și, în consecință, influența culturii progresiste, în frunte cu cultura sovietică, primejdia care amenință cultura nu a dispărut. O colaborare neîntreruptă a tuturor forțelor progresiste pentru apărarea culturii este încă mai actuală decât pe vremea Congresului dela Wroclaw. Se impune să vedem și azi tot atât de limpede, ba chiar mai limpede decât atunci, care este cultura pe care suntem datori să o apărăm, nu numai față de imperialism dar și față de cultura reacționară care stă în slujba imperialismului ațâțător la războiu. Datoria noastră este să ne apărăm, nu numai de conținutul acestei false culturi ci și de intelectualitatea care o crează. Wroclaw-ul nu însemna numai un protest mondial împotriva «culturii» care se opune progresului și care stă în slujba imperialismului, dar și un protest împotriva intelectualității antiprogresiste. Sărbătorind în delegația so-

vietică avangarda culturii progresiste, Congresul dela Wroclaw sărbătorea în același timp pe intelectualul nou, care caracterizează atât de bine această avangardă.

Intelectualitatea sovietică este expresia unei societăți cu mult superioară oricărei societăți apusene, oricât de evoluată, civilizată și cultivată s'ar pretinde ea. Și acest lucru este foarte firesc: intelectualul este expresia vie a tuturor tendințelor culturale ale societății în mijlocul căreia trăiește. Istoria ne dovedește că în societatea bazată pe clase, clasele dominante au căutat întotdeauna să aservească intelectualitatea intereselor lor, și aceasta mai ales în perioadele de declin, creind o intelectualitate parazitară, desprinsă de interesele fierbinți ale poporului, o intelectualitate care nu poate reprezenta decât decadența și descompunerea clasei dominante și care era, în același timp, un obstacol în drumul culturii spre progres.

Sistemul social-cultural fascist a dat naștere unei astfel de intelectualități și aceleași caractere le are astăzi intelectualitatea parazitară a imperialismului.

Care sunt esențialele trăsături ale acestei intelectualități parazitare?

Intelectualul parazitar e rupt, înstrăinat, de interesele celor ce muncesc. El se prefacă a crede că aparține unei categorii cu totul diferite de cea a muncitorului, că lucrul său nu e o muncă pu. și simplă, ci o operă de esență aparate, superioară, divină. Deși aservit până în măduva oaselor stăpânilor săi, el își închipue că trăiește înafara societății, deasupra luptei de clasă, când, în realitate, el face să crească noroșul, mizeria, hrănește oprimarea.

Acest intelectual parazitar a elaborat, în turnul său de fildeș, premisele ideologiilor fasciste și a ținut în mână sa palidă, cheile lagărelor hitleriste de exterminare. Și tot el este cel care redactează astăzi, în camerele obscure ale ministerelor de externe imperialiste și în redacțiile aservite acestora, teoriile noului fascism, premisele noului măcel.

Acest intelectual ne « asigură » că nu există luptă de clasă, jură în permanență pe cel mai înalt umanism și știe să răspândească confuzionismul cultural, inducând în eroare pe cei naivi.

Dar pe care umanism jură intelectualitatea parazită și ce înseamnă de fapt umanismul, sau mai bine ce a fost umanismul?, — pentru că despre un principiu umanist real, dominator în societățile de până acum, ca și în tabăra imperialiștilor de azi, nu poate fi vorba.

Umanismul a apărut în trecut ca o lozincă a burgheziei în ascensiune, cu ajutorul căreia a izbutit să smulgă inumanei societăți feudale dreptul la viață. În momentul în care burghezia a cucerit puterea, umanismul acesta, mai mult de origine clericală, a fost desfigurat, și înapoia minunatului lui brocart burghezia a continuat să exploateze și să se îmbogățească, în dosul lui creștea negoțul de sclavi, creștea oprimarea, la umbra lui se cărau smoala și lemnele pentru rugurile pe care au fost arși Giordano Bruno, Ioan Huss și alți «eretici».

Burghezia, ca clasă socială, nu a fost niciodată umanistă. Dimpotrivă, ea a deprins cu dexteritate uimitoare toată înalta școală a barbariei feudale. În răscoalele țărănești mai îndepărtate ca și în cele din epoca modernă, în revoltele și grevele muncitorești contemporane, în războaie ca și în războaiele civile, burghezia, ca clasă socială, a fost, pe întreg întinsul pământului — nu mai e nevoie s'o dovedim — inumană și barbară. Că și din această clasă au ieșit umaniști, — e adevărat! Dar nu aceasta o caracterizează. Ceea ce o caracterizează este faptul că pe unii ca aceștia burghezia i-a distrus, i-a deformat sau i-a scos la periferia societății, îndepărtându-i dela praznicul vicții. Că mica burghezie europeană și scriitorii ei a practicat un umanism filantrop și compătimitor? Ce valoare a avut această milostivire alarmată, în lumea de farisei a lui «să nu știe stânga, ce face dreapta?». Ce valoare a avut predica, atât de frumoasă, a milei, strivită între pietrele de moară ale exploatării și teroarei burgheze?

Până la construirea societății socialiste, umanismul a fost — cât privește burghezia — doar o palidă, inconsecventă și, de fapt, fățarnică revendicare.

Dar adevăratul umanism nu e acela al lui Erasm, al lui Luther, al lui Herder și nici al idealismului clasic german, ci umanismul lui Marx. Umanismul lui Marx nu e umanismul înșelător al burgheziei. Umanismul lui Marx nu este înșiruirea platonice a unor cuvinte dulcege, ci reclamarea drepturilor la viață și lupta omului pentru crearea condițiilor necesare completei lui eliberări.

Adevăratul umanism este umanismul lui Marx, Engels, Lenin, Stalin — este umanismul poporului muncitor sovietic, al Partidului nostru muncitoresc. Acest umanism ne înarmează în lupta cu natura, pentru a-i smulge bogățiile pe seama omului. Acest umanism a demonstrat și demonstrează întregii lumi că paria societății burgheze, muncitorul, este azi constructorul lumii noi. El conduce masele largi ale poporului în tranșeele culturii.

Acest umanism a eliberat în Uniunea Sovietică zeci de popoare, ridicându-le la un înalt nivel cultural. Acest umanism, umanismul lui Marx, Engels, Lenin și Stalin, al Partidului nostru muncitoresc, ne-a eliberat pe noi cei de aici, și ne-a deschis drumul la viață, la muncă, la creație.

Acest umanism a dat naștere Planului nostru de Stat, spiritul acestui umanism este forța motrice în depășirea normelor, în întrecerile socialiste.

Nu platonice propovăduire a umanismului, ci condițiile create prin decretul pentru stimularea activității științifice, artistice și literare, preconizat de Partidul Muncitoresc și primit de Prezidiul Marei Adunări Naționale sunt adevăratul pedestal pe care se sprijină creatorii culturii.

Umanism înseamnă marea și istorica noastră reformă a învățământului. Acesta este umanismul pe care jurăm noi. El se identifică, în sens, cu cultura progresistă. Acesta este umanismul sau cultura pe care o apărăm, căci această cultură duce la eliberarea omului. Cultura aceasta înseamnă construirea lumii noi și a noului om. Intelectualii acestei culturi nu sunt

intelectuali parazitari. Intelectualii acestei culturi nu sunt niște izolați în mijlocul societății în care trăiesc. Munca acestor intelectuali nu este un scop în sine. Acești intelectuali sunt legați într'o frățească unitate cu muncitorii, în opera de construcție. Sarcina principală a vieții lor este dezvoltarea neîntreruptă a patriei, apărarea independenței naționale a țării, servirea progresului adevărat, prin știință și cultură.

Această intelectualitate știe că luptă pentru viitor, luptă pentru pace, luptă pentru cultură, împotriva intelectualității parazitare și a culturii imperialiste ațâțătoare la un nou războiu. Luptă, căci problema culturii nu se poate despărți de problema păcii, de alternativa asupririi sau independenței naționale. Cultura nu este independentă de politică; mai mult: în construirea noii noastre societăți, cultura este o față a politicii. În munca noastră constructivă, cultura este identică cu construcția, căci această construcție este concretizarea năzuinței omului de a se elibera din lanțurile exploatării. Această construcție este umanismul muncitorilor —sensul adevărat și unic al umanismului.

Are vreo legătură oare concepția imperialismului cu umanismul?

Niciuna!

Rolul umanismului este în primul rând apărarea păcii și a culturii. De aceea ne-am ridicat, la Congresul de la București, împotriva imperialismului, împotriva ațâțătorilor la războiul care amenință independența națională, împotriva culturii reacționare — alături de cultura sovietică care păște în frunte, alături de socialismul care înseamnă pace, care înfăptuește și creează condițiile adevăratei culturi — alături de culturile progresiste ale democrațiilor populare, alături de intelectualii progresiști din toată lumea, pentru pace, pentru apărarea culturii.

GÁAL GÁBOR

CÂTEVA ASPECTE ALE LITERATURII MAGHIARE DIN R.P.R.

Când în toamna anului 1944 înaintarea vijeliosă a Armatei Sovietice a eliberat orașele din nordul Transilvaniei, scriitorii maghiari democrați și-au strâns repede rândurile și au pornit cu sârg la munca lor. Primele ziare au apărut puțin după eliberarea orașelor mai mari, iar editura « *Józsa Béla* » din Cluj a tipărit primele volume în primăvara anului 1945.

Cu ce bagaj a pornit la drum această literatură? Ce tradiții au călăuzit-o, pe ce forțe se baza, în ce măsură moștenirea trecutului împiedeca dezvoltarea ei? Iată câteva întrebări care solicită o atenție mai deosebită.

Desvoltarea istorică a societății maghiare a influențat și formarea literaturii. În 1848 burghezia din Ungaria nu a fost destul de puternică să conducă revoluția împotriva feudalismului, iar după 1867 a făcut alianța cu autocrația habsburgică susținută de aristocrații latifundiați. Această trădare a fost idealizată cu puține excepții, și în epica burgheză maghiară. Scriitorii ca *Mikszáth* și *Moricz Zsigmond* au reprezentat aceste excepții; ei aveau o poziție critică bicioasă a regimului de asuprire feudală și au contribuit la demascarea aparatului de stat reacționar al Ungariei feudale. O altă excepție a fost marele tovarăș de drum al proletariatului, *Ady Endre*, poetul, și, cu atât mai vădit, *Ady* ziaristul, vestitorul prăbușirii regimului feudal maghiar. În 1906 încă el scria: « dacă asuprirea feudală nu încetează, în cincizeci de ani ne dăm la fund ». Profeția lui *Ady* s'a adeverit de două ori în mai puțin de cincizeci de ani.

În literatura maghiară propriu zisă, înainte și după 1848, lirica ocupa un loc de frunte. Dar nici lirica lui *Petőfi* sau a lui *Ady*, nici epica lui *Mikszáth* sau *Moricz Zsigmond* nu au avut decât puțini continuatori.

Vigoarea epice și lirice progresiste maghiare a început să se vădească odată cu întărirea și dezvoltarea proletariatului maghiar, atunci când lupta de clasă între proletariatul industrial și burghezia aliată cu moșierimea s'a ascuțit. Totuși mișcarea muncitorească din Ungaria de înainte de primul război mondial a rămas în angrenajul ideologiei, strategiei și tacticii refor-

miste ale Internaționalei a II-a. Abee frământările revoluției din 1919, au scos la suprafață caracterul cu adevărat revoluționar al mișcării muncitorești din Ungaria. Contrarevoluția din 1919 și teroarea regimului horthyst au înăbușit în sânge timp de 25 de ani orice mișcare muncitorească cu adevărat revoluționară și cu ea orice literatură progresistă. Oamenii artei și ai scrisului de tendințe progresiste au fost sau executați sau aruncați în închisori, dacă nu au reușit să emigreze. Pe când în vremea care a precedat evenimentele din 1848 toate elementele artistice și scriitoricești din Ungaria au putut participa la revoluție, în timpul domniei fasciste a lui Horthy arta maghiară a pierdut cei mai buni reprezentanți ai ei (*Derkovits, Dési Huber, József Attila, Bartok Béla* etc.).

Bine înțeles, fascismul maghiar nu numai că a înăbușit prezentul literar, și a încercat să arunce un vâl de nepătruns asupra trecutului, dar a falsificat figura marilor literați, a răstălmăcit în sensul potrivit tendințelor sale anti-culturale și anti-umane, literatura trecutului, a creat o armată de scriitori mercenari pe care a aruncat-o în lupta împotriva forțelor progresului.

Articolul de față nu poate să aibe ca scop reconsiderarea literaturii maghiare, reconsiderare despre care G. Lukacs a spus că va scoate din umbră multe figuri mari, dar în acelaș timp va doborî și mulți idoli. Un colectiv de profesori și intelectuali din Ardeal a întocmit un manual școlar (cl. IX-a) al literaturii maghiare. Acest manual care va apare și într'o ediție destinată marelui public, putem spune că este prima încercare de reconsiderare a literaturii maghiare din ultimii cincizeci de ani; el pornește dela concepția că problema principală a ultimei jumătăți de veac este lupta pe plan internațional și național a proletariatului împotriva capitalismului.

Iată firul care ne orientează cu siguranță în labirintul vieții literare.

Fără îndoială, că înafară de unele mici excepții, literatura maghiară din România, dela eliberare și până astăzi, a fost și este pusă în slujba luptei pentru o democrație adevărată.

Această literatură avea tradiții vechi în mișcările literare între cele două războaie mondiale. Crescută în condițiile de « minoritate » în anii asupririi burghezo-moșierești atunci când clasele exploatoare în slujba imperialismului și în apărarea privilegiilor lor de clasă au angrenat țara în « cordonul sanitar » împotriva U.R.S.S. și au înecat în sânge lupta de eliberare a proletariatului, literatura maghiară din Ardeal trebuia să se manifesteze, ținând seamă de aceste realități. Grupul de scriitori și publiciști, strănși în jurul revistei « KORUNK », condusă cu multă competență de *Gáal Gábor*, a reușit mulți ani de zile, cu toată vigilența cenzurii burghezo-moșierești, să ducă o luptă consecventă atât în « KORUNK » cât și în coloanele unor ziare, împotriva asupririi naționale și a exploatării celor ce muncesc. În fața dușmanului comun, al fascismului în plin marș se întărește și mai mult colaborarea între scriitorii magiari, mai ales cei grupați în jurul lui « KORUNK » și scriitorii progresiști români atât din Ardeal, cât și din

restul țării. «KORUNK» a publicat multe lucrări — poeme, nuvele, fragmente de roman și piese, studii, etc. — din literatura progresistă română. Din această epocă datează poeziile lui *Salamon Erno*, omorât de f. sciști în 1942, proza lui *Nagy István*, publicistică lui *Balog Edgár*, *Báryai László* și alții. În acelaș timp din tabăra scriitorilor strănși în jurul lui «*Helikon*» sub egida contelui Banfy, ținând contact strâns cu literatura oficială din Budapesta, o parte a trădat atunci când a venit marea încercare, războiul banditesc împotriva Țării Socialismului. Alții, cărora iureșul evenimentelor le-a arătat calea justă, după unele ezitări, s'au alăturat luptei de eliberare. Manualul nu poamește decât despre doi dintre cei care au trădat.

Dar aceste două exemple sunt edificatoare. Este vorba de cazul lui Tamasi Aron și al lui Nyirö Jozsef. Cel dintâiu, după primul volum de o valoare literară promițătoare, a trecut la un fel de misticism, falsificând viața și figura țaranului secui ca pe urmă să-și vândă condiul pentru bani. Iar Nyirö la prima invitație s'a pus cu trup și suflet în slujba fascismului.

Suntom în 1945. Războiul se apropie de bârlogul fiarei fasciste. Odată cu hitelile naziste se retrag spre apus și trădătorii condeiului. În Ardeal nu rămân decât câțiva, cu care, poporul se va răfui mai târziu. Pierderile literaturii maghiare din Transilvania sunt grele, dar rândurile se refac repede. Activitatea pornește.

Lista lucrărilor apărute în primii ani la editura «*Józsa Béla*» din Cluj este impresionantă. Dar pe această listă apar în ciudata tovrășie cu volumele lui Gorki, Barbusse, Ehrenburg, și cu unele broșuri Marx-Engels, lucrarea decadentă, pesimistă a lui Jékely: «*Pescarii și moartea*», și romanul lui Kisbán Miklos (contele Bánfy) ca și altele de acest gen. Mult timp, editura a neglijat prima și cea mai mare sarcină a timpului, lupta împotriva fascismului, care renăștea, sub alte măști.

Frima carte de după eliberare în limba maghiară, în care a fost demascată fața hidoasă a horthysmului maghiar, aliat cu nazismul german, o publică în 1945 *Asztalos István*. E un fel de jurnal de războiu, în care, cu stilul lui de povestitor talentat, povestește asediul Budapestei, la care a asistat. Dar cartea nu afirmă nici un punct de vedere, nici o luare de atitudine, parcă privea totul dintr'un turn de fildeș foarte înalt, înveșmânta totul într'o haină de istorisire polemică, glumeață, detașată.

Méliusz Jozsef tipărește un volum de amintiri într'o limbă literară impecabilă, amintiri din anii războiului, reflectând linia de apropiere româno-maghiară, fără însă să ia vreo poziție, fără combativitate.

Szemlér Ferenc în «*Căderea Arhanghelilor*» redă epoca legionară prin prizma vieții pe jumătate pașnică, pe jumătate frământată de griji gospodărești a unei familii de mici burghezi. Nici măcar Nagy István nu publică în această epocă altceva decât o reeditare a piesei «*Înainte de deluviu*» și câteva broșuri din care una combativă, îndreptată împotriva șovinismului. Nici una din aceste lucrări nu ne vorbește despre prezent sau despre trecutul

imediat. Urmează un mare roman pentru tineret al lui *Nagy István*, o cotitură în literatură pentru tineret, dar prea general, prea abstract. Câteva poeme mai combative au apărut în « UTUNK », apoi un volum de poezii al lui *Szemlér*, poemul lui *Meliusz* despre răscoala țăranilor dela Bobâlna din 1437 (apărut și în românește în tălmăcirea lui *Francisc Păcurariu*).

Fără îndoială, că și din creația literară maghiară din Ardeal din ultimii ani, în general vorbind, a fost înlăturat individualismul anarhic al creației așa zise « libere », individualism propriu societății burgheze. Fiecare carte aducea un aport în frontul luptei pentru democrația populară, pentru socialism. Însă caracterul apariției creației literare era prea spontan, prea întâmplător. Ori procesul creării nu-și poate da în întregime roadele dacă nu e organizat, îndrumat prin învățătura, prin sprijinul forței conducătoare a luptei pentru democrație populară, pentru socialism, al Partidului clasei muncitoare.

Partidul Muncitoresc Român, călăuzindu-se după principiile formulate de Lenin, a precizat rolul literaturii în condițiile construirii socialismului. Literatura trebuie să dovedească legătura sa directă cu poporul, atunci când forțele țării întregi sunt concentrate într'un singur mare efort.

« Oamenii muncii cer neîncetat cărți care să le vorbească despre faptele lor mărețe de astăzi » spune articolul de fond « Spre un nou avânt al creației literare » din Scânteia Nr. 1300.

Justețea afirmației organului central al P.M.R. este confirmată și de experiența scriitorilor maghiari, de experiența redactorilor ziarului FALVAK NEPE (Poporul Satelor). De pildă, când gazeta a făcut pași serioși pentru a deveni revista țăranimii muncitoare maghiare din R.P.R., a primit scrisori dela chiaburi care renunță la gazetă spunând că: « nu este un ziar maghiar », dar în acelaș timp sosesc zeci de scrisori dela țăranii muncitori, abonându-se la ziar, dând sugestii, cerând lămuriri. Nu a lansat oare reacțiunea maghiară lozincă: « Nu mergeți la piesa lui *Gergely Sándor* — « Fiul meu »; — un bun maghiar nu vede așa ceva »? Pentru reacționarii maghiari, foștii moșieri, demnitarii regimului asasin al lui Horthy, agenții Vaticanului în slujba imperialiștilor anglo-americani, maghiar e chiaburul care sabotează colectarea, însămânțările și în umbra lozincilor naționaliste se dedă la o exploatare sălbatecă a țăranului sărac, maghiar și el. Tot maghiari sunt: procurorul fascist, agentul de poliție sau « viteazul Kovács », care apar în piesa lui *Gergely* cu toată hidoșenia lor. Agenții în slujba forțelor trecutului primesc zilnic răspunsul cuvenit prin aplauzele publicului teatrului maghiar din Cluj, prin care acest public de tip nou salută și aprobă piesele cu subiecte ce-i vorbesc despre lupta sa, despre dușmanii săi.

În munca scriitorilor și poezilor maghiari din țara noastră au fost multe lipsuri. Îndrumarea oficială nu a funcționat suficient; la Editura de Stat nu au existat toate forțele necesare pentru o îndrumare eficace. Gruparea maghiară a Societății Scriitorilor din R.P.R. nu a urmărit destul de atent

munca scriitorilor de pe șantiere, îndrumarea tinerilor nu s'a făcut mulțumitor. Gruparea maghiară având sediul la Cluj nu a reușit să atragă în muncă scriitorii maghiari care locuiesc în restul țării. Dacă, cu toate lipsurile existente în creația literară maghiară din Republica noastră Populară se simte totuși acel început de cotitură, despre care vorbește articolul mai sus citat din « *Scân-teia* », acest lucru se datorește numai și numai muncii Partidului nostru care, cu o mână sigură, îndrumază creatorii de toate limbile pe drumul revoluției culturale. Zilele mărețe de astăzi, marile transformări revoluționare, nu au trecut neobservate nici în munca creatorilor maghiari.

Șantierul literar maghiar este și el în plină muncă creatoare. Printre primele opt volume tipărite de Editura de Stat figurează și un volum de nuvele, în care 26 povestitori maghiari din Ardeal au prezentat lucrările lor cele mai recente. *Asztalos István* a terminat un scurt roman, iar acum lucrează la un altul de mai mare amploare, oglindind lupta de clasă dela sate.

Nuvelele lui *Nagy István* — din care una a fost publicată și în românește, — lucrările tinerilor grupați în jurul revistei UTUNK: *Sütő András*, *Marosi Péter*, etc., sunt creații promițătoare. Progresul poetului *Horváth István* dela volumul « *Arături grele* » (1945) până la ciclul « *Se revarsă satul* », este puternic. Același lucru se poate spune și despre foarte talentatul poet *Horváth Imre*, care în declarațiile sale apărute în UTUNK, arată drumul pe care l-a parcurs dela poezia formalistă la cea luptătoare. Poeziile lui *Szemlér Ferenc* au apărut și în traducere românească și volumul pe care îl pregătește același autor despre viața minierilor, arată dezvoltarea câmpului viziunii acestui scriitor.

Poeziile lui *Kiss Jenő*, scrise cu foarte multă căldură, elan și convingere; ciclul — din păcate neterminat — despre Gheorghe Dozsa, al poetului bănățean *Szobothka*, versurile talentaților *Szász János* (Cluj), *Rozsa Alice* (Arad) și *Majtényi Erik* (Timișoara), sunt toate semne de îmbunătățire și un mare pas înainte față de trecut.

O adevărată abundență de excelente lucrări se constată pe linia poveștilor populare. Volumul « *Plopșorul* » al lui *Horváth István*, apărut recent, oglindește — cu toate lipsurile textului — lupta de clasă a țăranilor muncitori maghiari din Ardeal împotriva chiaburimii satelor. Cartea de culegeri de povești populare a lui *Békésy András* cuprinde adevărate comori. Culegerea scriitoarei *Sipos Bella* din Poveștile « *Ciangăilor* » (cei de lângă Brașov) arată lupta de clasă seculară a acestora. Fiecare bucată din această culegere este un document istoric, desgrupat cu competență de un scriitor talentat.

La concursul literar al U.P.M.-ului s'au prezentat zeci de poezii, piese de teatru, romane, nuvele, unele de valoare literară reală.

Intre lucrările care se găsesc sub tipar trebuiesc amintite în primul rând următoarele:

Romanul lui *Kovács György* « *Cu dinți și ghiare* » al cărui subiect se petrece într'un sat maghiar din Transilvania. Subiectul i-a fost inspirat auto-

rului de asasinarea lui Balázs Pál, fruntașul democrat maghiar, care în anul 1946 a fost atacat și omorât de o bandă de culaci.

Romanul biografic al unui fiu de țăran secui, clădit pe aceleași baze, ridicând aceleași probleme ca și « Desculț » al lui Zaharia Stancu, este romanul lui *Kurko Gyárfás*.

Scriitorul *Tomcsa Sándor*, după o îndelungată tăcere, a scris o piesă în trei acte, iar *Szemlér Ferenc* prezintă sub titlul « Podul se reface » trei piese în câte un act.

În colecția de nuvele îngrijită de Editura de Stat, în spiritul colecțiilor « Scânteia » și « Cartea poporului », sunt sub tipar nuvelele lui *Nagy István*, *Boros Ferenc*, *Márton Lily*, *Sütő András*, *Gagyi László*, *Tompa István* etc.

Scriitorii maghiari din R.P.R. și-au luat ca sarcină să dea traduceri cât mai bune și în felul acesta să prezinte masselor de cititori în limba maghiară lucrările fruntașe ale literaturii românești cum sunt de exemplu unele opere ale lui Creangă traduse de *Berde Maria*; « Scrisoarea pierdută, a lui Caragiale, « Baltagul » lui Mihail Sadoveanu în traducerea a doi scriitori tineri *Jánosházy* și *Sütő*.

Szemlér lucrează la traducerea operei lui Zaharia Stancu « Desculț » și *Nagy Elek* traduce « Negura » lui Eusebiu Camilar.

Iată aci numai câteva aspecte din activitatea creatorilor maghiari din țara noastră.

Se poate spune că aproape zilnic se ivesc propuneri noi, idei noi, caracterizând acest nou avânt literar, care atrage în muncă și pe scriitorii maghiari. La redacția revistei « Utunk », la lectoratul Editurii de Stat, sosesc manuscrise și propuneri de a traduce opere sovietice care servesc la îndrumarea noastră în luptele de astăzi.

Prin traducerea și tipărirea operelor de seamă ale prozatorilor și poezilor maghiari, Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. și Editura de Stat vor putea să facă cunoscute și maselor cititoare românești aceste opere și prin aceasta să aducă o prețioasă contribuție la adâncirea legăturilor între cultura poporului român și cultura maghiară. Munca tinerilor grupați, mai ales în jurul revistei « Utunk », va trebui urmărită, sprijinită. Revista « Utunk » s'a îmbunătățit mult dela reorganizarea redacției. Revista nu avea o atitudine critică destul de hotărâtă față de creația literară. Se mărginea la publicarea unor recenzii, însă lipsea încurajarea competentă, frățescă a organului scriitorilor maghiari din R.P.R. În ultimul timp critica îndrumătoare a găsit mai mult loc în coloanele revistei. Prozatorii și poezii maghiari, artiștii și conducerea teatrelor maghiare, artiștii plastici, muzicienii au nevoie de această critică constructivă, principială, obiectivă, de care *A. A. Jdanov* a spus că . . . « Numai o critică curajoasă și deschisă ajută pe oameni . . . să se perfecționeze, îi îndeamnă să meargă înainte și să învingă piedicile din activitatea lor. Acolo

unde nu există critică, se înfiripă mucegaiul și inerția, acolo nu poate fi progres ».

Marea călăuză a noastră a tuturor, Partidul, a îndrumat și pe scriitorii maghiari spre acel nou avânt pe care-l constatăm astăzi în întreaga viață culturală din țara noastră. Însă acest avânt trebuie susținut cu toată puterea. Odată cu organizarea Uniunii Scriitorilor, munca șantierului maghiar trebuie să devină și ea mai organizată. Prin filialele Uniunii Scriitorilor din R.P.R. va fi posibil să se țină contact strâns cu toți scriitorii maghiari din toată țara, să se urmărească și să se îndrumeze munca creatorilor. Colaborarea în spirit critic-creator a scriitorilor de limba română cu acei de limba maghiară și de limbile altor naționalități conlocuitoare va deveni fără îndoială, prin aceste filiale, o colaborare reală.

IOAN ASZODY

PRINCIPALELE TRĂSĂTURI ALE TEATRULUI SOVIETIC ¹⁾

În perioada de căutare a drumului, când arta revoluționară a avut de luptat cu un număr de excese și confuzii, de doctrine străine, care căutau s'o folosească în cel mai depărtat spirit, a existat încercarea «proletcultului» de a constitui o cultură proletară, asvârlind de pe «corabia contemporaneității» tot ce e vechiu.

S'au limpezit curând direcțiile adevărate în care se putea îndrepta arta nouă. Odată cu creșterea politică, odată cu întărirea socialismului, a crescut și justa lui exprimare artistică. S'a arătat că arta proletariatului învingător nu rupe cu moștenirea culturală a trecutului, ci că, dimpotrivă, folosește acea moștenire culturală a trecutului care s'a dovedit cea mai progresistă, deci cea mai viabilă.

Dacă vom încerca deci să desprindem câteva dintre trăsăturile principale ale teatrului sovietic, va trebui, dela început, să distingem care dintre ele continuă linia culturii progresiste, care sunt specific noi.

Lucrul e cu atât mai important, cu cât — pentru întreaga cultură rusă și cu osebire cea a veacului trecut — există o trăsătură esențială care e bine să fie reamintită, căci este într'adevăr unică. Cu unele excepții, întreaga cultură rusă a secolului al XIX-lea a fost o cultură angajată. E un fapt căruia nu-i găsim pereche. În muzică sau pictură, în critică, poezie sau roman, în teatru sau gândirea filozofică regăsim aceeași conștiință a sensului operei — întrebarea: pentru cine scriem? pentru cine creăm? — aceeași legătură directă, aducătoare de vlagă, cu viața. Artă rusă nu se teme, ci își revendică mândră valoarea educativă. Estetismele, formulele de artă pentru artă, chipurile mai vechi sau mai noi ale formalismului au fost rare. Mai târziu, în preajma revoluției, în perioada ascuțirii luptei curente mistice sau violent individualiste își vor arăta limpede caracterul de clasă, de manifestare artistică anti-realistă, evazionistă a burgheziei.

¹⁾ Fragment din introducerea la „Antologia teatrului sovietic” care va apărea în Editura «Cartea Rusă».

Căci arta aceasta, care se adresează poporului, care vrea să-l ajute și să-l ridice, e realistă și critică. Desvăluie toate aspectele realului, întunecatul și luminosul, pătrunzând adânc în toate ascunzișurile sufletului omenesc, construind replici artistice ale societății vremii, în toată complexitatea ei. Ca orice realism adevărat, cel exprimat în operele artei ruse, respiră o desăvârșită noblețe, pentrucă se sprijină pe încrederea în om, în puterea lui de a schimba și crea. În portretele lui Repin sau în tablourile de războiu ale lui Veresaiev, în glasul puternic dar înnăbușit al poporului, așa cum răsună el în muzica lui Musorgski și a lui Ceaikowski, în opera lui Bielinski, Turgheniev, Tolstoi, Cehov, a atâtor altora, întâlnim același realism viguros, care găsește în însăși zugrăvirea credincioasă a realului, puterea și voința de a-l schimba.

Zugrăvind aspectele unei societăți burgheze, realismul acesta e critic. Și nicio altă artă nu cunoaște o critică atât de adâncă, de completă, atât de dusă până la capăt, ca cea pe care o vedem trecând ca o torță purtată din mână în mână prin operele tuturor marilor creatori ruși ai veacului — dela Pușkin și Gogol — înainte de faza lui mistică — până la Cehov și Gorki.

O altă trăsătură caracteristică, ce dă acestei arte o încă mai puternică, mai autentică noblețe, este sinceritatea totală, legătura dintre om și operă. Aproape că nu există acele cazuri dureroase și penibile — în alte literaturi din păcate destul de frecvente — în care trebuie să desparți opera de om, să ascuți mesajul operei, făcând abstracție de creatorii ei. Asemenea compromisuri sunt străine culturii ruse. Ideea angajează, opera angajează. Intre operă și om nu există prăpastie, ci continuitate. Dela Pușkin la Gorki, câți artiști n'au trebuit să plătească cu exilul, cu Siberia, cu închisoarea protestul exprimat de operă! Luând la început forme mai confuze de revoltă izolată, odată cu evoluția socială, cu dezvoltarea proletariatului și constituirea partidului său, participarea scriitorului ia forma luptei revoluționare în cadrul partidului.

Firul acesta conducător îl găsim și în teatru. Fraza lui Bielinski « Dacă iei artei dreptul de a sluji interesele obștești nu înseamnă s'o înalți, ci s'o înjosești, deoarece înseamnă s'o prefaci într'un obiect de desfătare sibirită, într'o jucărie pentru câțiva trântori ¹⁾ » pare a sluji de deviză tuturor marilor creatori ai teatrului rus. Actorul Scepkin, una dintre figurile cele mai luminoase ale teatrului rus din secolul al XIX-lea, scrie și el: « În toate veacurile, arta s'a găsit în fruntea masei și deaceea, cultivând arta, pe nesimțite și masa va înainta ». Iar la 21 Iunie 1898, Nemirovici Dancenکو îi scria lui Stanislavski: « Dacă teatrul se consacră exclusiv repertoriului clasic și nu reflectă de loc viața contemporană, riscă să cadă curând într'un academism mort ». « Deaceea, un teatru bun trebuie să pună acele piese clasice, în care se re-

¹⁾ Bielinski: Privire asupra literaturii ruse (1847).

flectă cele mai nobile idei contemporane, sau dintre piesele contemporane, pe acelea în care viața actuală se reflectă într'o formă artistică ». ¹⁾

Astfel, se desemnează principalele trăsături prin care teatrul sovietic continuă și îmbogățește în faza socialistă, tradițiile progresiste ale teatrului rus. După cum subliniază Grigoriev, tradițiile acestea nu se referă la procedee, la stiluri interpretative sau chiar la tematică, continuitatea este în adâncime, în însăși esența și destinația teatrului. Teatrul trebuie să se adreseze poporului, trebuie să fie un instrument educativ. Teatrul trebuie să-și tragă seva din contactul permanent cu viața, cu actualul. Trebuie să rețină din repertoriul clasic ceea ce se păstrează viu, căci teatrul clasic nu e o arhivă.

Apoi creația autorului, regizorului, interpreților implică o responsabilitate, tocmai pentru că influența artei poate fi pozitivă sau negativă. Fraza lui Gogol, despre « chinurile conștiinței de autor » exprimă un sentiment de răspundere socială, caracteristic artei ruse și sovietice. Se știe că Teatrul Mic din Moscova a fost numit o a doua universitate. Gorki, entuziasmat de reprezentațiile acestui teatru, sublinia tocmai influența lor educativă pozitivă, arăta că actorii sunt conștienți « că munca lor nu e zadarnică, sunt conștienți, că mii de tineri spectatori, într'adevăr recunoscători vor împrăști prin toată Rusia forța lor, vor lua cu ei din teatru chipurile artistice luminoase, care le vor educa mințile, le vor înnobila sufletele ». ²⁾

Alături de aceste aspecte, care dezvoltă tradițiile progresiste ale teatrului rus, teatrul sovietic prezintă un număr de însușiri esențiale, care îi dau un chip unic, tocmai pentru că e arta nouă a proletariatului învingător, e arta unei societăți socialiste.

Plusul, trăsătura nouă, esențială, este exprimat chiar de termenul realism socialist, de ceea ce cuprinde acesta deosebit și mai bogat față de vechiul realism critic.

Realismul perioadei socialiste este mai bogat sub amândouă aspectele sale principale. Este mai bogat în ce privește critica. Toți participanții la fenomenul teatral, dela dramaturg și până la decorator sunt înarmați cu o unealtă superioară de cunoaștere, de supunere a naturii și de luptă împotriva rămășițelor de mentalitate veche: materialismul dialectic și istoric. Critica nu se oprește la suprafață, nu se mulțumește să desvăluie unele trăsături negative, ea poartă asupra cauzelor, prinde mecanismul social în tot ansamblul lui. Legătura dintre fenomenele sociale, care, la marii scriitori ai perioadei de ridicare burgheză, apărea numai drept rodul unei excepționale intuiții artistice, se datorește astăzi viziunii largi pe care o oferă artistului metoda marxistă.

Ideologia artistică, în cazul realismului socialist, îmbracă în imagini o viziune mai largă a realității, privite în totalitatea ei. Departe de a copia, ea

¹⁾ Citat de Grigoriev în « Pe linia de foc » (Teatrul Sovietic și actualitatea), în volumul « Teatrul sovietic la aniversarea a 30 de ani ai Statului Sovietic », pag. 102.

²⁾ Citat de Grigoriev, *op. cit.*, pag. 105.

alege tipicul, esențialul. « În schimbarea neconținută a fenomenelor, spune A. I. Sobolev, artistul găsește tendința internă a dezvoltării și mișcării, sub forma fenomenelor întâmplătoare, el găsește legea și cunoscând această lege, cunoscând esența fenomenelor, el întruchipează toate acestea într'o imagine tipică. V. I. Lenin a arătat că « . . . chiar și cea mai simplă *generalizare* înseamnă cunoașterea din ce în ce mai adâncă a legăturilor *obiective* ale lumii de către om. (V. I. Lenin, caietele filosofice, pag. 53). Aceasta înseamnă că pentru orice realism imaginea este o generalizare. Imaginea desvăluie esențialul adică formulează generalul sub forma particularului. ¹⁾

Dar esențiala deosebire între realismul critic și cel socialist stă în celălalt termen. În afară de realism, arta nouă aduce elanul și conștiința transformării, e arta unei lumi în luptă și progres. Eroii ei, ca și creatorul lor, deslușesc mereu în prezent, viitorul și arată cum noul crește mereu și biruie vechiul. Și de aceea, artistul, chiar când desvăluie resturile negative, tășăturile din lumea veche, care mai există în realitatea socialistă, arată caracterul lor de rămășițe, arată cum sunt demascate și înfrânte de elanul creator. Realismul socialist este arta revoluționară a unei societăți în creștere, într'o schimbare rapidă, obținută prin acțiunea omului. Artistul e conștient că ia parte la o luptă istorică, arta lui e o artă de partid, e îndrumată și însuflețită de lupta partidului de avangardă al clasei muncitoare. El știe că aportul lui e menit să servească în această luptă și că trebuie să însemne o armă adevărată, puternică.

În vechiul realism critic, eroii pozitivi erau rari. Despre « Revizorul », Gogol spunea că singurul personaj cinstit din piesă e râsul. Când existau eroii pozitivi, apăreau prin opoziție cu realitatea zugrăvită, revoltați împotriva orânduirii sociale feudale sau burgheze. Eroii pozitivi sunt caracteristici artei sovietice. Ei sunt expresia societății din care fac parte, exprimă măreția menirii istorice a acestei societăți socialiste. Autorul nu trebuie să-i idealizeze, dar trebuie să lumineze responsabilitatea lor de ziditori ai unei lumi noi, să arate frumusețea muncii la care iau parte.

De această trezire a conștiinței îi vorbea Lenin lui Gorki, în legătură cu romanul « Mama », când îi arăta că muncitorii revoluționari citind romanul, își dau seama mai limpede pentru ce luptă.

Caracterul acesta esențial al realismului socialist de a vedea la lumina perspectivei marxiste întreaga realitate, deci și germenii viitorului este și trăsătura principală a teatrului sovietic. Ea e comună tuturor genurilor de participanți la creația teatrală.

Bineînțeles însă că fiecare o realizează cu mijloace proprii. E iarăși o trăsătură caracteristică. Toți participanții la spectacol au rol pozitiv, creator. Și spectacolul este într'adevăr o operă colectivă. Unitatea acestei opere, la care participă factori atât de mulți, de genuri atât de deosebite, naște în pri-

¹⁾ A. I. Sobolev : Teoria leninistă a reflectării și arta.

mul rând din faptul că toți exprimă în domeniul și cu mijloacele proprii, trăsăturile principale ale realismului socialist. Dar unitatea mai e produsă și prin pregătirea colectivă, minuțioasă și atentă a spectacolului. Consfătuirile, ședințele de producție, punerea în acord asupra spiritului general al operei și asupra fiecărui amănunt stau la baza acestor spectacole. Nimic nu e făcut mecanic. Totul se sprijină pe participarea conștientă a fiecăruia, pe discuția critică și autocritică. Spiritul muncii socialiste se reîntâlnește în teatru, cu aceleași roade. Așa că teatrul sovietic nu cunoaște decât rar tarele teatrelor burgheze, amestecatul, haoticul, pestrițul iar când acestea mai apar, ca rămășițe ale vechiului, sunt demascate și înlăturate prin folosirea unei critici și autocritici necruțătoare. Colaborarea dintre șeful de orchestră care este regizorul și toți ceilalți muncitori artistici, pentru interpretarea și exprimarea cât mai complet, mai adânc, mai intens a textului se realizează tocmai prin această muncă critică și colectivă.

Nu vom intra aici în amănuntele particulare fiecărui element al spectacolului, cât privește chipul cum este exprimat concret spiritul general al artei realist socialiste în regie, decor sau jocul actorului. Socotim că lucrul acesta îl vor face mult mai bine textele.

Mărginindu-ne la problema generală a acestei introduceri — aceea de a desprinde trăsăturile principale ale teatrului sovietic, trebuie să menționăm câteva aspecte principale pe care le ia realismul socialist în aceste domenii.

E inutil să mai repetăm că elementul fundamental rămâne piesa. Teatrul e mai mult decât literatura dramatică, este literatura dramatică interpretată, căreia i s'a dat viața scenică. Dar este în primul rând literatură dramatică. Pentru arta socialistă, separarea interpretării de text este tot atât de absurdă ca și separarea formei de conținut. Au existat îndată după revoluție curente formaliste, pentru care textul constituia doar un punct de pornire pentru virtuozități regizoriale. Așa a fost Meyerhold, care menținându-se în formalism, s'a văzut până la urmă îndepărtat de realitatea socialistă și de viața poporului său. Așa a lucrat Tairov în prima lui perioadă, când prefera opereta tocmai pentru că textul era neînsemnat și punea în scenă *Giroflée-Girofla*. Dar Tairov a știut să depășească punctul acesta critic, să injecteze artei lui seva vieții socialiste.

Formalismul și teribilismele interpretative au fost pentru teatrul sovietic un fenomen trecător și de proporții reduse. Astfel că problema centrală rămâne cea a repertoriului.

Paginile de istorie vor arăta că, odată cu evoluția spre socialism, a crescut și o literatură dramatică în stare să exprime bogăția simfonică a realității socialiste. O literatură de partid. Creșterea aceasta s'a făcut sub oblăduirea atentă a partidului bolșevic, care a știut să îndrumeze, să ofere mijloacele materiale și morale, să critice necruțător când a fost nevoie. Excesele stângiste ale «proletculturilor» sau ale R.A.P.P. (Asociația scriitorilor proletari) ca și căderea în repertoriul «ușor» de tip burghez, de după războiul pentru apă-

rarea Patriei, au atras din partea organelor de partid critici adâncite și rodnice. Ele au dus la revizuiți, discuții, la autocritici, au limpezit calea și au prilejuit îndreptarea lipsurilor, la un nivel superior.

Astfel, dramaturgia sovietică, dramaturgie care a dat operele lui Pogodin, Treniev, Leonov, Simonov, Corneiciuc, a izbutit în general să îndeplinească greaua ei misiune. Ea a știut să întrunească trăsăturile complexe ale realismului socialist. Să fie la fel de departe de viziunea meschinizatoare, disprețuind omul, a naturalismului, ca și de celălalt aspect al artei burgheze, de felurile chipuri de evadare din realitate, de idealizarea factice, de siropos. E o dramaturgie realistă, care știe însă să vadă și totul, zarea, lumina.

O trăsătură dominantă a acestei dramaturgii e simplitatea. Ea respinge confuzia dintre complicat și adânc, ori interesant. Gorki arăta că vechea cultură burgheză înțelege prin complicația unui personaj mai ales contradicțiile lui interioare, care-l împiedecă să acționeze. În dramaturgia sovietică, simplitatea personajului nu e elementară, nediferențiată. E simplitatea omului unificat, cu o linie dreaptă în fața lui, e simplitatea luptătorului, care nu se pierde în hamletisme.

Același lucru despre arta regizorului. Textele din Stanislavski, Tairov și alții vor arată cât e de bogată noțiunea de regie în cadrul artei realiste socialiste. Important de subliniat este faptul că regizorul își pune toate mijloacele în serviciul textului. Artă regizorală, care are în Uniunea Sovietică una dintre cele mai nobile și mai bogate tradiții din câte pot exista, nu-și concepe independența pe calea formalismului, a regiei pentru regie, a textului considerat doar ca pretext. Căutarea expresivității, căutarea unității de stil, a ritmului, a plasticii nu duce la acrobația regizorială, la abuzul de gesturi și mișcare.

Nu e vorba de un fetișism al textului. Regizorul se ferește să-l deformeze, dar atitudinea lui rămâne de colaborare critică. Termenul poate să ducă la divergențe firești între autori și regizori. Un articol al lui Boris Cirscoev, discută, între altele și posibilitatea acestor divergențe. Dar când e vorba de piese contemporane, contactul, modul de colaborare al autorului cu regizorul poate avea ca efect limpezirea și îmbogățirea spectacolului. Iar în ce privește clasicii, acțiunea regizorului poate avea drept rod o superioară interpretare.

Atenția teatrului sovietic față de clasici nu ia înfățișarea unei căderi în rutină, a unei anihilozări. Nu se îngăduie mutilarea clasicilor sub pretextul unor «întrepretări» extravagante, așa cum a făcut Meyerhold cu Ostrovski. Dar pe de o parte se caută în piesa clasică sensurile vii, ceea ce vorbește direct oamenilor de astăzi; pe de altă parte, transpunerea scenică a operei clasice e adâncită și caută să evoce lumea care a dat-o, în complexitatea aspectelor sociale, cu tot ascuțișul criticii.

Aici, poziția de clasă este limpede. Pentru teatrul burghez, o sumă de mari opere clasice devin primejdioase prin mesajul lor progresist. Neputân-

du-le scoate din repertoriu, le « interpretează » într'un spirit, care seamănă grozav a falsificare. Teatrul sovietic apără marele repertoriu clasic de asemenea interpretări. Astfel, piesele de Shakespeare puse în scenă de Popov la Teatrul Central al Armatei Roșii, sau de Stanislavski la MHAT, reprezintă date, prin chipul expresiv și credincios cum exprimă textul shakespearian. Cu drept cuvânt s'a spus că operele lui Shakespeare, Byron, Molière și-au găsit o a doua patrie în Uniunea Sovietică. Faptul n'are nimic paradoxal. Este un aspect al contradicției dintre cultura proletară în dezvoltare și îmbogățire și cultura decadentă a burgheziei, care nu mai e în stare să puizeze din izvoarele începuturilor ei.

În cartea sa, « 60 de ani de teatru », apărută în 1946, Miciurina Samoilovna, una dintre marile actrițe ale Uniunii Sovietice, scrie: « Revoluția a dat actorului o bază creatoare cu totul nouă. Am simțit-o prin experiența mea proprie... Înainte, jucând roluri negative, eu le luminam prin cochetărie, gelozie, capricii, intrigă, etc. Le zugrăveam în colorii palide de acuarelă. Și întotdeauna am căutat să-mi justific eroinele, sau mai bine zis să redau adevărul interior al personajului. Altfel, nu reușeam să le fac vii. Acum zugrăvesc cu colorii vii de ulei. Biciuiesc fătărnicia, lăcomia, egoismul, amorul propriu, prostia. Și în spatele tuturor acestora, caut să arăt cauzele sociale, care au creat caracterul eroinelor mele ».¹⁾

Mărturisirea se regăsește în alte declarații ale actorilor sovietici. Ea luminează o trăsătură caracteristică a artei lor: atitudinea critică față de personaj. Actorul sovietic nu primește mecanic textul. El caută să-și pătrundă personajul, să-i lumineze trăsăturile proprii și cele sociale, să-l prezinte în același timp ca pe un om anumit și ca pe un tip caracteristic.

Nu e vorba de o interpretare separată și arbitrară a fiecărui actor. Adâncirea personajului se face în colaborare și după indicațiile regizorului. Dar ea se face conștient. Teatrul sovietic nu cunoaște rolurile învățate după ureche, bizuirea aproape exclusivă pe « intuiția artistică », devenită aproape sinonimă cu ignoranța. Actorul își însușește rolul, adâncindu-i tot conținutul uman și social.

Altă țară străină de teatrul sovietic este vedetismul. Suntem departe de teatrul « de soliști », de spectacolele făcute pentru un singur actor, care se răsfăță și e răsfățat, care ajung să treacă același, prin cele mai deosebite piese.

Într-o interesantă conferință ținută după întoarcerea dela Moscova, unde asistase la serbările cincantenarului teatrului de Artă, d. Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național din București, a menționat câteva fapte deosebit de grăitoare. Între alte pilde de artă adevărată, pe care le dădea cu privire la teatrul sovietic, d. Stancu povestea că Olga Knipper-Cehova, soția marelui Cehov, una din fruntașele scenei sovietice, nu consideră nedemn

¹⁾ Citat de Rostoșchi, în « Etapele fundamentale ale teatrului sovietic », în « Teatrul Sovietic la aniversarea a 30 de ani ai Statului sovietic », pag. 70.

de ea să accepte un rol neînsemnat, aproape de figurație, într'unul din spectacolele Teatrului de Artă. Și că, pentru a rosti în actul al doilea sau al treilea cele câteva replici ale rolului, Olga Knipper-Cehova sosește la teatru nu cu câteva minute, ci cu câteva ore înaintea spectacolului, pentru a se pătrunde de atmosfera, de viața scenică, așa cum sfătuește și Stanislavski. Exemplul acesta e caracteristic și n'are nevoie de comentarii.

Toate considerațiile generale cu privire la realismul socialist se aplică și în domeniul decorului. De fapt, aici se resfrânge linia artei socialiste în materie de plastică, cu respingerea hotărâtă a formulelor decadente. În perioada căutărilor bizare de îndată după revoluție, decorurile au urmat diversele formule decadente. Dar astăzi, aspectul plastic al spectacolului sovietic, fără a cădea în monoton sau în naivitatea veristă, refuză stilizarea excesivă sau căderea în formalismul, ce desprinde decorul de spectacol, uitând că el este un element dintr'un tot, că trebuie să fie adaptat acestui tot. Sunt considerații care, pe plan general, se aplică și muzicii de scenă sau coregrafiei.

Aspectele acestea ale artei realist socialiste așa cum apar ele în teatru, implică o seamă de alte caractere. Să le amintim pe cele mai principale.

Teatrul sovietic este o artă principială, o artă axată pe concepția științifică a clasei muncitoare, pe concepția marxist-leninistă. El nu renunță sub nici-un aspect la această predominare a principialității. Fiindcă principialitatea nu e exterioară, nu e o manta cu care se învăluie artistul, ci e însăși concepția sa asupra lumii.

În niciuna din piesele sovietice, concepția aceasta nu e expusă abstract și sistematic, ca într'o lecție, pentru că mijloacele ideologiei artistice sunt altele, specifice. Ea se desprinde din întreg cursul acțiunii, din conflictul dramatic. Dar se desprinde limpede.

« Ceeace caracterizează arta sovietică este înaltul ei conținut ideologic, faptul că este o artă cu tendință, o artă de partid », spune A. I. Sobolev. Apoi, denunțând ipocrizia obiectivului: « Realismul socialist este incompatibil cu obiectivismul burghez, îi este ostil. Artistul obiectivist încearcă cu o pretins egală imparțialitate, independență și desinteresare să arate tot ce este revoluționar și tot ce este reacționar, noul și vechiul. El își servește doar faptele, fără să vrea să nege sau să afirme ceva ! În artă, încercarea de a evita aprecierea vechiului se exprimă prin refuzul de a-i desvălui esența, prin refuzul de a-l demasca, ceea ce indiscutabil, ajută vechiul în lupta sa cu noul. Tendința de a nu participa la afirmarea și la victoria noului se manifestă prin refuzul de a-l desvălui, prin refuzul de a arăta superioritatea, precum și caracterul progresist, înaintat, al noului față de vechiu. În lupta de clasă reală, o asemenea atitudine ajută ca vechiul să persiste și împiedecă afirmarea noului; deaceia, artistul obiectiv se află, inevitabil, în tabăra dușmanilor progresului ».¹⁾

¹⁾ Sobolev, *op. cit.*, pag. 48.

Teatrul sovietic e o artă de partid, pusă în slujba clasei muncitoare și a partidului ei. El rămâne realist, nu deformează realitatea, dar nu expune această realitate ca pe un material brut de fapte, alege, ierarhizează, ia atitudine. N'are disprețul estetismului burghez față de valoarea utilitară. Se mândrește de a fi o armă în lupta pentru desăvârșirea socialismului și ducerea lui spre comunism, în lupta dusă împotriva dușmanilor socialismului. Despre teatrul sovietic din timpul războiului s'a spus, pe bună dreptate, că cel mai mare elogiu ce i se poate aduce este tocmai că a constituit încă o armă, pusă la îndemâna Armatei Roșii în lupta ei cu agresorul fascist.

Vorbind la al XV-lea congres al P.C. (b) al U.R.S.S., I. V. Stalin a spus:

« În orice moment moare câte ceva, dar ceea ce moare nu vrea să moară pur și simplu, ci luptă pentru existența sa, își apără cauza, deși pierdută. În orice moment se naște ceva nou, dar ceea ce se naște, nu se naște pur și simplu, ci țipă, strigă, apărându-și dreptul la existență. Lupta dintre ceea ce este nou, dintre ceea ce moare și ceea ce se naște — iată baza dezvoltării noastre. Ne remarcând și ne declarând deschis și sincer — așa cum trebuie s'o facă un bolșevic — greșelile și defectele muncii noastre — ne închidem singuri drumul înainte.

Dar noi vrem să mergem înainte ».

Teatrul sovietic a arătat că știe să aplice această linie hotărâtă, bolșevică. Discuțiile duse în ultimele luni, sub îndrumarea Partidului, au demascat necruțător resturile acestea « a ceea ce moare », care s'au manifestat în acțiunea grupului de critici cosmopoliți. Demascând josnicia ploconirii în fața culturii decadente burgheze, demascând deosebirea esențială dintre internaționalismul proletar, care se sprijină pe o caldă dragoste pentru patria socialistă și dintre cosmopolitismul burghez al trusturilor fără de patrie, critica aceasta a avut o acțiune deosebit de rodnică. Inlăturând urmele vechiului ea îngăduie creșterea — mai puternică, mai bogată — a noului. Ea stăruie asupra însemnătății moștenirii culturale progresiste, pe care o cuprinde literatura clasică rusă și deschide calea pentru o artă izvorită pe deplin din realitatea țării în drum spre comunism, o artă care să oglindească cuceririle din ce în ce mai însemnate, ce se obțin pe acest drum. După cum scrie Constantin Simonov în articolul său despre « Sarcinile dramaturgiei sovietice și ale criticilor teatrali » — « Partidul a ajutat în mod categoric arta sovietică în acțiunea ei de demascare a antipatrioților, care-i aduceau prejudicii ». Și Simonov continuă, arătând că: « se și pot prevedea de pe acum succesele dramaturgiei sovietice. Această credință se sprijină pe producțiunile concrete ale literaturii noastre dramatice, care s'au și pus în scenă ».

*

În Uniunea Sovietică există 800 de teatre, care joacă în 50 de limbi. Numărul pieselor scrise în treizeci ani dela Revoluție se cifrează la câteva mii. Dezvoltarea aceasta uriașă a artei teatrale merge împreună cu o diferențiere

care să-i asigure pătrunderea cât mai adâncă, acțiunea cât mai vie asupra spectatorului. Există teatrul de copii, teatrul colhoznic, teatrul de amatori (gazete dialogate). Există mai ales fenomenul specific socialist al teatrului în limbile națiunilor conlocuitoare.

În «Politica puterii sovietice cu privire la problema națională în Rusia», scris în 1920, Stalin scria: «E neapărat necesar să dezvoltăm școala națională locală, teatrul național, instituțiile naționale de cultură, să ridicăm nivelul cultural al maselor populare din regiunile marginase. Căci abia de mai e nevoie să dovedim că neștiința și întunericul sunt cei mai primejdioși dușmani ai puterii sovietice».

Și teatrul acesta jucat în 50 de limbi se călăuzește după deviza stalinistă: național ca formă, socialist ca fond. Câteva fapte vor arăta înflorirea acestor teatre în limbi care, înainte de revoluție n'aveau niciun fel de text imprimat, vor arăta nivelul lor artistic, pătrunderea în mase.

Intr'o ședință a unuia din comitetele O.N.U.-ului, delegatul britanic Pointon a făcut o paralelă între popoarele coloniale și popoarele asiatice, care intră în familia popoarelor sovietice și a tras o sumă de concluzii defăimătoare pentru popoarele sovietice. Scriitorul kirghiz Kasâmdâ Baialinov i-a răspuns printr'o scrisoare deschisă, în care spunea între altele următoarele: «Depun mărturie că, în republica noastră, care a aflat pentru prima oară în 1926 ce înseamnă literatura, există prozatori și poeți, critici, oameni de litere, dramaturgi și scenariști... Poetul Alâkul Osmanov a tradus «A douăsprezecea noapte» de Shakespeare la sfârșitul Războiului de apărare a Patriei... Raihan Sukurbecov a tradus «Hamlet». Teatrul nostru republican Kirghiz joacă și alte piese de autori englezi. M'ați îndatora foarte mult, domnule Pointon dacă mi-ați comunica în ce orașe ale posesiunilor d-voastră sub mandat și coloniale se pun în scenă piese de Shakespeare, Ostrovschi, Gogol, Griboiedov». «Ne interesează — continuă ironic Kasâmdâ Baialinov — dramele coloniale care, probabil că nu sunt puține în posesiunile dumneavoastră asiatice, și din alte părți. Pe oamenii noștri de teatru îi interesează caietele de regie ale pieselor puse în scenă de teatrele din posesiunile africane și indiene; regizorii kirghizi ar fi bucuroși să studieze aceste caiete»¹⁾. Baialinov propune domnului Pointon un schimb de piese, tablouri, cărți, cu orice popor colonial britanic.

Paralela imprudent pornită de delegatul britanic se arată lămuritoare. Dezvoltarea enormă a artelor populare e posibilă numai în cadrul regimului socialist, eliberator social și național. Imperialismul îl menține pe coolie-ul din colonii la aceeași mizerie și incultură. Socialismul a ajutat popoare, care, înainte nu depășiseră stadiul pastoral, să-și creeze poezie, teatru, muzică proprie, specifică. Contrastul total între cele două lumi e limpede și pe acest tărâm.

¹⁾ Colecția revistei «Teatrul», pe anul 1947.

Înainte de Revoluție, nici poporul uzbek, nici cel cazac, nici cel tadjiic nu posedau vreun teatru. Astăzi uzbekii au 47 de teatre în limba lor, cazahii tot 47, tadjiicii 18, kirghizii 12. Acelaș lucru se întâmplă cu celelalte republici componente ale Uniunii Sovietice, cu cea ucrainiană, gruzină, armeană, bielorusă, buriato-mongolă.

Nivelul atins de aceste teatre se poate aprecia și după faptul că dintre artiștii poporului ai U.R.S.S. foarte mulți fac parte din teatrele în limbile naționale. Astfel sunt: Patorjinski, Bucima, Hovara, Vasadze, Mihocles, Hanum, Vargasian, Tadenjov.

În dezvoltarea teatrelor naționale, o piedecă s'a dovedit excesiva înclinare către repertoriul eroico-romantic al dramelor istorice, care putea duce la devieri naționalist-burgheze. Tendința aceasta a fost criticată de rezoluția din 1946 a C.C. al P.C (b.) cu privire la repertoriul teatrelor. Un mare ajutor în această dezvoltare a teatrelor naționale îl dă tradiția realistă a marilor clasici ruși, care poate călăuzi spre un repertoriu, în același timp specific național și într'adevăr contemporan.

Un exemplu va arăta aspectele unui fenomen nou în istoria teatrului: nașterea și dezvoltarea rapidă a unei vieți teatrale: la un popor care n'a cunoscut arta decât sub forma folklorului. E cazul teatrului buriato-mongol, a cărui evoluție cuprinde linii foarte asemănătoare cu cea a multor teatre din republicele naționale.

Teatrul buriato-mongol este decorat cu ordinul Lenin. În momentul când el lua naștere, alte teatre din Uniunea Sovietică își serbau câte o sută de ani de existență. Artiștii lui — foști colhoznici, muncitori, funcționari — au fost formați după Revoluție. Deaceia, mai toți au absolvit școala medie.

Nouii artiști au avut cea mai bună școală în scena rusă. Afirmările naționalist-burgheze, care susțineau că folosind modul dramaturgiilor ruse și universale, teatrul buriato-mongol și-ar pierde specificul național, s'au dovedit greșite. În 1933, un număr de artiști buriato-mongoli au avut pentru întâia oară prilejul să cunoască pe oamenii de teatru și repertoriul din Moscova. Contactul acesta s'a dovedit fructuos.

Repertoriul buriato-mongol a fost alcătuit la început din marile piese ale repertoriului universal și din cele clasice ruse.

Astfel, teatrul buriato-mongol n'a așteptat să se creeze întâiu un repertoriu propriu, să-și formeze actorii și publicul, ci a pornit curajos, folosind tradiția teatrală rusă. Fiecare piesă însemna un pas înainte, o nouă lecție rodnică. Actorii se educău odată cu publicul. La început, actorii nu cunoșteau nevoia unității de impresie a unei scene. Și în această privință, revista sovietică « Teatrul » relatează un incident amuzant. La un spectacol cu Othello, în scena de mare tensiune a uciderii Desdemonei, actorii au fost surprinși auzind în sală hohote de râs. Curând și-au dat seama că de vină era Iago, care, rămas pe scenă, simțea nevoia să atragă atenția publicului, făcând diferite grimase.

Dar n'a trecut mult și nivelul spectacolelor s'a ridicat, apropiindu-se de marele lor model. Și repertoriul a început a se crea. În primele timpuri s'a mărginit la relatarea scenică a unor fapte diverse, de interes trecător. Treptat, însă, repertoriul național a început să pătrundă în adâncime, să pună și să rezolve probleme, să concretizeze și el deviza: național ca formă, socialist ca fond.

Evoluția aceasta e caracteristică pentru orice teatru național din U.R.S.S.

Un fenomen aproape la fel de însemnat și de semnificativ este teatrul sovietic pentru copii. În 1943 ele a ajuns la numărul de cincizeci și două de teatre permanente și bine echipate, dintre care unsprezece jucau în limbile naționale.

Există trei categorii de teatre pentru copii: cea dintâi se adresează copiilor foarte mici, a doua copiilor de 8—12 ani, ultima, spectatorilor tineri, între 12 și 16 ani. Teatrele din această din urmă categorie sunt desemnate prin inițialele Tiuz.

Trei mari serii de condiții sunt ținute în seamă la crearea spectacolelor pentru copii; aceste spectacole trebuie să fie pedagogice, sovietice, trebuie să fie artistice. Toate trei serii de condiții sunt indispensabile și ele se îmbină strâns. Brianțev, creatorul teatrului de copii din Leningrad și unul dintre cei mai competenți specialiști în materie, spunea: « În teatrul de copii trebuie să lucreze artiști cari știu să gândească așa cum gândesc pedagogii, și pedagogi cari știu să simtă ca niște artiști ».

Din capul locului rezolvarea problemei pedagogice a suscitât greutate și discuții. Terenul era aproape necercetat. Era vorba de un nou tip de spectator, care trebuia cunoscut. Ce dorea acest nou spectator, ce-l atrăgea, ce era în stare să prindă? Dela început s'au separat două metode. Una, exagerând pe calea unei științificări înguste, a folosit nenumărate și complicate chestionare. Pe de altă parte, a dus concepția activizării micului spectator la consecințe destul de ciudate. În timpul pauzelor, copiii erau puși să facă exerciții de gimnastică, să cânte, să răspundă la ghicitori. În timpul spectacolului, actorii le puneau întrebări, la care ei trebuiau să răspundă în cor. Rezultatul a fost că spectatorii copii se simțeau prea oboseți ca să mai urmărească atent spectacolul. Și concluziile trase de experimenterii acestui curent au fost în general negative, cu privire la posibilitățile copilului. Aceste exagerări au fost spulberate de admirabilele rezultate obținute de Teatrul de copii din Leningrad. Pentru informare, acest teatru s'a bazat pe spontaneitatea copilului. Și nenumărate scrisori — de mare interes pedagogic — au arătat rodnicia unei metode suplă și mânuite inteligent. Concluziile au fost cu totul deosebite: Copiii, chiar mai mici pricep personajele mai complexe, primesc bine apariția pe scenă a personajelor adulte, acceptă sfârșiturile triste, dar care cuprind o victorie morală a eroilor — eroul pierde după ce a biruit, este ucis de dușmani, fără să fi trădat — cu mai mult interes și participare decât un mecanic sfârșit

fericit. Copiii pricep humorul și îl gustă deplin. În privința activizării spectatorilor-copii, Teatrul din Leningrad socotește cu drept cuvânt că micii spectatori nu trebuie să fie activi prin îndeplinirea unor complicate exerciții și a unor intervenții — răspunsuri, cântece care întrerup spectacolul — ci prin încordarea și atenția deplină, pe care o poate obține un spectacol.

Tot astfel, au fost combătute și exagerările pseudo-pedagogice, care cereau izgonirea basmului și fanteziei. Teatrul sovietic pentru copii respinge fantasticul terifiant, dar nu alungă fantezia, pe care Lenin o socotea ca o însușire de preț. Însă leagă feericul de realitate, pentru ca basmul să poată servi la dezvoltarea copilului în viața reală.

Spectacolul trebuie să fie sovietic, să facă educația socialistă a copilului, să-i arate realitățile, taberele, pildele de eroism. « Teatrul de copii, scrie Alexandra Brustein, trebuie să demaște necruțător în fața spectatorilor săi minciuna, mârșăvia capitalismului, să educe la copii o solidaritate fierbinte cu toți asupriții și o ură neîmpăcată împotriva asupritorilor, să educe pregătirea sufletească pentru luptă, însușirea de a pune interesele colectivului — ale clasei, poporului, Patriei sale — mai presus de bună stare și de fericirea proprie ¹⁾. »

Spectacolele trebuie să fie artistice. Stanislavski, întrebat odată de B. N. Zon cum trebuie jucat la teatrul de copii, a răspuns: « După părerea mea, la fel ca și pentru adulți ». Dar a adăugat îndată: « Dar și mai bine! Și mai autentic! Și mai curat! ».

Grija permanentă a teatrului de copii sovietic poartă asupra acestei calități artistice a spectacolelor, fie că e vorba de cele pentru adolescenți, fie de cele pentru copiii foarte mici. Colectivele au ajuns la un foarte ridicat nivel, la o desăvârșită omogenitate. Ele folosesc și copii. Și mai folosesc și un fel de *travesti*; actori și actrițe adulte s'au specializat în roluri de copii. Actorii aceștia și-au câștigat o popularitate meritată. Și e semnificativ cazul marei actrițe Sperantova, care a fost îndelung aclamată de spectatori pe numele de Egorca, — micul erou pe care-l interpreta — deși copiii citiseră pe afiș că rolul era jucat de o femeie.

Datorită stilului și tradițiilor de joc, la care a ajuns, teatrul din Leningrad a putut, să creeze, alte trei colective teatrale de același nivel — două tot la Leningrad, unul în provincie.

În ce privește repertoriul, la început au fost folosite piese care se inspirau din folklor, apoi clasicii. Dar alături de ele, a început să se creeze un repertoriu special, care a ajuns la o enormă bogăție. Marii scriitori sovietici n'au socotit deloc sub demnitatea lor să dea piese pentru copii. Dela « Mina lui Timoșca » a lui Macarov, socotită printre primele piese pentru copii realizate și specific sovietice, repertoriul pentru copii s'a îmbogățit cu piesele lui Lev Kasil și Marșak, sau ale lui T.T. Gabe (« Orașul meșterilor »,

¹⁾ Alexandra Brustein, « Teatrul sovietic pentru copii » în « Teatrul sovietic la aniversarea a 30 de ani a Statului Sovietic », pag. 77.

premiată cu premiul Stalin), Mihalcov, Kataev (Fiul regimentului), Afino-ghenov (Râpa Neagră), ca să menționăm doar câteva titluri.

Cât privește roadele educative obținute de aceste teatre pentru copii, e suficient să cităm un fapt. În timpul războiului, pe adresa Lentiuzului (Teatrului de copii din Leningrad) a sosit o scrisoare purtând drept expeditor numărul 557405 al Poștei Militare. Scrisoarea începea astfel: « În timpul de față mă găsesc în armată. Dar oriunde m'aș afla, în cele mai grele clipe, îmi amintesc întotdeauna de dragul meu Tiuz, de eroii mei iubiți ». ¹⁾ Ostașul roșu multimea Lentiuzului, pentru că a educat în el pe cetățeanul și luptătorul sovietic. Povestea cum, stând de vorbă cu un tovarăș de luptă care fusese mai apoi ucis, își aminteau de spectacolele teatrului de copii. Sfârșea, cerând copiilor din Leningrad să reziste și să-și apere teatrul.

În afară de teatrele profesionale, o enormă dezvoltare au luat-o teatrele de amatori. Amatorismul este însă conceput într'un spirit cu totul nou; aceste spectacole sunt lucrate cu grijă deosebită și ele reflectă în general tendințele artistice ale teatrului profesional. Deosebirea stă în repertoriu. Pe lângă piesele contemporane și clasice, teatrele de amatori mai joacă și unele spectacole de tip special, care oglindesc preocupări legate de unitatea de producție în care acționează (fabrică, colhoz). Sunt așa numitele « jurnale orale » și « ziare vii ». Pentru teatrele de profesioniști, cel de amatori constituie un nesecat rezervor de cadre artistice.

Acestea toate, ca și teatrele colhoznice — echipe mobile, care dau reprezentații în colhozuri, prin toate colțurile Uniunii Sovietice, — sunt alte aspecte ale chipului cum teatrul sovietic pătrunde în mase, adaptându-se după fiecare categorie de public și căutând să răspundă tuturor problemelor și cerințelor speciale.

SILVIAN IOSIFESCU

¹⁾ Alexandra Brustein, *op. cit.*, pag. 79.

I. EHRENBURG: « FURTUNA »¹⁾

« Romanul la care lucrez actualmente arată soarta intelectualilor în U.R.S.S. și în Franța. Acțiunea începe în vara anului 1939 și se va termina prin victoria noastră în 1945. Specialiștii au pus în lumină cauzele economice și strategice ale acestei victorii. Cred că este datoria scriitorilor să arate cauza ei psihologică: forța morală a oamenilor sovietici. Acțiunea se situează când în U.R.S.S., când pe diversele fronturi de luptă, când în Franța. Vreau să semnaliez rolul jucat de războiul pentru apărarea patriei în eliberarea și regenerarea spirituală a Europei ».

Frazele acestea le așeza Ehrenburg în fruntea câtorva capitole din « Furtuna », publicate într-o revistă de literatură înainte de terminarea cărții. Se părea că scriitorul încerca să-și precizeze țelurile și să-și fixeze limite. S'a întâmplat însă un fenomen interesant: subiectul a crescut, materialul epic și omenesc nu avea limite.

Odată cu fiecare pagină nouă forța care exista în realitatea sovietică, energia umană, l-au purtat dincolo de orice simplificări, până în miezul fierbinte al problemelor. Această forță a victoriei și a drumului spre victorie a devenit elementul central din « Furtuna ».

Romanul, masiv, este construit pe o serie de planuri, diferite, pe care se desfășoară subiectul și în care trăiesc personajele. Metoda aceasta a mai întrebunțat-o Ehrenburg și în alte romane ale sale. În tematica « Furtunei » erau însă incluse

dificultăți mai mari. Liniile esențiale ale războiului trebuiau dezvoltate multiplu și expuse în relațiile lor reciproce; eroii, unii despărțiți și opuși, alții legați îndisolubil între ei. Planurile sunt prinse între ele prin eroi comuni: Mado și Serghei, Lancier și Léo Alper, Osip și Raia, profesorul Dumas și Keller. Legătura între rezistența franceză și oamenii sovietici, între industriașii parizieni și fasciști se țese pe aceste fire vizibile, dar e străbătută de o anumită tehnică, familiară lui Ehrenburg. « Furtuna » este, însă, ceva mai mult decât o problemă de tehnică, de formă. Din toate personajele care se întâlnesc, se cunosc, luptă, cititorul obține unitatea ideologică a romanului, și o clădește tocmai din diversitatea și din opoziția planurilor.

Există aspecte care nu sunt opuse decât prin unele laturi, în vreme ce altele rămân paralele. Lancier, Berty, Roy, au, de exemplu, vieți diferite, legate totuși printr-o trăsătură comună: opoziția față de lumea lui Lejean, a lui Pepe, opoziția față de lumea lui Osip, a Raiei, a lui Serghei.

Și naziștii înfățișați de Ehrenburg sunt, uneori, deosebiți unii de alții, dar aceste deosebiri sunt netezite de primejdia comună, a deșteptării popoarelor conduse de comuniști, a victoriei sovietice.

Ca să înțeleagă sensul liniilor pe care se mișcă oamenii, cititorul raportează fiecare capitol la cele precedente. Atitudinea pasivă a grupurilor franceze înarmate și dirijate de Lóndra, dușmănia pentru franc-tirorii și partizanii activi, privite de Lancier, prin Pinot, apar ca forme mai subtile ale luptei de clasă, ca reflexe de apărare ale burgheziei.

¹⁾ Ed. de Stat, București, 1948.

Intr'un articol despre cele mai bune cărți sovietice din 1947, Constantin Simonov sublinia că în rezistența franceză, așa cum apare în « Furtuna », se răsfărâge gloria mării bătălii purtate de poporul sovietic. Este, în fond, aceeași problemă a relațiilor interioare ale cărții, dar de data aceasta aspectele sunt paralele. Axând întregul roman pe ideea centrală a victoriei, Ehrenburg a dat subiectului o unitate concentrată și convingătoare și a proiectat asupra psihologiei eroilor o lumină puternică.

Uneori în problemele mai puțin centrale romanul pare inegal. În construcția sa viguroasă se strecoară și ezitări. Coeziunea nu este deplină, pentrucă nu s'a realizat întotdeauna cu același succes distribuția perfect echilibrată a capitolelor. Unele, se întind pe prea multe pagini. Altele se depărtează de cele pe care le continuau. În asemenea cazuri, sudura este mai greu de făcut sau devine posibilă abia mai târziu.

Vorbind despre « Furtuna » cineva a spus: Un roman fluviu. Intr'un sens avea dreptate, cu toate că aceasta era o etichetă adresată cărților în nenumărate volume, care acoperă mulți ani. Dar, când termini de citit « Furtuna » și închizi pentru o clipă ochii, ai, în adevăr, imaginea unei ape neostenite care își rostogolește valurile prin atâtea și atâtea colțuri ale pământului. La început, de ici și colo țâșnesc izvoare grăbite, se adună, cresc, și curg printre maluri schimbătoare. Fluviul se sugrumă, clocotește în vreo vâgăună, sau se risipește în brațe mai liniștite. Prin scorburi de pământ clocesc ape stătute. Valurile, însă, își ridică limpezi crestele înspumate și nu se opresc niciodată.

Tot Constantin Simonov scria despre personajele « Furtunei »: « Curajul lor este călît în focul bătăliei. Aici este marele merit al lui Ehrenburg: personajele sale nu sunt niciodată reprezentate static, ci în dezvoltarea destinului lor, în dezvoltarea caracterelor lor ». Meritul este cu atât mai mare cu cât în « Furtuna » se mișcă, trăiește și moare o umanitate com-

plexă și largă. Primele capitole aduc un val de eroi, și chiar mai târziu în tot cursul acțiunii, intervin mereu alții, care strălucesc o clipă și apoi dispar. Îi regăsești cine știe unde.

Referindu-se la oamenii din « Furtuna », Ehrenburg a pronunțat cuvântul intelectual. Pentru unii este potrivit; pentru alții, și ne gândim la Keller, la Richter, la Pinot, « intelectuali » e un nume pretențios. Toți oglinesc în felul lor, de a gândi și de a acționa, societatea căreia aparțin. Tocmai pentru acest motiv intelectualii sovietici nu pot fi puși alături de Keller sau de Nivelles. Viața lui Serghei Vlahov, a Ninei Gheorghievna, a lui Králov sunt încrustate în viața poporului lor. Războiul îi găsește hotărîți. Peste ei, evenimentele nu trec fără să lase urme. Suferințele a milioane de oameni, voința dărză de luptă a maselor topesc și toarnă din nou caracterele. În focul bătăliilor micuța Raia devine țintaș de elită. Pe ea, războiul a oțelit-o. Pe Osip l-a apropiat mai mult de oameni, l-a făcut mai cald, i-a deschis inima. Se desvălucesc deodată toate posibilitățile din om. Lucutin pare un tip șters, peste care zilele trec liniștite. Venirea furtunei îl transformă. Lucutin moare simplu, emoționant, undeva pe front. Pe drumul deschis drept înainte cad mulți dintre eroii scumpi lui Ehrenburg și scumpi nouă. În pădurile partizanilor, lângă Moscova, la Stalingrad sau în ofensivele victorioase. Cățiva mor parcă absurd. Serghei Vlahov este lovit de câteva gloanțe rătăcite, în Jugoslavia. Raia e ucisă de un obuz singular: « Obuzul sfărtecă brazii din jur. Când curierul, care era mult în urmă, se apropie, ea nu mai respiră. Ce întâmplare absurdă! — strigă colonelul. Apoi se înfurie: de ce absurdă? Aici totu-i absurd și logic, — războiul. Dar păcat de fată... Era o ființă bună. » De câteva ori în decursul romanului, Ehrenburg a insistat asupra absurdului acesta, probabil, ca să ne cufunde mai adânc în realitatea războiului și să ștergă orice posibilitate de patetism căutat.

Personajele franceze ale cărții sunt de o varietate mai frapantă, și fiindcă trebuie

să sintetizeze cât mai multe forme ale luptei de clasă, să rezume pozițiile pe care se situa intelectualitatea din Franța în acea epocă. Incercând și izbutind să pătrundă cauzele, în treacăt fie zis, nu numai psihologice, care determină evoluția tipurilor, Ehrenburg face un studiu viu și colorat. În același timp demonstrează că nu există poziție de mijloc și analizează mecanismul după care *burghezia avea să cadă în brațele fascismului mai întâi, în brațele imperialismului de peste ocean, mai pe urmă.*

În tinerețe Lancier a luptat la Verdun, a scris versuri. Acum e industriaș. La început are relații cu capitalul german. Ocupația îl face să lucreze mai activ pentru fasciști, și se pare că asta nu-i displace prea mult. În fond, Lancier este trădătorul tipic care socotește că «mareșalul» salvează Franța de nemți și de comuniști, mai ales de comuniști. Calea lui este determinată doar secundar de comoditate, de aplecarea pentru lucrurile bune sau de caracterul șovăielnic. Poziția lui Lancier este o poziție de clasă.

Nivelle, poet și campion al artei pure, este ațâțat împotriva inamicului german de falsa flacăra a naționalismului. Când își dă compatrioții pe mâna călăilor naziști, în slujba cărora s'a pus, are o altă formulă care ne sună neobișnuit de actuală în urechi: civilizația europeană. Omul nemților și guvernele de astăzi ale Franței și Angliei se potrivesc în idealuri.

Berty, brutal și lipsit de scrupule. Roy, un adevărat șacal. Pinot, unsuros, alunecos ca o broască...

Pentru lupta de astăzi a muncitorimii unirea trădătorilor de toate nuanțele, fățiși sau ascunși, are înțelesul unui avertisment. Îl adună la un loc un principiu comun: antisovietismul.

Aceeași ură îi leagă strâns și pe naziștii din «Furtuna». Dar nu rămân neschimbați: marile victorii sovietice, trec prin ei, arzându-i. Bătălia dela Stalingrad, ofensivele, și mai târziu cucerirea Berlinului le sfărâmă mândria, le distruge credința în propria lor superioritate. Unii supra-viețuiesc însă cu ochii plecați în pământ

ca să-și ascundă dușmănia. «Eu trebuie să trăiesc ca să le povestesc copiilor lui Hans: noi am fost la Paris, am fost în Rusia, am fost și vom fi...» — spune Schirke. Alții își exprimă nădejdea că orașul lor va fi ocupat de americani. Nici de ruși, nici de francezi. De americanii care reprezintă mântuirea. Peste sute de kilometri colaboraționiștii francezi și nemții se întâlnesc în aceleași dorințe.

Eroii lui Ehrenburg sunt diverși. Prin ei romancierul sovietic a încercat să seziseze toate aspectele războiului, aspecte corespunzătoare planurilor multiple pe care este construită cartea. Pentru unii, drôle de guerre. Pentru alții, luptă pe viață și pe moarte pentru apărarea patriei. Pentru unii, războiu de jaf. Pentru alții, apărarea libertății. Aceste forme se modifică neînțet. Războiul caraghios al burgheziei franceze devine colaboraționism și luptă cătuși de puțin caraghioasă împotriva franc-tirorilor și partizanilor. Războiul americanilor are drept scop înlocuirea unui imperialism cu altul. Războiul de agresiune se sfărâmă în masacru, în tortură, în fugă desordonată, în cinism. În inimile naziștilor rămâne câte o fărâmatură de războiu, pe care o duc cu ei în lagărele de prizonieri, în orașele distruse, pe care o păstrează pentru mai târziu și pe care astăzi o sădesc în zonele apusene ale Germaniei. În schimb caracterul eliberator al războiului purtat de poporul sovietic este din ce în ce mai limpede. «Pentru a vă elibera și pe voi de voi înșivă,» — spune undeva un soldat sovietic unui german.

Și anglo-americanii eliberau pe cineva: pe industriași și pe bancheri de teama pierderii puterii lor economice și politice, pe colaboraționiști și pe trădători de pedeapsa meritată.

Până la sfârșit aspectele diverse ale războiului se rezolvă prin precizarea pozițiilor de luptă. Rămân față în față cele două tabere reale: de o parte americanii, naziștii pseudo-rezistenței dela Londra și colaboraționiștii, uniți printr'o grabnică prietenie. De alta, oamenii sovietici, muncitorii și intelectualii francezi, muncitorii și intelectualii din toate țările asuprite.

Ehrenburg și-a legat romanul cu mii de fire de actualitate și de viață. « Furtuna » clocotind de problemele zilelor de azi, plină de răsuflarea vremii noastre, nu este numai o armă de luptă, ci și un mijloc de a explora realitățile de ieri, evenimentele pe care le trăim și chiar viitorul. Mișcarea care însuflețește paginile, legăturile interioare, sunt, semne puternice ale scriitorului care a depășit de mult pragul maturității literare. Ca să ajungă aici, el și-a însușit, mereu mai atent, ideologia marxist-leninistă, s'a străduit să se perfecționeze. Pe de altă parte, romancierul sovietic a studiat literatura clasică rusă.

Criticul Tarasenkov scria: « Literatura sovietică este moștenitoarea directă a celor mai bune tradiții ale clasicismului rus ». Același lucru îl sublinia și Gorki într'o serie de articole din 1932. « Furtuna » se deosebește de celelalte romane ale lui Ehrenburg. Arta lui s'a limpezit la focul clasicismului rus, s'a curățat de un anumit patetism căutat și formal. Scriitorul de astăzi este mai bun, mai cuprinzător, chiar decât scriitorul mare de ieri. Atunci când unul dintre cei mai serioși cunoscători străini ai literaturii din U.R.S.S., Highman, nota că: « Un nou « Război și Pace » — povestire epică monumentală despre cel de-al doilea războiu mondial, — nu poate fi decât opera scriitorilor sovietici », nu făcea altceva decât să exprime într'o altă formă aceeași idee a legăturilor între clasicismul rus și literatura sovietică. Nu facem vreo apropiere, nu încercăm o paralelă. O asemenea încercare ne-ar sili să definim mai amănunțit valoarea lui Ehrenburg, și asta ar depăși cadrul restrâns al acestor pagini. Trebuie să notăm numai că, în evoluția romancierului, aprofundarea clasicismului rus joacă un rol primordial.

Pentru personajele sale scriitorul n'are indiferență, răceală. Pe unii îi iubește și îi prețuiește. Altor le păstrează ură, acea ură neîmpăcată pe care o simt toți oamenii sovietici față de asupritori. Torturile, asasinatele, bătăliile uriașe, Ehrenburg le-a trăit împreună cu tot poporul său, au

trecut toate prin propria lui inimă. Este destinul eroic al scriitorului epocii noastre: să adune viața a mii de oameni și s'o ridice până la concentrarea operei de artă, devenind astfel un adevărat inginer al sufletului omenesc.

*

Ultimile pagini ale « Furtunei » sunt străbătute de suflul proaspăt al victoriei și al vieții care începe: « Se crăpa de ziuă. Străzile erau pustii iar casele ardeau în soare. Domnea o liniște deplină. Doar în grădinița de alături ciripeau vrăbiile. Era nefirească liniștea aceea după furtună, hubuituri, țipete, lacrimi, — cele dintâi clipe de liniște pentru un început de zi nouă. Se priveau doar: unul lângă altul, Vasia ținea în mâna lui puternică, fierbinte, mâna Natașei. Priveau casele împurpurate, și cerul vast, inundat de lumină. Poate că nici nu priveau, ci ascultau liniștea adâncă a dimineții. Și deodată amândoi tresăriră. Cineva râdea — Vasca cel mic se trezise. »

Romanul lui Ehrenburg se sfârșește aici dar problemele sale se proiectează în prezent și în viitor. Simți că o nouă lume începe și că în același timp nu s'a terminat cu cea veche, că victoria de ieri nu este decât o etapă. Pe cititor « Furtuna » îl silește la o cercetare serioasă a actualității, la o investigație îndrăzneată a viitorului. Iată ce s'a întâmplat cu oamenii aceștia, iată care a fost viața lor până aici, îți spune Ilya Ehrenburg. Ce s'a întâmplat cu ei de atunci până astăzi, ce fac ei acum, iată ce trebuie să cauți singur. Și, pe cei mai buni dintre ei, pe Serghei Vlahov, pe Osip și pe Raia Alper, pe doctorul Krâlov, pe inginerul Lejean, pe profesorul Dumas, îi regăsești alături de nenumărați alții, în rândurile strânse ale intelectualilor de pretutindeni, care își intensifică lupta pentru apărarea păcii, care își intensifică lupta pentru apărarea culturii.

Horia Stancu

GEORGE DAN: «BUNĂ DIMINEAȚA»¹⁾

Pentru amatorul de crini și parfumuri simboliste, pentru subtilii torcători de raze subțiri de lună și pentru toți cei care caută poezia în regiuni străvezi cu aer rarefiat, versurile lui George Dan vor constitui o întâmplare derutantă: alimentul nepotrivit stomacurilor delicate va cădea greu, plămădit cum e din toate sucurile și roadele aspre, ascunse în sânul pământului. George Dan nu e un lunatic, ci un poet minier care aruncă sonda versului în pământ, scobește și culege minereul pentru a-l expune în poem. Șisturile, gresiile, siliciile, cocsul, varul, arama sunt elementele solide ale acestei poezii minerale, în care, ca într'o pungă, poetul cuprinde comoara mai scumpă ca aurul: «țifeiul cu ochi oacheși», respirat în toate produsele sale: păcura, asfaltul, benzina, eterul, glicerina, motorina, petrolul lampant.

Aici trebuie căutată rădăcina din care crește poezia lui George Dan.

... «pe tine să te cânt, MAMĂ NATURĂ, îmi place», mărturisește poetul și poezia sa lutoasă, concretă, nu este decât expresia acestei iubirii ce o resimte pentru «natura mamă», pentru materie. Este semnificativ însă că tocmai poemul care debutează cu versurile de mai sus se intitulează «*Îmi place să cânt omul*». Extaziat de farmecul științelor care cercetează secretele naturii el proclamă totuși, cu entuziasm, pe deasupra lor, dragostea pentru om:

«*Îmi place să cânt mai presus decât oceanografia,
geografia, mineralogia, îmi place să cânt
OMUL!*»

Îmi place să cânt OMUL!»

În atelierul de turnătorie el exclamă:

— «*Ți-ar trebui cât timp, Maică Natură,
din sexul șoldurilor tale, vie grotă,
Să naști acești copii de tuci și teracotă?*»

În «*Bună Dimineața*» întâlnim o tendință spre hiperbolă, spre umflarea la dimensiuni cosmice a imaginilor, a cărei

origine poate fi ușor găsită la un alt reporter poet, la Geo Bogza. Nu mai puțin ea își trage sursa din entuziasmul umanist al lui George Dan, entuziasm juvenil care dilată retina, mărește, sub presiunea unei respirații de ciclop, capacitatea toracică a versului până la dimensiunile uriașe ale universului: și procedeul este într'o măsură justificat pentru că munca creatoare îi dă drept, omului, la aceste dimensiuni. Uneori admirația pentru eroii săi îl face pe poet să găfăie și să se poticească în comparații naive, puerile: Minierul: «*E un Hercule la trântă cu Terra!* | *E un toreador la luptă cu taurul!* | *E un Columb descoperind Indii!* | *E un om piept în piept cu Dumnezeu!*» La fel «*femeia preistorică*», «*Mamă a Lumii, femeie-Lună, Leuză-Noaple*», e prevăzută, prin lentila unui delir amplificator cu poale de «*uriașă*», cu un sân «*uriaș*», din care țâșnește «*fluviul de lapte larg cât Calea laptelui*». De cele mai multe ori însă, metaforele plâsmuite de poet care-l proiectează pe om pe cortina necuprinsă a lumii, sunt impresionante, deoarece semnificația lor justifică scara la care au fost construite. Sondorul este pentru el un vânător de balene care asvârle «*harpoanele sondelor negre / 'n planeta noastră — balenă albastră / înolând între Soarele cu dinți de rechin / și 'ntre bubosul lunei calcan de aur* —». Dacă turnătorul își oprește o clipă «*brațul pe drevă / în loc stă și Pământul / jucând grevă*». Poetul se cațără și el la înălțimea personajilor sale și obține astfel o perspectivă vastă, grandioasă. De acolo, de sus el se adresează pământului «*gigantică roată roșie*»:

Pentru că omul este elementul esențial, centrul cântecului, toate elementele acestui univers material inventariate în volumul «*Bună Dimineața*», sunt ridicate la nivelul umanului, transfigurate. Oare nu este poezia un procedeu prin care omul împrumută viață naturii? Produsele brute ale pământului pe care omul le extrage și le rafinează pentru ca să le poată folosi. George Dan le supune unui nou proces de distilare în retorta poeziei. Din poemele lui țifeiul se mlădiază ca «*șoldul*

¹⁾ Ed. de Stat, Buc., 1949.

femeii cu părul de păcură, ochii de gaz », benzina înflorește « albastră ca stânjeneii » sau « pură, ușoară, otrăvitoare cum crinii », alături de « trandafirii negri, fițeici », iar « umila » neofalină se preschimbă într'o « sprintenă balelistă suind într'un nor albastru ».

Dar acesta nu este un spectacol gratuit. Poetul nu este un estetik, adorator al frumuseții minerale. Lucrurile sunt frumoase atunci când sunt folositoare omului. Benzina pare « o picătură de parfum » pentru că e « Bună pentru scântelea electrică 'n magnetou ». Intregul admirabil poem, din care cităm, e un cântec de dragoste al sonda-ului care visează:

« aurul negru », sângele atâlor măceluri
 îl creau pompal prin mii de tuneluri
 în corpul pământului, prin mădulare
 să 'nvioreze livide, sărace popoare ».

Vom înțelege acum de ce, în acest proces de integrare poetică a lumii, George Dan se va opri cu atâta insistență asupra uneltelor: prietenile omului. Metalul extras din adâncul pământului este prefăcut, în turnătorii, în nenumărate instrumente necesare vieții. Asistăm parcă, la o nouă geneză în care turnătorul, asemenea unui nou Demiurg, scoate din formele sale de lut « și ancora și plăcile pentru vapor și pânzele ca joagăre și galere / mașina de călcat, cusul, tocat, / saldrul, piulița, dalta, barda, / și menghină, ciocan, sapă și clește, / și teslă și burghiu, greblă, hârleț / cușit, briceag, undrea și tirbușon... ». Enumerația aceasta desfășurată pe multe versuri, de parte de a fi plictisitoare, ne încântă, prin mișcarea ei amețitoare, prin impresia de abundență ce o sugerează. Și mai ales prin faptul că poetul știe să sublinieze și aci prezența omului, creatorul acestui belșug. Preferința lui George Dan pentru om se justifică acum. Cu o legitimă mândrie el ridică activitatea creatoare a omului deasupra celei accesibile forțelor naturii.

« învârte-te pe-a văzduhului osie
 cu o sulăoptzeci de spițe 'n lumină
 și o sulă de spițe în noapte.
 Invârie-te, la carul timpului, roată,
 doar om vedea omul în măreția lui toată ».

Aceeași dilatare a dimensiunilor o mului muncii, îi permite să reducă pământul la mărimea unei lămpi în mâna sonda-ului:

« și eu, sonda-ului, ca să luminez odaia spațiului, chioambă, cu tot pământul arzând ea o lampă sub sticla cercului uriaș, orbitor ».

Cu totul altfel se adresează el brigadierei Maria, plasând-o pe muncitoare într'o lumină de legendă, alături de sonda și de minier, de toți soldații muncii, stăpâni ai pământului:

« Hai povestește-ne cum faci tunelul
 de trece trenul ca 'n deget inelul? ».

El ne oferă astfel câteva imagini valabile de eroi ai unei noi mitologii, lipsite de cețuri mistice, dimpotrivă, foarte concrete și vii. Scara la care ea se desfășoară nu ne poate surprinde, odată ce admitem că în ordinea cosmică omul ocupă locul central. Transformându-l, prin lentila măritoare a poeziei într'un uriaș, stăpân al naturii, George Dan nu a făcut decât să ne dovedească aceasta.

El îl citează pe Homer oferindu-ne și câteva fragmente de frumoasă epopee modernă a muncii. Dar poetul știe să părăsească poziția solemnă a bardului, să se preumbe printre oameni, să le vorbească limba lor și să ni-i evoce în cuvinte simple. Iat-o pe brigadierea Maria, cuprinsă într'un cântec duios. Versul ne comunică nu numai gingășia și frumusețea muncitoarei, ci și calitățile ei de « udarnică harnică 'n zămbete darnică ». În acest tip de poeme, George Dan își simplifică instrumentele, introduce un stil vorbit, termeni de periferie, imagini dure, utilizate în trecut de unii poeți ai noștri, pentru conturarea naturalistă a unei lumi sordide, de flori de mucigai. Aici însă violențele de limbaj, nu ne aduc pentru păcătoase inițieri, între cușitari și hoși de buzunare, ci ne comunică experiența crâncenă a muncitorilor revoluționari, chinuții de poliția burgheziei. Iat-o pe Lina, muncitoare dela fabrica de chibrituri, închisă pentru că și-a îndemnat tovarășii la grevă:

« Au chinuit-o cu foame și sete,
 cu capul au dat-o de un perete,

au tuns-o chiarg, bătește,
hârtie-aprinsă i-au pus între dește,
strigându-i « Vorbește, fă, vorbește ! ».

Ni se oferă, pe această linie, o poezie realistă, desbrăcată de balastul de forme încărcate care mai putea supăra pe alocuri în alte poeme. Ea nu se mai oprește la retorice interpelări vihitmaniene în fața Omului, uriașă abstracțiune, susținută, cum am văzut, dar numai în parte, de virtuozitatea imagistică a poeziei, ci circulă printre oameni, le oglindește frământările, luptele și victoriile. E o poezie narativă, o poezie dramă, în care fiecare cuvânt se situează într'un dialog sau într'un gest, comunicând cu putere viața. În « Răscoală 'n Bărăgan », imagine dură a răzvrătirii țărănești din 1907, sau în « Satul electricizat », reportaj liric al unui succes al democrației noastre populare, ca și în « Lina dela Filaret » sau « Maria », trebuie să recunoaștem, poate, cele mai frumoase reușite ale volumului « Buna Dimineața ».

Indrăgostit de materie, de unelte și de cei ce le mănuesc, George Dan ne-a oferit câteva remarcabile poeme ale muncii, care cu toate influențele semnalate, dovedesc, prin impetuosul suflu tineresc ce le traversează și prin căldura lor umană, corespunzătoare locului central ce-l oferă omului, o pecete originală. Valoarea lor este verificată de perspectiva politică în care sunt plasate. George Dan e un poet revoluționar și aceasta se vede nu numai în « Lina dela Filaret », în care lupta muncitorei se încheie cu un imn închinat « Partidului nostru, ce știe nedreptăților rostu' », sau în « Satul electricizat » și « Maria » frânturi din construcția socialistă a țării noastre. « Sondorul » e un poem de luptă împotriva imperialismului. Poemul nu se mărginește să cânte, izolat, bogățiile pământului și pe cei ce le culeg prin muncă, ci devine o armă pentru apărarea celor ce muncesc. Cum ar spune George Dan:

« fițilul din firele unui unic POPOR
tors și țesut din bumbacuri sugace
în flăcări de DEMOCRAȚIE și PACE ».

E adevărat, așa, cum s'a semnalat că George Dan nu cuprinde masele în poe-

mele sale. Dar cultivarea portretului individual, care-i e proprie, nu poate fi considerată în sine, o lipsă, atât timp cât imaginile ce ni le oferă sunt tipice, răstrângând în ele semnificații valabile pentru o întrecă colectivitate. Mai de grabă ne apare periculoasă, susceptibilă de deviații formaliste, maniera hiperbolelor de dimensiuni cosmice, deși în cadrul ei George Dan a obținut realizări remarcabile. Sotim că cea mai fertilă direcție a talentului său este aceea subliniată mai sus, a liriceii simple, concrete, axată pe limbaj firesc și narațiune. Volumul « *Bună Dimineața* », este în acest sens un început valoros și o promisiune care se cere continuată în noul și superioare realizări. Unele poeme publicate de curând, cum e « *Călina Străinului* », confirmă, în bună măsură, așteptările noastre.

J. Popper

VERA PANOVA: «CRUJILIIHA»¹⁾

« Viața nu poate fi plată, spune Andrei, viața noastră e un arbore nobil, care crește liber. E absurd să atârni pe acest arbore podoabe, ca pe pomul de Crăciun; el e splendid și fără ele ».

Cuvintele acestea ale unuia dintre eroii «Crujiliei», pictorul Andrei Vedencev, care moare apărându-și patria socialistă, ar putea servi drept motto romanului Verei Panova, ca și celor mai bune opere ale realismului socialist.

Când, acum vreun an, în niște discuții deosebit de interesante, s'a arătat cât de greșită e interpretarea termenului de romantism revoluționar în sensul înfrumusețării realității, critica sovietică a arătat că e inutil ca artistul să adauge « podoabe », cum spune eroul Verei Panova. Realitatea socialistă cuprinde în sine această înfrumusețere. Oamenii și lucrurile cresc, se îmbogățesc. Artistul trebuie să știe să vadă și să redea toată această creștere.

¹⁾ « Cartea Rusă », Buc., 1949.

Și se poate spune că romanul Verei Panova e pătruns de acest realism luminos. Ca și în «Tovarăși de drum», Vera Panova izbuteste să cuprindă în «Crujiliha» toată complexitatea, tot noul realității socialiste în două momente succesive: sfârșitul războiului, începutul reconstrucției.

«Crujiliha» e romanul oamenilor dintr'ou uzină de armament. Totul e specific nou — tema, eroii, «conflictul».

Tema este cea a atâtor altor opere sovietice: omul în muncă — omul eliberat de exploatare, în munca lui creatoare. Gorki a văzut cu drept cuvânt aici unul dintre caracterele principale ale artei noi. În societatea bazată pe exploatare nu poate fi adevărată altă zugrăvire decât cea a muncii-blestem, a muncii legată de exploatare. Doar la eroii din societatea care a curmat exploatarea omului de către om putem sesiza toată măreția aceasta a actului prin care omul se opune naturii, o domină, îi schimbă fața. Iată pe oamenii din «Crujiliha». În fiecare sector mai larg sau mai restrâns preocuparea de a face astăzi mai bine și mai mult decât ceea ce au făcut ieri îi mână, îi frământă. Stahanovistele Marica și Lida, contramaistrul Grușevoi, ingineră Norma Sergheevna, directorul Listopad toți sunt permanent preocupați de a crea altfel, mai bine. Îl vedem pe Lucasin adaptându-se la muncă și izbutind să depășească pentru prima oară norma. Munca nu mai e materialul considerat apoetic de cântăreții burghezi ai evaziunii din real. Căci e altă muncă ce implică pasiune și sbucium intelectual, implică probleme, temeri, străduințe îndârjite și izbânzi. Pentru literatura realității socialiste, munca devine una din temele fundamentale. Și autenticitatea temei e exprimată de puterea acestor pagini, care te prind și te țin încordat în Crujiliha, îți transmit elanul și căldura lor.

Și munca aceasta e făcută de oameni — de alți oameni. Oamenii societății socialiste apar în Crujiliha așa cum sunt în realitate, tot atât de noi ca și problemele care li se pun.

Sunt oameni și nu scheme ideale. Dar sunt oamenii unei societăți în permanentă

schimbare și creștere. Și la rândul lor sunt în permanentă transformare. Nu sunt perfecți, nici uniformi. Sunt diverși, căci viața ia forme diverse. Au încă lipsuri cu care se luptă. Și pentru că firile și lipsurile sunt variate, adesea personagiile se vor ciocni între ele.

Dar nu mai e conflictul tipic pentru literatura societății burgheze. Nu mai avem cazul inadaptatului, care ajunge sau nu până la revoltă. Și dincolo de diversitatea lor, eroii din Crujiliha au un fond comun, care le înlesnește până la sfârșit înțelegerea și apropierea. Nu sunt eroii romanului burghez, închiși în microcosmosul individualității lor și privind socialul cu neferedere ostilă. Sunt oamenii societății socialiste, la ei primează efortul de a contribui cât mai mult la creația colectivă. Pe calea aceasta se vor întâlni până la urmă, de pildă, Listopad și Uzdecikin.

Listopad este un om care creează. Un creator tipic pentru lumea socialistă, iubindu-și pătimaș, munca, întâmpinând și rezolvând îndrăzneț problemele pe care ea i le pune. Are viziunea largă, robustă, refuză să se lase oprit în cale de mărunțișuri. Dar cum îl vede și Riabulin, secretarul organizației de partid — lipsurile lui Listopad sunt mari, aproape pe măsura însușirilor sale. Preocupat de muncă, el nu vede îndeajuns pe oamenii din jurul lui. Nu-și va da seama că i-a dat prea puțină dragoste, soției lui, Glavda. Iar după moartea acesteia, când se îndrăgostește din nou de Norma Sergheevna, tot nu știe să dea îndeajuns din el. Și pentru că nu are suficientă răbdare și vreme să deslușească ceea ce se petrece în sufletul oamenilor, se mulțumește să-l privească cu antipatie pe Uzdecikin, președintele comitetului de fabrică, îl socotește doar vanitos și închiștat în rutină birocratică. Iar Uzdecikin, prizonier al resentimentelor lui, ajunge să nu mai vadă decât părțile negative ale lui Listopad, să le vadă amplificate, covârșitoare.

Dar amândoi sunt comuniști, amândoi pun înainte de orice lupta pentru clădirea comunismului. «Oricât de mult s'ar deosebi caracterele și gusturile», îi spune

Macarov lui Listopad « există o bază pe care doi comuniști cad de acord totdeauna: această bază este apartenența lor comună la partid și datoria de partid, obligatorie pentru fiecare dintre ei. Partidul nu-ți poate ordona să ai simpatie pentru Uzdecikin. Dar să-i crezee condițiuni normale de muncă, e datoria dumitale ».

Și pe baza aceasta comună și esențială, Listopad și Uzdecikin vor sfârși prin a se vedea cu adevărat unul pe altul. « Vasăzică, Macarov a avut dreptate — se gândește Listopad când descoperă generozitatea și entuziasmul lui Uzdecikin.

Citind romanul Verei Panova îți dai seama de sensul adânc al afirmației: cartea sovietică e o armă în lupta pentru pace. E o armă, pentru că arată oamenilor sovietici și oamenilor muncii de pretutindeni ceea ce are de apărut Uniunea Sovietică. Statisticile, cifrele cuprind evidența a cât s'a construit și se construiește. Iar literatura oglindește viața aceasta nouă, cu minunatele ei orizonturi și posibilități, pe care o apără oamenii societății eliberate, împotriva strigoilor exploatării.

Și în fruntea marelui front al păcii și progresului, servind drept pildă republicilor populare, care clădesc, astăzi, și ele, socialismul, în fruntea tuturor forțelor progresiste ce cresc vertiginos în lumea întreagă, Uniunea Sovietică va ști să apere ceea ce clădește; va ști să apere viața și omul, ridicăți la o nemaiiatinsă demnitate, cu aceeași energie, abnegație și consecvență pe care le-a pus în salvarea lumii din ghiarele fascismului.

Silvian Iosifescu

AL. RAICU: «PUNTEA DIN VALE»¹⁾

D-I Al. Raicu își propune să oglindească aspecte esențiale ale realității imediate și să dezbată unele dintre problemele pe care le ridică adâncile prefaceri ce se desfășoară,

¹⁾ Al. Raicu: «Puntea din Vale», roman — Ed. «Forum», București, 1949.

sub acțiunea clasei muncitoare, în țara noastră. Tematica romanului d-sale, «Puntea din vale» e, astfel, interesantă și dovedește din partea autorului o justă orientare. Este atitudinea unui scriitor ce se vrea prezent în miezul vieții și care, de asemenea, este hotărît să facă acel efort serios de a-și însuși o optică sănătoasă asupra realității.

Acțiunea e simplă, ușor de urmărit.

Ion este copilul unui țăran dintr'un sat pârjolit de secetă. În loc să fie repartizat într'o regiune mai puțin lovită, el ajunge, prin vicisugul unui chiabur (și hangiu tot deodată), argat la un negustor din orașul apropiat, — fratele chiaburului.

Aici Ion suferă aceeași cruntă exploatare, pe care au suportat-o ani și ani de-a rândul, argații și băieții de prăvălie în slujba negustorilor hrăpăreți. Somn puțin, mâncare insuficientă și proastă, muncă multă și prea grea pentru o vârstă fragedă. Dar în aceste grele împrejurări, Ion întâlnește pe un consătean, Ticău, care îi este și prieten. Ticău este mecanic la o fabrică de zahăr. Cu ajutorul lui, Ion intră într'o uzină. Imbrăcat în salopetă Ion începe să-și trăiască cu adevărat viața. Mintea lui, încă fragedă, descoperă treptat atmosfera de muncă constructivă și de tovărășie din fabrică, contrastând puternic cu traiul de rob pe care îl dusesse la negustorul veros. El prinde dragoste de muncă și pleacă pe un șantier de muncă voluntară. Aici el capătă o nouă înțelegere asupra lumii. Ion devine un tânăr muncitor conștient, un militant în marea armată a clasei muncitoare pentru construirea unei lumi noi, lumea socialistă.

Filonul acțiunii constă în urmărirea evoluției acestui copil, a înmuguririi și dezvoltării unei noi conștiințe, mai întâi în contact cu asprile vieții de rob la care au fost condamnate vlăstarele proletarietului rural; apoi, în climatul de viață nouă, în contact cu mediul unei intense vieți muncitorești.

Literatura exponentă a clasei burgheze ne-a obișnuit până la saturație cu descrierea unui copil desprins de realitate, fără nicio atingere cu viața; un copil, fie plin de

«teribilisme», răsghăiat până la desmăţ, fie ireal de «suav» şi «pur», peste ale cărui bucle ning idilic florile de zarzăre ale conacelor burghezo-moşiereşti. În jurul acestor două extreme optica burgheză, în genere, fixa psihologia copilului. Viaţa «desculţilor», a copiilor argaţi şi slugi, căzuţi de timpuriu în capcana exploatării capitaliste era trecută sub tăcere. În «Puntea din Vale», d-l Al. Raicu încearcă să ne aducă în faţa ochilor un copil care nu priveşte din adăpost viaţa; gândurile lui, viaţa lui se dezvoltă în atingere directă cu realităţile.

D-l Al. Raicu nu a adâncit însă, atât cât trebuia, acest subiect; materialul romanului nu e în deajuns de frământat şi prelucrat. Atacarea unei astfel de teme cerea autorului să se folosească de unele mult mai ascuţite decât acelea întrebuinţate în fapt. În «Puntea din Vale» aflăm unele pagini care atestă posibilităţi frumoase de prozator, unde întâlnim un ton just de povestitor, un dialog firesc, antrenant; dar ele nu sunt prea multe.

Romanul suferă de schematism, consecinţă a neadâncirii temei abordate. Dezvoltarea sufletească a copilului e redată sumar, în linii prea generale. Eroul nu e lăsat să acţioneze singur, să gândească cu propriile sale mijloace; intervenţia autorului e prea directă. Personalitatea copilului nu se conturează în deajuns din fapte şi evenimente. În loc de a pătrunde cât

mai adânc în resortul intim al eroului săn, autorul s'a lăsat antrenat pe panta comodă a descripţiei exterioare şi nesemnificative. De aici, de sigur, decurge iapitul că personajele nu sunt suficient de convingătoare şi că, până la urmă bunele intenţii ale lui Al. Raicu eşuează în mare parte. Calităţile d-lui Raicu sunt minate de păgubitoarea tendinţă, evidentă pretutindeni, de a construi, nu oameni vii, adânc motivaţi, ci simboluri. Ticău, mecanicul, cată să fie un simbol al clasei muncitoare; hangiuul din sat — al chiaburimii dela ţară; jupân Dumitrache — al negustorimii veroase dela oraş, etc.... Elementele întrebuinţate de Al. Raicu fac ca eroii să nu trăiască în deajuns, astfel cum este necesar pentru construirea unor tipuri reprezentative. Oamenii din «Puntea din Vale» sunt prezentaţi prea exterior, servind doar ca pretext pentru ilustrarea, pentru demonstrarea unei teme.

Prezentarea schematică a faptelor şi oamenilor lipseşte cartea de viaţă. Este cu totul insuficient a *mula* superficial oamenii ce vrei să-i descrii după tema respectivă, reducându-i la simple simboluri. Omul trebuie arătat în toată complexitatea lui, motivat în acţiunile sale în așa fel, *în-cât el să fie cel ce dă viaţă temei*, iar nu aceasta să-l stâlcească, reducându-l la şablon.

Traian Sloica